

CÚRSA COMHTHÁITE GAEILGE

LEABHAR AN OIDE B

 AN GÚM

Baile Átha Cliath

An chéad eagrán 2004

© An Roinn Oideachais agus Eolaíochta / Foras na Gaeilge, 2004

Gach ceart ar cosaint. Ní ceadmhach aon chuid den fhoilseachán seo a atáirgeadh, a chur i gcomhad athfhála, ná a tharchur ar aon mhodh ná slí, bíodh sin leictreonach, meicniúil, bunaithe ar fhótachóipeáil, ar thaifeadadh nó eile, gan cead a fháil roimh ré ón bhfoilsitheoir.

Baineann an saothar seo le scéim Dhearthóirí Áiseanna Teagaisc na Roinne Oideachais agus Eolaíochta atá ann chun áiseanna Gaeilge a sholáthar do na bunscoileanna Gaeltachta agus do na bunscoileanna lán-Ghaeilge.

Dearthóirí Áiseanna Teagaisc na Gaeilge a scríobh

Dearadh agus leagan amach: Designit

Obair ealaíne: Peter Donnelly, Steve Simpson, Martin Fagan, The Cartoon Saloon

Criterion Press a chlóbhuail in Éirinn

Tá na foilsitheoirí buíoch de Aer Árann, Irish Ferries, Bus Éireann agus Iarnród Éireann as cead a thabhairt na grianghraif ar phictiúrchártaí 35, 36, 38 agus 39 agus sa leabhairín *Córais Taistil* a atáirgeadh.

Grianghraf ar phictiúrchárta 37: Imagefile

Tugtar aitheantas do na foinsí seo a leanas ina bhfuarthas cuid de na rainn sa leabhar seo:

Sonas is Só le Treasa Ní Ailpín (An Gúm, 1977; eagrán nua 2002)

‘Sonas is Só’ (leathanach 151)

Timpeall an Tí le Treasa Ní Ailpín (An Gúm, 1979; eagrán nua 2003)

‘Luichíní ag Damhsa’ (leathanach 154)

Rannta (Muintearas na nOileán)

‘Mo Mhadra’ (leathanach 156)

Rabhlaí Rabhlaí (An tAonad Forbartha Curaclaim, Coláiste Mhuire gan Smál /

Oidhreacht Chorca Dhuibhne, 1998)

‘Tá Capall ag Seáinín’ (leathanach 183)

Cniogaide Cnagaide le N. J. A. Williams (An Clóchomhar, 1988)

‘Circín Mhantach’ (leathanach 227)

Dánta Duitse le Gabriel Rosenstock (Cló Iar-Chonnachta, 1998)

‘Sleamhnán’ (leathanach 241)

Níor éirigh linn áfach, teagmháil a dhéanamh le daoine eile a bhfuil cóipcheart acu ar chuid den ábhar atá sa leabhar seo. Más mian le haon duine acu seo teagmháil a dhéanamh linn ina thaobh, beidh na foilsitheoirí lántoilteanach socruithe cuí a dhéanamh.

An Gúm, 24-27 Sráid Fhreidric Thuaidh, Baile Átha Cliath 1

Clár

Leathanach

1.	Brollach	v
2.	Admhálacha	vii
3.	Réamhrá	ix
4.	Ceachtanna	
	An Scoil	1
	An Aimsir 1 – Ainín Aimsire	23
	Caitheamh Aimsire 1	25
	Mé Féin	29
	Ócáidí Speisialta 1 – An tSamhain	49
	Éadaí	65
	Sa Bhaile 1 – Ceoldráma ‘Na Trí Bhéar’	82
	Ócáidí Speisialta 2 – An Nollaig	106
	Bia	123
	Siopadóireacht	138
	Sa Bhaile 2 – Peata Nua	150
	Caitheamh Aimsire 1 (ar lean)	173
	Ócáidí Speisialta 3 – Cuairt ar an bhFeirm	175
	Ócáidí Speisialta 4 – Lá Fhéile Pádraig	189
	Caitheamh Aimsire 1 (ar lean)	198
	Ócáidí Speisialta 5 – An Cháisc	200
	Ócáidí Speisialta 6 – Sióg na bhFiacla	217
	An Teilifís	228
	Caitheamh Aimsire 2 – An Fhaiche Imeartha	240
	An Aimsir 2 – An Samhradh – An Trá	254
5.	Eiseamláirí na Naíonán Mór	268
6.	Eiseamláirí na Naíonán Beag	287
7.	Rainn agus amhráin na Naíonán Beag	309
8.	Ábhar don Mhúinteoir	314

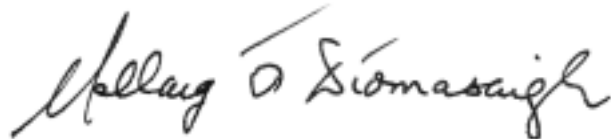
Brollach

Tá tábhacht ar leith ag baint leis an gcúrsa comhtháite teagaisc seo, Séideán Sí. Is fada a leithéid ag teastáil chun freastal cóir a dhéanamh ar riachtanais an oideachais trí mheán na Gaeilge sa Ghaeltacht agus ar fud na tíre i gcoitinne. Tuigeadh le fada go raibh easnaimh shuntasacha sa soláthar a bhí á dhéanamh ina leith. Dá réir sin, tá an-áthas orm gur shocraigh mo Roinnse ar thacaíocht a thabhairt don tionscadal seo chun tabhairt go cuimsitheach faoi chuid de na fadhbanna bunúsacha a bhaineann le soláthar an oideachais trí mheán na Gaeilge.

Is léir gur i méid atá an t-éileamh ag dul maidir le soláthar acmhainní den saghas seo. Ba dhúshlán nár bheag é do mo Roinnse féachaint chuige go gcuirfí raon oiriúnach acmhainní ar fáil a shásódh ardchaighdeán oideachais an lae inniu. D'éirigh linn é sin a dhéanamh trí fhoireann oidí a chur le chéile a raibh taithí luachmhar acu ar theagasc i scoileanna sa Ghaeltacht agus i scoileanna lán-Ghaeilge sna ceithre chúige. Fágann sin go bhfuil rian láidir den dúchas ar an saothar seo a shaibhreoidh cumas teanga na ndaltaí de réir na canúna is fearr a oireann dóibh. Molaim a saothar go hard. Molaim chomh maith, an dua a chaith fiche scoil go fonnmhar le linn dóibh a bheith ag píolótú gnéithe dá bhfuil sa phacáiste teagaisc seo. Níl amhras orm ná gur obair cheannródaíoch den scoth a bhfuil déanta eatarthu ar fad.

Níorbh fhéidir an obair stairiúil seo a dhéanamh, áfach, gan nasc torthúil a chothú idir teoiric na teangeolaíochta agus teagasc na Gaeilge sa seomra ranga. Dá thoradh sin, táimid faoi bhuanachomaoín ag líon mór de chomhairleoirí teanga a thacaigh go fial fonnmhar le foireann na ndearthóirí le linn dóibh a bheith i mbun oibre. Tá súil agam go leanfar leis an gcur chuige comhoibritheach seo feasta agus sinn ag leanúint lenár n-iarrachtaí chun freastal níos iomláine a dhéanamh ar an oideachas trí mheán na Gaeilge.

Is onóir ar leith dom, mar Aire Oideachais agus Eolaíochta, iomlán mo thacaíochta a thabhairt don saothar seo a bheidh chomh lárnach sin i mbuanú na Gaeilge mar ghné ríthábhachtach den saol nua-aimseartha ina mairimid.

Nollaig Ó Díomasaigh T.D.
Aire Oideachais agus Eolaíochta

Admhálacha

Is í seo an chéad uair a cuireadh cúrsa comhtháite Gaeilge ar fáil do scoileanna Gaeltachta agus do scoileanna lán-Ghaeilge na tíre.

Tá a bhfuil sa chúrsa seo bunaithe ar na téamaí atá leagtha síos in *Curaclam na Bunscoile – Gaeilge* (1999).

Foireann dearthóirí curaclaim a bhfuil taithí fhada teagaisc acu i scoileanna Gaeltachta agus i scoileanna lán-Ghaeilge a chuir an cúrsa ar fáil le cúnamh fial ó líon mór saineolaithe mar atá luaite anseo thíos.

An Gúm a d'fhoilsigh an t-ábhar agus is é Ionad Oideachais Dhún na nGall a bhí i mbun an tionscadal a riar.

FOIREANN DEARTHÓIRÍ ÁISEANNA TEAGAISC NA GAEILGE (2002-2003)

Máire Uí Dhufaigh, Scoil Chaomháin, Inis Oírr, Co. na Gaillimhe
(Comhordaitheoir an tionscadail)

Gobnait Uí Chonchubhair, S. N. an Ghleanna, An Daingean, Co. Chiarraí

Siobhán Mhic Gearailt, Scoil Chrónáin, Ráth Cúil, Co. Bhaile Átha Cliath

Uinsionn Ó Domhnaill, S. N. an Chillín, Inbhear, Co. Dhún na nGall

Anna Ní Chartúir, S. N. Leitir Mucú, Cinn Mhara, Camas, Co. na Gaillimhe

Máire Ní Ghallchobhair, Gaelscoil Chluain Dolcáin, Baile Átha Cliath 22

Áine Ní Shioradáin, Gaelscoil Mhic Amhlaigh, Cnoc na Cathrach, Gaillimh

Bridín Nic Uiginn, Scoil Cholmcille, Carraig Airt, Co. Dhún na nGall

Siobhán Ní Dhúill, Gaelscoil na Cille, Cill Dhéagláin, Co. na Mí

COMHAIRLE PHROIFISIÚNTA

Chuir siad seo a leanas comhairle thábhachtach ar fáil do na dearthóirí le linn dóibh a bheith i mbun oibre:

Institiúid Teangeolaíochta Éireann

An Dr John Harris / An Dr Tina Hickey

An Chomhairle Náisiúnta Curaclaim agus Measúnachta

Cathal de Paor

Clár Tacaíochta don Churaclam Bunscoile

Pádraig Ó Duibhir / Caitríona Uí Bhéarra / Jane Kelly / Margaret Rossiter / Nollaig Feirtéir

Ollscoil na Ríona, Béal Feirste
An Dr Dónall Ó Baoill

Coláiste Eaglais na hÉireann, Ráth Maonais, Baile Átha Cliath
Finín Ó Séaghdha

An tÁisaonad Lán-Ghaeilge, Coláiste Ollscoile Naomh Muire, Béal Feirste
Pól Mac Fheilimidh

Gaelscoileanna Teo.
Dónall Ó hAiniféin / Niamh Ní Mhaoláin

An Chomhairle um Oideachas Gaeltachta agus Gaelscolaíochta
Muireann Ní Mhóráin / Breandán Mac Cormaic

Cigireacht na Roinne Oideachais agus Eolaíochta
Tadhg Ó Síocháin, PCC / Seán Ó Floinn, PCC / Fionnbarra Ó Tuama, Roinnchigire /
Eoghan Ó Súilleabháin, Roinnchigire / Pádraig Mac Fhlannchadha, Cigire Ceantair

Colmán Ó Raghallaigh (Údar)

Réamhrá

Tá an cúrsa seo, *Séideán Sí*, bunaithe ar chur chuige cumarsáideach. Dá bhrí sin is ar an bpáiste féin, ar na riachtanais teanga atá aige agus ar a chuid ábhar spéise féin atá an phríomhbhéim. Cúrsa comhtháite, páistelárnach, taitneamhach atá ann a chuideoidh le forbairt na teanga, na cognaíochta, na mothúchán agus na samhlaíochta ag an bpáiste. Is ar scoileanna Gaeltachta agus ar scoileanna lán-Ghaeilge atá sé dírithe.

TÉAMAÍ

Tá na ceachtanna sa leabhar seo bunaithe ar na téamaí in *Curaclam na Bunscoile – Gaeilge* (1999). Is iad seo na téamaí:

An Scoil, An Aimsir, Caitheamh Aimsire, Mé Féin, Ócáidí Speisialta, Éadaí, Sa Bhaile, Bia, Siopadóireacht, An Teilifís

Fo-théamaí de chuid ‘Ócáidí Speisialta’ is ea iad seo a leanas:

An tSamhain, An Nollaig, Cuairt ar an bhFeirm, Lá Fhéile Pádraig, An Cháisc, Sióg na bhFiacla

Moltar na téamaí a chur i láthair san ord ina bhfuil siad sa leabhar seo más féidir. Tá leorsholáthar ceachtanna ar fáil anseo le freastal ar na réimsí éagsúla cumais. Dá bhrí sin is faoin múinteoir féin atá sé tarraingt ar a shaineolas féin i roghnú na gceachtanna chun freastal ar riachtanais na ndaltaí.

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Is é aidhm gach ceachta feidhm teanga ar leith a thabhairt chun críche. Is é atá i gceist le ‘feidhm teanga’ an úsáid a bhaintear as an teanga chun cuspóir cumarsáide ar leith a bhaint amach. Na feidhmeanna teanga atá luaite leis na ceachtanna seo, tá siad ag teacht leis na feidhmeanna atá molta do na scoileanna Gaeltachta agus do na scoileanna lán-Ghaeilge in *Curaclam na Bunscoile – Gaeilge* (1999), lgh 78-84.

EISEAMLÁIRÍ

Is faoin gceannnteideal seo a thugtar samplaí den chaint a úsáidtear chun feidhm teanga a chomhlíonadh. Cuirtear béim ar an gcaint nádúrtha agus lorgtar an freagra gairid ar cheist.

Uaireanta léirítear rogha teanga i gcló iodálach idir lúibíní cearnacha, e.g. **Ní cuimhin** [Ní cuimhneach] **liom aon rud** [rud ar bith / aon cheo / faic / dada / a dhath] **eile**. Is éard atá i gceist go gcuirfidh an múinteoir ceann amháin de na nathanna nó de na focail atá idir lúibíní in áit na bhfocal atá sa chló trom más mian leis. Tuiscint ar an teanga amháin a iarrtar ar an bpáiste nuair nach sa chló trom a bhíonn na heiseamláirí. Níltear ag súil leis go mbeidh gach páiste ábalta na nathanna nó na focail sin a úsáid sa chaint.

Dá dtarlódh nach mbeadh baint ag na focail a luaitear sna heiseamláirí le saol nó le timpeallacht an dalta ba cheart don mhúinteoir focail níos oiriúnaí a úsáid. Moltar tús áite a thabhairt i gcónaí do riachtanais teanga agus d’ábhar spéise na ndaltaí féin agus aon athrú cuí a dhéanamh ar eiseamláir dá réir.

Má thugann an múinteoir faoi deara le linn an cheachta nach sealbhaíonn na daltaí an eiseamláir mar is ceart ba chóir dó / di dul siar ar an eiseamláir sin arís i ndeireadh na tréimhse.

Tá sé riachtanach go mbainfí úsáid rialta as na heiseamláirí sa leabhar seo i gcomhthéacsanna eile taobh amuigh den cheacht Gaeilge féin.

ÁISEANNA

Déantar cur síos faoin gceannnteideal seo ar na háiseanna teagaisc a bheidh ag teastáil chun ceacht áirithe a mhúineadh. Uaireanta bíonn tagairt do leathanach in *Mo Leabharsa*, do phóstaer nó don dlúthdhiosca. Glactar leis, dar ndóigh, go n-úsáidfídh an múinteoir na háiseanna seo ar bhealaí breise chomh maith, de réir mar a oireann dá rang féin. Uaireanta is fíorábhar a bhíonn mar áis teagaisc, bréagáin nó éadaí na ndaltaí féin, mar shampla. Is iondúil nach liostaítear áiseanna don Fhorleathnú. Is faoin múinteoir féin iad sin a roghnú agus a chur ar fáil.

Tá liosta de na heiseamláirí, na rainn agus na hamhráin a múineadh i gcúrsa na Naíonán Beag le fáil ag cúl an leabhair seo mar áis don dul siar.

Mo Leabharsa (Leabhar an Dalta B)

Tá an t-ábhar ar fad in *Mo Leabharsa* ag brath ar na ceachtanna in *Cúrsa Comhtháite Gaeilge*. Dá bhrí sin moltar é a úsáid i dteannta an leabhair seo i gcónaí.

An Dhlúthdhiosca

Tá sé an-tábhachtach go dtabharfaí deis do na daltaí éisteacht le fuaimeanna, le rithim agus le comhréir nádúrtha na Gaeilge. Baineann an t-ábhar ar fad ar an dlúthdhiosca leis na ceachtanna sa leabhar seo. Is ag úsáid rialacha litrithe agus gramadaí an Chaighdeáin Oifigiúil is mó a scríobhadh na scrípteanna a bhaineann leis an dlúthdhiosca (féach **Nóta faoin eagarthóireacht**). Táthar ag súil leis áfach, agus iad ag léamh script an dlúthdhiosca, go bhfuaimneoidh múinteoirí na focail de réir a gcanúna féin, chun aitheantas a thabhairt do stádas na teanga labhartha.

Dhá dhlúthdhiosca a théann leis an leabhar seo. Tá na rainn, na hamhráin agus an ceoldráma le fáil ar Dhlúthdhiosca 1. Meascán canúintí atá le cloisteáil ar an dlúthdhiosca seo ach amháin i gcás an cheoldráma. (Tá trí leagan den cheoldráma ann.) Ar Dhlúthdhiosca 2 atá na scéalta, na sceitsí agus na tascanna éisteachta. Tá trí leagan den dlúthdhiosca seo ann, ceann do gach mórchanúint.

CUR CHUIGE

Is sa **tréimhse réamhchumarsáide** a mhúintear na heiseamláirí. Ní thugtar treoir sa leabhar seo maidir le modhanna múinte na n-eiseamláirí de, cé go ndéantar moltaí uaireanta maidir le húsáid geáitsí nó le húsáid póstaer. Tá saoirse mhodheolaíochta ag an múinteoir agus moltar réimse modhanna múinte a úsáid. Is iad seo na modhanna a ndéantar tagairt dóibh in *Treoirlínte do Mhúinteoirí* (Curaclam na Bunscoile – Gaeilge, 1999), lgh 64-67:

- an modh díreach
- modh na sraithe
- modh na lánfhreagartha gníomhaí
- an modh closlabhartha
- an modh closamhairc
- modh na ráite

Sa **tréimhse chumarsáide** úsáidtear straitéisí difriúla agus comhthéacsanna éagsúla chun suim na ndaltaí a choinneáil agus iad páirteach i ngníomh fíorchumarsáide. Bíonn deis acu na heiseamláirí atá foghlamtha acu a úsáid go cumarsáideach chun tasc ar leith a chur i gcrích. I measc na dtasc sin tá cluichí cainte, tascanna éisteachta, rólghlacadh, rainn, amhráin, cluichí boird, drámaíocht, agus gníomhaíochtaí in *Mo Leabharsa*.

Tá sé tábhachtach go dtuigfeadh an múinteoir nach gá cloí go docht leis na céimeanna teagaisc atá luaite leis na tascanna.

Sa **tréimhse iarchumarsáide** buanaítear an obair trí dhaingniú na n-eiseamláirí. Tá fíorthábhacht ag baint leis an athchúrsáil teanga sa chúrsa seo. D'fhéadfaí a rá go mbíonn an iarchumarsáid ar siúl go leanúnach sa scoil Ghaeltachta / scoil lán-Ghaeilge mar go n-úsáidtear an Ghaeilge mar theanga an teagaisc.

Má thugtar faoi deara agus na daltaí ag labhairt go neamhfhoirmiúil go bhfuil eiseamláir a múineadh ligthe i ndearmad acu moltar dul siar ar an gceacht inar múineadh an eiseamláir sin ar dtús.

Chomh fada agus a bhaineann sé leis na cainteoirí líofa is cuid den iarchumarsáid roinnt de na gníomhaíochtaí a luaitear leis an bhForleathnú (féach thíos).

Glactar leis má tharlaíonn go bhfuil straitéis níos oiriúnaí ag múinteoir chun eiseamláir a chur i bhfeidhm go cumarsáideach go n-úsáidfídh sé an straitéis sin in áit na straitéise atá molta sa leabhar seo.

Scéalta agus Sceitsí

Tumadh teanga atá i gceist leis na scéalta agus le cuid de na sceitsí. Níltear ag súil leis go dtuigfeadh na daltaí atá ag foghlaim na Gaeilge mar dhara teanga gach uile fhocal iontu – ba leor ar dtús go dtuigfidís an comhthéacs. I gcás na sceitsí uaireanta ba leor go dtuigfeadh na daltaí seo na heiseamláirí a múineadh sa cheacht. Ní luaitear eiseamláirí leis na scéalta de bharr gurb iad an éisteacht agus an taitneamh an príomhchuspóir atá leo.

AN FORLEATHNÚ

Is do dhaltaí a bhfuil Gaeilge mhaith acu agus a bhfuil dúshlán breise uathu an Forleathnú tríd is tríd. Fágtar faoin múinteoir é cinneadh a dhéanamh maidir leis na daltaí sa rang a mbeadh an Forleathnú oiriúnach dóibh. Tá sé tábhachtach go dtabharfaí gach deis do chainteoirí dúchais a bheith ag obair ina mbeirteanna agus i ngrúpaí le daltaí eile atá ar comhlíofacht leo féin.

Is i ndeireadh an cheachta a thabharfar faoin bhForleathnú. Is faoin múinteoir a bheidh sé cibé míreanna a oireann dá dhaltaí féin a phiocadh as an rogha atá curtha ar fáil. Níl na moltaí san Fhorleathnú in aon ord ar leith ó thaobh deacrachta ná tábhachta de.

Is minic a thugtar rogha san Fhorleathnú maidir le stór focal nó nathanna cainte. Sa chás go dtugtar rogha tá sé i gceist go roghnóidh an múinteoir féin an focal nó an nath is oiriúnaí. Bheifí ag súil leis freisin go ndéanfadh an múinteoir forbairt ar na moltaí atá tugtha san Fhorleathnú agus iad a chur in oiriúint do Ghaeilge an cheantair de réir mar is gá.

NA CANÚINTÍ

Ba cheart go mbeadh páistí na Gaeltachta bródúil as a gcanúint féin agus as na nathanna ar leith a bhaineann lena gceantar. Cé go bhfuil iarracht déanta sa chúrsa seo ar aitheantas a thabhairt don saibhreas, don teanga nádúrtha agus don éagsúlacht teanga atá sna Gaeltachtaí, ní fhéadfaí na ceachtanna a chur in oiriúint do na Gaeltachtaí ar fad. Glactar leis go ndéanfaidh na múinteoirí sna Gaeltachtaí éagsúla na hathruithe cuí chun an teanga a chur in oiriúint do Ghaeilge an cheantair ina bhfuil siad ag teagasc. D'fhéadfadh tuismitheoirí, ar cainteoirí dúchais iad, cuidiú le múinteoirí liostaí de nathanna cainte áitiúla, a bhainfeadh leis na téamaí éagsúla, a chur le chéile.

FAD NA GCEACHTANNA

Ós rud é go bhfuil a oiread ilghnéitheachta ag baint leis na ceachtanna múinfear cuid acu i dtréimhse ghairid ach tá tuilleadh acu a thógfaidh cúpla lá. Nuair a luaitear tréimhse ama le ceacht níl ann ach treoir ghinearálta. Glactar leis go dtabharfaidh an múinteoir breithiúnas gairmiúil ar an ábhar i gcónaí chun é a chur in oiriúint don rang. Tagann an ceoldráma 'Na Trí Bhéar' faoin téama *Sa Bhaile*. Tógfaidh gach mír den ceoldráma roinnt mhaith laethanta.

AG OBAIR LIOM (LEABHAR AN DALTA B) AGUS LEABHAR CÚNTA AN OIDE B

Cuidíonn an leabhar *Ag Obair Liom (Leabhar an Dalta B)* le breis forbartha a dhéanamh ar fho-scileanna na léitheoireachta agus na scríbhneoireachta. Sa leabhar *Ag Obair Liom (Leabhar an Dalta B)* téimid siar ar na consain leathana agus ar na gutaí gearra a múineadh in *Ag Obair Liom (Leabhar an Dalta A)*. Úsáidtear na póstaí a cuireadh ar fáil do *Ag Obair Liom A* don dul siar agus mar áis chun na consain chaola a mhúineadh freisin. Tá cúig phóstaí nua curtha ar fáil chomh maith agus iad ag díriú ar na gutaí fada. Déantar tuilleadh oibre ar litreacha na haibítire idir fhuaimniú, aithint agus scríobh. Chomh maith le freastal a dhéanamh ar na scileanna feidhmiúla tugann *Ag Obair Liom B* deis do na daltaí forbairt a dhéanamh ar an scríbhneoireacht chruthaitheach. Tá na gníomhaíochtaí sa leabhar seo taitneamhach agus tairbheach do na daltaí. In *Leabhar Cúnta an Oide B* tá ábhar breise curtha ar fáil chomh maith le moltaí maidir lena úsáid.

NA LEABHAIRÍNÍ

Tá na leabhairíní bunaithe ar na tuiscintí is nuálaí ar phróiseas na léitheoireachta. Tá an ealaín tarraingteach agus teanga nádúrtha atá sa téacs. Tá dlúthcheangal idir teanga agus téamaí na leabhairíní agus an teanga agus na téamaí atá sa chuid eile den chúrsa comhtháite seo. Tá na scéalta bunaithe ar chomhthéacsanna agus ar charachtair a mbeadh comhbhá ag an bpáiste leo. Ba cheart don mhúinteoir a chinntiú go ndéantar comhtháthú cuí ar na ceithre scileanna (an éisteacht, an labhairt, an léamh agus an scríobh) agus na leabhairíní in úsáid sa rang acu.

Glactar leis, dar ndóigh, nach mbeidh gach dalta sa rang réidh le tabhairt faoin léitheoireacht neamhspleách ag an am céanna. Moltar go mbainfí úsáid as na leabhairíní mar chuid den léitheoireacht pháirteach leis na daltaí nach bhfuil ullamh fós don léitheoireacht neamhspleách. Thar rud ar bith eile tá sé ríthábhachtach go mbainfeadh na daltaí taitneamh as a bheith ag láimhseáil, ag léamh agus ag plé na leabhairíní.

(**Nóta:** Is iad Dearthóirí Áiseanna Teagaisc na Gaeilge a scríobh na leabhairíní. Ainmneacha cleite atá curtha ar chlúdaigh na leabhairíní, áfach.)

NA LEABHAIR MHÓRA

Tá na Leabhair Mhóra bunaithe ar scéalta atá sa leabhar seo. Tá moltaí maidir le húsáid na Leabhar Mór le fáil ar shuíomh PCSP ag www.pcsp.ie.

(**Nóta:** Is iad Dearthóirí Áiseanna Teagaisc na Gaeilge a scríobh na Leabhair Mhóra. Ainmneacha cleite atá curtha ar chlúdaigh na Leabhar Mór, áfach.)

COMHTHÁTHÚ LE HÁBHAIR EILE

Ós rud é gur trí Ghaeilge a dhéantar na hábhair ar fad a theagasc sna scoileanna Gaeltachta agus sna scoileanna lán-Ghaeilge bíonn go leor deiseanna ag na daltaí an teanga a fhoghlaimíonn siad sa cheacht Gaeilge a úsáid i gcomhthéacsanna nua i rith an lae sa scoil. Tá sé rithábachtach úsáid rialta a bhaint as na deiseanna seo ar mhaithe le cur i bhfeidhm na n-eiseamláirí i gcomhthéacsanna nua.

Chun go mbeadh an toradh is fearr ar an gcúrsa seo ní mór é a theagasc taobh istigh de chóras tumoideachais ina bhfuil an Ghaeilge mar ghnáth-theanga chumarsáide sa scoil. Tá sé intuigthe go múinfear an sainteanga a bhaineann le hábhair eile an Churaclaim nuair a bheidh na hábhair sin á dteagasc.

MEASÚNÚ

Is cuid lárnach de chúrsa mar seo an measúnú. Is féidir leis an múinteoir measúnú a dhéanamh go leanúnach ar chumas tuisceana agus cumarsáide an dalta agus an cúrsa á theagasc (féach ‘Uirlisí Éagsúla Measúnaithe’ – *Curaclam na Bunscoile – Gaeilge* (1999), lgh 146-50). Is féidir an liosta eiseamláirí ag cúl an leabhair seo, chomh maith leis na ceachtanna ina ndéantar daingniú ar na feidhmeanna teanga, a úsáid mar uirlisí measúnaithe freisin.

RÓL AN TUISMITHEORA / AN CHAOMHNÓRA

Tá ról fiorthábhachtach ag an tuismitheoir / ag an gcaomhnóir mar pháirtí sa chóras oideachais seo againne. Ba cheart gach iarracht a dhéanamh na tuismitheoirí / na caomhnóirí a chur ar an eolas faoina bhfuil á fhoghlaim ag a gcuid páistí sa rang Gaeilge. Moltar an bhéim atá ar an nGaeilge labhartha agus ar an saibhriú teanga a chur ar a súile dóibh. Chomh maith leis sin ba chóir an tábhacht a bhaineann le ról an tuismitheora / an chaomhnóra ó thaobh labhairt na Gaeilge agus ó thaobh phróiseas na léitheoireachta de a phlé leo ag cruinnithe eolais.

D’fhéadfaí cóipeanna de rainn, de chluichí agus d’amhráin atá foghlamtha ag na daltaí, chomh maith le nathanna cumarsáideacha, a chur abhaile. B’fhiú go mór cóipeanna de na nathanna a eascraíonn as na heiseamláirí reatha a chur abhaile go rialta chomh maith.

Má tá ranganna Gaeilge do thuismitheoirí / do chaomhnóirí á n-eagrú sa scoil ba cheart na heiseamláirí atá sa leabhar seo, chomh maith le haon ábhar oiriúnach eile, a bheith ar fáil don mhúinteoir atá i mbun na ranganna sin.

NÓTA FAOIN EAGARTHÓIREACHT

Ag baint úsáide as rialacha litrithe agus gramadaí an Chaighdeán Oifigiúil a scríobhadh téacsanna *Séideán Sí*. Sna háiteanna a bhfuil an bhéim ar fhorbairt na scileanna labhartha áfach, baineadh úsáid as roinnt leaganacha nach bhfuil ina gcuid den Chaighdeán Oifigiúil. Rinneadh é seo ar son éagsúlachtaí áirithe foghraíochta sna canúintí a léiriú. Sna téacsanna a bhaineann le léitheoireacht agus le scríbhneoireacht na ndaltaí cloíodh go hiomlán leis an gCaighdeán Oifigiúil, seachas i gcúpla cás eisceachtúil.

Tuigfidh múinteoirí gur leis an teanga scríofa amháin a bhaineann an Caighdeán Oifigiúil agus gur gá na focail a rá de réir cheartfhoghraíocht na gcanúintí.

An Scoil

CEACHT 1

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- éisteacht le scéal agus taitneamh a bhaint as

ÁISEANNA

- Leabhar Mór den scéal
- An scéal ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 2, Rian 1)

CUR CHUIGE

Pléigh an chéad phictiúr sa Leabhar Mór leis na daltaí. Iarr orthu a thomhas cén fáth a bhfuil Daidí ag glaoch ar Liam.

Inis / léigh an scéal nó seinn an dlúthdhiosca lena fháil amach.

Dearbhaigh go raibh Daidí ag glaoch ar Liam chun é a dhúiseacht dá chéad lá ar ais ar scoil tar éis shaoire an tsamhraidh.

Pléigh an scéal leis na daltaí.

Labhair leis na daltaí faoi mar a bhraith siad féin agus iad ag teacht ar ais ar scoil tar éis shaoire an tsamhraidh. Iarr orthu pictiúr a tharraingt ina gcóipleabhar, le léiriú conas mar a mhothaigh siad.

Níos moille sa tseachtain seinn an dlúthdhiosca arís. Spreag na daltaí chun focail an scéil a aithris in éineacht leis an dlúthdhiosca sna háiteanna a bhfuil athrá ann.

FORLEATHNÚ

- ⊗ Iarr ar dhaltaí an scéal a insint ina gcuid focal féin.
- ⊗ Bunaigh dráma ar an scéal.
- ⊗ Ceistigh na daltaí faoin gcéad mhaidin ar ais ar scoil. Ar éirigh siad go moch nó an raibh leisce orthu éirí? An raibh gach rud réidh acu an oíche roimh ré? An raibh fonn orthu filleadh ar an scoil? etc. Múin más gá **‘Bhí / Ní raibh leisce orm éirí,’ ‘Bhí mé [Bhíos] / Ní raibh mé [Ní rabhas] ag súil [ag tnúth] le filleadh / le teacht ar ais,’** nó nathanna áitiúla eile.
- ⊗ Pléigh na difríochtaí idir a bheith sna Naíonáin Bheaga agus a bheith sna Naíonáin Mhóra. Ceistigh na daltaí, e.g. An bhfuil siad i seomra eile? An bhfuil múinteoir eile acu? An bhfuil aon dalta nua sa rang? Ar fhág aon dalta an rang? etc.

U

AR AIS AR SCOIL (Leagan Ultach)

Maidin Dé Luain a bhí ann. Bhí laetha saoire an tsamhraidh thart. Tháinig Daidí isteach i seomra Liam. Bhí Liam ina chnap chodlata.

‘Éirigh, a Liam,’ arsa Daidí. ‘Caithfidh tú a ghabháil chun na scoile inniu. Tá an samhradh thart. Amach leat!’

‘Á,’ arsa Liam.

Ach níor éirigh sé. Tharraing sé an t-éadach aníos air féin agus chuaigh sé a chodladh arís.

Cúpla bomaite níos moille isteach le Daidí sa tseomra arís. Bhí Liam ina luí go fóill.

‘Éirigh, a Liam,’ arsa Daidí. ‘Caithfidh tú a ghabháil chun na scoile inniu. Tá an samhradh thart. Amach leat!’

‘Á,’ arsa Liam.

Ach níor éirigh sé. Tharraing sé an t-éadach aníos air féin agus chuaigh sé a chodladh arís.

Cúpla bomaite níos moille tháinig Daidí isteach sa tseomra arís. Bhí Liam ina luí go fóill.

‘Éirigh anois, a Liam,’ arsa Daidí. ‘Amach leat. Caithfidh tú a ghabháil chun na scoile. Amach leat!’

D’éirigh Liam go fadálach. Thosaigh sé a chuartú a chuid éadaigh.

‘Cá bhfuil mo bhrístí? An bhfaca duine ar bith mo bhrístí? Cá bhfuil siad?’ arsa Liam go hard.

‘Ar an chathaoir,’ arsa Mamaí. ‘Agus déan deifre.’

Chóirigh Liam é féin go fadálach agus isteach leis sa chisteanach. Thosaigh sé a chuartú arís.

‘Cá bhfuil mo phláta? An bhfaca duine ar bith mo phláta? Cá bhfuil sé?’ arsa Liam.

‘Ar an tábla,’ arsa Mamaí. ‘Agus déan deifre. Beidh an bus ag an gheata bomaite ar bith.’

Shuigh Liam síos agus d’ith sé a bhricfeasta go fadálach. Nuair a bhí a bhricfeasta ite aige thosaigh sé a chuartú arís.

‘Cad é atá tú a chuartú anois?’ arsa Mamaí.

‘Mo chóta. An bhfaca duine ar bith mo chóta? Cá bhfuil sé?’ arsa Liam.

‘Crochta sa halla,’ arsa Mamaí. ‘Agus déan deifre. Beidh an bus ag an gheata bomaite ar bith.’

Chuir Liam air a chóta go fadálach. Ansin thosaigh sé a chuartú arís.

‘Cá bhfuil mo mhála? An bhfaca duine ar bith mo mhála? Cá bhfuil sé?’

‘Faoin tábla,’ arsa Daidí.

‘An bhfuil a fhios agat cá bhfuil an doras?’ arsa Eoin.

‘Ná bigí ag argáil,’ arsa Mamaí. ‘Déanaigí deifre. Beidh an bus ar shiúl.’

Rith Eoin amach an doras.

Sa deireadh bhí Liam réidh. Amach an doras leis. Díreach ansin tháinig an bus. Nuair a chonaic Liam a chairde ar an bhus tháinig lúcháir air. Léim sé isteach. D’imigh an bus.

‘Tá Liam ar shiúl chun na scoile sa deireadh,’ arsa Daidí.

‘Buíochas do Dhia,’ arsa Mamaí.

THAR N-AIS AR SCOIL (Leagan Muimhneach)

Maidin Dé Luain a bhí ann. Bhí deireadh le laethanta saoire an tsamhraidh. Tháinig Daid isteach i seomra Liam. Bhí Liam ina chodladh go sámh.

‘Éirigh, a Liam,’ arsa Daid. ‘Caithfidh tú dul ar scoil inniu. Tá deireadh leis an samhradh. Amach leat!’

‘Ú,’ arsa Liam.

Ach níor éirigh sé. Tharraing sé na héadaí leapan in airde air féin agus chuaigh sé a chodladh arís.

Cúpla nóimeat ina dhiaidh san isteach le Daid sa tseomra arís. Bhí Liam fós ina chodladh. ‘Éirigh, a Liam,’ arsa Daid. ‘Caithfidh tú dul ar scoil inniu. Tá deireadh leis an samhradh. Amach leat!’

‘Ú,’ arsa Liam.

Ach níor éirigh sé. Tharraing sé na héadaí in airde air féin agus chuaigh sé a chodladh arís.

Cúpla nóimeat ina dhiaidh san tháinig Daid isteach sa tseomra arís. Bhí Liam fós ina chodladh. ‘Éirigh anois, a Liam,’ arsa Daid. ‘Amach leat. Caithfidh tú dul ar scoil. Amach leat!’

D’éirigh Liam go doicheallach. Thosaigh sé ag cuardach a chuid éadaigh.

‘Cá bhfuil mo threabhsar? Cá bhfuil sé? An bhfaca éinne mo threabhsar?’ arsa Liam os ard. ‘Ar an gcathaoir,’ arsa Mam. ‘Agus corraigh ort.’

Chuir Liam air a chuid éadaigh go mall agus isteach leis sa chistin. Thosaigh sé ag cuardach arís.

‘Cá bhfuil mo phláta? An bhfaca éinne mo phláta?’

‘Ar an mbord,’ arsa Mam. ‘Agus corraigh ort. Beidh an bus ag an ngeata i gceann nóimeat.’

Shuigh Liam síos agus d’ith sé a bhricfeasta go mall. Nuair a bhí an bricfeasta ite aige thosaigh sé ag cuardach.

‘Cad atá á chuardach anois agat?’ a d’fhiafraigh Mam.

‘Mo chasóg. An bhfaca éinne mo chasóg?’

‘Crochta sa halla,’ arsa Mam. ‘Agus corraigh ort. Beidh an bus ag an ngeata i gceann nóimeat.’

Chuir Liam air a chasóg go mall. Ansan thosaigh sé ag cuardach arís.

‘Cá bhfuil mo mhála? Cá bhfuil sé? An bhfaca éinne mo mhála?’

‘Faoin mbord,’ arsa Daid.

‘An bhfuil a fhios agat cá bhfuil an doras?’ arsa Eoin.

‘Ná bí ag priocadh air,’ arsa Mam. ‘Corraíg oraibh. Beidh an bus imithe.’

Rith Eoin amach an doras.

Ar deireadh thiar thall bhí Liam ullamh. Amach an doras leis. Tháinig an bus ar an dtoirt. Is é Liam a bhí sásta nuair a chonaic sé a chairde ar an mbus. Léim sé isteach ann.

D’imigh an bus.

‘Tá Liam imithe ar scoil ar deireadh thiar thall,’ arsa Daid.

‘Buíochas le Dia,’ arsa Mam.

AR AIS CHUIG AN SCOIL (Leagan Connachtach)

Maidin Dé Luain a bhí ann. Bhí laethanta saoire an tsamhraidh thart. Tháinig Deaide isteach i seomra Liam. Bhí Liam ina chodladh go sámh.

‘Éirigh, a Liam,’ arsa Deaide. ‘Caithfidh tú a ghabháil chuig an scoil inniu. Tá an samhradh thart. Amach leat!’

‘Ú,’ arsa Liam.

Ach níor éirigh sé. Tharraing sé na héadaí leapan aníos air féin agus chuaigh sé a chodladh arís.

Cúpla nóiméad ina dhiaidh sin isteach le Deaide sa seomra arís. Bhí Liam fós ina chodladh.

‘Éirigh, a Liam,’ arsa Deaide. ‘Caithfidh tú a ghabháil chuig an scoil inniu. Tá an samhradh thart. Amach leat!’

‘Ú,’ arsa Liam.

Ach níor éirigh sé. Tharraing sé na héadaí aníos air féin agus chuaigh sé a chodladh arís.

Cúpla nóiméad ina dhiaidh sin tháinig Deaide isteach sa seomra arís. Bhí Liam fós ina chodladh.

‘Éirigh anois, a Liam,’ arsa Deaide. ‘Amach leat. Caithfidh tú a ghabháil chuig an scoil. Amach leat!’

D’éirigh Liam go drogallach. Thosaigh sé ag cuartú a chuid éadaigh.

‘Cá bhfuil mo threabhsar? An bhfaca duine ar bith agaibh mo threabhsar? Cá bhfuil sé?’ arsa Liam os ard.

‘Ar an gcathaoir,’ arsa Mama, ‘agus déan deifir.’

Chuir Liam air a chuid éadaigh go mall agus isteach leis sa gcisteanach. Thosaigh sé ag cuartú arís.

‘Cá bhfuil mo phláta? An bhfaca duine ar bith agaibh mo phláta? Cá bhfuil sé?’ arsa Liam.

‘Ar an mbord,’ arsa Mama. ‘Agus déan deifir. Beidh an bus ag an ngeata nóiméad ar bith anois.’

Shuigh Liam síos agus d’ith sé a bhricfeasta go mall. Nuair a bhí a bhricfeasta ite aige thosaigh sé ag cuartú arís.

‘Céard atá tú a chuartú anois?’ arsa Mama.

‘Mo chóta. An bhfaca duine ar bith agaibh mo chóta? Cá bhfuil sé?’ arsa Liam.

‘Crochta sa halla,’ arsa Mama. ‘Agus déan deifir. Beidh an bus ag an ngeata nóiméad ar bith anois.’

Chuir Liam air a chóta go mall. Ansin thosaigh sé ag cuartú arís.

‘Cá bhfuil mo mhála? An bhfaca duine ar bith agaibh mo mhála? Cá bhfuil sé?’

‘Faoin mbord,’ arsa Deaide.

‘An bhfuil a fhios agat cá bhfuil an doras?’ arsa Eoin.

‘Ná bí leis, a Eoin,’ arsa Mama. ‘Déanaigí deifir. Beidh an bus imithe oraibh.’

Rith Eoin amach an doras.

Ar deireadh thiar thall bhí Liam réidh. Amach an doras leis. Díreach ansin tháinig an bus.

Is é Liam a bhí sásta nuair a chonaic sé a chairde ar an mbus. Léim sé isteach sa mbus.

D’imigh an bus.

‘Tá Liam bailithe leis ar scoil ar deireadh,’ arsa Deaide.

‘Buíochas le Dia,’ arsa Mama.

An Scoil

CEACHT 2

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- taitneamh a bhaint as amhrán
- tuairisciú

EISEAMLÁIRÍ

Tá Liam sa leaba / ag an doras / ag an ngeata [ag an gheata].

Tá Liam / Táimse [Tá mise] sna Naíonáin Mhóra.

ÁISEANNA

- Leabhar Mór den scéal (as Ceacht 1)
- Póstaer 1 – Ar ais ar Scoil
- An t-amhrán ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 14)
- Leathanach 2 in *Mo Leabharsa*

CUR CHUIGE

Pléigh na háiteanna éagsúla ina bhfuil Liam sna pictiúir sa Leabhar Mór agus ar an bpóstaer.

Múin an chéad eiseamláir thuas.

Léigh an comhartha atá ar dhoras an tseomra ranga ar an bpóstaer.

Múin an dara heiseamláir thuas.

Abair leis na daltaí go bhfuil amhrán agat faoina bheith sna Naíonáin Mhóra. Seinn an dlúthdhiosca nó abair an t-amhrán. (Cuir in oiriúint do Ghaeilge an cheantair é más gá.)

TÁ MISE SNA NAÍONÁIN MHÓRA (Fonn: *For He's a Jolly Good Fellow*)

Tá mise sna Naíonáin Mhóra,
Tá mise sna Naíonáin Mhóra,
Tá mise sna Naíonáin Mhóra,
Nach mise an páiste maith!

Tá leabhairín nua i mo mhála ...

Tá mise anois ag foghlaim ...

Tá mise i seomra eile ...

Pléigh an pictiúr ar leathanach 2 in *Mo Leabharsa*.

Iarr ar dhalta a rá cén rang ina bhfuil sé féin anois. Déarfadh sé **‘Táimse** [Tá mise] **sna Naíonáin Mhóra’**. Scríobh an abairt ar an gclár dubh. Léigh é. Iarr ar na daltaí í a scríobh sa spás faoin bpictiúr ar leathanach 2 in *Mo Leabharsa*. Iarr ar na daltaí an pictiúr a dhathú ansin.

Pléigh na dathanna a chuir siad ar rudaí éagsúla sa phictiúr.

FORLEATHNÚ

- © Cum véarsaí eile don amhrán le cabhair na ndaltaí, e.g.

Tá bosca lóin i mo mhála ...

Tá cara nua [úr] ar scoil agam ...

Tá múinteoir nua [úr] i mbliana againn ..., etc.

- © Pléigh na ranganna eile sa scoil leis na daltaí agus na páistí a bhfuil aithne acu orthu sna ranganna sin. Múin más gá:

Tá mo dheirfiúr bheag sna Naíonáin Bheaga [Naíonáin Shóisearacha].

Tá mo dheartháir mór ar an meánscoil.

Tá ...(ainm dalta sa scoil) **i Rang a ...**(uimhir).

Is í Bean Uí Chonchúir an múinteoir atá ag Rang a ...(uimhir).

Bhí mé [Bhíos] **sna Naíonáin Bheaga anuraidh** [an bhliain seo caite].

Beidh mé i Rang a hAon an chéad bhliain eile [an bhliain seo chugainn].

An Scoil

CEACHT 3

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- tuairisciú
- ceisteanna a chur agus a fhreagairt
- easpa cuimhne a léiriú

EISEAMLÁIRÍ

Chonaic mé bosca lóin, siosúr, glantóir, téipthaifeadán, fístaifeadán, ... ar an tábla [ar an mbord].

An bhfaca tú [An bhfacaís] ...? **Chonaic / Ní fhaca.**

Ní cuimhin [Ní cuimhneach] **liom aon rud** [rud ar bith / aon cheo / faic / dada / a dhath] **eile.**

ÁISEANNA

- Nithe a bhíonn sa seomra ranga, e.g. glantóir, cailc, siosúr, dlúthdhiosca, cóipleabhar, bosca lóin, mála, leabhar, téipthaifeadán, fístaifeadán, liathróid bheag, etc.
- Dallóg [Púicín], nó éadach chun an tábla a chlúdach

CUR CHUIGE

Téigh siar ar an scéal ‘Ar ais ar Scoil’ (Ceacht 1).

Múin an chéad dá eiseamláir thuas.

Cuir a cúig nó a sé de rudaí ón seomra ranga ar an tábla. Tabhair dalta os comhair an ranga agus abair leis amharc orthu ar feadh tamaill bhig. Ansin clúdaigh an tábla nó cuir dallóg ar an dalta. Iarr ar an dalta a rá cad a chonaic sé. Déarfaidh sé **‘Chonaic mé peann, etc.’** Ansin úsáid an cheist sa dara heiseamláir chun é a cheistiú. Freagróidh sé dá réir. Déan amhlaidh le rudaí eile ón seomra ranga agus le daltaí eile. Ansin iarr ar dhaltá d’áit féin a ghlacadh sa chluiche.

Múin an tríú heiseamláir thuas.

Cuir roinnt mhaith nithe ón seomra ranga ar an tábla. Clúdaigh an tábla nó cuir dallóg ar an dalta mar atá thuas agus iarr air gach rud a chonaic sé a ainmniú. Comhair an líon rudaí a ainmníonn sé i gceart. Nuair nach féidir leis cuimhneamh ar rud ar bith eile déarfaidh sé **‘Ní cuimhin** [Ní cuimhneach] **liom aon rud** [rud ar bith / aon cheo / faic / dada / a dhath] **eile’**. Iarr ar dhaltá eile an cluiche a imirt ansin. Ag an té is fearr a chuimhneoidh ar na rudaí atá ar an tábla a bheidh an bua.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Mar fhorbairt ar na heiseamláirí thuas múin más gá:
 - Sílim go bhfaca mé**
 - Táim [Tá mé] ag déanamh go bhfaca mé**
 - Déanaim amach go bhfaca mé**
 - Táim [Tá mé] cinnte go bhfaca mé**
 - Chan [Ní] fhaca mise**
- ⊙ Iarr ar dhalta a insint don rang cad a chonaic sé ar a bhealach chun na scoile ar maidin. Ceistíodh na daltaí eile é faoi na rudaí a luann sé.

An Scoil

CEACHT 4

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- a léiriú cad é atá ar intinn aige a dhéanamh
- cead a iarraidh
- ceisteanna a chur agus a fhreagairt
- éisteacht le sceitse agus taitneamh a bhaint as

EISEAMLÁIRÍ

Suífidh mise [Suífeadsa] **in aice leat** [ag do thaobh / le do thaobh].

[An bhfuil cead agamsa / An dtig liomsa / An bhféadfaidh mise] [lego / míreanna mearaí / páipéar bán / breagáin / ...] a fháil?

Tá / Níl. / Thig / Ní thig. / Féadfaidh / Ní fhéadfaidh.

ÁISEANNA

- Póstaer 1 – Ar ais ar Scoil (as Ceacht 2)
- An sceitse ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 2, Rian 16)

CUR CHUIGE

Pléigh an póstaer leis an rang.

Múin na heiseamláirí thuas.

Iarr ar na daltaí éisteacht leis an sceitse lena fháil amach cad é an bréagán atá ag teastáil ó Liam. Seinn an dlúthdhiosca.

SEOMRA ÚR (Leagan Ultach)

Liam:	Ó, tá an seomra seo galánta, nach bhfuil.
Nóirín:	Agus tá sé mór fosta.
Liam:	Suífidh mise ag an tábla seo.
Nóirín:	Agus suífidh mise ag do thaobh.
Liam:	A mhúinteoir, a mhúinteoir, an bhfuil cead agamsa <i>lego</i> a fháil?
Múinteoir Méabh:	Tá, cinnte, a Liam.
Nóirín:	Agus an bhfuil cead agamsa míreanna mearaí a fháil?
Múinteoir Méabh:	Tá, cinnte, a Nóirín.
Liam & Nóirín:	Go raibh maith agat, a mhúinteoir.

M

SEOMRA NUA (Leagan Muimhneach)

Liam:	Ó, tá an seomra so go haoibhinn, nach bhfuil.
Nóirín:	Tá, agus tá sé mór leis.
Liam:	Suífeadsa ag an mbord so.
Nóirín:	Agus suífeadsa in aice leat.
Liam:	A mhúinteoir, a mhúinteoir, an bhfuil cead agamsa <i>lego</i> a fháil?
Múinteoir Méabh:	Tá, siúrálta, a Liam.
Nóirín:	Agus an bhfuil cead agamsa míreanna mearaí a fháil?
Múinteoir Méabh:	Tá, siúrálta, a Nóirín.
Liam & Nóirín:	Go raibh maith agat, a mhúinteoir.

C

SEOMRA NUA (Leagan Connachtach)

Liam:	Ó, tá an seomra seo go hálainn, nach bhfuil?
Nóirín:	Tá, agus tá sé mór freisin.
Liam:	Suífidh mise ag an mbord seo.
Nóirín:	Agus suífidh mise le do thaobh.
Liam:	A mhúinteoir, a mhúinteoir, an bhfuil cead agamsa <i>lego</i> a fháil?
Múinteoir Méabh:	Tá, cinnte, a Liam.
Nóirín:	Agus an bhfuil cead agamsa míreanna mearaí a fháil?
Múinteoir Méabh:	Tá, cinnte, a Nóirín.
Liam & Nóirín:	Go raibh maith agat, a mhúinteoir.

Dearbhaigh freagra na ceiste thuas – *lego*.

Cuir ceisteanna réamhéisteachta eile ar na daltaí, e.g. cén saghas seomra atá ag na Naíonáin Mhóra? Seinn an dlúthdhiosca agus dearbhaigh freagra na ceiste gach uair.

Iarr ar na daltaí na heiseamláirí thuas a rá in éineacht leis an dlúthdhiosca.

Spreag na daltaí chun na heiseamláirí a úsáid i rith an lae.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Roghnaigh triúr chun an sceitse a aithris os comhair an ranga.
- ⊙ Labhair leis na daltaí faoin áit ar mhaith leo féin suí sa seomra ranga. Múin más gá:
Ba mhaith liomsa a bheith i mo shuí [a bheith suite] **taobh le** [in aice le / ag taobh] ... (ainm dalta).
Suífidh mise [Suífeadsa] **[in aice an dorais / in aice na fuinneogí / i mbun an tseomra / i mbarr an tseomra / le do thaobhsa [taobh leatsa] / ...].**
Táimse [Tá mise] **ag gabháil a shuí anseo.** [Táimse chun suí anseo.]
 de réir Ghaeilge an cheantair.
- ⊙ Iarr ar na daltaí cur síos a dhéanamh ar a seomra ranga féin. Má tá seomra nua acu an bhfuil sé níos mó ná an seomra ranga a bhí acu anuraidh? An bhfuil an dath céanna ar na ballaí? etc.
- ⊙ Iarr ar na daltaí a insint cé leis ar shuigh siad ar an mbus nó sa charr agus iad ag teacht ar scoil. Múin más gá **‘Shuigh mé** [Shuíos] **in éineacht le ...,’** agus **‘Shuigh mé liom féin** [i m’aonar].’

An Scoil

CEACHT 5

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- ceisteanna a chur agus a fhreagairt
- rud a dheimhniú
- rud a shéanadh
- taitneamh a bhaint as amhrán a rá

EISEAMLÁIRÍ

Cé aige a bhfuil an liathróid?

Ag ...*(ainm)*.

Tá / Níl sí agam.

An bhfuil an liathróid aige / aici?

ÁISEANNA

- An t-amhrán ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 15)
- Liathróid bheag

CUR CHUIGE

Múin na heiseamláirí thuas.

Múin an t-amhrán seo thíos. (Cuir in oiriúint do Ghaeilge an cheantair é más gá.)

CÉ AIGE A BHFUIL AN LIATHRÓID? (Fonn: *Alouette*)

Féach ar Mháire,

'Bhfuil an liathróid aici?

Féach ar Mháire,

'Bhfuil sí ina lámh?

Iarr ar na daltaí seasamh ina bhfáinne agus a lámha taobh thiar dá ndroim. Tóg an liathróid agus siúil timpeall ar an taobh amuigh den fháinne. Le linn duit a bheith ag siúl cuir an liathróid i lámh dalta amháin i ngan fhios don chuid eile den rang. Stad agus fiafraigh **'Cé aige a bhfuil an liathróid?'** Tomhaisfidh dalta, e.g. **'Ag Pádraig?'** Canfaidh an rang an t-amhrán thuas ach déarfadh siad **'Féach ar Phádraig, 'Bhfuil an liathróid aige,'** etc. Taispeánfaidh Pádraig a lámha ansin agus déarfadh sé **'Tá / Níl sí agam'**. Lig don dalta a fhaigheann amach cé aige a bhfuil an liathróid d'áit a ghlacadh sa chéad chluiche eile. Déan amhlaidh le daltaí eile.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Múin más gá nathanna eile a chuirfidh leis an gcumarsáid le linn an chluiche thuas, e.g.
Ní raibh deis [seans / faill] **agamsa fós.**
Ní bhfuair mise [Ní bhfuaires-sa] **an liathróid go fóill.**
Fuair ... an liathróid cheana féin / cúpla uair [cúpla babhta] **roimhe seo.**
Ceapaim [Sílim / Measaim / Is dóigh liom / Déarfainn] **go bhfuil sí ag ...**(ainm).
- ⊙ Spreag na daltaí chun an cluiche thuas a imirt sa chlós ag am sosa nó ag am lóin.
- ⊙ Spreag na daltaí chun an eiseamláir **‘Cé aige a bhfuil ...?’** a úsáid i gcomhthéacsanna eile, e.g. **‘Cé aige a bhfuil an stáplóir / an leabhar?’** etc.
- ⊙ Nuair nach mbíonn freagra ag dalta ar cheist múin más gá **‘Níl a fhios agam. / Níl aon tuairim agam. / Ní fheadar. / Níl barúil ar bith agam, etc.’** de réir Ghaeilge an cheantair.

An Scoil

CEACHT 6

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- ceisteanna a chur
- treoracha a thuiscint agus a leanúint

EISEAMLÁIRÍ

Cad é [Cad / Céard] a dhéanfaidh mé leis seo?

Cuir ar an / faoin / sa / ag an ... é / í.

(tuiscint a léiriú)

ÁISEANNA

- Nithe a bhíonn sa seomra ranga, e.g. leabhar, glantóir, mála, cailc, etc.
- Ceol bríomhar ar dlúthdhiosca nó ar téip (le fáil ag an múinteoir)
- Bileog de pháipéar bán do gach dalta

CUR CHUIGE

Múin na heiseamláirí thuas.

Cuir an rang ina bhfáinne. Tabhair rud ón seomra ranga, e.g. cailc, do dhaltá agus iarr ar na daltaí é a chur ar aghaidh ó dhuine go duine a fhad is atá an ceol ar siúl. Nuair a stopann tú an ceol déarfaidh an dalta a bhfuil an rud aige **‘Cad é [Cad / Céard] a dhéanfaidh mé leis seo?’** Tabhair treoir, e.g. ‘Cuir [ar an doirteal / ar an urlár / faoin gcathaoir [faoin chathaoir] / faoin mbord [faoin tábla] / sa chófra [sa gcófra] / sa bhosca [sa mbosca] / ag an gclár dubh [ag an chlár dubh]] [é / í].’

Tabhair amach na bileoga agus iarr ar na daltaí pictiúr dá rogha féin a tharraingt orthu. Nuair a bhíonn siad críochnaithe cuirfidh siad an cheist, **‘Cad é [Cad / Céard] a dhéanfaidh mé leis seo?’** Freagair iad, e.g. ‘Cuir ar an mbord é. / Cuir sa bhosca é,’ etc.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Nuair a bhíonn daltaí críochnaithe lena gcuid oibre agus gan a fhios acu cad ba chóir dóibh a dhéanamh múin más gá **‘Táim [Tá mé] críochnaithe, a mhúinteoir. Cad é [Cad / Céard] a dhéanfaidh mé anois?’**
- ⊙ Iarr ar dhaltá aonair d’áit a thógáil sa chluiche thuas agus na treoracha a thabhairt.
- ⊙ Iarr ar dhaltá a rá cad é a tharla sa cheacht thuas. Múin más gá **‘Thug an múinteoir leabhar do ... (ainm dalta). Dúirt sé leis é a fhágáil [a fhágáil] ar an D’fhág ... (ainm dalta) an leabhar ar an ...,’** etc.

An Scoil

CEACHT 7

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- ceisteanna a chur agus a fhreagairt

EISEAMLÁIRÍ

Cá bhfuil ...(rud / duine)?

An bhfuil sé faoin gcathaoir [faoin chathaoir] / **sa leabharlann** / **ar an mballa**

[ar an bhfalla] / **ag an doras? Tá / Níl.**

An gcuirfidh mé [faoin tábla [faoin mbord] / **sa chófra** [sa gcófra] / **ar an doirteal**] é / **iad? Cuir / Ná cuir.**

ÁISEANNA

- Póstaer 1 – Ar ais ar scoil (as Ceacht 2)
- Nithe a bhíonn sa seomra ranga, e.g. mála, leabhar, pictiúr, peann luaidhe, lón, marcóirí, etc.
- Leathanach 3 in *Mo Leabharsa*
- Greamaitheoirí as *Mo Leabharsa* (lár an leabhair)

CUR CHUIGE

(**Nóta:** Moltar cúpla lá a chaitheamh leis an gceacht seo.)

Múin an chéad eiseamláir thuas.

Iarr ar na daltaí na málaí scoile / an múinteoir / Liam, etc, a aimsiú ar an bpóstaer.

Múin an dara heiseamláir thuas.

Tabhair beirt daltaí os comhair an ranga. Iarr ar dhalta A a shúile a dhúnadh agus iarr ar dhalta B rud ón seomra ranga, e.g. leabhar, a chur i bhfolach faoi rud éigin. Lig do dhalta B dalta A a cheistiú, e.g. **‘Cá bhfuil an leabhar?’** Oslóidh dalta A a shúile agus tosóidh sé ag tomhas: **‘An bhfuil sé faoin gcathaoir** [faoin chathaoir] / **faoin tábla** [faoin mbord], **etc?’** go bhfaighidh sé an freagra ceart. Tabhair seans do dhaltaí eile an cluiche a imirt ansin.

Imir an cluiche arís ach iarr ar dhaltaí rudaí a chur i bhfolach ar rud éigin, in áit éigin nó ag áit éigin.

Múin an tríú heiseamláir thuas.

Iarr ar na daltaí leathanach 3 in *Mo Leabharsa* a oscailt. Pléigh an pictiúr leo. Pléigh na greamaitheoirí i lár an leabhair leo. Ceistíodh na daltaí thú chun a fháil amach cá gcuirfidh siad an chéad ghreamaitheoir, e.g. **‘An gcuirfidh mé ar an mbord / sa leabharlann / ar an doirteal é?’** Nuair a aimseoidh siad an áit cheart iarr orthu an greamaitheoir a chur ann. Déan amhlaidh leis na greamaitheoirí eile.
(Téann an leabhar sa leabharlann, an mála scoile faoin mbord, an bosca lóin ar an doirteal, an teidí sa chófra, an póstaer ar an mballa.)

FORLEATHNÚ

- ⊙ Bain úsáid as ionaid éagsúla eile nuair a chuireann tú rudaí i bhfolach. Múin más gá **‘An bhfuil ... os cionn an dorais / in aice [ag taobh] na fuinneoige / le hais an téitheora / taobh thiar den leabharlann, etc.’**
- ⊙ Spreag na daltaí chun an eiseamláir **‘An gcuirfidh mé ...?’** a úsáid i gcomhthéacsanna eile. Múin más gá **‘An gcuirfidh mé na criáin ar na boird duit, a mhúinteoir?’ ‘An gcuirfidh mé na bréagáin ar ais?’** etc.

An Scoil

CEACHT 8

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- cabhair a lorg
- éisteacht le sceitse agus taitneamh a bhaint as

EISEAMLÁIRÍ

An gceanglóidh tú mo chuid iallacha [m'iallacha / mo chuid barriallacha] le do thoil [más é do thoil é]?

ÁISEANNA

- Leathanach 4 in *Mo Leabharsa*
- An sceitse ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 2, Rian 17)

CUR CHUIGE

Pléigh an pictiúr ar leathanach 4 in *Mo Leabharsa*.

Múin an eiseamláir thuas.

Iarr ar na daltaí a thomhas cé a cheanglóidh iallacha Liam dó. Seinn an dlúthdhiosca chun a fháil amach an bhfuil an ceart ag aon duine.

U

BARRIALLACHA SCAOILTE (Leagan Ultach)

Múinteoir Méabh:	Tá sé in am cuideachta anois, a pháistí. Amach libh!
Liam:	Go maith. Is maith liomsa a bheith ag imirt peile.
Múinteoir Méabh:	Fan bomaite, a Liam. Ní thig leatsa a ghabháil amach go fóill.
Liam:	Ach, cad chuige, a mhúinteoir?
Múinteoir Méabh:	Tá do chuid barriallacha scaoilte.
Liam:	An gceanglóidh tú mo chuid barriallacha, le do thoil, a mhúinteoir?
Múinteoir Méabh:	Ní thig liom, a Liam. Ghortaigh mé mo dhroim agus níl mé ábalta cromadh síos.
Liam:	Ó, cad é a dhéanfas mé anois?
Róisín:	Ceanglóidh mise duit iad, a Liam.
Liam:	Go raibh maith agat, a Róisín.

M

IALLACHA SCAOILTE (Leagan Muimhneach)

- Múinteoir Méabh: Tá sé in am imeartha anois, a leanaí. Amach libh!
Liam: Go maith. Ó, is breá liomsa a bheith ag imirt caide.
Múinteoir Méabh: Fan nóimeat, a Liam. Ní fhéadfaidh tusa dul amach go fóill.
Liam: Ach, cad ina thaobh, a mhúinteoir?
Múinteoir Méabh: Tá d'iallacha scaoilte.
Liam: An gceanglóidh tú m'iallacha, más é do thoil é, a mhúinteoir?
Múinteoir Méabh: Nílím ábalta, a Liam. Ghortaíos mo dhroim agus nílím ábalta cromadh síos.
Liam: Ó, cad a dhéanfaidh mé anois?
Róisín: Ceanglódsá duit iad, a Liam.
Liam: Go raibh maith agat, a Róisín.

C

BARRIALLACHA SCAOILTE (Leagan Connachtach)

- Múinteoir Méabh: Tá sé in am spraoi anois, a ghasúir. Amach libh!
Liam: Go maith. Is maith liomsa a bheith ag imirt peile.
Múinteoir Méabh: Fan nóiméad, a Liam. Ní fhéadfaidh tusa dul amach fós.
Liam: Ach, cén fáth, a mhúinteoir?
Múinteoir Méabh: Tá do chuid barriallacha scaoilte.
Liam: An gceanglóidh tú mo chuid barriallacha, más é do thoil é, a mhúinteoir?
Múinteoir Méabh: Ní féidir liom, a Liam. Ghortaigh mé mo dhroim agus ní féidir liom cromadh síos.
Liam: Ó, céard a dhéanfas mé anois?
Róisín: Ceanglóidh mise duit iad, a Liam.
Liam: Go raibh maith agat, a Róisín.

Dearbhaigh freagra an tomhais thuas – Róisín.

Ceistigh an rang faoin sceitse, e.g. 'Cá raibh na gasúir [*leanaí* / *páistí*] ag dul? Cén fáth nach raibh cead ag Liam dul leo? Céard a bhí ag cur as don mhúinteoir [*don mháistreás*]?' etc. Seinn an dlúthdhiosca cúpla uair más gá, chun teacht ar na freagraí.

Spreag na daltaí chun an eiseamláir thuas a úsáid gach uair a bhíonn a gcuid iallacha scaoilte.

FORLEATHNÚ

- ⊗ Roinn an rang ina dhá leath agus iarr orthu an sceitse a aithris in éineacht leis an dlúthdhiosca.
- ⊗ Fiafraigh den rang cén fáth nár lig an múinteoir do Liam dul amach sa chlós agus a chuid iallacha scaoilte. Múin más gá **‘Mar b’fhéidir go mbascfaí é [go dtitfeadh sé],’** etc.
- ⊗ Múin téarmaí eile a bhaineann le bróga, e.g. **‘Bíonn iallacha / bonn / teanga / sál ar bhróg.’**
- ⊗ Múin an tomhas seo thíos.

Í féin is a céile ag dul timpeall liom
Le breis is cúpla mí;
Teanga láidir atá aici
Ach focal ní labhraíonn sí.

(Freagra an tomhais – bróg.)

- ⊗ Cuir le chéile leabhairín eolais dar teideal ‘Bróga’ sa rang. Scríobh ainmneacha na saghsanna éagsúla bróg ar leathanaigh an leabhairín, e.g. bróga reatha, bróga leathair, bróga rince [bróga damhsa], buataisí, cuaráin, slipéirí, scátaí, bróga peile [bróga caide], etc. Iarr ar na daltaí pictiúir de na bróga éagsúla a thabhairt isteach le greamú ar leathanaigh an leabhairín.
- ⊗ Inis an scéal ‘Micilín agus an dá Leipreachán’ don rang nó léigh an leagan le Mairéad Ní Ghráda (An Gúm).

An Scoil

CEACHT 9

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- taitneamh a bhaint as cluiche
- tuairisciú
- duine a rialú agus a smachtú
- maíomh

EISEAMLÁIRÍ

Seo é an tús / an deireadh. (tuiscint a léiriú)

Tá ... aige / aici.

Tóg do sheans. [Do shealsa anois.] **Caith an díse.**

Fuair mé [Fuairéas] **a haon / a dó / a trí.**

Bhuaigh mise [Bhain mise / Bhuas-sa]!

ÁISEANNA

- Póstaer 2 – An Scoil
- Díse (féach **Nóta** thíos) do gach beirt agus licín do gach dalta
- Leathanach 5 in *Mo Leabharsa*

(**Nóta:** Faigh díslí nach bhfuil uimhreacha orthu chun na cluichí boird in *Mo Leabharsa* a imirt. Cuir uimhir a haon, a dó agus a trí orthu (gach uimhir faoi dhó). Tá díslí nach bhfuil uimhreacha orthu le fáil ó sholáthraithe ábhar oideachais, e.g. Carroll Education Supplies, Baile Átha Cliath 12.)

CUR CHUIGE

Iarr ar dhaltaí cur síos a dhéanamh ar céard atá acu ina málaí scoile. Déarfadh siad **‘Tá ... agam’**.

Múin an chéad dá eiseamláir thuas.

Pléigh an póstaer. Taispeáin tús agus deireadh an chluiche. Abair ‘Seo é an tús’ agus ‘Seo é an deireadh’. Pléigh na rudaí atá ina málaí scoile ag an mbeirt ar an bpóstaer. Iarr ar dhalta cur síos a dhéanamh ar na rudaí atá ag an mbuachaill ina mhála / ag an gcailín ina mála. Déarfadh sé **‘Tá ... aige / aici’**.

Múin na heiseamláirí eile thuas.

Múin rialacha an chluiche thíos. Iarr ar dhalta teacht os comhair an ranga chun an cluiche a imirt leat.

RIALACHA

1. Ina mbeirteanna a imríonn na daltaí an cluiche seo. Tabhair licín do gach imreoir. Oscail leathanach 5 in *Mo Leabharsa*. Is leor leabhar amháin idir gach beirt. Cuireann na himreoirí a licíní ag ‘An Tús’.
2. Roghnaigh dalta A le tosú. Abair **‘Tóg do sheans.** [Do shealsa anois.] **Caith an díslé.’** Caitheann dalta A an díslé agus deir sé **‘Fuair mé** [Fuairéas] **a haon / a dó / a trí’.** Bogann sé a licín de réir na huimhreach a fhaigheann sé. Nuair a shroicheann sé an chearnóg chuí bíonn air an eiseamláir a bhaineann leis an gcearnóg sin a rá, e.g. **‘Tá peann luaidhe aige.’** Murar féidir leis an eiseamláir a rá bíonn air filleadh ar an áit ina raibh sé. Ansin deir sé le dalta B **‘Tóg do sheans.** [Do shealsa anois.] **Caith an díslé.’**
3. Caitheann dalta B an díslé agus mar sin de.
4. Ag an dalta is túisce a shroicheann ‘An Deireadh’ a bhíonn an bua. Deir sé **‘Bhuaigh mise** [Bhain mise / Bhuas-sa]!’

Iarr ar na daltaí an cluiche a imirt ina mbeirteanna. Siúil thart agus déan cinnte de go bhfuil siad ag úsáid na n-eiseamláirí.

Imir an cluiche seo go rialta leis na daltaí.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Tabhair faoi deara aon bhearnaí atá i nGaeilge na ndaltaí agus múin nathanna dóibh chun na bearnaí sin a líonadh. Múin más gá:
Caithfidh mise an díslé anois.
Táimse [Tá mise] **nach mór** [chóir a bheith / geall leis / i ngar a bheith] **ann.**
Níl ach trí chéim fágtha agamsa.
Tá súil agam go bhfaighidh mé a ...(uimhir ar an díslé).
Tá an deireadh sroichte agamsa [Tá mé tagtha go dtí an deireadh]!
Mise is túisce [an chéad duine] **a shroich an deireadh** [a chríochnaigh].
Mise an duine [an té] **is fearr!** / **Rinne mé** [Dheineas] **gaisce.** / **Tá an beart déanta agam.** / **Tá an báire liom!**
nó aon nathanna gaisciúla eile de réir Ghaeilge an cheantair.
- ⊙ Spreag na daltaí chun cur síos breise a dhéanamh ar na pictiúir sa chluiche thuas, go háirithe ó thaobh na ndathanna atá ar na rudaí.

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- éisteacht le rann agus taitneamh a bhaint as
- easpa cuimhne a léiriú

EISEAMLÁIRÍ

Rinne [Dhein] ... (ainm dalta) **dearmad ar a b(h)osca lóin.** [Níor chuimhnigh ... (ainm dalta) ar a b(h)osca lóin.]

ÁISEANNA

- Puipéid – Lug agus Gug
- An rann ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 1)
- Cailc dhearg agus péint ghlas

CUR CHUIGE

Léigh an Leabhar Beag Am Lóin (cúrsa na Naíonán Beag).

Múin an eiseamláir thuas.

Iarr ar na daltaí éisteacht leis an rann thíos lena fháil amach cé a dhearmad a bhosca lóin. Seinn an dlúthdhiosca nó abair an rann. (Cuir in oiriúint do Ghaeilge an cheantair é más gá.)

AN LÓN

Rinne Lug dearmad,
Ar a bhosca lóin.
‘Ó, céard a dhéanfas mé?’ arsa Lug,
‘Och! Och! Ochón!’

D’ith sé cailc dhearg,
Is d’ól sé péint ghlas.
‘An-bhlasta!’ arsa Lug –
‘Bhí an lón sin go deas!’

Dearbhaigh gurb é Lug a dhearmad a bhosca lóin.

Pléigh cad a d’ith Lug ansin.

Múin an rann.

Tabhair an puipéad Lug do dhaltaí aonair. Iarr orthu na focail a dúirt Lug a rá in éineacht leis an dlúthdhiosca. Iarr ar dhaltaí aonair an rann a rá ansin.

Spreag na daltaí chun an eiseamláir thuas a úsáid má dhéanann dalta ar bith dearmad ar a bhosca lóin.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Iarr ar na daltaí pictiúr a tharraingt de ‘lón blasta’ a shamhlóidís a d’íosfadh Gug. Pléigh a bpictiúr leo. Fiafraigh de dhalta an íosfadh sé féin an lón sin. Múin más gá **‘D’íosfainn / Ní íosfainn’**.
- ⊙ Le cabhair na ndaltaí cum rann bunaithe ar lón blasta Ghug.

Ainín Aimsire

CEACHT 1

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- ceisteanna a chur agus a fhreagairt

EISEAMLÁIRÍ

Conas atá [Cad é mar atá / Cén chaoi a bhfuil] **an aimsir inniu?**

Tá / Níl sé grianmhar / gaofar / fliuch / scamallach / ag cur sneachta.

An mbeimid ag dul amach sa chlós?

Beimid. / Ní bheimid.

ÁISEANNA

- Póstaer 3 – cairt ‘Ainín Aimsire’
- Lipéid faoin aimsir (le déanamh ag an múinteoir)
- Leathanach 6 in *Mo Leabharsa*

CUR CHUIGE

(**Nóta:** Moltar cúpla lá a chaitheamh leis an gceacht seo.)

Pléigh aimsir an lae inniu leis na daltaí.

Úsáid Ainín Aimsire chun na heiseamláirí thuas a mhúineadh.

Cleacht na heiseamláirí leis na daltaí gach lá agus aon uair a thagann athrú ar an aimsir i rith an lae. Athraigh sciorta Ainín de réir mar a thagann athrú ar an aimsir. Scríobh abairtí faoin aimsir ar lipéid, e.g. ‘Tá sé fliuch. / Tá sé gaofar,’ etc. Croch an lipéad cuí in aice le hAinín nuair a athraíonn tú an sciorta. Léigh leis na daltaí é.

Roimh am sosa agus am lóin gach lá cinntigh go bhfuil an sciorta cuí ar Ainín. Iarr ar bheirt daltaí seasamh ag an gcairt ‘Ainín Aimsire’. Iarr ar dhalta A a fhiafraí d’Ainín (dalta B) **‘An mbeimid ag dul amach sa chlós?’** Féachfaidh dalta B ar sciorta Ainín agus freagróidh sé, e.g. **‘Beimid. Tá sé grianmhar. / Ní bheimid. Tá sé fliuch, etc,’** de réir an tsaghais aimsire atá ann.

Pléigh leathanach 6 in *Mo Leabharsa*. Iarr ar na daltaí cur síos ar na pictiúir atá ar sciorta Ainín. Iarr orthu a insint duit cén saghas aimsire atá léirithe iontu agus a rá an mbeidh siad ag dul amach. Le cabhair na ndaltaí scríobh abairt ar an gclár dubh mar gheall ar an gcéad phictiúr agus mar gheall ar an dara pictiúr. Léigh in éineacht leis an rang iad. Iarr ar na daltaí na habairtí cuí a scríobh in aice leis na pictiúir. Iarr ar dhaltaí aonair iad a léamh ansin.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Pléigh cineálacha eile aimsire leis na daltaí. Múin más gá **‘Tá sé ag cur seaca** [Tá sioc ann], **‘Tá tintreach** [soilse / lasracha / splancacha] **agus toirneach / stoirm ann.’**
- ⊙ Pléigh nathanna eile a d’fhéadfaí a úsáid in áit **‘Tá sé fliuch’**. Múin más gá:
Tá sé ag stealladh [ag doirteadh / ag cáitheadh / ag clagarnach / ag clagarnadh / ag clagarnaíl]
báistí.
Tá sé ina abhainn bháistí.
Níl ann ach cith / scrabha / múr.
nó nathanna áitiúla eile.
- ⊙ Múin an rann traidisiúnta seo thíos.

Stad, stad, a bháisteach,
Tá na páistí cois an chlaí.
Rith leat síos le fána,
Is amach sa sáile arís.

Caitheamh Aimsire

CEACHT 1

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- daoine a eagrú i gcomhair cluichí sa chlós
- éisteacht le rann agus taitneamh a bhaint as

ÁISEANNA

- Póstaer 4 – Clós na Scoile
- An rann ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 2)

CUR CHUIGE

Pléigh an póstaer.

Labhair leis na daltaí faoi na cluichí a imríonn siad féin sa chlós.

Léigh an Leabhar Beag *Ar mhaith leat imirt liom?* (cúrsa na Naíonán Beag).

Pléigh conas mar a roghnaíonn siad féin cé a bheidh ar dtús i gcluiche. Abair leo go bhfuil rann ar an dlúthdhiosca a chabhróidh leo. Iarr orthu éisteacht leis an rann lena fháil amach cad a tharla don mhoncaí. Seinn an dlúthdhiosca nó abair an rann.

ÍNÍ MÍNÍ MEIDHNÍ MÓ

Íní míní meidhní mó,
Tóg do sheans anois go beo,
Bhuail an moncaí bocht a cheann,
Is thit an créatúr anuas den chrann.

Dearbhaigh gur bhuail an moncaí a cheann agus gur thit sé anuas den chrann. Cinntigh go dtuigeann na daltaí an difríocht idir ‘bhuail’ agus ‘thit’.

Úsáid an rann thuas go rialta chun dalta a roghnú chun cúram éigin a dhéanamh sa rang.

Nuair a bheidh an rann ar eolas acu tabhair na páistí go dtí an clós chun cluichí a imirt. Lig dóibh iad féin a stiúradh (le do chabhair más gá) ag baint úsáide as ‘Íní míní meidhní mó’.

Cleacht an rann leo go minic roimh am sosa agus am lóin.

FORLEATHNÚ

- ☉ Múin an rann traidisiúnta seo thíos.

Íní míní meidhní mó,
Tá na ba istigh sa chró,
'Sí Máire bheag a chuirfear leo,
Íní míní meidhní mó.

Cuir ainm buachalla in áit 'Máire', e.g. **"Sé Seáinín beag a chuirfear leo."**

- ☉ Pléigh an tábhacht a bhaineann leis an rannpháirtíocht agus na daltaí ag imirt le chéile. Meall scéalta uathu faoi na mothúcháin a bhí acu féin nuair a fágadh amach as cluiche iad nó nuair a rinneadh tromaíocht orthu. Pléigh cad is cóir dóibh a dhéanamh nuair a tharlaíonn a leithéid.

Caitheamh Aimsire - Scipeáil

CEACHT 2

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- dúshlán duine a thabhairt
- maíomh
- taitneamh a bhaint as rann scipeála a aithris

EISEAMLÁIRÍ

Táim [Tá mé] in ann [ábailt]

Is mise is fearr ag scipeáil.

ÁISEANNA

- Póstaer 4 – Clós na Scoile (as Ceacht 1)
- An rann ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 3)
- Rópaí scipeála

CUR CHUIGE

(**Nóta:** Moltar cúpla lá a chaitheamh leis an gceacht seo sula dtugtar faoin scipeáil a dhéanamh sa chlós.)

Pléigh an póstaer agus díriú aird na ndaltaí ar an scipeáil.

Múin na heiseamláirí thuas.

Seinn an dlúthdhiosca nó abair an rann thíos. Múin é. (Cuir in oiriúint do Ghaeilge an cheantair é más gá.)

SCYPEÁIL

(Rang ag aithris)

Leatsa an imirt,

Leatsa an téad.

'Bhfuil tusa in ann a ghabháil

Chomh fada le céad?

(Dalta aonair ag aithris)

Tá mé in ann

A ghabháil chomh fada le céad.

Is mise is fearr

Ag scipeáil le téad!

Úsáid an rann ‘Íní míní meidhní mó’ (Ceacht 1) chun dalta a roghnú chun tosú ag scipeáil. Tabhair an rópa scipeála dó. Iarr ar na daltaí eile sa rang an chéad véarsa den rann a rá chun a dhúshlán a thabhairt. Déarfadh an dalta an dara véarsa ansin, ag maíomh as a chumas, agus tosóidh sé ag scipeáil. Comhair an méid léimeanna a dhéanann sé. Déan an rud céanna arís le daltaí eile.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Labhair leis na daltaí faoi rudaí atá siad in ann / nach bhfuil siad in ann a dhéanamh.
- ⊙ Iarr ar na daltaí comhaireamh suas go dtí céad, má tá sé ar a gcumas.
- ⊙ Iarr ar na daltaí rainn thraidisiúnta scipeála a lorg ar a dtuismitheoirí / a seantuismitheoirí.
- ⊙ Spreag na daltaí chun a gcuid véarsaí scipeála féin a chumadh.
- ⊙ Pléigh nathanna eile a úsáidtear chun maíomh a dhéanamh. Múin más gá **‘Táimse** [Tá mise] **thar barr** [thar cionn / iontach maith / go diail]’.
- ⊙ Múin an rann scipeála seo thíos nó rann scipeála dúchasach eile de réir do rogha féin.

Scipeáil suas is scipeáil síos,
Scipeáil timpeall is timpeall arís;
Buail do bhosa, a haon, a dó, a trí,
Thig liom scipeáil go Sciobairín.

Mé Féin

CEAHT 1

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- baill an choirp a aithint
- teoracha a thuiscint agus a leanúint
- taitneamh a bhaint as amhrán a rá

ÁISEANNA

- Leathanach 7 in *Mo Leabharsa*
- An t-amhrán ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 16)

CUR CHUIGE

(Nóta: Moltar cúpla lá a chaitheamh leis an gceacht seo.)

Pléigh leathanach 7 in *Mo Leabharsa*.

Seinn an dlúthdhiosca nó abair an t-amhrán. Cuir geáitsí leis.

AN HÓCAÍ PÓCAÍ

Cuir do lámh dheas isteach,
Tarraing do lámh dheas amach,
Cuir do lámh dheas isteach agus cas timpeall í.
Déan an hócaí pócaí agus léim go hard,
Is maith linn a bheith ag spraoi.

Curfá:

Ó, hócaí pócaí pócaí, (*x 3*)

Is maith linn a bheith ag spraoi.

(*Can i ndiaidh gach véarsa*)

Cuir do lámh chlé isteach ...

Cuir do chos dheas isteach ...

Cuir do chos chlé isteach ...

Cuir do cholainn ar fad isteach ...

Tabhair na daltaí go dtí an halla nó déan spás sa rang. Bíodh do dhroim leis na daltaí nuair a bheidh clé / deas á mhúineadh agat. Iarr ar na daltaí an lámh nó an chos chlé / dheas a thaispeáint.

Cuir na daltaí ina seasamh ina bhfáinne. Seinn an chéad véarsa. Déan na geáitsí cuí agus iarr ar an rang aithris a dhéanamh ort. Múin an véarsa. Déan amhlaidh leis na véarsaí eile.

Can an t-amhrán níos tapúla agus níos tapúla de réir mar a théann na daltaí i dtaithí air.

Déan an t-amhrán agus na geáitsí a cuireadh leis a chleachtadh sa rang Corpoideachais.

FORLEATHNÚ

- © Pléigh na rudaí is féidir / nach féidir leis na daltaí a dhéanamh leis an lámh chlé / dheas. Múin más gá:

Is / Ní féidir liom [Táim / Nílím ábalta / Táim / Nílím in ann / Thig liom / Cha dtig liom] **an doras a oscailt le mo lámh chlé / dheas, etc.**

Tá sé níos fusa [níos éasca / níos saoráidí] / **níos deacra** [níos doiligh / níos crua] **leis an lámh chlé / dheas.**

Is ciotóg mé – scríobhaim le mo lámh chlé.

Bíonn dhá lámh ag teastáil chun m'iallacha [mo chuid barriallacha / iallacha mo bhróige] **a cheangal / mo chóta** [mo chasóg] **a dhúnadh / mo mhála a oscailt, etc.**

- © Pléigh na rudaí is féidir leis na daltaí a dhéanamh leis an gcos chlé / dheas. Múin más gá **'Is féidir liom** [seasamh / léim] **ar mo chos** [chlé / dheas], **'Is féidir liom liathróid a chiceáil le mo chos chlé / dheas,** etc.

Mé Féin

CEACHT 2

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- tomhais a dhéanamh
- ceisteanna a chur agus a fhreagairt

EISEAMLÁIRÍ

Tomhais cén lámh [láimh] **ina bhfuil sé** [a bhfuil sé inti].

An bhfuil sé i do lámh [láimh] **chlé / dheas? Tá. / Níl.**

ÁISEANNA

- Cúig licín do gach beirt

CUR CHUIGE

Múin na heiseamláirí thuas. Bíodh do dhroim leis na daltaí chun an lámh chlé agus an lámh dheas a thaispeáint go soiléir dóibh.

Cuir cúig licín i lár slí ar do bhord. Iarr ar dhalta teacht aníos chuig do bhord chun an cluiche a imirt leat. Tóg licín agus cuir taobh thiar de do dhroim é. Cuir an licín i lámh amháin. Taispeáin do lámha dúnta don dalta. Abair **‘Tomhais cén lámh ina bhfuil sé** [a bhfuil sé inti]’. Déarfaidh an dalta **‘An bhfuil sé i do lámh chlé / dheas?’** Abair **‘Tá / Níl’**. Má thomhaiseann an dalta i gceart tabhair an licín dó agus cuirfidh sé ag a chúinne féin den bhord é. Mura mbíonn an ceart ag an dalta cuirfidh an múinteoir an licín ag a chúinne féin. Lig don dalta leanúint ar aghaidh leis an gcluiche ansin. Abair leis licín ó lár an bhoird a thógáil agus a chur i bhfolach i lámh amháin. Déarfaidh sé **‘Tomhais cén lámh ina bhfuil sé** [a bhfuil sé inti],’ etc. Lean ar aghaidh leis an gcluiche go dtí go mbíonn na licíní ar fad tógtha ó lár an bhoird. Beidh an bua ag an duine is mó a bhfuil licíní aige. Déarfaidh sé **‘Bhuaigh mise** [Bhain mise / Bhuas-sa]!’

Lig do na daltaí an cluiche seo a imirt ina mbeirteanna ansin. Siúil thart agus déan cinnte de go bhfuil na daltaí ag úsáid na n-eiseamláirí i gceart.

FORLEATHNÚ

- ⊙ In áit an dara heiseamláir thuas d'fhéadfadh na daltaí ceann acu seo a úsáid: '[Ceapaim / Déarfainn / Is dóigh liom / Sílim / Tá mé ag déanamh / Déanaim amach] go bhfuil sé i do lámh [chlé / dheas] agat.'
- ⊙ Úsáid suas le deich licín sa chluiche thuas. Múin más gá 'Tá ceann amháin / dhá cheann [péire] / trí cinn / ceithre cinn / cúig cinn / sé cinn / seacht gcinn / ocht gcinn / naoi gcinn / deich gcinn agam'. Chun cur leis an gcumarsáid le linn an chluiche múin más gá:
 - Tá níos mó licíní agamsa ná mar atá agatsa.
 - Níl an oiread céanna licíní agatsa agus atá agamsa.
 - Táimid ar comhscór [cothrom].
 - Tá an méid céanna ag an mbeirt againn.
 - Níl ach licín amháin / dhá licín / ... agamsa, etc.
- ⊙ Roinn na daltaí ina mbeirteanna. Iarr orthu cluichí tomhais eile a imirt, e.g. 'Tomhais céard atá agamsa don lón. / Tomhais cad a chonaic mé ag teacht ar scoil ar maidin. / Tomhais cad é a cheannaigh Mamaí dom san ollmhargadh inné,' etc.

Mé Féin

CEACHT 3

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- taitneamh a bhaint as amhrán
- tuairisciú
- botún a admháil agus magadh faoi féin
- maíomh

EISEAMLÁIRÍ

Cár chuir tú an t-eireaball [an ruball]?

(tuiscint a léiriú)

Ar a cheann [Ar a chloigeann] / **Ar a bholg** / **Ar a dhroim**, etc.

Nach mise an t-amadán / an óinseach!

Is mise an té [an duine] **is fearr.**

ÁISEANNA

- Póstaer 5 – An tAsal
- Eireaball an asail (as Cúrsa Comhtháite Gaeilge), Blu Tack agus púicín [dallóg]
- An t-amhrán ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 17)
- Ainmneacha na ndaltaí ar phíosáí beaga páipéir agus Blu Tack ar a gcúl

CUR CHUIGE

Pléigh an póstaer. Úsáid é chun dul siar ar bhaill an choirp. Déan tagairt don chluas chlé / cos dheas, etc.

Iarr ar na daltaí éisteacht leis an amhrán lena fháil amach cad atá cearr leis an asal. Seinn an dlúthdhiosca nó abair an t-amhrán. (Cuir in oiriúint do Ghaeilge an cheantair é más gá.)

AN TASAL (Fonn: *Shoe the Donkey*)

Féach an t-asal,
Féach an t-asal,
Tá a eireaball ar strae.
Faigh a eireaball,
Faigh a eireaball,
Is cuir air arís é.

Dearbhaigh go bhfuil eireaball an asail ar strae.

Múin na heiseamláirí thuas.

Tabhair dalta amháin os comhair an ranga. Cuir púicín air. Tabhair an t-eireaball dó. Abair leis iarracht a dhéanamh an t-eireaball a chur ar an asal. Bain an púicín den dalta agus iarr air a rá cár chuir sé an t-eireaball. Déarfadh sé, e.g. **Ar a cheann / Ar a bholg / Ar a thóin / Ar a chluas dheas,** etc. Má tá sé curtha in áit aisteach aige déarfadh sé **‘Nach mise an t-amadán!’** (Déarfadh cailín **‘Nach mise an óinseach!’**) Greamaigh ainm an dalta san áit inar chuir sé an t-eireaball. Fiafraigh de na daltaí eile ‘Ar chuir sé san áit cheart é?’ Déarfadh siad **‘Chuir / Níor chuir’**. Déan amhlaidh leis na daltaí eile. Ag an dalta a chuireann an t-eireaball san áit is gaire don áit cheart a bhíonn an bua. Déarfadh sé **‘Is mise an té [an duine] is fearr’**.

Iarr ar dhaltaí aonair cur síos ar ar tharla le linn an chluiche thuas.

FORLEATHNÚ

- ⊙ D’fhéadfadh daltaí an cluiche thuas a imirt ina mbeirteanna, duine amháin ag tabhairt treoracha don dalta a bhfuil an púicín air. Múin más gá:
 - Bog ar chlé / ar dheis é.**
 - Bog suas / síos / trasna é.**
 - Tá sé faoin asal agat.**
 - Tá sé i bhfad ón asal.**
 - Níl sé gar don asal ar chor ar bith** [in aon chor], etc.
- ⊙ Pléigh nathanna eile a d’fhéadfaí a úsáid in áit an dara heiseamláir. Múin más gá **‘Nach mise an pleidhce / an gamal / an leibide / an pleota / an leadhbán!’** etc, de réir Ghaeilge an cheantair.

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- éisteacht le scéal agus taitneamh a bhaint as

ÁISEANNA

- Leabhar Mór den scéal
- An scéal ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 2, Rian 2)
- Leathanach 8 in *Mo Leabharsa*

CUR CHUIGE

Pléigh an chéad phictiúr sa Leabhar Mór leis na daltaí. Inis dóibh gurb é seo Peadar. Iarr orthu a thomhas cén fáth a bhfuil Peadar míshásta.

Inis / léigh an scéal nó seinn an dlúthdhiosca lena fháil amach.

Dearbhaigh go raibh Peadar míshásta de bhrí nár thaitin a theach féin leis.

Pléigh na rudaí a tharla do Pheadar sa scéal. Bain úsáid as an Leabhar Mór chun cabhrú leis na daltaí cuimhneamh ar na carachtair éagsúla ar bhuail sé leo, na háiteanna ina bhfuil cónaí orthu agus na rudaí a tharla do Pheadar iontu.

Pléigh leathanach 8 in *Mo Leabharsa*. Iarr ar na daltaí gach carachtar a mheaitseáil leis an áit ina bhfuil cónaí air. Léigh an abairt ag bun an leathanaigh in éineacht leis na daltaí. Iarr orthu í a scríobh arís ar an líne atá thíos fúithi.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Pléigh tithe na ndaltaí féin leo.
- ⊙ Pléigh na háiteanna cónaithe éagsúla atá sa scéal. Ceistíodh na daltaí a chéile fúthu.

Múin más gá:

Ar mhaith leat cónaí [a bheith i do chónaí / a bheith ag maireachtáil / a bheith ag maireachtaint]
san fharraige / i gcrann / ...?

Ba mhaith / Níor mhaith.

Ba bhreá liom.

B'fhuath liom.

Bheadh an ghráin (dhearg) agam air mar bheadh an fharraige rófhuar / rófhliuch.

Bheadh an poll róbheag.

Bheinn uaigheach gan mo mhuintir, etc.

- ⊙ Ceistigh na daltaí faoina ndúirt Peadar nuair a sheas an t-éan ar a chloigeann – **‘Ná bí ag cur isteach orm** [Ná bí ag cur as dom]!’ Pléigh nathanna eile a d’fhéadfá a úsáid, chun a thaispeáint do dhuine go bhfuil sé ag cur as duit. Múin más gá:

Fág an áit uaim!

Imigh as mo radharc!

Bailigh leat!

Amach as mo chosán leat!

de réir Ghaeilge an cheantair.

U

CÁ BHFUIL TÚ I DO CHÓNAÍ? (Leagan Ultach)

Lá amháin bhí Peadar ina shuí sa gharraí.

‘Ní maith liom mo theach,’ ar seisean. ‘Ba mhaith liom teach úr. Imeoidh mé agus cuartóidh mé teach breá úr domh féin.’

D’oscail sé an geata agus amach leis. Síos an bealach mór leis.

Chonaic Peadar Learaí Leipreachán i bpáirc.

‘Dia duit, a Learaí,’ arsa Peadar. ‘Cá bhfuil tusa i do chónaí?’

‘I bpoll sa chrann,’ a d’fhreagair Learaí.

Thaispeáin Learaí a theach do Pheadar. Poll beag a bhí ann. Chuir Peadar a lámh isteach ann.

‘ABHA!’ a scread sé. ‘Tá rud inteacht ag fáil greim ar mo mhéar!’

‘Sin mo chara Iognáid Iora,’ arsa Learaí. ‘Ní raibh sé ach ag déanamh cuideachta leat.’

‘Ach ghortaigh sé mo mhéar,’ arsa Peadar. ‘Níor mhaith liomsa cónaí i gcrann,’ ar seisean agus shiúil sé leis.

Chuaigh Peadar go dtí an trá. Chonaic sé Míde, an mhaighdean mhara, ar an trá.

‘Dia duit, a Mhíde,’ arsa Peadar léi. ‘Cá bhfuil tusa i do chónaí?’

‘San fharraige,’ a d’fhreagair Míde.

‘Is maith liomsa an fharraige,’ arsa Peadar.

Bhain sé dó a bhróga agus a stocaí. Isteach san uisce leis.

‘ABHA!’ a scread sé. ‘Tá rud inteacht ag fáil greim ar mo chos.’

Rith Peadar amach as an uisce.

‘Sin mo chara Pól Portán,’ arsa Míde. ‘Ní raibh sé ach ag déanamh cuideachta leat.’

‘Ach ghortaigh sé mo chos,’ arsa Peadar.

‘Níor mhaith liomsa cónaí san fharraige,’ arsa Peadar agus shiúil sé leis.

Bhí an oiread sin deifre ar Pheadar is gur fhág sé a bhróga agus a stocaí ina dhiaidh ar an trá.

Shiúil Peadar leis. Chonaic sé Fionn, an fear bréige, i gcuibhreann.

‘Dia duit, a Fhinn,’ arsa Peadar leis. ‘Cá bhfuil tusa i do chónaí?’

‘Sa chuibhreann seo,’ a d’fhreagair Fionn.

Sheas Peadar ag a thaobh agus shín sé amach a dhá lámh. I gceann tamaill d’eitil éan anuas agus sheas sé ar chloigeann Pheadair.

‘Ná bí ag cur isteach orm!’ a scairt Peadar. ‘Imigh leat!’

‘Sin mo chara Éamonn Éan,’ arsa Fionn. ‘Ní raibh sé ach ag déanamh cuideachta leat.’

‘Ach ghortaigh sé mo chloigeann,’ arsa Peadar. ‘Ó, níor mhaith liomsa cónaí i gcuibhreann,’ ar seisean agus shiúil sé leis.

‘Rachaidh mé chun an bhaile,’ arsa Peadar leis féin.

Bhí a bhróga agus a stocaí cailte aige. Bhí a mhéar agus a chos gortaithe. Bhí pian ina chloigeann. Nach air a bhí an lúcháir a theach féin a fheiceáil arís.

‘Ó,’ ar sé, ‘tá mo theach féin galánta. Níor mhaith liom cónaí in áit ar bith eile!’

M

CÁ MAIREANN TÚ? (Leagan Muimhneach)

Lá amháin bhí Peadar ina shuí sa ghairdín.

‘Ní maith liom mo thigh,’ ar seisean. ‘Ba bhreá liom tigh nua. Imeoidh mé agus lorgód tigh breá nua dom féin.’

D’oscail sé an geata agus amach leis. Síos an bóthar leis.

Chonaic Peadar Learaí Leipreachán i ngort.

‘Dia duit, a Learaí,’ arsa Peadar. ‘Cá maireann tusa?’

‘I bpoll sa chrann,’ a d’fhreagair Learaí.

Thaispeáin Learaí a thigh do Pheadar. Poll beag a bhí ann. Chuir Peadar a lámh isteach ann.

‘ABHA!’ a bhéic sé. ‘Tá greim méire ag rud éigin orm!’

‘Sin é mo chara Eddie Iora,’ arsa Learaí. ‘Ní raibh sé ach ag imirt leat.’

‘Ach ghortaigh sé mo mhéar,’ arsa Peadar. ‘Níor mhaith liom maireachtaint i gcrann,’ ar seisean agus ar aghaidh leis.

Chuaigh Peadar go dtí an dtrá. Chonaic sé Míde, an mhaighdean mhara, ar an dtrá.

‘Dia duit,’ arsa Peadar léi. ‘Cá maireann tusa?’

‘Sa bhfarraige,’ a d’fhreagair Míde.

‘Is breá liomsa an fharraige,’ arsa Peadar.

Bhain sé de a bhróga agus a stocaí. Isteach leis san uisce.

‘ABHA!’ a bhéic sé. ‘Tá greim coise ag rud éigin orm.’

Rith Peadar amach as an uisce.

‘Sin é mo chara Pól Portán,’ arsa Míde. ‘Ní raibh sé ach ag imirt leat.’

‘Ach ghortaigh sé mo chos,’ arsa Peadar. ‘Níor mhaith liomsa maireachtaint sa bhfarraige,’ ar seisean agus ar aghaidh leis.

Bhí an oiread san deabhadh ar Pheadar is gur fhág sé a bhróga agus a stocaí ina dhiaidh ar an dtrá.

Ar aghaidh le Peadar. Chonaic sé Fionn, an fear bréige, i ngort.

‘Dia duit, a Fhinn,’ arsa Peadar leis. ‘Cá maireann tusa?’

‘Sa ghort so,’ a d’fhreagair Fionn.

Sheasaimh Peadar in aice leis agus shín sé amach a dhá lámh. Faoi cheann tamaill d’eitil éan anuas agus sheasaimh sé ar chloigeann Pheadair.

‘Ná bí ag cur isteach orm!’ a bhéic Peadar. ‘Bailigh leat!’

‘Sin é mo chara Éamonn Éan,’ arsa Fionn. ‘Ní raibh sé ach ag imirt leat.’

‘Ach ghortaigh sé mo chloigeann,’ arsa Peadar. ‘Ó, níor mhaith liomsa maireachtaint i ngort,’ ar seisean agus ar aghaidh leis.

‘Raghaidh mé abhaile,’ arsa Peadar leis féin.

Bhí a bhróga agus a stocaí cailte. Bhí a mhéar agus a chos gortaithe. Bhí pian ina chloigeann. Nach air a bhí an t-áthas a thigh féin a fheiscint arís.

‘Ó,’ ar sé, ‘tá mo thigh féin go haoibhinn. Níor mhaith liom maireachtaint in aon áit eile!’

CÁ BHFUIL TÚ I DO CHÓNAÍ? (Leagan Connachtach)

Lá amháin bhí Peadar ina shuí sa ngairdín.

‘Ní maith liom an teach seo againne,’ ar seisean. ‘Ba mhaith liom teach eile. Baileoidh mé liom agus cuartóidh mé teach eile dom féin.’

D’oscail sé an geata agus amach leis. Síos an bóthar leis.

Chonaic Peadar Learaí Leipreachán i ngairdín.

‘Dia duit, a Learaí,’ arsa Peadar. ‘Cá bhfuil tusa i do chónaí?’

‘I bpoll sa gcrann,’ a d’fhreagair Learaí.

Thaispeáin Learaí a theach do Pheadar. Poll beag a bhí ann. Chuir Peadar a lámh isteach ann. Rug rud éicint greim ar a mhéar.

‘ABHA!’ a bhéic sé. ‘Tá rud éicint i ngreim i mo mhéar!’

‘Sin é mo chara Iognáid Iora,’ arsa Learaí. ‘Ní raibh sé ach ag spraoi leat.’

‘Ach ghortaigh sé mo mhéar,’ arsa Peadar. ‘Níor mhaith liomsa bheith i mo chónaí i gcrann,’ ar seisean agus choinnigh sé air.

Chuaigh Peadar chuig an trá. Chonaic sé Míde, an mhaighdhean mhara, ar an trá.

‘Dia duit, a Mhíde,’ arsa Peadar léi. ‘Cá bhfuil tusa i do chónaí?’

‘Sa bhfarraige,’ a d’fhreagair Míde.

‘Is maith liomsa an fharraige,’ arsa Peadar.

Bhain sé de a chuid bróga agus a chuid stocaí. Isteach leis san uisce.

‘ABHA!’ a bhéic sé. ‘Tá rud éicint i ngreim i mo chos.’

Rith Peadar amach as an uisce.

‘Sin é mo chara Pól Portán,’ arsa Míde. ‘Ní raibh sé ach ag spraoi leat.’

‘Ach ghortaigh sé mo chos,’ arsa Peadar.

‘Níor mhaith liomsa bheith i mo chónaí sa bhfarraige,’ ar seisean agus choinnigh sé air.

Bhí an oiread sin de dheifir ar Pheadar is gur fhág sé a chuid bróga agus a chuid stocaí ina dhiaidh ar an trá.

Choinnigh Peadar air. Chonaic sé Fionn, an fear bréige, i ngarraí.

‘Dia duit, a Fhinn,’ arsa Peadar leis. ‘Cá bhfuil tusa i do chónaí?’

‘Sa ngarraí seo,’ a d’fhreagair Fionn.

Sheas Peadar lena thaobh agus shín sé amach a dhá lámh. Tar éis scaithimh d’eitil éan anuas agus sheas sé ar chloigeann Pheadair.

‘Ná bí ag cur as dom!’ a bhéic Peadar. ‘Imigh leat!’

‘Sin é mo chara Éamonn Éan,’ arsa Fionn. ‘Ní raibh sé ach ag spraoi leat.’

‘Ach ghortaigh sé mo chloigeann,’ arsa Peadar. ‘Ó, níor mhaith liomsa bheith i mo chónaí i ngarraí,’ ar seisean agus choinnigh sé air.

‘Gabhfaidh mé abhaile,’ arsa Peadar leis féin.

Bhí a chuid bróga agus a chuid stocaí caillte aige. Bhí a mhéar agus a chos gortaithe.

Bhí pian ina chloigeann. Nach é a bhí sásta a theach féin a fheiceáil arís.

‘Ó,’ ar sé, ‘tá mo theach féin go hálainn. Níor mhaith liom a bheith i mo chónaí in áit ar bith eile!’

Mé Féin

CEACHT 5

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- ceisteanna a chur agus a fhreagairt
- éisteacht le sceitse agus taitneamh a bhaint as

EISEAMLÁIRÍ

Cá bhfuil tú i do chónaí? [Cá maireann tú? / Cá bhfuil cónaí ort(sa)? / Cá gcónaíonn tú?]

Táim [Tá mé] **i mo chónaí** [Tá mé ag maireachtáil / Táim ag maireachtaint / Tá cónaí orm(sa) / Cónaím] **i dteach** [i dtigh] / **in árasán** / **i nDún na nGall** / **ar oileán, etc.**

ÁISEANNA

- An sceitse ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 2, Rian 18)
- Leabhar Mór den scéal (as Ceacht 4)
- Puipéid – Lug agus Gug

CUR CHUIGE

Múin na heiseamláirí thuas. Múin do na daltaí ainm an cheantair ina bhfuil cónaí orthu féin.

Iarr ar na daltaí éisteacht leis an sceitse lena chinntiú go bhfuil a fhios acu cá bhfuil cónaí ar na carachtair éagsúla sa scéal ‘Cá bhfuil tú i do chónaí?’ (Ceacht 4). Taispeáin an leathanach cuí den Leabhar Mór le linn an sceitse. Seinn an dlúthdhiosca.

U

CÁ BHFUIL TÚ I DO CHÓNAÍ? (Leagan Ultach)

Peadar: Ní maith liom mo theach. Ba mhaith liom teach úr.

(Siúlann sé leis.)

Peadar: Dia duit, a Learaí. Cá bhfuil tusa i do chónaí?

Leipreacán: Sa chrann.

(Beireann iora ar lámh Pheadair.)

Peadar: Ó, níor mhaith liomsa a bheith i mo chónaí i gcrann.

(Siúlann sé leis.)

Peadar: Dia duit, a Mhíde. Cá bhfuil tusa i do chónaí?

Maighdean Mhara: San fharraige.

(Beireann portán ar chos Pheadair.)

Peadar: Ó, níor mhaith liomsa a bheith i mo chónaí san fharraige.

(Siúlann sé leis.)

Peadar: Dia duit, a Fhinn. Cá bhfuil tusa i do chónaí?

Fear bréige: Sa pháirc seo.

(Tuirlingíonn éan ar chloigeann Pheadair agus gortaíonn é.)

Peadar: Ó, níor mhaith liomsa a bheith i mo chónaí i bpáirc.
(*Siúlann sé leis.*)

Peadar: Ó, tá mo theach féin galánta. Níor mhaith liom cónaí in áit ar bith eile.

M

CÁ MAIREANN TÚ? (Leagan Muimhneach)

Peadar: Ní maith liom mo thigh. Ba bhreá liom tigh nua.
(*Siúlann sé leis.*)

Peadar: Dia duit, a Learaí. Cá maireann tusa?

Leipreacán: Sa chrann.
(*Beireann iora ar lámh Pheadair.*)

Peadar: Ó, níor mhaith liomsa maireachtaint i gcrann.
(*Siúlann sé leis.*)

Peadar: Dia duit, a Mhíde. Cá maireann tusa?

Maighdean Mhara: Sa bhfarraige.
(*Beireann portán ar chos Pheadair.*)

Peadar: Ó, níor mhaith liomsa maireachtaint sa bhfarraige.
(*Siúlann sé leis.*)

Peadar: Dia duit, a Fhinn. Cá maireann tusa?

Fear Bréige: Sa ghort so.
(*Tuirlíngíonn éan ar chloigeann Pheadair agus gortaíonn é.*)

Peadar: Ó, níor mhaith liomsa maireachtaint i ngort.
(*Siúlann sé leis.*)

Peadar: Ó, tá mo thigh féin go haoibhinn. Níor mhaith liom maireachtaint in aon áit eile.

C

CÁ BHFUIL TÚ I DO CHÓNAÍ? (Leagan Connachtach)

Peadar: Ní maith liom an teach seo againne. Ba mhaith liom teach eile.
(*Siúlann sé leis.*)

Peadar: Dia duit, a Learaí. Cá bhfuil tusa i do chónaí?

Leipreacán: Sa gcrann.
(*Beireann iora ar lámh Pheadair.*)

Peadar: Ó, níor mhaith liomsa bheith i mo chónaí i gcrann.
(*Siúlann sé leis.*)

Peadar: Dia duit, a Mhíde. Cá bhfuil tusa i do chónaí?

Maighdean Mhara: Sa bhfarraige.
(*Beireann portán ar chos Pheadair.*)

Peadar: Ó, níor mhaith liomsa bheith i mo chónaí sa bhfarraige.
(*Siúlann sé leis.*)

Peadar: Dia duit, a Fhinn. Cá bhfuil tusa i do chónaí?

Fear Bréige: Sa ngarraí seo.
(*Tuirlíngíonn éan ar chloigeann Pheadair agus gortaíonn é.*)

Peadar: Ó, níor mhaith liomsa bheith i mo chónaí i ngarraí.
(*Siúlann sé leis.*)

Peadar: Ó, tá mo theach féin go hálainn. Níor mhaith liom bheith i mo chónaí in áit ar bith eile.

Iarr ar na daltaí a rá cá bhfuil cónaí ar na carachtair éagsúla sa sceitse. Seinn an dlúthdhiosca arís más gá, chun cabhrú leis na daltaí teacht ar na freagraí.

Spreag na daltaí chun an chéad eiseamláir thuas a rá in éineacht leis an dlúthdhiosca.

Iarr ar leath an ranga páirt Pheadair a ghlacadh sa sceitse agus an leath eile páirt na gcarachtar eile. Roghnaigh daltaí aonair ansin chun na páirteanna éagsúla a ghlacadh.

Úsáid Lug agus Gug chun daltaí aonair a cheistiú faoin áit a bhfuil cónaí orthu. Tabhair Lug nó Gug do dhalta agus ceistíodh sé dalta eile sa tslí chéanna.

Abair leis na daltaí go bhfaighidh siad amach amárach cá bhfuil cónaí ar Lug agus Gug féin.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Pléigh an ceantar ina bhfuil cónaí ar na daltaí. Múin más gá **‘Tá cónaí orm** [Tá mé i mo chónaí / Tá mé ag maireachtáil / Táim ag maireachtaint] **amuigh faoin tuath** [amuigh faoin tír] / **i gcathair / i mbaile beag / cois farraige**’.
- ⊙ Pléigh an saghas tí ina bhfuil na daltaí ina gcónaí. Múin más gá **‘Tá cónaí orm i dteach aon stóir** [i mbungaló] / **i dteach dhá stór / in árasán / i gcarbhan**’.
- ⊙ Múin na rainn seo thíos do na daltaí. (Cuir in oiriúint do Ghaeilge an cheantair iad más gá.)

AN SEILIDE

Siúlann sé go mall,
A theach ar a dhroim.
Céim ar chéim,
Lena ualach trom.

MO THIGH

Tá tigh agamsa,
Atá sách mór.
Ní bungaló é,
Ach tigh dhá stór.
Gach aon oíche,
Is ann a théim a luí.
Is deise liom mo thigh,
Ná pálás an rí!

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- taitneamh a bhaint as amhrán a rá

ÁISEANNA

- Leathanach 9 in *Mo Leabharsa*
- Puipéid – Lug agus Gug
- An t-amhrán ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 18)

CUR CHUIGE

Pléigh an pictiúr ar leathanach 9 in *Mo Leabharsa*.

Iarr ar na daltaí éisteacht go cúramach leis an amhrán lena fháil amach cén pláinéad a bhfuil cónaí ar Lug agus Gug air. Seinn an dlúthdhiosca nó abair an t-amhrán. (Cuir in oiriúint do Ghaeilge an cheantair é más gá.)

AN PLÁINÉAD TRUG (Fonn: *Diddle, Diddle, Dumpling*)

Dia daoibh, a pháistí,
Is mise Lug.
Tá cónaí orm ar an bpláinéad Trug.
Is pláinéad deas é,
Pláinéad beag.
Tá cónaí orm,
Ar an bpláinéad Trug.

Dia daoibh, a pháistí,
Is mise Gug.
Tá cónaí orm ar an bpláinéad Trug.
Is pláinéad deas é,
Pláinéad beag.
Tá cónaí orm,
Ar an bpláinéad Trug.

Dearbhaigh go bhfuil cónaí ar Lug agus Gug ar an bpláinéad Trug.

Labhair leis na daltaí faoin bpláinéad ar a bhfuil cónaí orainn féin.

Múin an t-amhrán.

FORLEATHNÚ

- © Téigh siar ar an rann ‘An lón’ (An Scoil: Ceacht 10). Pléigh an ‘lón blasta’ a bhí ag Lug.
- © Pléigh carachtair ó phláinéid eile a bhíonn ar chláir theilifíse, i bpáipéir ghrinn agus i leabhair. Múin más gá:

Tá dath / cuma aisteach [ait / b(h)arrúil] **air / uirthi.**

Bheadh / Ní bheadh eagla [faitíos] **orm roimhe / roimpi.**

Bheinn scanraithe [sceimhlithe / ag crith le heagla] **roimhe / roimpi.**

Tá bua iontach ag ...(ainm). **Is féidir leis / léi** [Thig leis / léi / Tá sé / sí ábalta [in ann] /

Tá sé ar a c(h)umas] **...**(rud éigin iontach a dhéanamh).

Ba mhaith liom / Níor mhaith liom cónaí ar an bpláinéad ...(ainm an phláinéid) **mar**

Mé Féin

CEACHT 7

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- éisteacht le rann agus taitneamh a bhaint as
- tuairisciú

EISEAMLÁIRÍ

Tá gruaig [chatach [chasta] / dhíreach [shleamhain shlíoctha] / fhada / ghearr] [orm / ort / air / uirthi].

Tá gruaig [rua / dhubh / fhionn] [orm / ort / air / uirthi].

ÁISEANNA

- Pictiúir as irisleabhair de chineálacha difriúla gruaige (le fáil ag an múinteoir)
- Pictiúrchártaí 1 agus 2
- An rann ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 4)
- Péint, scuab agus páipéar do gach dalta

CUR CHUIGE

Téigh siar ar an eiseamláir ‘Seo é / í ...’.

Múin na heiseamláirí thuas.

Pléigh gruaig na ndaltaí. Pléigh na pictiúir as na hirisleabhair.

Taispeáin an chéad phictiúrchárta. Pléigh é.

Iarr ar na daltaí éisteacht go cúramach leis an rann lena fháil amach cad a tharla do ghruaig Jimín. Seinn an dlúthdhiosca nó abair an rann. (Cuir in oiriúint do Ghaeilge an cheantair é más gá.)

JIMÍN

Chuir Jimín beag taos fiacra,
Ina chuid gruaige aréir.
Nuair a dhúisigh sé ar maidin,
Bhí GRUAIG CHATACH air!

Dearbhaigh gur éirigh gruaig Jimín catach.

Taispeáin an dara pictiúrchárta. Pléigh na difríochtaí idir an dá phictiúrchárta (lá v oíche / gruaig dhíreach v gruaig chatach / a seacht a chlog v a hocht a chlog / seomra folctha v seomra leapa).

Iarr ar na daltaí pictiúr díobh féin (aghaidh agus gruaig) a phéinteáil.

Nuair a bhíonn na pictiúir tirim tabhair pictiúr amháin do gach dalta. Caithfidh an dalta cur síos ar ghruaig an duine agus a thomhas cé atá ann. Déarfadh sé, e.g. **‘Seo í Áine. Tá gruaig chatach [gruaig chasta] uirthi. / Tá gruaig rua uirthi,’** etc. Má tá an ceart ag an dalta tabhair an pictiúr ar ais don dalta a tharraing é. Má tá an dalta mícheart iarr ar dhalta eile a thomhas cé atá sa phictiúr. Déan amhlaidh leis na pictiúir eile.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Déan comparáid idir ghruaig na ndaltaí. Múin más gá **‘Tá gruaig Mháire [níos faide / níos giorra / níos cataí [níos casta] / níos dírí] ná gruaig Úna,’** etc.
- ⊙ Pléigh an méid gruaige atá ar Lug agus ar Ghug. Múin más gá:
 - Níl puinn [mórán] gruaige ar Lug / ar Ghug. / Ní mór an ghruaig atá orthu.**
 - Tá Lug / Gug nach mór [beagnach / chóir a bheith / geall leis] maol.**
 - Tá siad [Táid] dealraitheach [cosúil] le mo Dhaid. / Cuireann siad mo Dhaideo i gcuimhne dom. / Tá dealramh acu le Daid.**
 - Níl ach trí ribe gruaige ar Ghug.**nó nathanna eile de réir Ghaeilge an cheantair.
- ⊙ Pléigh conas a thugann na daltaí aire dá ngruaig. Múin más gá **‘Ním mo chuid gruaige [mo ghruaig] go minic / gach lá / uair sa tseachtain,’ ‘Cíoraim / Scuabaim / Réitím mo chuid gruaige [mo ghruaig] gach lá.’**

Mé Féin

CEACHT 8

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- taitneamh a bhaint as cluiche
- stádas a léiriú
- ceisteanna a chur agus a fhreagairt
- tuairisciú

EISEAMLÁIRÍ

Mise an chéad duine. [Tosóidh mise. / Tosnódsa.]

Cad [Cad é / Céard] **a fuair tú** [a fuairis]?

Feicim [Chím / Tchím] **lámh** / **gruaig chatach** [gruaig chasta] / **uillinn** / **glúin** / **béal**, etc.

ÁISEANNA

- Leathanach 10 in *Mo Leabharsa*
- Dísle (féach **Nóta** thíos) do gach beirt agus licín do gach dalta

(**Nóta:** Faigh dísle nach bhfuil uimhreacha orthu chun na cluichí boird in *Mo Leabharsa* a imirt. Cuir uimhir a haon, a dó agus a trí orthu (gach uimhir faoi dhó). Tá dísle nach bhfuil uimhreacha orthu le fáil ó sholáthraithe ábhar oideachais, e.g. Carroll Education Supplies, Baile Átha Cliath 12.)

CUR CHUIGE

Pléigh leathanach 10 in *Mo Leabharsa*.

Téigh siar ar na heiseamláirí a bhaineann le cluichí boird (An Scoil: Ceacht 9).

Múin na heiseamláirí thuas.

Múin rialacha an chluiche thíos. Iarr ar dhalta teacht os comhair an ranga chun an cluiche a imirt leat.

RIALACHA

1. Ina mbeirteanna a imríonn na daltaí an cluiche seo. Tabhair licín do gach imreoir. Is leor leabhar amháin idir gach beirt. Cuireann na himreoirí a licín ag ‘An Tús’.
2. Deir dalta A **‘Mise an chéad duine.** [Tosóidh mise. / Tosnódsa.]’ agus caitheann sé an díisle.
3. Ceistíonn dalta B é: **‘Cad** [Cad é / Céard] **a fuair tú** [a fuairis]?’
4. Deir dalta A **‘(Fuair mé** [Fuairis]) **a haon / a dó / a trí**’ agus bogann sé a licín de réir na huimhreach a fhaigheann sé. Nuair a shroicheann sé an chearnóg chuí bíonn air an eiseamláir a bhaineann leis an gcearnóg sin a rá, e.g. **‘Feicim** [Chím / Tchím] **súil.**’ Murar féidir leis an eiseamláir a rá bíonn air filleadh ar an áit ina raibh sé.
5. Ansin deir dalta A **‘Tóg do sheans.** [Do shealsa anois.] **Caith an díisle.**’ Caitheann dalta B an díisle. Ceistíonn dalta A é: **‘Cad** [Cad é / Céard] **a fuair tú** [a fuairis]?’ etc.
6. Ag an dalta is túisce a shroicheann ‘An Deireadh’ a bhíonn an bua. Deir sé **‘Bhuaigh mise** [Bhain mise / Bhuas-sa]!’

Bí ag éisteacht leis na daltaí agus iad ag imirt an chluiche. Má tá focail nó nathanna breise de dhíth orthu múin iad.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Spreag na daltaí chun cur síos breise a dhéanamh ar na pictiúir sa chluiche in *Mo Leabharsa*.
Múin más gá:
Feicim [Chím / Tchím] **srón** [gaosán / caincín] **an-mhór / súile gorma.**
Tá briste buí / bróg dhearg ar an gcos.
Tá gruaig chatach [gruaig chasta] **air.**
Tá bricíní [breicíní / bruitíneach bhréige / bruicíneach bhréige] **uirthi.**
Tá fáinne cluaise / bráisléad uirthi, etc.
- ⊙ Imir cluiche tomhais sa rang. Abradh dalta A, e.g. **‘Feicim** [Chím / Tchím] **dalta a bhfuil gruaig chatach** [gruaig chasta] **dhonn air. Tomhais cé hé?**’ etc.

An tSamhain

CEACHT 1

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- tnúthán a léiriú
- rogha a léiriú
- éisteacht le rann agus taitneamh a bhaint as

EISEAMLÁIRÍ

Is fada liom / linn go dtiocfaidh Oíche Shamhna.

Mise an púca [an taibhse] / **an chailleach** [an bhadhb].

(**Nóta:** Fuaimnítear ‘badhb’ mar ‘báb’ agus ‘an bhadhb’ mar ‘an bháb’.)

ÁISEANNA

- Póstaer 6 – Oíche Shamhna
- Seanbhraillín bhán nó píosa d’éadach bán a bhfuil na súile agus an béal gearrtha as don phúca
- Hata caillí
- An rann ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 5)

CUR CHUIGE

(**Nóta:** Moltar cúpla lá a chaitheamh leis an gceacht seo.)

Pléigh an póstaer.

Téigh siar ar an amhrán ‘Oíche Shamhna’ (cúrsa na Naíonán Beag agus leathanach 312 sa leabhar seo).

Múin na heiseamláirí thuas le cabhair na braillíne agus an hata.

Comhair an mó lá atá fágtha go dtí Oíche Shamhna. Déan é seo gach lá i dtús an cheachta Gaeilge agus meall daltaí chun **‘Is fada liom / linn go dtiocfaidh Oíche Shamhna’** a rá.

Abair leis na daltaí go bhfuil rann agat faoi Oíche Shamhna. Iarr orthu éisteacht leis an rann lena fháil amach cé atá ag caint. Seinn an dlúthdhiosca nó abair an rann. (Cuir in oiriúint do Ghaeilge an cheantair é más gá.)

PÚCA

Púca! Púca! Is mise an púca!
Púca! Púca! A haon, dó, trí!
Seo í an oíche, Oíche Shamhna,
A théim ar cuairt chun do thí,
Chun do thí!

Dearbhaigh gurb é an púca atá ag caint.

Seinn an dlúthdhiosca arís. Cuir geáitsí leis an rann. Bíodh an tseanbhraillín ort féin agus bí ag dul timpeall an ranga a fhad is atá an rann á sheinm.

Múin an rann.

Nuair a bheidh an rann ar eolas go maith ag na daltaí cuir na focail ‘cailleach (an chailleach) nó ‘badhb’ (an bhadhb)’ in áit ‘púca’. Abair, e.g. ‘Cailleach! Cailleach! Is mise an chailleach,’ etc.

Iarr ar dhalta páirt an phúca nó páirt na caillí a ghlacadh. Déarfaidh sé **‘Mise an púca** [an taibhse] / **an chailleach** [an bhadhb]’. Tabhair an éide chuí dó. Lig dó siúl timpeall ag déanamh geáitsí a fhad is a deir na daltaí eile an rann. Déan amhlaidh le daltaí eile.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Múin na rainn seo thíos do na daltaí.

AN TAIBHSE

Taibhse! Taibhse! Is mise an taibhse!
Ag eitilt liom amach is isteach.
Taibhse! Taibhse! Is mise an taibhse!
Coimhead thú féin – tá mé ag teacht!

AN CHAILLEACH

Dubh mo hata,
Dubh mo chlóca,
Dubh mo lámha,
I mo phóca.

- ⊙ Fiafraigh de na daltaí cé air a dtugann siad féin cuairt. Múin más gá **‘Téim ar cuairt chuig** [Téim ar cuairt go dtí / Tugaim cuairt ar] [**mo Mhamó** [mo Neain / mo Mháthair Chríonna / mo Mháthair Mhór / mo Sheanmháthair / mo Mhóraí] / **mo Dhaideo** [m’Athair Críonna / m’Athair Mór / mo Sheanathair] / **m’aintín** / **m’uncail** / **mo chara** / **mo chomharsa**] [**gach (aon / uile) lá** [achan lá / chuile lá] / **gach seachtain** / **gach mí** / **go minic**]’.
- ⊙ Téigh siar ar an amhrán ‘Is Mise an Madra’ (cúrsa na Naíonán Beag agus leathanach 311 sa leabhar seo).

An tSamhain

CEACHT 2

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- rogha a léiriú
- éisteacht le treoracha agus iad a leanúint

EISEAMLÁIRÍ

Beidh mise [Beadsa] **i mo phúca** [i mo thaibhse] / **i mo chailleach** [i mo bhadhb].

ÁISEANNA

- Puimcín i mála. Bíodh an lár bainte as; súile, srón agus béal gearrtha as, agus coinneal taobh istigh (le déanamh ag an múinteoir)
- Póstaer 6 – Oíche Shamhna (as Ceacht 1)
- Hata caillí (as Ceacht 1)
- Seanbhraillín bhán nó píosa d'éadach bán a bhfuil na súile agus an béal gearrtha as don phúca (as Ceacht 1)
- 2 Phreabchárta – Púca [Taibhse], Cailleach [Badhb] (le déanamh ag an múinteoir)

CUR CHUIGE

Téigh siar ar an rann 'Púca' (Ceacht 1).

Abair leis na daltaí go bhfuil rud a bhaineann le Oíche Shamhna sa mhála agat. Iarr orthu a thomhas cad atá ann. Tóg amach an puimcín agus cuir ar an mbord é. Iarr ar na daltaí ansin an puimcín / an phúca / an chailleach a aimsiú ar an bpóstaer.

Múin an eiseamláir thuas.

Iarr ar na daltaí a insint conas mar a bheidh siad féin gléasta Oíche Shamhna.

Cuir éide an phúca ar thaobh amháin den seomra agus hata na caillí ar an taobh eile. Taispeáin na preabchártaí do na daltaí agus cabhraigh leo iad a léamh. Iarr ar dhalta an preabchárta ceart a chur ar an taobh cuí den seomra in aice le hata na caillí nó le héide an phúca. Greamaigh na preabchártaí ar na ballaí.

Abair leis na daltaí go mbeidh orthu rogha a dhéanamh anois idir a bheith ina bpúcaí nó ina gcailleacha. Iarr ar dhalta aonair teacht amach agus a rá leat cé acu a bheidh sé ina phúca nó ina chailleach. Déarfaidh sé **'Beidh mise** [Beadsa] **i mo phúca** [i mo thaibhse] nó **'Beidh mise** [Beadsa] **i mo chailleach** [i mo bhadhb] agus siúlfaidh sé mar a bheadh phúca nó mar a bheadh cailleach ann go dtí an taobh cuí den seomra. Déan amhlaidh leis na daltaí go léir.

Nuair a bheidh na daltaí go léir ag taobh an tseomra múch na soilse nó tarraing na dallóga. Las an choinneal istigh sa phuimcín. Iarr ar ‘Na Púcaí’ / ‘Na Cailleacha’ an rann ‘Púca’ a chur i láthair go drámata. (Más mian leat is féidir comórtas a dhéanamh as.) Múch an choinneal istigh sa phuimcín ag deireadh an cheachta.

FORLEATHNÚ

- © Úsáid **‘Beidh mise** [Beadsa] **i mo ...’** i gcomhthéacsanna eile. Múin más gá **‘Beidh mise** [Beadsa] **i mo thóraí / i mo chaptaen / i mo bháireoir** [i mo chúl báire] agus **‘Beidh mise** [Beadsa] **i mo dhochtúir / i m’fheirmeoir / i mo phíolóta nuair a bheidh** [nuair a bheas] **mé mór.’**

An tSamhain

CEACHT 3

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- foláireamh a thabhairt do dhuine
- tuairisciú
- éisteacht le teoracha agus iad a leanúint

EISEAMLÁIRÍ

Seachain [Coimhead / Faichill] **an púca** [an taibhse] / **an chailleach** [an bhadhb].

Rug an púca [an taibhse] / **an chailleach** [an bhadhb] **orm**.

ÁISEANNA

- Hata caillí (as Ceacht 1)
- Seanbhraillín bhán nó píosa d'éadach bán a bhfuil na súile agus an béal gearrtha as don phúca (as Ceacht 1)
- Feadóg

CUR CHUIGE

Múin na heiseamláirí thuas.

Tabhair an rang go dtí an halla nó an clós. Iarr ar na daltaí seasamh agus a ndroim leat go dtí go séidfídh tú an fheadóg. Roghnaigh dalta A. Iarr air a rá leat i gcogar cé acu ina phúca nó ina chailleach a bheidh sé sa chluiche. Cuir an éide chuí air. Séid an fheadóg ansin. Féachadh na daltaí timpeall agus abraidís **'Seachain** [Coimhead / Faichill] **an púca** [an taibhse] / **an chailleach** [an bhadhb]' de réir mar a oireann agus rithidís siad uaidh. Ritheadh dalta A ina ndiaidh ag rá an rann **'Púca! Púca!...'** ['Taibhse! Taibhse!...'] nó **'Cailleach! Cailleach!...'** ['Badhb! Badhb!...']. Nuair a bhéarfadh sé ar dhalta éigin déarfadh an dalta sin **'Rug an púca** [an taibhse] / **an chailleach** [an bhadhb] **orm**' agus beidh air éirí as an imirt. Stopadh na daltaí eile den rith nuair a chloiseann siad é. Iarr orthu seasamh agus a ndroim leat agus tosaigh an cluiche arís. Is ag na daltaí nár éirigh le haon phúca ná le haon chailleach breith orthu le linn an chluiche a bheidh an bua.

FORLEATHNÚ

- ◎ Pléigh na cluichí a imríonn na daltaí Oíche Shamhna. Múin más gá **'Cuirim uisce fuar i mbáisín. Cuirim úlla, cnónna agus airgead isteach ann. Cuirim m'aghaidh isteach san uisce agus déanaim iarracht breith ar úll / ar chnó / ar airgead le mo bhéal,'** etc.
- ◎ Úsáid an eiseamláir **'Seachain** [Coimhead / Faichill] **an ...'** i gcomhthéacsanna eile. Múin más gá **'Seachain** [Coimhead / Faichill] **an téitheoir / an phéint / an tine / an citeal / an tarbh / an carr** [an gluaistéán / an chairt / an mótar],' etc. Pléigh an dainséar a bhaineann leis na rudaí sin.

An tSamhain

CEACHT 4

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- tuairim a léiriú
- a rá cé acu a bhí an ceart ag duine nó nach raibh

EISEAMLÁIRÍ

Déarfainnse gur cailleach [badhb] / púca [taibhse] / cat / tine chnámh / puimcín atá ann.
Bhí / Ní raibh an ceart agamsa / agatsa / ag ... (ainm dalta).

ÁISEANNA

- Leathanach 11 in Mo Leabharsa

CUR CHUIGE

Téigh siar ar an eiseamláir ‘Seachain [Coimhead / Faichill] an ...’ (Ceacht 3).

Oscail leathanach 11 in Mo Leabharsa. Pléigh leis na daltaí na pictiúir bheaga ar an leathanach agus na focail atá scríofa fúthu.

Múin an chéad eiseamláir thuas.

Mínigh do na daltaí go mbeidh pictiúr le feiceáil nuair a bheidh na poncanna ceangailte acu. Iarr ar na daltaí a thomhas céard atá ann. Déarfaidh siad, e.g. ‘Déarfainnse gur púca [taibhse] atá ann.’

Múin an dara heiseamláir thuas nuair a bhíonn na poncanna ceangailte acu. Faigh amach cé hiad na daltaí a raibh a fhios acu / nach raibh a fhios acu roimh ré céard a bhí ann. Déarfaidh siad ‘Bhí / Ní raibh an ceart agamsa / agatsa / ag ... (ainm dalta).’

Iarr ar na daltaí na focail chuí a scríobh sa spás ag bun an leathanaigh. Léigh an abairt in éineacht leo.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Pléigh caillea, taibhsí agus púcaí leis na daltaí. Cé acu is scanrúla dar leo? Múin más gá ‘Bheadh / Ní bheadh faitíos [eagla / scanradh] ormsa roimh ... mar ...’.
- ⊙ An bhfaca na daltaí aghaidheanna fidil [mascanna] scanrúla riamh? Iarr orthu cur síos a dhéanamh orthu.

An tSamhain

CEAHT 5

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- tuairisciú
- éisteacht le sceitse agus taitneamh a bhaint as

EISEAMLÁIRÍ

Rachaimid [Raghaimid / Rachaidh muid / Gabhfaidh muid] **ó theach go teach** [ó thigh go tigh / thart chuig na tithe] **Oíche Shamhna.**

Gheobhaimid [Gheobhaidh muid] ... (bia / suim airgid).

ÁISEANNA

- Leathanach 12 in *Mo Leabharsa*
- An sceitse ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 2, Rian 19)

CUR CHUIGE

Múin an chéad eiseamláir thuas.

Pléigh na pictiúir ag barr leathanach 12 in *Mo Leabharsa*. Inis do na daltaí gur duine acu seo a thug an bhraillín bhán do Liam. Iarr orthu éisteacht leis an dlúthdhiosca lena fháil amach cé acu duine.

U

OÍCHE SHAMHNA (Leagan Ultach)

- Liam: Rachaidh muid thart ó theach go teach tráthnóna.
Eoin: Rachaidh. Ó, is breá liomsa Oíche Shamhna.
Liam: Beidh mise i mo thaibhse.
Eoin: Agus beidh mise i mo chailleach.
Liam: Gheobhaidh mise braillín bhán ó Mhamái.
Eoin: Déanfaidh mise clóca as mála plaisteach dubh.
Liam: An imreoidh muid 'Bob nó Breab'?
Eoin: Imreoidh cinnte.
Liam: Agus gheobhaidh muid rudaí deasa le hithe.
Liam: Agus b'fhéidir go bhfaighidh muid airgead fosta.

M

OÍCHE SHAMHNA (Leagan Muimhneach)

- Liam: Raghaimid ó thigh go tigh tráthnóna.
Eoin: Raghaimid. Ó, is breá liomsa Oíche Shamhna.
Liam: Beadsa i mo phúca.
Eoin: Agus beadsa i mo bhadhb.
Liam: Gheobhadsa bráillín bhán ó Mham.
Eoin: Déanfadsa clóca as paca plaisteach dubh.
Liam: An imreoimid ‘Bob nó Breab’?
Eoin: Imreoimid gan dabht.
Liam: Agus gheobhaimid rudaí deasa le n-ithe don bhféasta ansan.
Eoin: Agus b’fhéidir go bhfaighimis airgead chomh maith.

C

OÍCHE SHAMHNA (Leagan Connachtach)

- Liam: Gabhfaidh muid thart chuig na tithe tráthnóna.
Eoin: Gabhfaidh. Ó, is maith liomsa Oíche Shamhna.
Liam: Beidh mise i mo phúca.
Eoin: Agus beidh mise i mo chailleach.
Liam: Gheobhaidh mise braillín bhán ó Mhama.
Eoin: Déanfaidh mise clóca as mála plaisteach dubh.
Liam: An imreoidh muid ‘Bob nó Breab’?
Eoin: Imreoidh cinnte.
Liam: Gheobhaidh muid rudaí deasa don chóisir ansin.
Eoin: B’fhéidir go bhfaighidh muid airgead chomh maith.

Iarr ar na daltaí ✓ a chur sa bhosca cuí in *Mo Leabharsa* chun an cheist thuas a fhreagairt. Dearbhaigh go bhfuil an freagra ceart acu – Mamaí.

Pléigh na pictiúir ag bun an leathanaigh. Iarr ar na daltaí éisteacht leis an dlúthdhiosca arís lena fháil amach cad a gheobhaidh na leanaí agus iad ag dul ó theach go teach. Dearbhaigh an freagra – rudaí deasa le hithe don chóisir. Iarr orthu ansin an pictiúr cuí in *Mo Leabharsa* a dhathú. Dearbhaigh gur dhathaigh siad an pictiúr ceart.

Múin an dara heiseamláir.

Iarr ar dhaltaí aonair a rá cá rachaidh siad lena gcairde Oíche Shamhna agus cad a gheobhaidh siad. Déarfadh siad, e.g. **‘Rachaimid** [Raghaimid / Rachaidh muid / Gabhfaidh muid] **ó theach go teach** [ó thigh go tigh / thart chuig na tithe] **Oíche Shamhna agus gheobhaimid** [gheobhaidh muid] **milseáin.**’

FORLEATHNÚ

- ⊙ Déan dhá ghrúpa den rang chun an sceitse thuas a chur i láthair.
- ⊙ Pléigh na pictiúir ag bun an leathanaigh in *Mo Leabharsa* leis na daltaí. Fiafraigh díobh cén fáth nach bhfaighidís an ubh Chásca ná an bréagán ar Oíche Shamhna. Cén ócáid ar a bhfaighidís iad? Múin más gá **‘Gheobhainn ubh Chásca dá mbeadh an Cháisc ann’** agus **‘Gheobhainn bréagán dá mbeadh mo lá breithe / an Nollaig ann.’**
- ⊙ Úsáid **‘Rachaimid** [*Raghaimid / Rachaidh muid / Gabhfaidh muid*] agus **‘Gheobhaimid** [*Gheobhaidh muid*] i gcomhthéacsanna eile. Múin más gá:
 - Rachaimid go dtí an siopa agus gheobhaimid uachtar reoite.**
 - Rachaimid go dtí an leabharlann agus gheobhaimid leabhair.**
 - Rachaimid go dtí Oifig an Phoist agus gheobhaimid stampaí,** etc.
- ⊙ Iarr ar dhaltaí aonair cur síos ar fhéasta Oíche Shamhna a bhí acu.

An tSamhain

CEACHT 6

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- éisteacht le scéal agus taitneamh a bhaint as

ÁISEANNA

- Póstaer 6 – Oíche Shamhna (as Ceacht 1)
- An scéal ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 2, Rian 3)

CUR CHUIGE

Pléigh an póstaer leis an rang.

Inis / léigh an scéal nó seinn an dlúthdhiosca. Spreag na daltaí chun codanna an scéil atá ar eolas cheana féin acu a aithris in éineacht leis an dlúthdhiosca, e.g. an rann ‘Púca’ agus an t-amhrán ‘Oíche Shamhna’.

Nuair a thagann tú go dtí an áit sa scéal ina bhfuil **‘Bob nó Breab’** á rá ag Liam agus ag Eoin (tá * sa téacs) stop agus lig do na daltaí a thomhas cad a déarfadh muintir an tí. Stop níos faide anonn chomh maith (tá ** sa téacs) agus lig dóibh a thomhas cad a gheobhaidh na buachaillí ó mhuintir an tí gach uair. Dearbhaigh na freagraí.

Pléigh an scéal leis na daltaí. Díriú isteach ar na bobanna agus ar na breabanna a d’imir Liam agus Eoin.

Pléigh na bobanna agus na breabanna a imríonn na daltaí féin Oíche Shamhna.

Scríobh leabhairín faoi ‘Oíche Shamhna’ le cabhair na ndaltaí. Scríobh abairtí mar seo a leanas ann agus iarr ar na daltaí pictiúir a chur leo:

Is fada linn go dtiocfaidh Oíche Shamhna.

Rachaimid ó theach go teach.

Gheobhaimid

Beidh féasta mór againn, etc.

FORLEATHNÚ

- © Pléigh an tsábháilteacht leis na daltaí. Pléigh an chúis a ndeachaigh Daid in éineacht le Liam agus le hEoin sa scéal. Labhair leo faoin tine chnámh agus faoi thinte ealaíne agus faoin dainséar a bhaineann leo. Iarr ar na daltaí cur síos ar thimpistí a tharla Oíche Shamhna.

U

OÍCHE SHAMHNA (Leagan Ultach)

Oíche Shamhna a bhí ann.

‘An rachaidh muid thart ó theach go teach le chéile, a Eoin?’ a d’fhiafraigh Liam.

‘Rachaidh,’ a d’fhreagair Eoin.

‘Beidh mise i mo thaibhse,’ arsa Liam. ‘Gheobhaidh mé braillín bhán ó Mhamái.’

‘Beidh mise i mo chailleach,’ arsa Eoin. ‘Déanfaidh mé clóca as mála plaisteach dubh.

Cuirfidh mé hata agus aghaidh bhréagach orm fosta.’

‘Ansin rachaidh muid thart ó theach go teach agus gheobhaidh muid rudaí deasa le hithe,’ arsa Liam.

‘Agus b’fhéidir go bhfaighidh muid airgead fosta,’ arsa Eoin.

‘B’fhéidir go bhfaighidh muiise!’ arsa Liam.

Chaith an bheirt acu go leor ama á gcóiriú féin. Ansin fuair Eoin bucóid bheag. Mheasc sé cúpla ubh agus clábar istigh inti. Isteach leo sa chisteanaigh go dtí Mamaí, Daidí agus Cáit.

‘Ó, a Mhuire,’ arsa Mamaí. ‘Cé atá anseo agam?’

‘Coimhead an taibhse,’ arsa Liam.

‘Coimhead an chailleach,’ arsa Eoin.

‘Ú... ú... ú...,’ arsa Cáit, ‘tá eagla ormsa.’

*‘Bob nó breab?’ arsa Liam.

‘Breab, le do thoil,’ arsa Daidí.

Dúirt Liam agus Eoin an rann ‘An Púca’.

(Iarr ar na daltaí an rann a aithris.)

‘Bhí sé sin go maith,’ arsa Mamaí agus thug sí euro agus milseáin dóibh.

‘Go raibh míle maith agat,’ arsa an taibhse agus an chailleach.

‘Siúil leat, a Liam,’ arsa Eoin.

‘Rachaidh mise libh a fhad leis na geataí,’ arsa Daidí.

‘Á, a Dhaidí, tá muid mór go leor le ghabháil amach linn féin,’ arsa Eoin.

‘Níl sibh,’ arsa Daidí. ‘Tá sé róchontúirteach.’

Amach an doras le hEoin, le Liam agus le Daidí. Anonn leo go teach a gcara Páidí.

D’fhan Daidí ag an gheata. Bhuaill Eoin ar an doras. D’oscail athair Pháidí an doras.

‘Dar Dia, cé atá anseo agam?’ a d’fhiafraigh athair Pháidí.

‘Cailleach mise,’ a d’fhreagair Eoin.

*‘Taibhse mise,’ a d’fhreagair Liam. ‘Bob nó breab?’

‘Bob, le bhur dtoil,’ arsa athair Pháidí.

‘Cuir do lámh isteach sa bhucóid,’ arsa Eoin.

Chuir athair Pháidí a lámh isteach sa bhucóid.

**‘Ó! Yuk!’ arsa athair Pháidí. ‘Nach cáidheach sin, ach mar sin féin seo daoibh euro agus úll an duine.’

‘Go raibh míle maith agat,’ arsa an taibhse agus an chailleach.

Ar aghaidh leis an triúr acu go teach Thomáis. Bhuaill Liam ar an doras. D’oscail máthair Thomáis an doras. Bhí Séamas beag léi. Nuair a chonaic Séamas an taibhse agus an chailleach thosaigh sé ag caoineadh.

‘Ná bí ag caoineadh, a stór,’ arsa a Mhamái leis.

‘Ní maith liom an taibhse ná an chailleach,’ arsa Séamas.

‘Ní taibhse mise,’ arsa Liam. ‘Is mise Liam.’
 Agus bhain sé dó an bhraillín bhán.
 ‘Ní cailleach mise,’ arsa Eoin. ‘Is mise Eoin.’
 Agus bhain sé dó a aghaidh bhréagach. Thosaigh Séamas beag ag gáire.
 ‘Liam agus Eoin atá ann,’ ar sé.
 *‘Bob nó breab?’ arsa an taibhse agus an chailleach.
 ‘Breab, le bhur dtoil,’ arsa máthair Thomáis.
 Cheol Liam agus Eoin an t-amhrán ‘Oíche Shamhna’:
 Oíche Shamhna, Oíche Shamhna,
 Bairín breac, bairín breac.
 Úlla agus cnónna, úlla agus cnónna,
 Is maith liom iad, is maith liom iad.
(Iarr ar na daltaí an t-amhrán a chanadh.)
 **‘Bhí sé sin galánta,’ arsa máthair Thomáis agus thug sí milseáin agus cnónna dóibh.
 ‘Go raibh míle maith agat,’ arsa an taibhse agus an chailleach.
 ‘Slán leat, a Liam. Slán leat, a Eoin,’ arsa Séamas.
 ‘Slán agat, a Shéamais,’ arsa Liam. ‘Coimhead an taibhse.’
 ‘Slán agat, a Shéamais,’ arsa Eoin. ‘Coimhead an chailleach.’
 Thosaigh Séamas ag gáire.

Síos an cosán leo go dtí an geata. Bhí siad marbh tuirseach faoin am seo.
 ‘Rachaidh muid chun an bhaile, a Dhaidí,’ arsa Liam. ‘Tá mise marbh tuirseach.’
 ‘Mise fosta,’ arsa Eoin.
 ‘Maith go leor,’ arsa Daidí. ‘Rachaidh muid chun an bhaile anois.’

‘Amharc cad é a fuair muid,’ arsa Liam le Mamaí nuair a tháinig siad chun an bhaile.
 ‘Ó, beidh féasta breá agaibh,’ arsa Mamaí.
 Agus bhí! Bhí féasta breá acu le cnónna, úlla, milseáin, cóc agus bairín breac.
 Fuair Liam an fáinne sa bhairín breac.
 ‘Cé a phósfaidh tú?’ arsa Mamaí.
 ‘Pósfaidh mé Cáit,’ arsa Liam.
 Thosaigh siad uilig ag gáire.

M

OÍCHE SHAMHNA (Leagan Muimhneach)

Oíche Shamhna a bhí ann.

‘An raghaimid ó thigh go tigh le chéile, a Eoin?’ a d’fhiafraigh Liam.

‘Raghaimid,’ a d’fhreagair Eoin.

‘Beadsa i mo phúca,’ arsa Liam. ‘Gheobhaidh mé bráillín bhán ó Mham.’

‘Beadsa i mo bhadhb,’ arsa Eoin. ‘Déanfad clóca as paca plaisteach dubh. Cuirfead hata agus aghaidh fidil orm chomh maith.’

‘Ansan raghaimid ó thigh go tigh agus geobhaimid rudaí deasa don bhféasta,’ arsa Liam.

‘Agus b’fhéidir go bhfaighimis airgead leis,’ arsa Eoin.

‘B’fhéidir go bhfaighimis ambaist!’ arsa Liam.

Thug an bheirt acu a ndóthain ama á bhfeistiú féin. Ansan fuair Eoin buicéad beag.

Mheasc sé cúpla ubh agus pluda istigh ann. Isteach leo sa chistin go dtí Mam, Daid agus Cáit.

‘Ó, a Mhuire,’ arsa Mam. ‘Cé atá anso agam?’

‘Seachain an púca,’ arsa Liam.

‘Seachain an bhadhb,’ arsa Eoin.

‘Ú... ú... ú...,’ arsa Cáit, ‘tá eagla ormsa.’

*‘Bob nó breab?’ arsa Liam.

‘Breab, más é do thoil é,’ arsa Daid.

D’aithris Liam agus Eoin an rann ‘An Púca’.

(Iarr ar na daltaí an rann a aithris.)

‘Bhí san an-mhaith,’ arsa Mam agus thug sí euro agus milseáin dóibh.

‘Go raibh míle maith agat,’ arsa an púca agus an bhadhb.

‘Seo linn, a Liam,’ arsa Eoin.

‘Raghadsa in éineacht libh chomh fada leis na geataí,’ arsa Daid.

‘Á, a Dhaid, táimid mór ár ndóthain chun dul inár n-aonar,’ arsa Eoin.

‘Níl sibh,’ arsa Daid. ‘Tá sé ródhainséarach.’

Amach an doras le hEoin, Liam agus Daid. Sall leo go tigh a gcara Páid. D’fhan Daid ag an ngeata. Chnag Eoin ar an ndoras. D’oscail Daid Pháid an doras.

‘Ó, a Mhuire, cé atá anso agam?’ a d’fhiafraigh sé.

‘Mise an bhadhb,’ a d’fhreagair Eoin.

*‘Mise an púca,’ a d’fhreagair Liam. ‘Bob nó breab?’

‘Bob, más é bhur dtoil é,’ arsa Daid Pháid.

‘Cuir do lámh isteach sa bhuicéad,’ arsa Eoin.

Chuir Daid Pháid a lámh isteach sa bhuicéad.

**‘Ó! Yuk!’ ar seisean. ‘Tá san an-ghráanna, ach mar sin féin seo daoibh euro agus úlla.’

‘Go raibh míle maith agat,’ arsa an púca agus an bhadhb.

Ar aghaidh leis an dtriúr acu go dtí tigh Thomáis. Chnag Liam ar an ndoras. D’oscail Mam Thomáis an doras. Bhí Séamas beag in éineacht léi. Nuair a chonaic Séamas an púca agus an bhadhb thosaigh sé ag gol.

‘Ná bí ag gol, a mhaoineach,’ arsa a Mham leis.

‘Ní maith liomsa an púca ná an bhadhb,’ arsa Séamas.

‘Ní púca mise,’ arsa Liam. ‘Is mise Liam.’

Agus bhain sé de an bhráillín bhán.

‘Ní badhb mise,’ arsa Eoin. ‘Is mise Eoin.’

Agus bhain sé de an aghaidh fidil. Thosaigh Séamas beag ag gáire.

‘Liam agus Eoin atá ann,’ ar sé.

*‘Bob nó breab?’ arsa an púca agus an bhadhb.

‘Breab, más é do thoil é,’ arsa Mam Thomáis.

Chan Liam agus Eoin an t-amhrán ‘Oíche Shamhna’:

Oíche Shamhna, Oíche Shamhna,

Bairín breac, bairín breac.

Úlla agus cnóite, úlla agus cnóite,

Is maith liom iad, is maith liom iad.

(Iarr ar na daltaí an t-amhrán a chanadh.)

**‘Bhí san ana-mhaith,’ arsa Mam Thomáis agus thug sí milseáin agus cnóite dóibh.

‘Go raibh míle maith agat,’ arsa an púca agus an bhadhb.

‘Slán leat, a Liam. Slán leat, a Eoin,’ arsa Séamas.

‘Slán agat, a Shéamais,’ arsa Liam. ‘Seachain an púca.’

‘Slán agat, a Shéamais,’ arsa Eoin. ‘Seachain an bhadhb.’

Thosaigh Séamas ag gáire.

Síos an páille leo go dtí an ngeata. Bhíodar traochta um an dtaca so.

‘Raghaimid abhaile, a Dhaid,’ arsa Liam. ‘Táimse traochta.’

‘Mise leis,’ arsa Eoin.

‘Tá go maith,’ arsa Daid. ‘Raghaimid abhaile anois.’

‘Féach cad a fuaireamar,’ arsa Liam le Mam nuair a tháingadar abhaile.

‘Ó, beidh an-oíche agaibh,’ arsa Mam.

Agus bhí! Bhí féasta breá acu le cnóite, úlla, milseáin, cóc, agus bairín breac.

Fuair Liam an fáinne sa bhairín breac.

‘Cé a phósfaidh tú?’ a d’fhiafraigh Mam.

‘Pósfaidh mé Cáit,’ arsa Liam.

Thosaigh gach éinne ag gáire.

OÍCHE SHAMHNA (Leagan Connachtach)

Ba Oíche Shamhna a bhí ann.

‘An ngabhfaidh muid thart chuig ag na tithe in éindí, a Eoin?’ a d’fhiafraigh Liam.

‘Gabhfaidh,’ a d’fhreagair Eoin.

‘Beidh mise i mo phúca,’ arsa Liam. ‘Gheobhaidh mé bráillín bhán ó Mhama.’

‘Beidh mise i mo chailleach,’ arsa Eoin. ‘Déanfaidh mé clóca as mála plaisteach dubh.

Cuirfidh mé hata agus masc orm féin chomh maith.’

‘Agus gabhfaidh muid thart chuig na tithe agus gheobhaimid rudaí deasa don chóisir,’ arsa Liam.

‘Agus b’fhéidir go bhfaighidh muid airgead chomh maith,’ arsa Eoin.

‘Seans maith go bhfaighidh!’ arsa Liam.

Chaith an bheirt acu scaitheamh maith á réiteach féin. Ansin fuair Eoin buicéad beag. Mheasc sé cúpla ubh agus puiteach istigh ann. Isteach leo sa gcisteanach chuig Mama, Deaide agus Cáit.

‘Ó, a Mhuire Mháthair,’ arsa Mama. ‘Cé atá anseo agam?’

‘Seachain an púca,’ arsa Liam.

‘Seachain an chailleach,’ arsa Eoin.

‘Ú... ú... ú...,’ arsa Cáit, ‘tá faitíos ormsa.’

*‘Bob nó breab?’ arsa Liam.

‘Breab, más é do thoil é,’ arsa Deaide.

Dúirt Liam agus Eoin an rann ‘An Púca’.

(Iarr ar na daltaí an rann a aithris.)

‘Bhí sé sin thar cionn,’ arsa Mama agus thug sí euro agus milseáin dóibh.

‘Go raibh míle maith agat,’ arsa an púca agus an chailleach.

‘Gabh i leith uait, a Liam,’ arsa Eoin.

‘Gabhfaidh mise in éineacht libh chomh fada leis na geataí,’ arsa Deaide.

‘Á, a Dheaide, tá muid sách mór le dul asainn féin,’ arsa Eoin.

‘Níl sibh,’ arsa Deaide. ‘Tá sé róchontúirteach.’

Amach an doras le Eoin, le Liam agus le Deaide. Anonn leo chuig teach a gcara Páid.

D’fhan Deaide ag an ngeata. Bhuaíl Eoin ar an doras. D’oscail Deaide Pháid an doras.

‘Ó, a Mhaighdean, cé atá anseo agam?’ a d’fhiafraigh Deaide Pháid.

‘Mise an chailleach,’ a d’fhreagair Eoin.

*‘Mise an púca,’ a d’fhreagair Liam. ‘Bob nó breab?’

‘Bob, más é bhur dtoil é,’ arsa Deaide Pháid.

‘Cuir do lámh isteach sa mbuicéad,’ arsa Eoin.

Chuir Deaide Pháid a lámh isteach sa mbuicéad.

**‘Ó! *Yuk!*’ arsa Deaide Pháid. ‘Is mór an ghráin é sin, ach mar sin féin, seo daoibh euro agus úlla.’

‘Go raibh míle maith agat,’ arsa an púca agus an chailleach.

Choinnigh an triúr acu orthu go dtí teach Thomáis. Bhuaíl Liam ar an doras. D’oscail Mama Thomáis an doras. Bhí Séamas beag in éineacht léi. Nuair a chonaic Séamas an púca agus an chailleach thosaigh sé ag caoineadh.

‘Ná bí ag caoineadh, a stór,’ arsa a Mhama leis.

‘Ní maith liom an púca ná an chailleach,’ arsa Séamas.
 ‘Ní púca mise,’ arsa Liam. ‘Is mise Liam.’
 Agus bhain sé de an bhráillín bhán.
 ‘Ní cailleach mise,’ arsa Eoin. ‘Is mise Eoin.’
 Agus bhain sé de a mhasc. Thosaigh Séamas beag ag gáire.
 ‘Liam agus Eoin atá ann,’ ar sé.
 *‘Bob nó breab?’ arsa an púca agus an chailleach.
 ‘Breab, más é bhur dtoil é,’ arsa Mama Thomáis.
 Chas Liam agus Eoin an t-amhrán ‘Oíche Shamhna’:
 Oíche Shamhna, Oíche Shamhna,
 Bairín breac, bairín breac.
 Úlla agus cnónna, úlla agus cnónna,
 Is maith liom iad, is maith liom iad.
(Iarr ar na daltaí an t-amhrán a chanadh.)
 **‘Nach deas an t-amhrán é sin!’ arsa Mama Thomáis agus thug sí milseáin agus
 cnónna dóibh.
 ‘Go raibh míle maith agat,’ arsa an púca agus an chailleach.
 ‘Slán leat, a Liam. Slán leat, a Eoin,’ arsa Séamas.
 ‘Slán agat, a Shéamais,’ arsa Liam. ‘Seachain an púca.’
 ‘Slán agat, a Shéamais,’ arsa Eoin. ‘Seachain an chailleach.’
 Thosaigh Séamas ag gáire.

 Síos an cosán leo go dtí an geata. Bhí siad tugtha faoin am seo.
 ‘Gabhfaidh muid abhaile, a Dheaide,’ arsa Liam. ‘Tá mé tugtha.’
 ‘Tá, is mise,’ arsa Eoin.
 ‘Maith go leor,’ arsa Deaide. ‘Gabhfaidh muid abhaile anois.’

 ‘Breathnaigh céard a fuair muid,’ arsa Liam lena Mhama nuair a tháinig siad abhaile.
 ‘Ó, beidh an-oíche agaibh,’ arsa Mama.
 Agus bhí! Bhí cóisir bhreá acu le cnónna, úlla, milseáin, cóc, agus bairín breac.
 Fuair Liam an fainne sa mbairín breac.
 ‘Cé a phósfas tú?’ arsa Mama.
 ‘Pósfaidh mé Cáit,’ arsa Liam.
 Thosaíodar uilig ag gáire.

Éadaí

CEACHT 1

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- baill éadaigh a aithint
- teoracha a thuiscint agus a leanúint
- tuairisciú

EISEAMLÁIRÍ

Is [blús / léine / bróga reatha / culaith reatha / carbhat / riteoga / ... (ball éadaigh)]
[é / í / iad] seo.

Biongó!

Tá ... ar mo chárta.

ÁISEANNA

- Bosca biongó ‘Éadaí’ – cártaí biongó, greille, pictiúrchártaí
- 8 licín an duine do gach dalta
- Preabchártaí le hainmneacha na mball éadaigh éagsúil sa bhiongó orthu (féach liosta thíos) (le déanamh ag an múinteoir)

CUR CHUIGE

Pléigh baill éadaigh éagsúla leis na daltaí. Iarr orthu a rá céard iad na baill éadaigh atá orthu féin. Déarfadh siad **‘Tá ... orm’**.

Múin na heiseamláirí thuas.

Tabhair amach na cártaí biongó. Tabhair amach na licíní. Measc na pictiúrchártaí. Píoc an chéad phictiúrchárta, e.g. pictiúr de stocaí, agus taispeáin don rang é. Abair **‘Is stocaí iad seo’** agus leag síos an pictiúrchárta ar an ngreille. Na daltaí a bhfuil pictiúr de stocaí ar a gcárta biongó acu, cuirfidh siad licín anuas air. Píoc an dara pictiúrchárta, e.g. pictiúr de léine, agus taispeáin don rang é. Abair **‘Is léine í seo’** agus leag síos an pictiúrchárta ar an ngreille. Lean ar aghaidh mar seo leis an gcluiche go dtí go mbeidh gach pictiúr clúdaithe ag dalta éigin. Déarfadh sé sin **‘Biongó!’** Iarr air a insint don rang céard iad na baill éadaigh atá ar a chárta aige. Déarfadh sé **‘Tá ..., ... agus ... ar mo chárta’**. Cinntigh go bhfuil an cluiche buaite aige. Lig don bhuaiteoir d’áit féin a thógáil ansin agus imir cluiche eile. Déarfadh sé **‘Is ... é / í / iad seo’**. Déan cinnte de go dtógtar anuas gach licín sula dtosaíonn an dara cluiche.

I ndeireadh an chluiche scríobh ‘Tá ____ orm’ ar an gclár dubh. Cuir preabchárta amháin isteach sa spás. Léigh an abairt. Iarr ar na daltaí í a léamh in éineacht leat. Déan amhlaidh le preabchártaí eile.

Iarr ar na daltaí pictiúr a tharraingt ina gcóipleabhar de dhá bhall éadaigh atá orthu. Cabhraigh leo an abairt chuí a scríobh faoi na pictiúir ansin, e.g. ‘Tá léine agus geansaí orm.’

Iarr ar dhalta A na pictiúir a tharraing sé a thaispeáint do dhalta B agus an abairt a scríobh sé fúthu a léamh dó. Déanadh dalta B amhlaidh ansin le dalta A. Cuiridís a bpictiúir i gcomparáid lena chéile.

Nóta

- De réir mar a théann an bhliain ar aghaidh is féidir an cluiche biongó a imirt go rialta agus eiseamláirí eile a úsáid, e.g.
Chuir mé orm mo bhróga / mo
Bhain mé díom mo chóta / mo
Chaill mé mo stocaí / mo
Srac [Strac / Stróic] mé mo ghúna / mo
Chuaigh mé [Chuas] go dtí an siopa agus cheannaigh mé [cheannaíos] buataisí /
Rachaidh [Raghaidh / Gabhfaidh] mé go dtí an siopa agus ceannóidh mé hata / ..., etc.
- Chun éisteacht ghéar na ndaltaí a fhorbairt imir cluiche biongó gan na pictiúrchártaí a thaispeáint dóibh in aon chor.
- Chun cabhrú leis na daltaí focail a aithint agus a léamh amach anseo imir cluiche biongó leis na preabchártaí in áit na bpictiúrchártaí.

FOCAIL ATÁ SA BHIONGÓ ‘ÉADAÍ’

1. blús
2. bríste
3. bróga leathair
4. bróga reatha
5. buataisí
6. caipín
7. carbhat
8. cóta
9. cóta báistí
10. cuaráin
11. culaith reatha
12. culaith shnámha
13. geansaí
14. gúna
15. hata
16. iallacha
17. lámhainní
18. léine
19. riteoga
20. sciorta
21. seaicéad
22. slipéir
23. stocaí
24. t-léine

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- taitneamh a bhaint as amhrán a rá
- treoir a thabhairt agus a leanúint
- tuairisciú

EISEAMLÁIRÍ

Breathnaigh [Féach / Amharc] **ar**

Tá ...(ball éadaigh) **air / uirthi.**

Bain díot do chaipín [do bhearád] / **do chóta** [do chasóg] / **do ...**(ball éadaigh).

ÁISEANNA

- An t-amhrán ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 19)
- Caipín
- Bosca éadaí
- Leathanach 13 in Mo Leabharsa

CUR CHUIGE

Seinn an dlúthdhiosca nó abair an t-amhrán. (Cuir in oiriúint do Ghaeilge an cheantair é más gá.)

BREATHNAIGH AR CHÁIT (Fonn: *The Wheels on the Bus*)

Breathnaigh ar Cháit,
Tá caipín uirthi,
Caipín uirthi, caipín uirthi.
Breathnaigh ar Cháit,
Tá caipín uirthi.
'Cháit, bain díot do chaipín!

Múin na heiseamláirí thuas.

Iarr ar dhalta (cailín) an caipín a chur uirthi. Abair an t-amhrán arís agus an uair seo cuir isteach ainm an chailín: **'Breathnaigh** [Féach / Amharc] **ar ...**(ainm an chailín).’ Baineadh an cailín di an caipín i ndeireadh an amhráin nuair a chantar **'A ...**(ainm an chailín) **bain díot do chaipín'** agus tugadh sí duit é.

Iarr ar bhuachaill an caipín a chur air. Abair an t-amhrán arís agus cuir isteach ainm an bhuachalla: **'Breathnaigh** [Féach / Amharc] **ar ...**(ainm an bhuachalla) agus abair **'Tá caipín air.'**

Déan amhlaidh le daltaí eile.

Lig do dhalta a rogha ball éadaigh a thógáil as an mbosca éadaí agus é a chur air. Abair an t-amhrán arís agus cuir ainm an dalta agus ainm an bhaill éadaigh nua isteach ann.

Pléigh leathanach 13 in *Mo Leabharsa*. Iarr ar na daltaí na línte a leanúint chun a fháil amach céard atá á chaitheamh ag Mamaí, ag Róisín agus ag Liam. Iarr orthu na bearnaí a líonadh chun na habairtí a chríochnú. Léigh na habairtí in éineacht leis na daltaí.

(**Nóta:** Iarr ar na daltaí a ngnáthéadaí (seachas a n-éide scoile) a chaitheamh don ‘seó faisin’ i gCeacht 3 nó iarr orthu grianghraf daite díobh féin (ina bhfuil a ngnáthéadaí á gcaitheamh acu) a thabhairt isteach don cheacht.)

FORLEATHNÚ

- ⊙ Déan tuilleadh plé ar an bpictiúr de Mhamaí, de Róisín agus de Liam. Iarr ar na daltaí a thomhas cá bhfuil gach duine acu ag dul nó a rá cén saghas aimsire atá ann. Iarr orthu cúis a thabhairt lena bhfreagra. Múin más gá **‘Tá Róisín ag dul ar [go dtí] an trá mar tá buicéad agus spáid / slusaí aici,’ ‘Tá sé fliuch mar tá cóta báistí ar Mhamaí,’** etc.
- ⊙ Téigh siar ar an rann ‘Tá an geimhreadh ann!’ (cúrsa na Naíonán Beag agus leathanach 310 sa leabhar seo).

Éadaí

CEACHT 3

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- duine a chur in aithne
- cur síos a dhéanamh
- dathanna a aithint
- ceisteanna a chur agus a fhreagairt

EISEAMLÁIRÍ

Seo é / í (mo chara) ... (ainm).

Tá [gúna ildaite / stocaí bána / bróga dubha / léine bhán / ... (ball éadaigh)] [air / uirthi].

An é Seán é? [Ab é Seán é?] Is é. / Ní hé.

An í Áine í? [Ab í Áine í?] Is í. / Ní hí.

ÁISEANNA

- Leathanach 13 in *Mo Leabharsa* (as Ceacht 2)
- Gnáthéadaí (seachas éide scoile) ar na daltaí nó grianghraf daite díobh féin (ina bhfuil gnáthéadaí á gcaitheamh acu)
- Ceol cúlra ar dlúthdhiosca nó ar téip (le fáil ag an múinteoir)

CUR CHUIGE

(Nóta: Moltar cúpla lá a chaitheamh leis an gceacht seo.)

Pléigh an pictiúr ar leathanach 13 in *Mo Leabharsa*. Déan cur síos ar na héadaí atá ar Róisín, ar Mhamaí agus ar Liam mar a dhéanfaí é ag seó faisin. Abair, e.g. **‘Seo í Róisín. Tá t-léine buí uirthi, sciorta dearg agus cuaráin.’**

Múin an chéad dá eiseamláir thuas.

Roinn an rang ina mbeirteanna. Iarr orthu na héadaí atá orthu inniu (nó atá orthu sa ghrianghraf) a phlé. Nuair a bhíonn siad ullamh don ‘seó faisin’ cuir an ceol cúlra ar siúl. Iarr ar dhalt A dalta B a chur in aithne, mar atá sa chéad eiseamláir, agus cur síos a dhéanamh ar a chuid éadaigh, mar atá sa dara heiseamláir. Ansin iarr ar dhalt B dalta A a chur in aithne agus cur síos a dhéanamh ar a chuid éadaigh. Déan amhlaidh le beirteanna eile.

Múin an tríú heiseamláir.

Déan cur síos ar éadaí dalta éigin sa rang agus iarr ar na daltaí a thomhas cé atá i gceist. Déarfaidh siad **‘An é / í ... (ainm dalta) é / í? [Ab é / í ... (ainm dalta) é / í?]** Freagair iad ag rá **‘Is é / í’** nó **‘Ní hé / hí’** de réir mar a oireann. Iarr ar dhaltá aonair d’áit a thógáil sa chluiche.

FORLEATHNÚ

- ◎ Iarr ar na daltaí cur síos níos cuimsithí a dhéanamh ar an ‘seó faisin’. Múin más gá:
Seo chugainn ...(ainm dalta). **Nach deas é / í lena ...**(ball éadaigh).
Tá an-chuma air / uirthi.
Nach bhfuil sé / sí an-ghafa.
Nach é / í atá péacach.
Nach gleoite [naíonda] **atá sí.**
- ◎ Úsáid an tríú heiseamláir thuas i gcomhthéacsanna eile. Múin más gá:
An é [Ab é] **Seán a thóg an leabhar? Is é. / Ní hé ach ...**(ainm dalta eile).
An í [Ab í] **Máire a chuireann uisce ar na plandaí / a bhailíonn na criáin? Is í. / Ní hí ach ...**(ainm dalta eile), etc.

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- éisteacht le scéal agus taitneamh a bhaint as

ÁISEANNA

- Leabhar Mór den scéal
- An scéal ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 2, Rian 4)

CUR CHUIGE

Taispeáin an Leabhar Mór do na daltaí. Lig dóibh a thomhas céard a tharlóidh sa scéal tar éis dóibh staidéar a dhéanamh ar an gclúdach tosaigh.

Inis / léigh an scéal nó seinn an dlúthdhiosca lena fháil amach.

Pléigh na tuairimí a bhí ag na daltaí agus iad ag déanamh staidéir ar an gclúdach. An raibh an ceart acu?

Pléigh an scéal leis na daltaí.

An ndearna siad féin a leithéid seo riamh? Iarr orthu a insint don rang céard a tharla.

Bunaigh mínm ar an scéal.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Iarr ar na daltaí an scéal a insint ina gcuid focal féin.
- ⊙ Faigh amach cé hiad na daltaí ar maith leo/ nach maith leo folcadh a thógáil. Múin más gá **‘Is breá [Is deas] liom / Is fuath liom folcadh a thógáil** [a thógaint / a ghlacadh]’.
- ⊙ Fiafraigh de na daltaí ar inis Liam an fhírinne dá Mham. Múin más gá **‘D’inis / Níor inis,’ ‘D’inis sé bréag.** [Thug sé éitheach. / Bhí sé ag insint éithigh.]’ Labhair leo faoin gcúis, dar leo, a ndearna sé é sin.
- ⊙ Cum sceitse bunaithe ar an gcomhrá idir Liam agus Mamaí sa scéal agus lig do dhaltaí é a chur i láthair.
- ⊙ Labhair faoi rudaí a bhíonn sa seomra folctha / san fholcadán agus nathanna a bhaineann leo. Múin más gá:

Bíonn leithreas / báisín / cithfholcadh / gallúnach / seampú / tuáillí / páipéar leithris / cófra / scáthán / ... sa seomra folctha.

Bíonn uisce / bolgóidí [bolgáin / súilíní] / lacha phlaisteach / ... san fholcadán.

Scaoil an t-uisce as an leithreas.

Nigh do lámha / do ghruaig [do chuid gruaige] / d’éadan / do mhuineál /

Ná bí ag slabáil [slabarnaíl / slabaráil / méiseáil].

Scaoil isteach an t-uisce. [Cuir air an t-uisce. / Cas air an t-uisce. / Cuir an t-uisce ar siúl.]

Cuir as [Cas amach] an t-uisce.

Tá an sconna [an buacaire] ag sileadh.

Tá an t-uisce te / fuar / róthe / rófhuar / sách te / cineál te / bogthe / te go leor.

U

ÉADACH SALACH (Leagan Ultach)

D'éalaigh Liam isteach an doras cúil.

'Tá súil agam nach bhfeicfidh Mamaí mé,' ar seisean.

Bhí a chuid éadaigh salach cáidheach i ndiaidh a bheith ag imirt peile lena chara Seán.

Bhí Mamaí sa halla roimhe.

'A Dhia mo shábháil, a Liam, cad é a tharla do do chuid éadaigh,' a d'fhiafraigh Mamaí.

'Cad é a bhí tú a dhéanamh?'

Ní bhfuair Liam faill freagairt!

'Gabh suas an staighre go dtí an seomra folctha anois díreach,' arsa Mamaí. 'Bain duit an t-éadach cáidheach sin. Tut! Tut! Tut!'

Suas an staighre le Liam. Suas le Mamaí ina dhiaidh. Isteach leo sa tseomra folctha. Chas Mamaí air an t-uisce – uisce fuar ar dtús, uisce te ansin.

'Bain duit an t-éadach sin agus isteach leat san fholcadán go gasta, a Liam,' arsa Mamaí. Síos an staighre léi ansin.

Bhí pus ar Liam. Bhí fuath aige ar an fholcadán. D'amharc sé sa scáthán. Bhí clábar ó bhun go barr air. Smaoinigh sé ar an spórt a bhí aige féin agus ag Seán ag imirt peile. Bhí cluiche millteanach go deo acu. Thosaigh Liam ag baint dó a chuid éadaigh. Ar dtús bhain sé dó a bhróga. Ansin bhain sé dó a chuid bristí. Sa deireadh bhain sé dó a gheansaí. D'fhág sé an t-éadach ar an urlár. Ach ansin chuala sé a Mhamaí thíos staighre. Chroch sé a chuid bristí agus a gheansaí ar chúl an dorais. D'amharc sé sa scáthán arís.

'Is maith liom an t-léine seo,' a dúirt sé leis féin. 'Uncail Páidí a thug domh í.'

Bhain sé dó an t-léine in éadan a thola. Bhí a chuid stocaí air go fóill. Chrom sé síos agus bhain sé dó na stocaí.

'Feo! Tá boladh bréan as na stocaí sin,' arsa Liam.

Chaith sé taobh thiar den doras iad. Bhí an t-urlár fuar faoina chosa.

'Ó, tá an t-urlár seo fuar,' arsa Liam.

Ní raibh fágtha air anois ach a veist agus a chuid fo-bhristí.

'Tá a fhios agam. ... Tá a fhios agam cad é a dhéanfaidh mé. Tá mé conáilte anseo.

Fágfaidh mé orm mo veist agus mo chuid fo-bhristí. Coinneoidh siad deas te mé,' a dúirt sé. Isteach le Liam san fholcadán agus a veist agus a chuid fo-bhristí air!

Chuala sé Mamaí ag teacht aníos an staighre.

'Ó, a Dhia,' arsa Liam.

Mheasc sé an t-uisce go maith le súilíní a dhéanamh. Síos leis faoi na súilíní.

'Ní fheicfidh Mamaí mo chuid éadaigh anois,' arsa Liam.

Isteach le Mamaí. Chonaic sí Liam san fholcadán. Lig sí scread aisti.

'A Liam, tá do chuid fo-éadaí ort go fóill! Amharc orthu! Cad é an amaidí atá ort? Bain duit anois díreach iad.'

Thosaigh Liam ag gáire.

'Ó, a Mhamaí, rinne mé dearmad,' arsa Liam. 'Rinne mé dearmad glan. Cad é a tháinig orm?'

ÉADAÍ SALACHA (Leagan Muimhneach)

D'éalaigh Liam isteach an doras cúil.

'Tá súil agam nach gcífidh Mam mé,' ar seisean.

Bhí a chuid éadaigh lofa salach tar éis dó a bheith ag imirt caide lena chara Seán. Bhí Mam sa halla roimis.

'In ainm Chroim, a Liam, cad a d'imigh ar do chuid éadaigh,' a d'fhiafraigh Mam.

'Cad a bhí á dhéanamh agat?'

Ní bhfuair Liam seans freagairt!

'Téir in airde staighre go dtí an seomra folctha anois díreach,' arsa Mam. 'Bain díot na héadaí lofa san. Tut! Tut! Tut!'

In airde staighre le Liam. In airde staighre le Mam ina dhiaidh. Isteach leo sa tseomra folctha. Chas Mam air an t-uisce – uisce fuar ar dtús, ansan uisce te.

'Bain díot na héadaí sin agus isteach leat sa bhfolcadán ar an dtoirt, a Liam,' arsa Mam. Síos staighre léi ansan.

Bhí pus ar Liam. Bhí an ghráin aige ar an bhfolcadán! D'fhéach sé sa scáthán. Bhí pluda ó bhonn go baithis air. Chuimhnigh sé ar an gcuileachta a bhí aige féin is ag Seán ag imirt caide. Bhí an-chluiche ar fad acu. Thosaigh Liam ag baint de a chuid éadaigh. Ar dtús bhain sé de a bhróga. Ansan bhain sé de a threabhsar. Ar deireadh bhain sé de a gheansaí. D'fhág sé na héadaí ar an urlár. Ach ansan chuala sé Mam thíos staighre. Chroch sé a threabhsar agus a gheansaí ar chúl an dorais. D'fhéach sé sa scáthán arís.

'Is breá liom an t-léine seo,' a dúirt sé leis féin. 'Uncaíl Páid a thug dom í.'

Bhain sé de an t-léine go doicheadallach. Bhí a chuid stocaí fós air. Chrom sé síos agus bhain sé de iad.

'Peo! Peo! Tá boladh bréan ó na stocaí san,' arsa Liam.

Chaith sé taobh thiar den ndoras iad. Bhí an t-urlár fuar faoina chosa.

'Ó, tá an t-urlár so fuar!' arsa Liam.

Ní raibh fágtha anois air ach a veist agus a bhríste beag.

'Tá a fhios agam. ... Tá a fhios agam cad a dhéanfaidh mé! Táim leata anso! Fágfaidh mé orm mo veist agus mo bhríste beag. Coinneoidh siad deas te mé,' a dúirt sé.

Isteach le Liam sa bhfolcadán agus a veist agus a bhríste beag air!

Chuala sé Mam ag teacht aníos an staighre.

'Ó, Dia linn,' arsa Liam.

Chorraigh sé an t-uisce go maith chun bolgóidí a dhéanamh. Síos leis faoi na bolgóidí.

'Ní chífidh Mam mo chuid éadaigh anois,' arsa Liam.

Isteach le Mam. Chonaic sí Liam sa bhfolcadán. Lig sí scread aisti.

'A Liam, tá na fo-éadaí fós ort! Féach orthu! Cén phleidhcíocht atá ort? Bain díot anois díreach iad.'

Phléasc Liam amach ag gáire.

'Ó, a Mham, dheineas dearmad,' a dúirt Liam. 'Dheineas dearmad glan! Cén phleidhcíocht a bhí orm?'

ÉADAÍ SALACHA (Leagan Connachtach)

D'éalaigh Liam isteach an doras cúil.

'Tá súil agam nach bhfeicfidh Mama mé,' ar seisean.

Bhí a chuid éadaigh lofa salach tar éis dó a bheith ag imirt peile lena chara Seán. Bhí Mama sa halla roimhe.

'In ainm Dé, a Liam, céard a tharla do do chuid éadaigh,' a d'fhiafraigh Mama. 'Céard a bhí tú a dhéanamh?'

Ní bhfuair Liam deis freagairt fiú!

'Gabh suas staighre go dtí an seomra folctha anois díreach,' arsa Mama. 'Bain díot na héadaí lofa sin. Tut! Tut! Tut!'

Suas staighre le Liam. Suas staighre le Mama ina dhiaidh. Isteach leo sa seomra folctha. Chas Mama air an t-uisce – uisce fuar ar dtús, ansin uisce te.

'Bain díot na héadaí sin agus isteach leat sa bhfolcadán go beo, a Liam,' arsa Mama. Síos an staighre léi ansin.

Bhí pus ar Liam. Bhí an ghráin aige ar an bhfolcadán! Bhreathnaigh sé sa scáthán. Bhí puiteach ó bhonn go baithis air. Chuimhnigh sé ar an spórt a bhí aige féin is ag Seán ag imirt peile. Bhí an-chluiche go deo acu. Thosaigh Liam ag baint de a chuid éadaigh. Ar dtús bhain sé de a bhróga. Ansin bhain sé de a threabhsar. Ar deireadh bhain sé de a gheansaí. Chaith sé na héadaí ar an urlár. Ansin chuala sé Mama thíos staighre. Chroch sé suas a threabhsar agus a gheansaí ar chúl an dorais. Bhreathnaigh sé sa scáthán arís.

'Taitníonn an t-léine seo thar cionn liom,' a dúirt sé leis féin. 'Thug Uncail Páid dom í.' Bhain sé de an t-léine go drogallach. Bhí a chuid stocaí fós air. Chrom sé síos agus bhain sé de na stocaí.

'Peo! Peo! Ó, tá boladh bréan ar na stocaí sin,' arsa Liam.

Chaith sé taobh thiar den doras iad. Bhí an t-urlár fuar faoina chosa.

'Ó, tá an t-urlár seo fuar!' arsa Liam.

Ní raibh fágtha air anois ach a veist agus a chuid fo-bhrístí.

'Tá a fhios agam. ... Tá a fhios agam céard a dhéanfas mé! Tá mé préachta anseo! Fágfaidh mé orm mo veist agus mo chuid fo-bhrístí. Coinneoidh siad sin deas te mé,' a dúirt sé.

Isteach le Liam sa bhfolcadán agus a veist agus a chuid fo-bhrístí air!

Chuala sé Mama ag teacht aníos an staighre.

'Ó, bhó go deo,' arsa Liam.

Chorraigh sé an t-uisce go maith le bolgóidí a dhéanamh. Síos leis faoi na bolgóidí.

'Ní fheicfidh Mama mo chuid éadaigh anois,' arsa Liam.

Isteach le Mama. Chonaic sí Liam sa bhfolcadán. Lig sí béic aisti.

'A Liam, tá do chuid fo-éadaigh fós ort! Breathnaigh orthu! Cén tseafóid atá ort? Bain díot anois ar an bpointe iad.'

Phléasc Liam amach ag gáire.

'Ó, a Mhama, níor chuimhnigh mé orm féin,' a dúirt Liam. 'Níor chuimhnigh mé orm féin ar chor ar bith! Cén tseafóid a bhí orm?'

Éadaí

CEAHT 5

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- tuairisciú
- eolas a dhearbhu

EISEAMLÁIRÍ

Bhain [sé / sí] de / di [a c(h)óta / a b(h)ríste / a g(h)eansaí / a ... (ball éadaigh)].

Tá an ceart agat. Bhain mé [Bhaineas] díom mo

ÁISEANNA

- Bosca éadaí
- Cóta mór

CUR CHUIGE

Téigh siar ar an amhrán ‘Nach mise an cailín maith’ (cúrsa na Naíonán Beag agus leathanach 312 sa leabhar seo). Dírih aird na ndaltaí ar an nath ‘Bhain mé [Bhaineas] díom mo chóta’.

Múin na heiseamláirí thuas.

Cuir dhá bhall éadaigh nó trí ón mbosca éadaí ar dhalt A. Iarr air imeacht as radharc an ranga agus ball éadaigh amháin a bhaint de. Cuir air an cóta mór agus dún é. Tabhair an dalta ar ais os comhair an ranga. Iarr ar na daltaí eile a thomhas céard a bhain sé de. Déarfadh siad, e.g. **‘Bhain [sé / sí] [de / di] a g(h)eansaí.’** Nuair a thugann dalta an tomhas ceart osclóidh dalta A an cóta mór agus déarfadh sé **‘Tá an ceart agat. Bhain mé [Bhaineas] díom mo ...’** An dalta a thugann an tomhas ceart, lig dó na baill éadaigh a chur air / uirthi agus imir an cluiche arís.

FORLEATHNÚ

- ◎ Cuir a ceathair nó a cúig de bhaill éadaigh ar dhalt sa chluiche thuas. Lig dó dhá rud a bhaint de. Cuir an cóta mór air. Iarr ar na daltaí eile a thomhas céard a bhain sé de. I ndiaidh gach tomhas déarfadh an dalta **‘Tá an ceart agat. Bhain mé [Bhaineas] díom mo ...’** agus **‘Níl an ceart agat. Níor bhain mé [Níor bhaineas] díom mo ... (na baill éadaigh a luann na daltaí).’** Lean ar aghaidh mar sin go n-aimsítear an dá rud a bhain sé de.
- ◎ Seinn an scéal ‘Éadaí Salacha’ (Ceacht 4) arís chun a fháil amach cén t-ord inar bhain Liam de a chuid éadaigh. Taispeáin na pictiúir sa Leabhar Mór san áit chuí. Múin más gá **‘Bhain sé de [dó] a bhróga ar dtús, ansin a threabhsar [a chuid brístí / a bhríste], a gheansaí, a t-léine agus ar deireadh thiar a chuid stocaí [a stocaí].’**

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta

- ceisteanna a chur agus a fhreagairt
- tuairisciú

EISEAMLÁIRÍ

An bhfuil ... (ball éadaigh) **ortsa inniu?** Tá. / Níl.

Tá ... (ball éadaigh) **agus** ... (ball éadaigh) **ar** ... (ainm dalta) **ach níl** ... (ball éadaigh) **air / uirthi.**

ÁISEANNA

- Leathanach 14 in Mo Leabharsa

CUR CHUIGE

Pléigh an chéad chuid de leathanach 14 in Mo Leabharsa.

Múin an chéad eiseamláir thuas.

Léigh na ceisteanna ar leathanach 14 in Mo Leabharsa in éineacht leis na daltaí.

Roinn na daltaí ina mbeirteanna (dalta A agus dalta B). Abair le dalta B a leabhar féin a dhúnadh. Scríobhadh dalta A ainm dhalta B sa spás cuí ar an leathanach ina leabhar féin. Ansin ceistíodh sé dalta B mar atá ar leathanach 14. Cuireadh sé an comhartha cuí sna boscaí. Ansin osclaíodh dalta B a leabhar féin, ceistíodh sé dalta A agus líonadh sé isteach an ceistneoir.

Múin an dara heiseamláir thuas.

Iarr ar na daltaí tuairisc a thabhairt bunaithe ar an gceistneoir.

Ansin iarr ar na daltaí na bearnaí sna habairtí ag bun an leathanaigh a líonadh ag tagairt dóibh do na héadaí atá á gcaitheamh acu féin.

FORLEATHNÚ

- ☉ Pléigh na cúiseanna nach mbeadh ball éadaigh éigin a luadh sa cheistneoir á chaitheamh ag daltaí áirithe. Múin más gá:

Ní bheadh riteoga / gúna ar ...*(ainm dalta)*, mar gur buachaill é.

Ní bheadh gá le veist inniu mar

Ní bheadh riteoga orm in éineacht le stocaí.

- ☉ Múin an rann seo thíos do na daltaí.

ÉADAÍ

Tá gúna ar Neilí,

Gúna álainn bán.

Tá hata dearg ar a ceann,

Agus scaif ar a muineál.

Tá geansaí nua ar Theidí,

Gorm geal an dath.

Tá caipín píce ar a cheann,

Agus cleite fada as.

Éadaí

CEACHT 7

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- éisteacht le rann agus taitneamh a bhaint as
- baill an choirp a aithint
- baill éadaigh a aithint
- tuairisciú

EISEAMLÁIRÍ

Ghléas [Chóirigh] ... (ainm) **é / í féin.**

Tá / Níl ... (ainm dalta) **gléasta** [cóirithe / feistithe] **i gceart.**

Chuir sé / sí sciorta ar a c(h)loigeann [ar a c(h)eann] / **ar a lámh** [ar a láimh] / **ar a**

ÁISEANNA

- Póstaer 7 – Ar Maidin
- An rann ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 6)
- Bosca éadaí – hataí, léinte, geansaithe, etc.

CUR CHUIGE

Múin na heiseamláirí thuas.

Pléigh an póstaer. Iarr ar na daltaí baill choirp agus baill éadaigh an bhuachalla a aithint ann.

Iarr ar na daltaí éisteacht go cúramach leis an rann lena fháil amach cad is ainm don bhuachaill ar an bpóstaer. Seinn an dlúthdhiosca nó abair an rann. (Cuir in oiriúint do Ghaeilge an cheantair é más gá.)

AR MAIDIN

Ghléas Seán é féin ar maidin,
Nach é atá go deas.
Chuir sé brístí ar a chloigeann,
Tá a léine droim ar ais.
Chuir sé geansaí ar a chosa,
Chuir sé scairf ar lámh amháin.
‘Ba mhaith liom a ghabháil amach anois,
Tá mé gléasta!’ arsa Seán.

Dearbhaigh gurb é Seán is ainm don bhuachaill ar an bpóstaer.

Pléigh an rann. Múin é.

Iarr ar dhalta ball éadaigh as an mbosca éadaí a chur air féin. Is féidir leis é féin a ghléasadh i gceart nó mícheart, e.g. hata ar a chloigeann / bróga ar a lámha, etc. Iarr ar na daltaí eile cur síos a dhéanamh air ag úsáid na n-eiseamláirí thuas dóibh. Déan amhlaidh le daltaí eile.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Pléigh an chuma atá ar Sheán ar an bpóstaer. Múin más gá **‘Tá cuma ghreannmhar** [cuma aisteach / cuma ait / cuma bharrúil] **air’** agus **‘Tá cuma an amadáin / cuma an phleidhce air.’**
- ⊙ Meall scéalta ó na daltaí faoi rudaí greannmhara a dhéanann deirfiúracha nó deartháireacha beaga lena gcuid éadaigh.
- ⊙ Múin véarsa eile den rann ina ndéantar cur síos ar chailín beag a ghléas í féin.

Ghléas Siobhán í féin ar maidin,
Nach í atá go deas.
Chuir sí bristí ar a cloigeann,
Tá a léine droim ar ais.
Chuir sí geansaí ar a cosa,
Chuir sí scairf ar lámh amháin.
‘Ba mhaith liom a ghabháil amach anois,
Tá mé gléasta!’ arsa Siobhán.

Tabhair cailín os comhair an ranga agus í gléasta mar Shiobhán. Lig do na daltaí eile an rann a rá a fhad is a shiúlann ‘Siobhán’ timpeall agus í ag déanamh na ngeáitsí cuí.

- ⊙ Múin nathanna eile a bhaineann le gan a bheith gléasta i gceart, e.g.
Tá a ... (ball éadaigh) droim ar ais / siar is aniar / isteach is amach / síos suas / thiar abhus, etc.
Tá dhá stoca dhifriúla [éagsúla] air.
Tá na bróga ar na cosa míchearta [contráilte] aige.

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

- An obair a bhaineann leis an téama seo a dhaingniú

ÁISEANNA

- Póstaer 7 – Ar Maidin (as Ceacht 7)
- Leathanach 15 in *Mo Leabharsa*
- Greaimitheoirí as *Mo Leabharsa* (lár an leabhair)

CUR CHUIGE

Téigh siar ar an rann ‘Ar Maidin’ (Ceacht 7).

Pléigh an póstaer. Iarr ar na daltaí a rá cé acu atá Seán gléasta i gceart ann nó nach bhfuil.

Pléigh an pictiúr ar leathanach 15 in *Mo Leabharsa*. Ansin pléigh na greaimitheoirí (na baill éadaigh) atá i lár an leabhair. Iarr ar na daltaí iad a chur san áit cheart ar leathanach 15 chun go mbeadh Seán gléasta i gceart.

Léigh na habairtí atá ar leathanach 15 in *Mo Leabharsa*. Iarr ar na daltaí na greaimitheoirí, a bhfuil na focail orthu, a chur sna spásanna cearta. Iarr orthu ansin na habairtí a léamh in éineacht leat.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Fiafraigh de na daltaí ar tharla sé riamh nach raibh siad féin gléasta mar ba chóir ar scoil / sa bhaile. Cad a dúradh leo ag an am? etc.

Ceoldráma 'Na Trí Bhéar'

CEACHT 1

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- taitneamh a bhaint as ceoldráma a léiriú

(**Nóta:** Baineann an ceacht seo agus na ceachtanna a leanann í leis an gceoldráma a chuirfear i láthair i gCeacht 10. Ullmhaítear radharc amháin ón gceoldráma i ngach ceacht ó Cheacht 1 go dtí Ceacht 8.)

ÁISEANNA

- Pictiúrchártaí 3-7
- An t-amhrán ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 31, 47, 63)
- Leathanach 16 in *Mo Leabharsa*

CUR CHUIGE

(**Nóta:** Moltar cúpla lá a chaitheamh leis an gceacht seo.)

Pléigh an scéal 'Na Trí Bhéar'. Úsáid an tsraith pictiúr agus iarr ar na daltaí an méid atá ar eolas acu cheana féin faoin scéal a insint nó inis féin an scéal traidisiúnta.

(**Nóta:** Beidh deireadh an scéil sa cheoldráma difriúil leis an scéal traidisiúnta. Is i gCeacht 8 agus i bpictiúrchártaí 8 agus 9 a léirítear an deireadh nua ar an scéal. Is é a tharlaíonn sa leagan nua go nglaonn Cinnín Óir ar *Superman* chun teacht i gcabhair uirthi, go dtagann *Superman* go teach na mbéar agus go n-eitlíonn siad beirt leo amach fuinneog an tseomra codlata.)

Abair leis an rang go mbeidh ceoldráma á ullmhú agaibh bunaithe ar an scéal 'Na Trí Bhéar' agus go dtosóidh an ceoldráma leis an amhrán thíos. Seinn an dlúthdhiosca nó abair an t-amhrán. (Cuir in oiriúint do Ghaeilge an cheantair é más gá.)

NA TRÍ BHÉAR

Bhí trí bhéar sa chistin lá,
Sa chistin lá,
Sa chistin lá.
Bhí trí bhéar sa chistin lá,
Ag ullmhú an bhricfeasta.

Daidí, Mamaí 's Babáí Béar,
Is Babáí Béar,
Is Babáí Béar.
Daidí, Mamaí 's Babáí Béar,
Ag ullmhú an bhricfeasta.

Rinne Daidí leite dheas,
 Leite dheas,
 Leite dheas.
 Rinne Daidí leite dheas
 Ach bhí sí i bhfad róthe dóibh.

Chuaigh siad amach ag siúl,
 Amach ag siúl,
 Amach ag siúl.
 Chuaigh siad amach ag siúl,
 Ag siúl sa choill le chéile.

Bhí Cinnín Óir ag siúl sa choill,
 Ag siúl sa choill,
 Ag siúl sa choill.
 Bhí Cinnín Óir ag siúl sa choill,
 Chonaic sí teach na mbéar ann.

Múin an t-amhrán.

Bunaigh mím ar an amhrán. Roghnaigh daltaí chun na páirteanna éagsúla a ghlacadh sa mhím a fhad is a chanann an chuid eile de na daltaí an t-amhrán.

Geáitsí

- Véarsa 1: Daidí Béar ag meascadh na leitean.
 Mamaí Béar agus Babaí Béar ag cur amach ‘na mbabhlaí’ (féach Nótaí Stáitse – Ceacht 10) agus ag cur na spúnóg i lámha ‘na mbabhlaí’.
- Véarsa 2: Na béir ag umhlú don rang agus ansin ag déanamh rince beag.
- Véarsa 3: Daidí Béar ag cur na leitean ‘sna babhlaí’. Geáitsíocht ag na béir le taispeáint go bhfuil an leite róthe.
- Véarsa 4: Na béir i ngreim láimhe ar a chéile agus iad ag dul amach.
- Véarsa 5: Lig do roinnt daltaí a bheith ina gcrainn (féach Nótaí Stáitse – Ceacht 10).
 Cinnín Óir ag siúl i measc na gcrainn.

Pléigh leathanach 16 in *Mo Leabharsa*. Iarr ar na daltaí na bearnaí sa téacs a líonadh. Léigh an téacs in éineacht leo. Iarr ar na daltaí pictiúr a tharraingt sa bhosca dá rogha cuid den scéal ‘Na Trí Bhéar’.

FORLEATHNÚ

- © Pléigh teach na mbéar leis na daltaí. Iarr orthu codanna an tí a aimsiú agus a ainmniú. Iarr orthu ansin teach na mbéar a chur i gcomparáid lena dteach féin, e.g. an saghas tí, suíomh an tí, etc.

Ceoldráma 'Na Trí Bhéar'

CEAHT 2

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- taitneamh a bhaint as ceoldráma a léiriú
- ceisteanna a chur

EISEAMLÁIRÍ

An bhfuil aon duine [éinne / duine ar bith] [ag baile [sa bhaile] / istigh / sa leithreas / anseo]?

ÁISEANNA

- Pictiúrchárta 4 (as Ceacht 1)
- An sceitse ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 32, 48, 64)
- An t-amhrán ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 33, 49, 65)

CUR CHUIGE

Abair an t-amhrán 'Na Trí Bhéar' (Ceacht 1).

Pléigh an pictiúrchárta leis na daltaí.

Múin an eiseamláir thuas. Spreag na daltaí chun an eiseamláir sin a úsáid nuair a théann siad chuig an leithreas.

Seinn an dlúthdhiosca.

U

CINNÍN ÓIR AGUS AN BRACHÁN (Leagan Ultach)

(Rap. Rap. Buaileann Cinnín Óir ar dhoras na cistine i dteach na mbéar.)

Cinnín Óir: An bhfuil duine ar bith istigh?

(Osclaíonn sí an doras agus siúlann sí isteach sa chistin. Faigheann sí boladh deas.)

Cinnín Óir: Mmmm. Tá ocras orm.

Babhla Dhaidí: Is mise babhla Dhaidí Béar.

(Piocann Cinnín Óir suas spúnóg.)

Cinnín Óir: Tá an brachán seo róthe!

Babhla Mhamái: Is mise babhla Mhamái Béar.

(Piocann Cinnín Óir suas spúnóg.)

Cinnín Óir: Ó, tá an brachán seo róthe fosta!

Babhla Bhabaí: Is mise babhla Bhabaí Béar.

(Piocann Cinnín Óir suas spúnóg.)

Cinnín Óir: Mmm. Tá an brachán seo breá blasta.

(Itheann Cinnín Óir an brachán ar fad.)

M

CINNÍN ÓIR AGUS AN LEITE (Leagan Muimhneach)

(Rap. Rap. Buaileann Cinnín Óir ar dhoras na cistine i dteach na mbéar.)

Cinnín Óir: An bhfuil éinne ag baile?

(Osclaíonn sí an doras agus siúlann sí isteach sa chistin. Faigheann sí boladh deas.)

Cinnín Óir: Mmmm. Tá ocras orm.

Babhla Dhaidí: Is mise babhla Dhaidí Béar.

(Piocann Cinnín Óir suas spúnóg.)

Cinnín Óir: Tá an leite seo róthe!

Babhla Mhamái: Is mise babhla Mhamái Béar.

(Piocann Cinnín Óir suas spúnóg.)

Cinnín Óir: Ó, tá an leite seo róthe chomh maith!

Babhla Bhabái: Is mise babhla Bháibín Béar.

(Piocann Cinnín Óir suas spúnóg.)

Cinnín Óir: Mmm. Tá an leite seo an-bhlasta ar fad.

(Itheann Cinnín Óir an leite ar fad.)

C

CINNÍN ÓIR AGUS AN LEITE (Leagan Connachtach)

(Rap. Rap. Buaileann Cinnín Óir ar dhoras na cistine i dteach na mbéar.)

Cinnín Óir: An bhfuil aon duine istigh?

(Osclaíonn sí an doras agus siúlann sí isteach sa chistin. Faigheann sí boladh deas.)

Cinnín Óir: Mmmm. Ó, tá ocras orm.

Babhla Dhaidí: Is mise babhla Dhaidí Béar.

(Piocann Cinnín Óir suas spúnóg.)

Cinnín Óir: Ó, tá an leite seo róthe!

Babhla Mhamái: Is mise babhla Mhamái Béar.

(Piocann Cinnín Óir suas spúnóg.)

Cinnín Óir: Ó, tá an leite seo róthe freisin!

Babhla Bhabái: Is mise babhla Bháibín Béar.

(Piocann Cinnín Óir suas spúnóg.)

Cinnín Óir: Mmm. Tá an leite seo an-bhlasta.

(Itheann Cinnín Óir an leite ar fad.)

Cleacht na páirteanna leis an rang. Lig do dhaltaí páirteanna éagsúla a thriail. Ceistigh iad faoin bpáirt atá á triail acu. Déarfaidh siad **‘Is mise babhla Dhaidí Béar,’** etc.

Seinn an dlúthdhiosca. Múin an t-amhrán.

LEITE (Fonn: *O My Darling Clementine*)

Bhí leite Dhaidí,

’S leite Mhamái,

I bhfad róthe.

Níor ith sí í.

Bhí leite Bhabái,

An-bhlasta,

D’ith sí í.

Yum, Yum, Yumái.

Cleacht an sceitse arís agus canadh an chuid eile den rang an t-amhrán ‘Leite’ nuair a bhíonn Cinnín Óir ag ithe na leitean.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Pléigh cistin na mbéar leis na daltaí. Iarr orthu ansin cur síos ar a gcistin féin sa bhaile / ar an gcistin spraoi sa rang (más ann di). Pléigh na rudaí a bhíonn i gcistin. Múin más gá **‘Bíonn [bord [tábla] / cathaoireacha / sorn / cuisneoir / citeal leictreach / sáspain [corcáin] / ...] sa chistin’**.
- ⊙ Pléigh leis na daltaí rudaí dainséaracha a bhíonn sa chistin. Múin más gá:
 - Ní ligeann Mam in aice leis an sorn / leis an iarann mé.**
 - Ní ligeann Daid a chóir an tsáspain / a chóir an chitil mé.**
 - Ní ligeann Mamó i ngar don scian leictreach mé.**Pléigh an dainséar a bhaineann leis na rudaí thuas.
- ⊙ Pléigh boird agus cathaoireacha an tseomra ranga agus cé leis iad. Múin más gá **‘Sin í cathaoir Mháire,’ ‘Sin é bord Chiaráin,’** etc.

Ceoldráma 'Na Trí Bhéar'

CEAHT 3

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- taitneamh a bhaint as ceoldráma a léiriú
- tuairisciú

EISEAMLÁIRÍ

Tá / Níl ... crua / bog / róchrúa / róbhog / deas compordach.

ÁISEANNA

- Pictiúrchárta 5 (as Ceacht 1)
- An sceitse ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 34, 50, 66)
- An t-amhrán ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 35, 51, 67)

CUR CHUIGE

Múin an eiseamláir thuas.

Déan bailiúchán de rudaí atá bog / crua sa seomra. Iarr ar na daltaí a rá an bhfuil siad bog nó crua. Cuir lipéid orthu. Iarr ar na daltaí cur leis an mbailiúchan i rith na seachtaine. D'fhéadfaidís bréagán bog / crua a thabhairt isteach ar scoil.

Pléigh an pictiúrchárta leis na daltaí.

Seinn an dlúthdhiosca.

U

CINNÍN ÓIR AGUS NA CATHAOIREACHA (Leagan Ultach)

(Téann Cinnín Óir isteach sa seomra suí.)

Cathaoir 1: Is mise cathaoir Dhaidí Béar.
Cinnín Óir: Tá an chathaoir seo i bhfad róchrúa.
Cathaoir 2: Is mise cathaoir Mhamái Béar.
Cinnín Óir: Tá an chathaoir seo róchrúa fosta.
Cathaoir 3: Is mise cathaoir Bhabái Béar.
Cinnín Óir: Ó, tá an chathaoir seo deas compordach. Á ... á ... á ...

(Titeann Cinnín Óir ar an urlár agus briseann sí an chathaoir.)

M

CINNÍN ÓIR AGUS NA CATHAOIREACHA (Leagan Muimhneach)

(Téann Cinnín Óir isteach sa seomra suí.)

Cathaoir 1: Is mise cathaoir Dhaidí Béar.
Cinnín Óir: Tá an chathaoir seo i bhfad róchrúa.
Cathaoir 2: Is mise cathaoir Mhamái Béar.
Cinnín Óir: Ó, tá an chathaoir seo róchrúa chomh maith.
Cathaoir 3: Is mise cathaoir Bháibín Béar.
Cinnín Óir: Ó, tá an chathaoir seo go deas compordach. Á ... á ... á ...
(Titeann Cinnín Óir ar an urlár agus briseann sí an chathaoir.)

C

CINNÍN ÓIR AGUS NA CATHAOIREACHA (Leagan Connachtach)

(Téann Cinnín Óir isteach sa seomra suí.)

Cathaoir 1: Is mise cathaoir Dhaidí Béar.
Cinnín Óir: Tá an chathaoir seo i bhfad róchrúa.
Cathaoir 2: Is mise cathaoir Mhamái Béar.
Cinnín Óir: Ó, tá an chathaoir seo róchrúa freisin.
Cathaoir 3: Is mise cathaoir Bháibín Béar.
Cinnín Óir: Ó, tá an chathaoir seo go deas compordach. Á ... á ... á ...
(Titeann Cinnín Óir ar an urlár agus briseann sí an chathaoir.)

Cleacht na páirteanna leis an rang. Roghnaigh daltaí ansin chun na páirteanna éagsúla a ghlacadh. Suíonn Cinnín Óir ar ‘na cathaoireacha’ agus cuireann sí a lámha ar ‘na huillinneacha’ (féach Nótaí Stáitse – Ceacht 10).

Seinn an dlúthdhiosca. Múin an t-amhrán.

NA CATHAOIREACHA (Fonn: O My Darling Clementine)

Bhí cathaoir Dhaidí,
’S cathaoir Mhamái,
I bhfad róchrúa,
A dúirt sí.
Bhí cathaoir Bhabaí,
Deas compordach.
Shuigh sí síos,
Ach bhris sí í.

Cleacht an sceitse arís agus canadh an chuid eile den rang an t-amhrán ‘Na Cathaoireacha’ nuair a thiteann Cinnín Óir ar an urlár.

FORLEATHNÚ

- © Pléigh leis na daltaí an troscán a bhíonn i seomra suite. Múin más gá **‘Bíonn tolg** [cúiste / cúits] / **cathaoir bhog** / **teilifíseán** / **cathaoir uilleann** / **seinnteoir DVD** / ... **sa seomra suite** [sa seomra suí]’.

- © Iarr ar dhalta a sheomra suí féin a chur i gcomparáid le seomra suí na mbéar.

Múin más gá:

Tá mo sheomra suite níos deise / níos mó / níos compordaí ná ceann na mbéar.

B’fhearr liom go mór is go fada mo sheomra suí féin.

Tá teilifíseán againne ach níl ceann ag na trí bhéar, etc.

Ceoldráma 'Na Trí Bhéar'

CEAHT 4

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- taitneamh a bhaint as ceoldráma a léiriú
- tuairisciú

EISEAMLÁIRÍ

Tá / Níl ... rómhór.

ÁISEANNA

- Pictiúrchárta 6 (as Ceacht 1)
- An sceitse ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 36, 52, 68)
- An t-amhrán ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 37, 53, 69)

CUR CHUIGE

Múin an eiseamláir thuas.

Pléigh an pictiúrchárta leis na daltaí.

Seinn an dlúthdhiosca.

U

CINNÍN ÓIR AGUS NA LEAPACHA (Leagan Ultach)

(Téann Cinnín Óir isteach sa seomra codlata.)

Leaba 1: Is mise leaba Dhaidí Béar.

Cinnín Óir: Ó, tá an leaba seo rómhór.

Leaba 2: Is mise leaba Mhamáí Béar.

Cinnín Óir: Tá an leaba seo rómhór fosta.

Leaba 3: Is mise leaba Bhabaí Béar.

Cinnín Óir: Tá an leaba seo deas compordach. Ó, tá mé tuirseach.

(Titeann Cinnín Óir ina codladh agus tosaíonn sí ag srannadh.)

Cinnín Óir: Zzzz ... zzzzz

M

CINNÍN ÓIR AGUS NA LEAPACHA (Leagan Muimhneach)

(Téann Cinnín Óir isteach sa seomra codlata.)

Leaba 1: Is mise leaba Dhaidí Béar.

Cinnín Óir: Tá an leaba so rómhór.

Leaba 2: Is mise leaba Mhamái Béar.

Cinnín Óir: Ó, tá an leaba so rómhór chomh maith.

Leaba 3: Is mise leaba Bháibín Béar.

Cinnín Óir: Tá an leaba so go deas compordach. Ó, táim traochta.

(Titeann Cinnín Óir ina codladh agus tosaíonn sí ag srannadh.)

Cinnín Óir: Zzzz ... zzzzz.

C

CINNÍN ÓIR AGUS NA LEAPACHA (Leagan Connachtach)

(Téann Cinnín Óir isteach sa seomra codlata.)

Leaba 1: Is mise leaba Dhaidí Béar.

Cinnín Óir: Tá an leaba seo rómhór.

Leaba 2: Is mise leaba Mhamái Béar.

Cinnín Óir: Tá an leaba seo rómhór freisin.

Leaba 3: Is mise leaba Bháibín Béar.

Cinnín Óir: Tá an leaba seo go deas compordach. Ó, tá mé tuirseach.

(Titeann Cinnín Óir ina codladh agus tosaíonn sí ag srannadh.)

Cinnín Óir: Zzzz ... zzzzz.

Cleacht na páirteanna leis an rang. Roghnaigh daltaí ansin chun na páirteanna éagsúla a ghlacadh. Luíonn Cinnín Óir ar 'na leapacha' agus cuireann siad sin a lámha thart uirthi (féach Nótaí Stáitse – Ceacht 10).

Seinn an dlúthdhiosca. Múin an t-amhrán.

NA LEAPACHA (Fonn: O My Darling Clementine)

Bhí leaba Dhaidí,

'S leaba Mhamái,

I bhfad rómhór,

A dúirt sí.

Bhí leaba Bhabái,

Deas compordach.

Tá sí fós ann,

Ina luí.

Roghnaigh daltaí chun an sceitse a dhéanamh arís. Canadh an chuid eile den rang an t-amhrán nuair a bhíonn Cinnín Óir ina luí.

Meall na daltaí chun an eiseamláir thuas a úsáid i rith an lae, e.g. 'Tá / Níl [an bosca / an chathaoir / an ...] rómhór.'

FORLEATHNÚ

- ⊙ Bailigh ábhar scoile ó na daltaí agus cuir ar bhord os comhair an ranga é. Lig do dhaltaí a thomhas cé leis na nithe éagsúla. Múin más gá:

Sin é mála Mháire.

Is le Seán an cóipleabhar.

Déarfainn [*Déanaim amach / Tá mé ag déanamh*] **gur le Síle an ...**, etc.

- ⊙ Pléigh an troscán / na héadaí a bhíonn i seomra leapa. Múin más gá **‘Bíonn [leaba / vardrús / lampa / cófra / scáthán / braillín / cuilt / pluid [blaincéad] / piliúr [adhairt / adhartán]] sa seomra leapa** [*sa seomra leapan / sa seomra codlata*].

Ceoldráma 'Na Trí Bhéar'

CEAHT 5

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- taitneamh a bhaint as ceoldráma a léiriú
- tuairisciú

EISEAMLÁIRÍ

Níl faic [dada / a dhath / aon ní / aon cheo] fágtha domsa.

ÁISEANNA

- An sceitse ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 38, 54, 70)
- An t-amhrán ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 39, 55, 71)
- Leathanach 19 in Mo Leabharsa

CUR CHUIGE`

Múin an eiseamláir thuas.

Seinn an dlúthdhiosca.

U

NA BÉIR AGUS AN BRACHÁN (Leagan Ultach)

(Tagann na béir abhaile agus téann siad isteach sa chistin.)

Daidí Béar: Cé a d'ith mo chuid brachánsa?
Mamáí Béar: Cé a d'ith mo chuid brachánsa?
Babáí Béar: Bú! Hú! Hú! Níl a dhath fágtha domhsa!

M

NA BÉIR AGUS AN LEITE (Leagan Muimhneach)

(Tagann na béir abhaile agus téann siad isteach sa chistin.)

Daidí Béar: Cé a bhí ag ithe mo leitesa?
Mamáí Béar: Cé a bhí ag ithe mo leitesa?
Babáí Béar: Bú! Hú! Hú! Níl faic fágtha domsa!

C

NA BÉIR AGUS AN LEITE (Leagan Connachtach)

(Tagann na béir abhaile agus téann siad isteach sa chistin.)

Daidí Béar: Cé a d'ith mo leitesa?
Mamáí Béar: Cé a d'ith mo leitesa?
Babáí Béar: Bú! Hú! Hú! Níl dada fágtha domsa!

Cleacht na páirteanna leis an rang.

Seinn an chéad véarsa den amhrán ar an dlúthdhiosca nó abair é.

CINNÍN ÓIR (Fonn: *Simple Simon*)

Véarsa 1

Bhí Cinnín Óir i dteach na mbéar,
Istigh i lár na coille.
D'ith sí leite Bhabaí Béar,
Is bhí na béir ar buile!

Múin an véarsa.

Cleacht an sceitse arís agus canadh an chuid eile den rang an véarsa a fhad is a chuireann na béir fearg in iúl.

Pléigh leathanach 19 in *Mo Leabharsa*. Iarr ar na daltaí éisteacht go cúramach leat agus na huimhreacha a deir tú a chur sna boscaí cuí. Abair, e.g.

Cuir uimhir a haon ar leaba Dhaidí Béar. Cuir uimhir a dó ar leaba Bhabaí Béar. Cuir uimhir a trí ar leaba Mhamáí Béar.

Cuir uimhir a haon ar bhabhla Bhabaí Béar. Cuir uimhir a dó ar bhabhla Dhaidí Béar.

Cuir uimhir a trí ar bhabhla Mhamáí Béar.

Cuir uimhir a haon ar chathaoir Mhamáí Béar. Cuir uimhir a dó ar chathaoir Dhaidí Béar.

Cuir uimhir a trí ar chathaoir Bhabaí Béar.

Spreag na daltaí chun an eiseamláir **‘Níl faic** [dada / a dhath / aon ní / aon cheo] **fágtha domsa’** a úsáid i gcomhthéacsanna eile, e.g. **‘Níl aon chrián / leabhar / liathróid / leathanach fágtha domsa.’**

FORLEATHNÚ

- ⊙ Pléigh nathanna eile a d’fhéadfaí a úsáid in áit ‘ar buile’. Múin más gá **‘Bhí Máire ar mire / ag imeacht bán / ag imeacht [ag dul] le báiní / ag dul in aer / imithe le gealaigh,’** **‘Bhí cochall / cuthach feirge / an goimh dhearg [an gomh dearg] / an confadh [an conach] ar Bharra.’**
- ⊙ Pléigh na páirteanna éagsúla atá ag na daltaí sa cheoldráma. Iarr ar dhalta amháin cur síos ar na páirteanna atá ag daltaí eile. Múin más gá:
 - Is í ... (ainm dalta) Cinnín óir.**
 - Is é ... (ainm dalta) Daidí Béar.**
 - Is mise ... (ainm carachtair).**
 - Tá ... (ainm dalta) ina chrann / ina bhabhla.**
 - Nach uirthi / air / orm atá an t-ádh!**
- ⊙ Pléigh an pháirt ab fhearr leo féin a ghlacadh. Múin más gá **‘Ba mhaith liomsa a bheith i mo Mhamáí Béar / i mo Bhabaí Béar / i mo ... sa cheoldráma mar ...’.**

Ceoldráma 'Na Trí Bhéar'

CEACHT 6

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- taitneamh a bhaint as ceoldráma a léiriú
- tuairisciú

EISEAMLÁIRÍ

Tá mo pheann luaidhese / mo chriánsa / mo chathaoirse briste.

ÁISEANNA

- An sceitse ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 40, 56, 72)
- An t-amhrán ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 41, 57, 73)

CUR CHUIGE

Múin an eiseamláir thuas.

Seinn an dlúthdhiosca.

U

NA BÉIR AGUS NA CATHAOIREACHA (Leagan Ultach)

(Téann na béir isteach sa seomra suí.)

Daidí Béar:	Cé a bhí ina shuí ar mo chathaoirse?
Mamáí Béar:	Cé a bhí ina shuí ar mo chathaoirse?
Babáí Béar:	Bú! Hú! Hú! Tá mo chathaoirse briste!

M

NA BÉIR AGUS NA CATHAOIREACHA (Leagan Muimhneach)

(Téann na béir isteach sa seomra suí.)

Daidí Béar:	Cé a bhí ina shuí ar mo chathaoirse?
Mamáí Béar:	Cé a bhí ina shuí ar mo chathaoirse?
Babáí Béar:	Bú! Hú! Hú! Tá mo chathaoirse briste!

C

NA BÉIR AGUS NA CATHAOIREACHA (Leagan Connachtach)

(Téann na béir isteach sa seomra suí.)

Daidí Béar:	Cé a bhí ina shuí ar mo chathaoirse?
Mamáí Béar:	Cé a bhí ina shuí ar mo chathaoirse?
Babáí Béar:	Bú! Hú! Hú! Tá mo chathaoirse briste!

Cleacht na páirteanna leis an rang.

Seinn an dara véarsa den amhrán ar an dlúthdhiosca nó abair é.

CINNÍN ÓIR (Fonn: *Simple Simon*)

Véarsa 2

Bhí Cinnín Óir i dteach na mbéar,
Istigh i lár na coille.
Bhris sí cathaoir Bhabaí Béar,
Is bhí na béir ar buile.

Múin an véarsa.

Cleacht an sceitse arís agus canadh an chuid eile den rang an véarsa a fhad is a chuireann na béir fearg in iúl.

Meall na daltaí chun an eiseamláir thuas a úsáid i rith an lae má bhristear rud éigin.

FORLEATHNÚ

© Bain úsáid as an bhfoirm threise i comhthéacsanna eile. Múin más gá, e.g.

Tá mo bhordsa dearg ach tá do cheannsa buí.

Ní leatsa é sin. Is liomsa é!

Tá mo gheansaíse caillte agam.

Tá mo cheannsa níos deise ná do cheannsa.

Ceoldráma 'Na Trí Bhéar'

CEAHT 7

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- taitneamh a bhaint as ceoldráma a léiriú

ÁISEANNA

- Pictiúrchárta 7 (as Ceacht 1)
- An sceitse ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 42, 58, 74)
- An t-amhrán ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 43, 59, 75)

CUR CHUIGE

Pléigh an pictiúrchárta leis na daltaí.

Seinn an dlúthdhiosca.

U

NA BÉIR AGUS NA LEAPACHA (Leagan Ultach)

(Téann na béir isteach sa seomra codlata.)

Daidí Béar: Cé a bhí ina luí ar mo leabasa?
Mamáí Béar: Cé a bhí ina luí ar mo leabasa?
Babaí Béar: Bú! Hú! Hú! Tá girseach bheag ina luí ar mo leabasa!

M

NA BÉIR AGUS NA LEAPACHA (Leagan Muimhneach)

(Téann na béir isteach sa seomra codlata.)

Daidí Béar: Cé a bhí ina luí ar mo leabasa?
Mamáí Béar: Cé a bhí ina luí ar mo leabasa?
Babaí Béar: Bú! Hú! Hú! Tá cailín beag ina luí ar mo leabasa!

C

NA BÉIR AGUS NA LEAPACHA (Leagan Connachtach)

(Téann na béir isteach sa seomra codlata.)

Daidí Béar: Cé a bhí ina luí ar mo leabasa?
Mamáí Béar: Cé a bhí ina luí ar mo leabasa?
Babaí Béar: Bú! Hú! Hú! Tá cailín beag ina luí istigh i mo leabasa!

Cleacht na páirteanna leis an rang.

Seinn an tríú véarsa den amhrán ar an dlúthdhiosca nó abair é.

CINNÍN ÓIR (Fonn: *Simple Simon*)

Véarsa 3

Bhí Cinnín Óir i dteach na mbéar,
Istigh i lár na coille.
Chodail sí i leaba Bhabaí Béar,
Is bhí na béir ar buile.

Múin an véarsa.

Cleacht an sceitse arís agus canadh an chuid eile den rang an véarsa a fhad is a chuireann na béir fearg in iúl.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Iarr ar dhalta cur síos a dhéanamh ar a sheomra leapa féin agus é a chur i gcomparáid le seomra leapa na mbéar.
- ⊙ Pléigh leis na daltaí conas mar a bhraithfidís / cad a dhéanfaidís dá mbeadh trí bhéar ina seomra leapa féin. Múin más gá:
 - Bheinn scanraithe** [*sceimhlithe*].
 - Thitfinn i laige** [*i bhfanntais / as mo sheasamh*].
 - Ní bheadh aon eagla** [*aon fhaitíos*] **orm.**
 - Ligfinn orm féin go raibh mé** [*go rabhas*] **i mo chodladh fós.**nó nathanna áitiúla eile de réir Ghaeilge an cheantair.
- ⊙ Taispeáin seomra leapa Liam sa Leabhar Mór *Éadaí Liam* (cúrsa na Naíonán Beag) agus iarr ar dhalta é a chur i gcomparáid lena sheomra féin.
- ⊙ Iarr ar dhaltaí aonair cur síos ar ar tharla go dtí seo sa cheoldráma.
- ⊙ Iarr ar na daltaí a thuar cad a tharlóidh sa chéad chuid eile den cheoldráma. Múin más gá:
 - Íosfaidh na béir Cinnín Óir.**
 - Scanróidh Cinnín Óir na béir.**
 - Rithfidh Cinnín Óir abhaile ar nós na gaoithe** [*ar luas lasrach*], etc.Abair leo go bhfaighidh siad amach an freagra amárach.

Ceoldráma 'Na Trí Bhéar'

CEACHT 8

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- taitneamh a bhaint as ceoldráma a léiriú
- cabhair a lorg
- cur síos a dhéanamh céim ar chéim

EISEAMLÁIRÍ

Táim [Tá mé] **i gcruachás** [i sáinn / i bponc].

ÁISEANNA

- Pictiúrchárta 8 agus 9
- Na sceitsí ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 44, 60, 76 agus 46, 62, 78)
- An t-amhrán ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 45, 61, 77)
- Leathanach 17 in *Mo Leabharsa* (cártaí inscortha)

CUR CHUIGE

(**Nóta:** Moltar cúpla lá a chaitheamh leis an gceacht seo.)

Múin an eiseamláir thuas.

Pléigh pictiúrchárta 8 leis na daltaí

Seinn an dlúthdhiosca.

U

CINNÍN ÓIR AGUS *SUPERMAN* (CUID 1) (Leagan Ultach)

(Dúisíonn Cinnín Óir. Ligeann sí béic aisti.)

Cinnín Óir: A ... á ... á Cad é a dhéanfaidh mé anois? Cuirfidh mé scairt ar *Superman*!

(Tógann sí amach a fón póca agus glaonn sí air.)

Cinnín Óir: Haló! Haló! An é sin *Superman*? Cinnín Óir anseo. Tá mé i gcruachás! Déan deifre.

M

CINNÍN ÓIR AGUS SUPERMAN (CUID 1) (Leagan Muimhneach)

(Dúisíonn Cinnín Óir. Ligeann sí béic aisti.)

Cinnín Óir: A ... á ... á Cad a dhéanfaidh mé anois? Glaofaidh mé ar *Superman*!

(Tógann sí amach a fón póca agus glaonn sí air.)

Cinnín Óir: Haló! Haló! Ab é sin *Superman*? Cinnín Óir anso. Táim i gcruachás! Déan deabhadh.

C

CINNÍN ÓIR AGUS SUPERMAN (CUID 1) (Leagan Connachtach)

(Dúisíonn Cinnín Óir. Ligeann sí béic aisti.)

Cinnín Óir: A ... á ... á Céard a dhéanfas mé anois? Glaofaidh mé ar *Superman*!

(Tógann sí amach a fón póca agus glaonn sí air.)

Cinnín Óir: Haló! Haló! Ab in é *Superman*? Cinnín Óir atá anseo. Tá mé i gcruachás! Déan deifir.

Cleacht na páirteanna leis an rang.

Iarr ar na daltaí cur síos ar ócáid a raibh siad féin i sáinn nó i gcruachás.

Spreag na daltaí chun an eiseamláir thuas a úsáid i rith an lae nuair a bhíonn cabhair uathu.

Seinn an dlúthdhiosca nó abair an t-amhrán.

SUPERMAN (Fonn: *Robin Hood*)

'*Superman*, '*Superman*,
Tá Cinnín Óir sa choill.
'*Superman*, '*Superman*,
Déan deifir le do thoil.
Tá fearg ar na béir,
Tá scanradh orainn go léir,
Superman,
Superman,
Superman.

Múin an t-amhrán.

Cleacht an sceitse arís agus canadh an chuid eile den rang an t-amhrán '*Superman*' a fhad is atá *Superman* ar a shlí.

Seinn an sceitse deireanach den cheoldráma ar an dlúthdhiosca.

U

CINNÍN ÓIR AGUS SUPERMAN (CUID 2) (Leagan Ultach)

Superman: Is mise *Superman*!
Cinnín Óir: Ó, *Superman*. Mo laoch!
Superman: Goitse!
(Eitlónn *Superman* amach an fhuinneog agus *Cinnín Óir* á iompar aige.)

M

CINNÍN ÓIR AGUS SUPERMAN (CUID 2) (Leagan Muimhneach)

Superman: Is mise *Superman*!
Cinnín Óir: Ó, *Superman*. Mo laoch!
Superman: Seo linn!
(Eitlónn *Superman* amach an fhuinneog agus *Cinnín Óir* á iompar aige.)

C

CINNÍN ÓIR AGUS SUPERMAN (CUID 2) (Leagan Connachtach)

Superman: Is mise *Superman*!
Cinnín Óir: Ó, *Superman*. Mo ghaiscíoch!
Superman: Gabh i leith uait!
(Eitlónn *Superman* amach an fhuinneog agus *Cinnín Óir* á iompar aige.)

Pléigh pictiúrchárta 9 leis na daltaí.

Cleacht an sceitse.

Pléigh na cártaí inscortha in *Mo Leabharsa* leis na daltaí. Iarr orthu iad a thógáil amach as an leabhar agus a n-ainm a scríobh ar a gcúl. Iarr orthu ansin iad a chur san ord ceart chun deireadh an cheoldráma a léiriú. Iarr ar dhalta labhairt faoinar tharla i ndeireadh an cheoldráma.

Iarr ar na daltaí na cártaí inscortha a ghreamú isteach i leabhairín. Iarr orthu abairt a scríobh mar gheall ar na pictiúir. Cuidigh leo nuair is gá. Léigh an abairt in éineacht leo.

FORLEATHNÚ

© Iarr ar na daltaí deireadh éigin eile a chumadh don dráma.

Ceoldráma 'Na Trí Bhéar'

CEAHT 9

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

- Na feidhmeanna teanga a bhaineann leis an téama a dhaingniú

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- taitneamh a bhaint as ceoldráma a léiriú
- cuireadh a scríobh

ÁISEANNA

- Na sceitsí agus na hamhráin ar an dlúthdhiosca (as Ceacht 1-8)
- Fótachóip as Cúrsa Comhtháite Gaeilge (leathanach 103) do gach dalta

CUR CHUIGE

(Nóta: Moltar cúpla lá a chaitheamh leis an gceacht seo.)

Téigh siar ar an gceoldráma ó thús deireadh.

Tabhair cóip den cuireadh do gach dalta. Iarr orthu é a fhilleadh san áit chuí agus é a líonadh isteach. Iarr orthu an cuireadh a thabhairt dá dtuismitheoirí / do mhúinteoirí na scoile / dá ngaolta / dá gcairde.

FORLEATHNÚ

- © Pléigh cineálacha éagsúla cuirí leis na daltaí. Múin más gá **'Fuair Mamaí agus Daidí cuireadh ar bhainis / ar phósadh,' 'Fuair mé [Fuair eas] cuireadh chuig [go dtí] féasta / chuig [go dtí] teach [tigh] mo charad,'** etc.

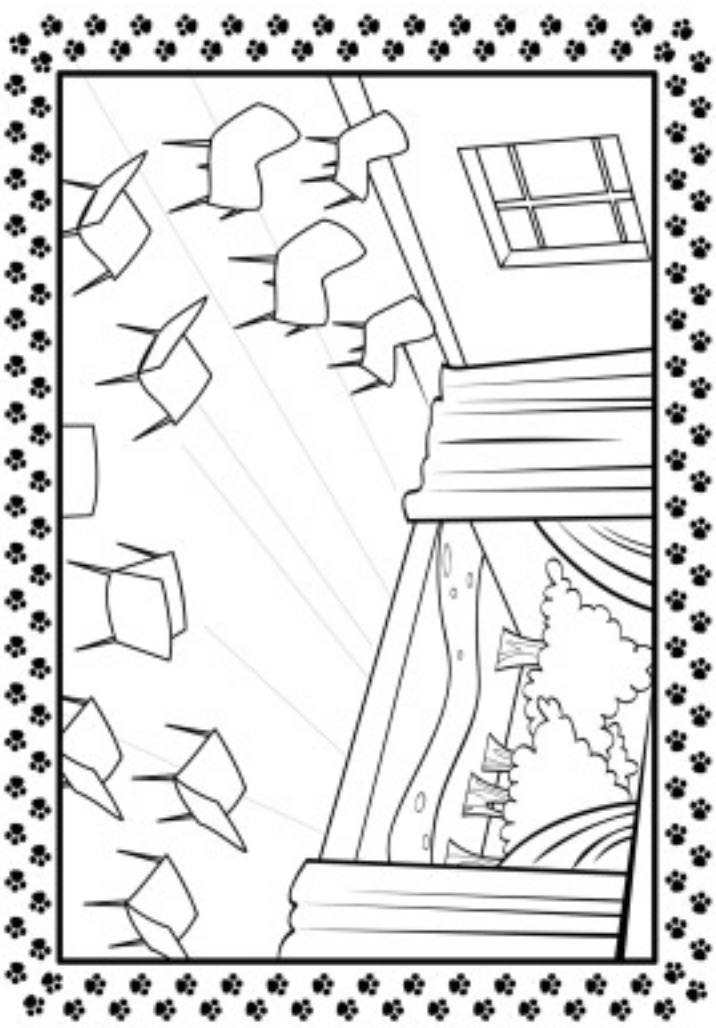

Ba dheas liom tú a bheith i láthair.

Áit _____

Dáta _____

Am _____

_____ a rinne an cárta seo.

Ceoldráma 'Na Trí Bhéar'

CEAHT 10

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- taitneamh a bhaint as an gceoldráma 'Na Trí Bhéar' a léiriú ar stáitse

ÁISEANNA

- Mascanna [Aghaidheanna fidil] as Cúrsa Comhtháite Gaeilge – 3 bhéar
- Ceol cúla ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 79–86)
- Riteoga donna mar chluasa ag na béir
- 3 Phéire de riteoga donna agus 3 gheansaí fhada dhonna do na béir
- Hata do Dhaidí Béar
- Ribín do Mhamaí Béar
- Gligín do Bhabaí Béar
- Gúna deas do Chinnín Óir
- Trilseáin ghruaige do Chinnín Óir (le déanamh ag an múinteoir as olann bhuí)
- Banda gruaige do Chinnín Óir
- Cairtchlár chun na babhlaí a dhéanamh
- 3 Spúnóg (ollmhór, mór, beag)
- 3 Naipcín
- 3 Philiúr
- 3 Chuilt
- 3 Bhairéad oíche
- 2 Fhón póca
- Culaith *Superman*
- Tuineacha de dhathanna éagsúla do na babhlaí, na cathaoireacha, na leapacha agus na crainn (féach Nótaí Stáitse thíos) – chun tuineach a dhéanamh fill píosa éadaigh agus gearr ciorcal amach as leis an chloigeann a ligean tríd. Is féidir an dá thaobh a fhuáil le chéile nó a cheangal le *velcro*.
- Éadach glas chun duilleoga a dhéanamh do na crainn

CUR CHUIGE

Léirigh an ceoldráma 'Na Trí Bhéar'.

PEARSANA

Mamaí Béar, Daidí Béar agus Bhabaí Béar

Cinnín Óir

Na Trí Bhabhla

Na Trí Chathaoir

Na Trí Leaba

Superman

Na Crainn

NÓTAÍ STÁITSE

Na Trí Bhéar

Gearr na riteoga donna taobh thíos de na glúine. Cuir snaidhm iontu chun cluasa a dhéanamh. Cuir ar chloigne na mbéar iad. Cuir leaisteach ar na mascanna agus cuir ar chloigne na mbéar iad. Cuir hata ar Dhaidí Béar agus ribín ar Mhamái Béar. Tabhair an gligín do Bhabái Béar. Cuir riteoga agus geansaí fada ar gach béar.

Cinnín Óir

Déan na tritseáin ghruaige. Greamaigh ar bhanda gruaige iad agus cuir ar chloigeann Chinnín Óir iad. Cuir gúna deas uirthi. Tabhair fón póca di.

Na Babhlaí

Cuir tuineach orthu. Gearr amach trí bhabhla as an gcairtchlár (ceann ollmhór, ceann mór agus ceann beag). Maisigh iad. Greamaigh de na tuineacha iad. Cuir naipcíní ar chloigne na mbabhlaí. Cuir spúnóg (ollmhór, mór agus beag) i lámh gach babhla. Tógann Cinnín Óir an spúnóg as lámh an bhabhla agus ligeann sí uirthi go bhfuil sí ag ithe as na babhlaí.

Na Cathaoireacha

Cuir tuineach orthu. Greamaigh adhartán de na tuineacha (ceann ollmhór, ceann mór agus ceann beag). Suíonn na daltaí ar chathaoireacha (ollmhór, mór agus beag). Cuireann siad a lámha féin amach rompu mar a bheadh uillinneacha cathaoireach iontu. Suíonn Cinnín Óir orthu agus cuireann sí a lámha ar 'na huillinneacha'.

Na Leapacha

Cuir tuineach orthu. Cuir bairéad oíche ar a gcloigne. Cuir cuilt i lámha gach leaba. Luíonn Cinnín Óir i gcoinne na leapa agus clúdaíonn an leaba leis an gcuilt í.

Superman

Gach seans go bhfuil an chulaith seo ag páiste éigin sa scoil. Tabhair fón póca dó.

Na Crainn

Cuir tuineach donn orthu. Gearr duilleoga as an éadach glas agus greamaigh ar na tuineacha iad. Iarr ar na daltaí geansaí glas a chaitheamh faoin tuineach. (Mura bhfuil éadach donn agus éadach glas ar fáil is féidir málaí plaisteacha dubha a úsáid agus na duilleoga glasa a dhéanamh as páipéar.)

Cúlra

Fríos bunaithe ar an gcoill. Déan cúpla crann anseo is ansiúd agus cuir teach beag ina measc. Iarr ar an rang é a phéinteáil.

An Nollaig

CEAHT 1

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- ceisteanna a chur agus a fhreagairt
- rogha a léiriú

EISEAMLÁIRÍ

Cé acu is fearr leat, ... nó ...?

Muire / Iósaef / An leanbh Íosa / An réiltín [An réalta / An réalt] / An t-aingeal / An t-asal / An bhó / An rí / An t-aoire [An tréadaí / An sréadaí] / An t-uan.

ÁISEANNA

- Beithilín [Mainséar] agus íomhánna

CUR CHUIGE

Pléigh na híomhánna a bhíonn sa bheithilín. Cinntigh go n-aithníonn na daltaí iad.

Múin an eiseamláir thuas.

Tabhair beirt daltaí os comhair an ranga. Cuir na híomhánna go léir ar an mbord. Abair le dalta A dhá íomhá dá rogha féin a phiocadh suas, e.g. asal agus bó. Ceistíodh dalta A dalta B mar atá san eiseamláir thuas, e.g. **‘Cé acu is fearr leat, an t-asal nó an bhó?’** Roghnóidh dalta B ceann díobh. Déarfadh sé, e.g. **‘An t-asal’** agus cuirfidh sé sa bheithilín é. Cuirfidh dalta A an íomhá den bhó ar ais ar an mbord. Déan amhlaidh le beirteanna eile go mbíonn na híomhánna go léir sa bheithilín.

FORLEATHNÚ

- ⊗ Iarr ar dhaltá cur síos ar ar tharla sa cheacht thuas.
- ⊗ Iarr ar na daltaí comparáid a dhéanamh idir beithilín na scoile agus an ceann atá sa séipéal nó sa bhaile mór. Múin más gá:
 - Tá an beithilín sa séipéal [i dteach an phobail] [níos lú / níos deise / níos mó] ná ceann na scoile.
 - Tá níos mó / níos lú íomhánna i gceann na scoile.
 - Tá beithilín an tséipéil mór groí, etc.
- ⊗ Múin carúl Nollag. D’fhéadfá ceann a roghnú as an leabhar / dlúthdhiosca *Ceol na Nollag* (Cló Chaisil i gcomhar le Foras na Gaeilge – ISBN 0-9533635-3-8).
- ⊗ Léigh agus pléigh *Timín agus an Nollaig* le Seosamh Ó Conmhuí (An Gúm – ISBN 1-85791-062-1).

An Nollaig

CEAHT 2

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- taitneamh a bhaint as cluiche
- tuairisciú

EISEAMLÁIRÍ

Cuir mé [Chuireas] / **Cuir mise** [Chuireas-sa] [**Muire** / **Iósaef** / ...] **isteach sa bheithilín** [sa mhainséar].

ÁISEANNA

- Leathanach 20–21 in *Mo Leabharsa*
- Díslé (féach **Nóta** thíos) do gach beirt agus licín do gach dalta

(**Nóta:** Faigh díslí nach bhfuil uimhreacha orthu chun na cluichí boird in *Mo Leabharsa* a imirt. Cuir uimhir a haon, a dó agus a trí orthu (gach uimhir faoi dhó). Tá díslí nach bhfuil uimhreacha orthu le fáil ó sholáthraithe ábhar oideachais, e.g. Carroll Education Supplies, Baile Átha Cliath 12.)

CUR CHUIGE

Téigh siar ar na heiseamláirí a bhaineann le cluichí boird (Mé Féin: Ceacht 8).

Múin an eiseamláir thuas.

Iarr ar dhalta, a chuir íomhá éigin isteach sa bheithilín inné, a insint don rang cad a chuir sé ann.

Pléigh leathanach 20–21 in *Mo Leabharsa* leis na daltaí.

Múin rialacha an chluiche thíos. Iarr ar dhalta teacht os comhair an ranga chun an cluiche a imirt leat.

RIALACHA

1. Ina mbeirteanna a imríonn na daltaí an cluiche seo. Tabhair licín do gach imreoir. Is leor leabhar amháin idir gach beirt. Cuireann na himreoirí a licín ag ‘An Tús’.
2. Deir dalta A **‘Mise an chéad duine** [Tosóidh mise / Tosnódsa]’ agus caitheann sé an díslé.
3. Ceistíonn dalta B é: **‘Cad** [Cad é / Céard] **a fuair tú** [a fuairis]?’
4. Deir dalta A **‘(Fuair mé** [Fuairas]) **a haon / a dó / a trí**’ agus bogann sé a licín de réir na huimhreach a fhaigheann sé. Nuair a shroicheann sé an chearnóg chuí bíonn air an eiseamláir a bhaineann leis an gcearnóg sin a rá, e.g. **‘Chuir mé** [Chuireas] **Íosa isteach sa bheithilín** [sa mhainséar].’ Murar féidir leis an eiseamláir a rá bíonn air filleadh ar an áit ina raibh sé.
5. Ansin deir dalta A **‘Tóg do sheans.** [Do shealsa anois.] **Caith an díslé.**’ Caitheann dalta B an díslé. Ceistíonn dalta A é: **‘Cad** [Cad é / Céard] **a fuair tú** [a fuairis]?’ etc.
6. Ag an dalta is túisce a shroicheann ‘An Deireadh’ a bhíonn an bua. Deir sé **‘Bhuaigh mise** [Bhain mise / Bhuas-sa]!’

Iarr ar na daltaí an cluiche a imirt ina mbeirteanna. Siúil thart agus déan cinnte de go bhfuil siad ag úsáid na n-eiseamláirí.

(**Nóta:** D’fhéadfá an cluiche seo a imirt arís tar éis na Nollag agus an eiseamláir **‘Chonaic mé [an leanbh Íosa / an bhó / an ...] sa bheithilín** [sa mhainséar]’ a úsáid in áit na heiseamláire thuas.)

An Nollaig

CEAHT 3

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- éisteacht le scéal agus taitneamh a bhaint as

ÁISEANNA

- Leabhar Mór den scéal
- An scéal ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 2, Rian 5)

CUR CHUIGE

Pléigh clúdach an Leabhair Mhóir leis an daltaí. Iarr orthu éisteacht leis an scéal lena fháil amach cad a thug Daidí na Nollag do Liam.

Inis / léigh an scéal nó seinn an dlúthdhiosca.

Dearbhaigh gur thug Daidí na Nollag tarracóir do Liam.

Ceistigh an rang faoin scéal.

Fiafraigh de na daltaí an bhfuil tarracóir acu féin agus má tá cad a dhéanann siad leis.

Iarr ar na daltaí a rá cad a fuair siad féin ó Dhaidí na Nollag anuraidh. An raibh siad sásta? etc.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Ceistigh na daltaí faoi na nósanna a bhíonn acu ina dteach féin Oíche Nollag. Cá gcrochann siad a stoca? An lasann siad coinneal na Nollag? An bhfágann siad na soilse lasta i ngach seomra? An bhfágann siad bia agus deoch sa seomra suite / sa chistin do Dhaidí na Nollag agus do Rudolf? An dtéann siad a chodladh go luath? etc. Múin más gá:

Crochaim mo stoca ag bun na leapan / os cionn na tine.

Cuirim mo stoca faoin gcrann Nollag.

Téim a chodladh [a luí] an-luath.

Tagann [Thig] Daidí na Nollag anuas an simléar [an simné] san oíche.

Tugann sé féiríní deasa chugam.

Éirím go luath Lá Nollag féachaint [lena fháil amach / go bhfeice mé] cad a thug Daidí na Nollag chugam.

- ⊙ Múin an rann seo thíos do na daltaí. Díriú a n-aird ar an rím atá ann.

STOCA NOLLAG

Stoca Nollag,
Stoca buí;
Cad atá istigh ann?
Bábóg ina luí.

Stoca Nollag,
Stoca gorm;
Cad atá istigh ann?
Geansaí le cur orm.

Stoca Nollag,
Stoca bán;
Cad atá istigh ann?
Bosca milseán.

Stoca Nollag,
Stoca liath;
Cad atá istigh ann?
Saighdiúr le sciath.

Stoca Nollag,
Stoca donn;
Cad atá istigh ann?
Feirmeoir le ramhann.

U

DAIDÍ NA NOLLAG (Leagan Ultach)

Oíche Nollag a bhí ann. Bhí lúcháir ar Liam agus ar Eoin.

‘Is fada liom go dtiocfaidh Daidí na Nollag,’ arsa Eoin.

‘Caithfidh sibh a ghabháil a luí,’ arsa Mamaí, ‘nó ní thiocfaidh Daidí na Nollag ar chor ar bith.’

‘Oíche mhaith, a Mhamaí agus a Dhaidí,’ arsa Eoin agus Liam.

‘Oíche mhaith, a pháistí,’ arsa Mamaí agus Daidí.

Suas an staighre le Liam agus le hEoin. Chuir siad orthu a gcuid éadaigh codlata. Nigh siad iad féin agus nigh siad a gcár. Isteach sa leaba leo. Thosaigh Liam ag léamh leabhair. Bhí scéal ann faoi Dhaidí na Nollag.

‘Is fada liom go dtiocfaidh Daidí na Nollag,’ arsa Liam leis féin.

‘Á... á... á!’ arsa Liam.

(Déan méanfach anseo.)

Thit an leabhar as a lámh agus thit sé ina chodladh. Chuir Mamaí as an solas nuair a bhí sí féin ag gabháil a luí.

Bhí Liam ag brionglóidigh ar Dhaidí na Nollag. Mhúscaíl sé go tobann.

‘Ó, tá tart orm,’ ar seisean leis féin. ‘Gheobhaidh mé gloine bainne.’

Síos an staighre leis. Chuala sé glór ón tseomra suí.

‘B’fhéidir go bhfuil Mamaí nó Daidí istigh ann,’ arsa Liam.

D’oscail sé an doras go ciúin. Ní raibh Mamaí sa tseomra suí. Ní raibh Daidí sa tseomra suí ach oiread. Ach bhí fear ramhar ann agus é ina shuí ar chathaoir bhog. Bhí culaith dhearg air. Bhí buataisí dubha air. Bhí féasóg fhada air. Bhí mála mór dubh ag a thaobh. Cé a bhí ina shuí ar an chathaoir bhog ach ... Daidí na Nollag!

‘Ú... ú... ú,’ arsa Liam.

‘Sh,’ arsa Daidí na Nollag agus sháigh sé a lámh isteach ina mhála dhubh.

Thóg sé amach bosca millteanach mór agus thug sé do Liam é.

‘Nollaig mhaith duit, a Liam,’ ar sé.

‘Gurb é duit, a Dhaidí na Nollag,’ arsa Liam.

Shíl Liam gur ag brionglóidigh a bhí sé. Dhruid sé a shúile agus nuair a d’oscail sé arís iad chonaic sé cosa Dhaidí na Nollag ag imeacht suas an simléar. Bhí sé ar shiúl! Bhí Daidí na Nollag ar shiúl! D’amharc Liam ar an bhosca. D’oscail sé é. Cad é a bhí ann ach an tarracóir ba dheise dá bhfaca sé riamh. Suas an staighre le Liam go ciúin agus an tarracóir ina lámh aige. Isteach sa leaba leis. Níorbh fhada go raibh sé ina chodladh go sámh. Bhí sé ag brionglóidigh gan mhoill. Sa bhrionglóid casadh Daidí na Nollag air agus fuair sé tarracóir breá uaidh.

‘Ba shin brionglóid dheas,’ arsa Liam leis féin nuair a mhúscaíl sé ar maidin. ‘Nár dheas dá mbeadh sí fíor.’

Léim Liam amach as an leaba. Agus cad é a bhí ansin ar an urlár ag amharc air ach ... ach ... tarracóir!!

M

DAIDÍ NA NOLLAG (Leagan Muimhneach)

Oíche Nollag a bhí ann. Bhí sceitimíní ar Liam agus ar Eoin.

‘Is fada liom go dtiocfaidh Daidí na Nollag,’ arsa Eoin.

‘Caithfidh sibh dul a chodladh,’ arsa Mam, ‘nó ní thiocfaidh Daidí na Nollag in aon chor.’

‘Oíche mhaith, a Mham agus a Dhaid,’ arsa Eoin agus Liam.

‘Oíche mhaith, a leanaí,’ arsa Mam agus Daid.

In airde staighre le Liam agus le hEoin. Chuireadar orthu a bpitseámaí. Níodar iad féin agus scuabadar a gcuid fiacla. Isteach sa leaba leo. Thosaigh Liam ag léamh leabhair. Bhí scéal ann mar gheall ar Dhaidí na Nollag.

‘Is fada liom go dtiocfaidh Daidí na Nollag,’ arsa Liam leis féin.

‘Á... á... á!’ arsa Liam.

(Déan méanfach anseo.)

Thit an leabhar as a lámh agus thit a chodladh air. Chuir Mam amach an solas agus í ag dul a chodladh.

Bhí Liam ag taibhreamh ar Dhaidí na Nollag. Dhúisigh sé go tobann.

‘Ó, tá tart orm,’ ar seisean leis féin. ‘Gheobhaidh mé gloine bainne.’

Síos staighre leis. Chuala sé glór ón seomra suite.

‘B’fhéidir go bhfuil Mam nó Daid istigh ann,’ arsa Liam.

D’oscail sé an doras go ciúin. Ní raibh Mam sa tseomra suite. Ní raibh Daid sa tseomra suite ach oiread. Ach bhí fear ramhar ann agus é ina shuí ar chathaoir bhog. Bhí culaith dhearg air. Bhí buataisí dubha air. Bhí féasóg fhada air. Bhí paca mór dubh in aice leis. Cé a bhí suite ar an gcathaoir bhog ach ... Daidí na Nollag!

‘Ú... ú... ú,’ arsa Liam.

‘Sh,’ arsa Daidí na Nollag agus sháigh sé a lámh isteach sa phaca dubh.

Thóg sé amach bosca mór groí agus thug sé do Liam é.

‘Nollaig shona duit, a Liam,’ ar sé.

‘Gurab amhlaidh duit, a Dhaidí na Nollag,’ arsa Liam.

Cheap Liam gur ag taibhreamh a bhí sé. Dhún sé a shúile agus nuair a d’oscail sé arís iad chonaic sé cosa Dhaidí na Nollag sa tinteán. Bhí sé imithe! Bhí Daidí na Nollag imithe! D’fhéach Liam ar an mbosca. D’oscail sé é. Cad a bhí ann ach an tarracóir ba dheise dá bhfaca sé riamh. Rug Liam ina ghabháil air agus in airde staighre leis go socair réidh. Isteach sa leaba leis. Níorbh fhada go raibh sé ina chodladh go sámh. Ba ghearr go raibh sé ag taibhreamh. Sa taibhreamh bhuaill sé le Daidí na Nollag agus fuair sé tarracóir breá uaidh.

‘B’in taibhreamh breá,’ arsa Liam leis féin nuair a dhúisigh sé ar maidin. ‘Is é an trua nach bhfuil sé fíor.’

Amach as an leaba le Liam. Cad a bheadh thíos ar an urlár ag féachaint air ach ... ach ... tarracóir!!

DAIDÍ NA NOLLAG (Leagan Connachtach)

Oíche Nollag a bhí ann. Bhí ríméad ar Liam agus ar Eoin.

‘Is fada liom go dtiocfaidh Daidí na Nollag,’ arsa Eoin.

‘Caithfidh sibh a ghabháil a chodladh,’ arsa Mama, ‘nó ní thiocfaidh Daidí na Nollag ar chor ar bith.’

‘Oíche mhaith, a Mhama agus a Dheaide,’ arsa Eoin agus Liam.

‘Oíche mhaith, a ghasúir,’ arsa Mama agus Deaide.

Suas staighre le Liam agus le hEoin. Chuir siad orthu a bpitseámaí. Nigh siad iad féin agus scuab siad a gcuid fiacra. Isteach leo sa leaba. Thosaigh Liam ag léamh leabhair. Bhí scéal ann faoi Dhaidí na Nollag.

‘Is fada liom go dtiocfaidh Daidí na Nollag,’ arsa Liam leis féin.

‘Á... á... á!’ arsa Liam.

(Déan méanfach anseo.)

Thit an leabhar amach as a lámh agus thit sé ina chodladh. Chuir Mama as an solas nuair a bhí sí féin ag gabháil a chodladh.

Bhí Liam ag brionglóidigh faoi Dhaidí na Nollag. Dhúisigh sé go tobann.

‘Ó, tá tart orm,’ ar seisean leis féin. ‘Gheobhaidh mé gloine bainne.’

Síos an staighre leis. Chuala sé glór ag teacht ón seomra suí.

‘B’fhéidir go bhfuil Mama nó Deaide istigh ann,’ arsa Liam.

D’oscail sé an doras go ciúin. Ní raibh Mama sa seomra suí. Ní raibh Deaide sa seomra suí ach an oiread. Ach bhí fear ramhar ann agus é ina shuí ar chathaoir bhog. Bhí culaith dhearg air. Bhí buataisí dubha air. Bhí féasóg fhada air. Bhí mála mór dubh lena thaobh. Cé a bhí ina shuí ar an gcathaoir bhog ach ... Daidí na Nollag!

‘Ú... ú... ú,’ arsa Liam.

‘Sh,’ arsa Daidí na Nollag agus sháigh sé a lámh isteach sa mála dubh.

Thóg sé amach bosca mór millteach agus thug sé do Liam é.

‘Nollaig shona duit, a Liam,’ ar sé.

‘Go mba hé duit, a Dhaidí na Nollag,’ arsa Liam.

Cheap Liam gur ag brionglóidigh a bhí sé. Dhún sé a chuid súile agus nuair a d’oscail sé arís iad chonaic sé cosa Dhaidí na Nollag sa tinteán. Bhí sé imithe! Bhí Daidí na Nollag imithe! Bhreathnaigh Liam ar an mbosca. D’oscail sé é. Céard a bheadh istigh ann ach an tarracóir ba dheise dá bhfaca sé riamh. Rug Liam ina ghabháil air agus suas staighre leis go deas réidh. Isteach leis sa leaba. Níorbh fhada go raibh sé ina chodladh go sámh. Ba ghearr go raibh sé ag brionglóidigh. Sa mbrionglóid chas sé le Daidí na Nollag agus fuair sé tarracóir breá uaidh.

‘Nár dheas an bhrionglóid í sin,’ arsa Liam leis féin nuair a dhúisigh sé ar maidin. ‘Is é an trua nach dtarlódh sé sin.’

Léim Liam amach as an leaba. Céard a bheadh thíos ar an urlár ag breathnú air ach ... ach ... tarracóir!!

An Nollaig

CEACHT 4

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- taitneamh a bhaint as amhrán a rá
- beannú do dhuine aimsir na Nollag agus freagairt don bheannú
- cárta Nollag a dhéanamh

EISEAMLÁIRÍ

Nollaig shona [Nollaig mhaith] **duit.**

Gurab amhlaidh duit. [Go mba hé duit. / Gurb é duit.]

ÁISEANNA

- Leabhar Mór den scéal (as Ceacht 3)
- An scéal ar an dlúthdhiosca más gá (as Ceacht 3) (Dlúthdhiosca 2, Rian 5)
- Lch 22 in *Mo Leabharsa*
- An t-amhrán ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 20)
- Bileog de pháipéar nó de chairtchlár bán do gach dalta

CUR CHUIGE

(**Nóta:** Moltar cúpla lá a chaitheamh leis an gceacht seo.)

Pléigh an scéal ‘Daidí na Nollag’. Úsáid an Leabhar Mór chun cabhrú leis na daltaí cuimhneamh air. Fiafraigh de na daltaí cad a dúirt Daidí na Nollag le Liam nuair a thug sé an bronntanas dó agus cad a dúirt Liam leis-sean. Seinn an scéal ar an dlúthdhiosca arís más gá, lena fháil amach.

Dearbhaigh na freagraí ‘**Nollaig shona** [Nollaig mhaith] **duit, a Liam**’ agus ‘**Gurab amhlaidh duit** [Go mba hé duit / Gurb é duit], **a Dhaidí na Nollag**.’

Pléigh leathanach 22 in *Mo Leabharsa*.

Iarr ar na daltaí éisteacht go cúramach leis an amhrán lena fháil amach cén saghas buataisí atá ar Dhaidí na Nollag. Seinn an dlúthdhiosca nó abair an t-amhrán. (Cuir in oiriúint do Ghaeilge an cheantair é más gá.)

TÁ DAIDÍ NA NOLLAG AG TEACHT ANSEO ANOCHT (Fonn: *Santa Claus is coming to town*)

Féach an crann Nollag,
Féach na féiríní,
Féach na páistí beaga,
Tá siad ina luí,
Tá Daidí na Nollag ag teacht anseo anocht.

Ag éisteacht is ag faire,
Ar gach páiste beag is mór.
Bí cúramach, tabhair aire,
Nach ndéanfaidh sibh aon ghlór.

Ó! Hata dearg,
Agus féasóg bhán,
Buataisí dubha
Agus mála lán,
Tá Daidí na Nollag ag teacht anseo anocht.

Dearbhaigh gur buataisí dubha atá ar Dhaidí na Nollag.

Múin an t-amhrán agus cuir geáitsí leis.

Múin na heiseamláirí thuas.

Tabhair amach na bileoga. Fill iad chun cárta Nollag a dhéanamh. Iarr ar na daltaí pictiúr a tharraingt orthu de Dhaidí na Nollag lena mhála lán. Scríobh ‘Nollaig shona [Nollaig mhaith] duit’ ar an gclár dubh agus scríobhadh na daltaí ar a gcárta féin é. Iarr orthu a gcárta a thabhairt don dalta in aice leo ansin agus **‘Nollaig shona [Nollaig mhaith] duit’** agus **‘Gurab amhlaidh duit [Go mba hé duit / Gurb é duit]’** a rá.

Spreag na daltaí chun **‘Nollaig shona [Nollaig mhaith] duit’** a rá leis na cuairteoirí a thagann go dtí an seomra ranga idir seo agus laethanta saoire na Nollag.

FORLEATHNÚ

© Múin nathanna áitiúla a bhaineann leis an Nollaig, e.g.

Nollaig faoi shéan is faoi mhaise duit / daoibh.

Nollaig shona is bliain nua [bliain úr] faoi mhaise [mhaith] duit / daoibh.

Nollaig mhór mhaith!

Go mbeirimid beo ar an am seo arís! etc.

An Nollaig

CEACHT 5

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- tnúthán a léiriú
- ceisteanna a chur agus a fhreagairt
- tuairisciú
- éisteacht le sceitse agus taitneamh a bhaint as

EISEAMLÁIRÍ

Is fada liom go dtiocfaidh an Nollaig / Daidí na Nollag.

Cad é [Céard / Cad] a d'iarr tú [a lorg tú / a lorgais] air?

Lorg mé [D'iarr mé / Lorgais] rothar, ... (bronntanas éigin) agus ... (bronntanas éigin) ar Dhaidí na Nollag.

ÁISEANNA

- An sceitse ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 2, Rian 20)
- Puipéid – Lug agus Gug
- Bileog de pháipéar bán do gach dalta

CUR CHUIGE

Téigh siar ar an scéal 'Daidí na Nollag' (Ceacht 3).

Fiafraigh de na daltaí an bhfuil a litreacha scríofa acu chuig Daidí na Nollag.

Múin na heiseamláirí thuas.

Iarr ar na daltaí éisteacht go cúramach leis an sceitse lena fháil amach cad a lorg Gug ar Dhaidí na Nollag. Bain úsáid as Lug agus Gug chun an sceitse a chur i láthair. Seinn an dlúthdhiosca.

U

IS FADA LIOM GO DTIOCFADH AN NOLLAIG (Leagan Ultach)

- Lug: Is fada liom go dtiocfaidh an Nollaig.
Gug: Is fada liomsa go dtiocfaidh Daidí na Nollag!
Lug: Cad é a d'iarr tú air?
Gug: Fístéip de chartúin! Cad é a d'iarr tusa air?
Lug: Bréagán bog.
Gug: Do bharúil an dtabharfaidh sé chugainn iad?
Lug: Tabharfaidh mar bhí muid go maith.
Gug: Bhí muid iontach maith!

M

IS FADA LIOM GO DTIOCFADH AN NOLLAIG (Leagan Muimhneach)

- Lug: Is fada liom go dtiocfaidh an Nollaig.
Gug: Is fada liomsa go dtiocfaidh Daidí na Nollag!
Lug: Cad a lorgaís air?
Gug: Fístéip de chartúin! Cad a lorgaís-se air?
Lug: Bréagán bog.
Gug: An dóigh leat go dtabharfaidh sé chugainn iad?
Lug: Tabharfaidh mar bhíomar go maith.
Gug: Bhíomar an-mhaith!

C

IS FADA LIOM GO DTIOCFADH AN NOLLAIG (Leagan Connachtach)

- Lug: Is fada liom go dtiocfaidh an Nollaig.
Gug: Is fada liomsa go dtiocfaidh Daidí na Nollag!
Lug: Céard a d'iarr tú air?
Gug: Fístéip de chartúin! Céard a d'iarr tusa air?
Lug: Bréagán bog.
Gug: Meas tú an dtabharfaidh sé chugainn iad?
Lug: Tabharfaidh mar bhí muid go maith.
Gug: Bhí muid an-mhaith!

Dearbhaigh freagra na ceiste thuas – fístéip de chartúin.

Seinn an dlúthdhiosca arís lena fháil amach cad a lorg Lug. Dearbhaigh an freagra – bréagán bog.

Pléigh na fístéipeanna de chartúin agus na bréagáin bhoga atá ag na daltaí sa bhaile.

Seinn an dlúthdhiosca arís. Spreag na daltaí chun na heiseamláirí a aithris in éineacht leis an dlúthdhiosca.

Roinn an rang ina dhá leath chun an sceitse a aithris.

Roinn an rang ina mbeirteanna. Ceistídís a chéile faoinar lorg siad ar Dhaidí na Nollag. Tabhair amach na bileoga. Tarraingíodh na daltaí pictiúr dá liosta Nollag. Téigh timpeall á bplé leo. Scríobhadh gach dalta a ainm ar a liosta féin. Croch na liostaí Nollag ar an mballa ansin. Iarr ar gach dalta a liosta 'a léamh'. Déarfadh sé **'Lorg mé [D'iarr mé / Lorgaíos] ..., ..., agus ... ar Dhaidí na Nollag.'**

FORLEATHNÚ

- ⊙ Iarr ar dhalta comparáid a dhéanamh idir dhá liosta Nollag. Déarfadh sé, e.g. **‘Lorg [D’iarr] ... (ainm) ... (bronntanas) ar Dhaidí na Nollag’** nó **‘Níor lorg ... (ainm) air é.’**
- ⊙ Úsáid an eiseamláir **‘Lorg mé [D’iarr mé / Lorgaíos] ... (rud) ar ... (duine)’** i gcomhtéacsanna eile. Múin más gá, e.g. **‘Lorg mé [D’iarr mé / Lorgaíos] [ceapaire ar Mham / airgead ar Dhaid / uachtar reoite ar an siopadóir, etc.]’**
- ⊙ Úsáid an eiseamláir **‘Is fada liom / linn go dtiocfaidh an ...’** i gcomhtéacsanna eile. Múin más gá, e.g. **‘Is fada liom / linn go dtiocfaidh [am sosa / am lóin / na laethanta saoire],’** etc.
- ⊙ D’fhéadfá cóip den sceitse a chur abhaile chun go gcleachtódh na daltaí sa bhaile é.
- ⊙ Déan cleachtadh ar an gcasfhocal seo:

Lorg Lug bréagán bog mar nach raibh bréagán bog ag Lug.

An Nollaig

CEACHT 6

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- rogha a léiriú
- cuimhne / easpa cuimhne a léiriú

EISEAMLÁIRÍ

Ba mhaith liomsa ...(bronnantas éigin) **a fháil.**

Is / Ní cuimhin [Ní cuimhneach] **liomsa.**

ÁISEANNA

- leathanach 23 in *Mo Leabharsa*

CUR CHUIGE

Pléigh leathanach 23 in *Mo Leabharsa*. Léigh a bhfuil á rá ag Lug in éineacht leis na daltaí. Léigh a bhfuil á rá ag Gug.

Múin an chéad eiseamláir thuas.

Pléigh na bréagáin ba mhaith leis na daltaí féin a fháil ó Dhaidí na Nollag. Déarfaidh siad, e.g. **‘Ba mhaith liomsa rothar a fháil.’**

Léigh an abairt ar leathanach 23 in *Mo Leabharsa* leis an rang. Mínigh do na daltaí go gcaithfidh siad ainm an bhronntanais ab fhearr leo féin a fháil a scríobh sa spás. Iarr orthu ansin pictiúr den bhronntanas sin a tharraingt sa bhosca ag bun an leathanaigh. Iarr ar dhaltaí a n-abairt féin a léamh amach don rang.

Múin an dara heiseamláir thuas.

Fiafraigh de na daltaí an cuimhin leo céard iad na bronntanais a fuair siad féin an bhliain seo caite ó Dhaidí na Nollag.

FORLEATHNÚ

- © Pléigh bronntanais leis na daltaí – iad sin a fhaigheann siad agus iad sin a thugann siad.

Múin más gá:

Thug mé [Thugas] bláthanna do Mham i gcomhair a lá breithe.

Tabharfaidh mé leabhar do Dhaid i gcomhair na Nollag.

B'fhéidir go dtabharfainn coinneal do Mhamó i gcomhair [le haghaidh / fá choinne] na Nollag.

Faighim féiríní deasa i gcomhair na Nollag [don Nollaig] / ar mo lá breithe.

- © An cuimhin leis na daltaí aon eachtra a tharla um Nollaig nuair a bhí siad an-óg? Iarr orthu cur síos air.

An Nollaig

CEAHT 7

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- tuairisciú

EISEAMLÁIRÍ

Fuair mé [Fuaires] ...(féiríní) [ó Dhaidí na Nollag / ó mo Mham / ó m'aintín / ó m'uncaíl / ó mo mháthair baistí / ó m'athair baistí, etc.]

ÁISEANNA

- Stoca Nollag nó bosca agus bréagáin bheaga ann
- Ceol bríomhar ar dlúthdhiosca nó ar téip (le fáil ag an múinteoir)

CUR CHUIGE

(**Nóta:** Beidh an ceacht seo le déanamh i ndiaidh na Nollag.)

Pléigh na féiríní a fuair na daltaí don Nollaig.

Múin an eiseamláir thuas.

Cuir na daltaí ina bhfáinne. Cuir stoca Nollag / bosca timpeall ó dhuine go duine. Cuir an ceol ar siúl. Stop an ceol. Lig don dalta a bhfuil an stoca aige rud amháin a thógáil amach. Insíodh sé don rang cad a fuair sé. Déarfadh sé **'Fuair mé** [Fuaires] ...'. Lean ar aghaidh leis an gcluiche mar sin go dtí go mbíonn an stoca / bosca Nollag folamh. I ndeireadh an chluiche pléigh na bréagáin a fuair na daltaí go léir sa chluiche.

Lig do bheirteanna a insint dá chéile cad iad na féiríní a fuair siad ó dhaoine éagsúla don Nollaig. Déarfadh siad **'Fuair mé** [Fuaires] ...(rud) ó ...(duine)'.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Pléigh bronntanais a fuair na daltaí ar ócáidí eile. Múin más gá: **‘Fuair mé ...**(bronntanas éigin) **[ó mo chara / ó mo chomharsa / ó mo chol ceathrair] do mo lá breithe** [le haghaidh mo lá breithe / fá choinne mo lá breithe].’
- ⊙ Lig do na daltaí pictiúir a tharraingt de na bronntanais a fuair siad ó Dhaidí na Nollag. Croch suas imlíne de mhála mór Dhaidí na Nollag ar an mballa. Greamaigh na pictiúir air. Cuir lipéad air ansin ‘Fuaireamar bronntanais dheasa [féiríní deasa] ó Dhaidí na Nollag’. Iarr ar dhalta atá in ann chuige an lipéad a léamh.
- ⊙ Déan comparáid idir na rudaí a fuair siad agus an liosta Nollag ‘a scríobh’ siad roimh Nollaig (Ceacht 5). Múin más gá:
Fuair mé gach rud a lorg [a d’iarr] **mé air. Bhí áthas** [gliondar / ríméad / lúcháir] **orm. Ní bhfuair mé gach (aon / uile) rud** [achan rud / chuile rud] **a lorg** [a d’iarr] **mé. Bhí díomá orm.** [Bhí mé [Bhíos] díomách. / Bhí mé míshásta.]
Táim / Nílim sásta leis an mbronntanas [leis an bhféirín] **a fuair mé,** etc.

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- éisteacht le scéal agus taitneamh a bhaint as

ÁISEANNA

- Póstaer 8 – Ag siopadóireacht le Mam
- An scéal ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 2, Rian 6)

CUR CHUIGE

Pléigh an póstaer.

Labhair leis na daltaí faoina lá breithe féin agus faoin gcóisir a bhí acu lena aghaidh. Iarr orthu a thomhas cad a cheannóidh Mamaí le haghaidh chóisir Liam.

Inis / léigh an scéal nó seinn an dlúthdhiosca.

Dearbhaigh gur cheannaigh Mamaí criospaí, ispíní, brioscaí agus deochanna le haghaidh chóisir Liam.

Pléigh an scéal leis na daltaí.

Pléigh na bianna / deochanna is maith leo féin a bheith acu ar chóisir lá breithe.

Bunaigh sceitse / dráma beag ar an scéal níos déanaí sa tseachtain.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Iarr ar dhaltaí an scéal a insint ina gcuid focal féin.
- ⊙ Iarr ar dhaltaí labhairt faoin ollmhargadh ina mbíonn siad féin ag siopadóireacht. Ceistigh iad faoin difríocht atá idir a n-ollmhargadh áitiúil agus an ceann atá ar an bpóstaer.
- ⊙ Cén fáth, dar leis na daltaí, a ndúirt Mamaí go raibh a croí briste ag na páistí? Pléigh a dtuairimí. An mbíonn siad féin mar a bhí na páistí sa scéal agus iad ag siopadóireacht lena dtuismitheoirí?
- ⊙ Léigh agus pléigh an Leabhar Mór *Ag Siopadóireacht le Mamaí* (cúrsa na Naíonán Beag).
- ⊙ Pléigh na cluichí a imríonn na daltaí ar cóisir. Múin más gá **‘Imrímid “Púicín [Dallóg]” / “Eireaball [Ruball] ar an Asal” / “Folach Bíog [Folacháin]” / “Cé aige a bhfuil an liathróid?” / “Cuir thart an beart” / cluiche peile / cluichí ríomhaire / ...’.**

U

SIOPADÓIREACHT LE MAMAÍ (Leagan Ultach)

An Satharn a bhí ann. Bheadh lá breithe Liam ann ar an Domhnach. Chuaigh Mamaí, Cáit agus Eoin go dtí an t-ollmhargadh. Fuair siad tralaí agus d'imigh siad leo trí na pasáistí. Bhí Eoin tógtha.

'A Mhamái, a Mhamái. Amharc, criospaí! Faigh criospaí, faigh criospaí, le do thoil,' a d'impigh Eoin.

'Gheobhaidh cinnte, a stór,' arsa Mamaí.

Chuir sí mála mór criospaí isteach sa tralaí.

'An bhfaighidh muid iasc?' arsa Cáit.

'Ní bhfaighidh,' arsa Eoin. 'Ní itheann duine ar bith iasc ag féasta.'

'A Mhamái. Amharc, ispíní beaga! Is maith liomsa ispíní beaga. Faigh ispíní beaga, ááá, le do thoil,' arsa Eoin.

'Gheobhaidh cinnte, a stór,' arsa Mamaí.

Chuir sí ispíní isteach sa tralaí. Thóg Cáit uibheacha agus chuir sí isteach sa tralaí iad fosta.

'A Cháit, ná déan sin, ní itheann duine ar bith uibheacha ag féasta,' arsa Eoin agus chuir sé na huibheacha ar ais.

'A Mhamái. Amharc, brioscaí deasa! Caithfidh muid brioscaí a fháil, a Mhamái,' arsa Eoin.

'Cinnte,' arsa Mamaí.

Chuir sí brioscaí isteach sa tralaí. Chuir Cáit isteach cáil agus meacain.

'A Mhamái, amharc ar Cháit. Abair léi stad. Ní itheann duine ar bith cáil ná meacain ag féasta,' arsa Eoin.

Tháinig siad go dtí na deochanna.

'Amharc, deochanna! Ó, a Mhamái, faigh deochanna, faigh deochanna,' a d'impigh Eoin.

'Gheobhaidh cinnte, a stór,' arsa Mamaí.

Chuir sí cúpla buidéal mór isteach sa tralaí. Chuir Cáit isteach buidéal uisce.

'A Cháit, ná déan sin. Ní ólann duine ar bith uisce ag féasta,' arsa Eoin.

'A Mhamái, cad é eile a gheobhaidh muid?' arsa Eoin.

'Tá go leor againn,' a d'fhreagair Mamaí. 'Agus tá mó chroí briste agaibh. Rachaidh muid chun an bhaile.'

Suas leo go dtí deasc an airgid.

'Cé mhéad é sin?' arsa Mamaí.

'Tríocha euro,' arsa an cailín.

'Nach daor atá achan rud?' arsa Mamaí.

'Ach ní bhíonn féasta lá breithe againn rómhinic,' arsa Eoin.

'Bíonn, muise,' arsa Mamaí. 'Rómhinic, rómhinic ar fad.'

AG SIOPADÓIREACHT LE MAM (Leagan Muimhneach)

An Satharn a bhí ann. Bhí lá breithe Liam ar an nDomhnach. Chuaigh Mam, Cáit agus Eoin go dtí an ollmhargadh. Fuaireadar an tralaí agus siúd leo trí na pasáistí. Bhí Eoin ar bís.

‘A Mham, a Mham. Féach, criospaí! Faigh criospaí, faigh criospaí, más é do thoil é,’ a d’impigh Eoin.

‘Geobhaidh mé siúrálta, a mhaoineach,’ arsa Mam.

Chuir sí mála mór criospaí isteach sa tralaí.

‘An bhfaighimid iasc?’ arsa Cáit.

‘Ní bhfaighimid,’ arsa Eoin. ‘Ní itheann éinne iasc ar féasta.’

‘A Mham. Féach, ispíní beaga! Is maith liom ispíní beaga. Faigh ispíní beaga, ááá, más é do thoil é,’ arsa Eoin.

‘Geobhaidh mé siúrálta, a mhaoineach,’ arsa Mam.

Chuir sí ispíní isteach sa tralaí. Thóg Cáit uibheacha agus chuir sí isteach sa tralaí iad comh maith.

‘A Cháit, ná déan é sin, ní itheann éinne uibheacha ar féasta,’ arsa Eoin agus chuir sé na huibheacha thar n-ais.

‘A Mham. Féach, brioscaí deasa! Caithfidh brioscaí a fháil, a Mham,’ arsa Eoin.

‘Siúrálta,’ arsa Mam.

Chuir sí brioscaí isteach sa tralaí. Chuir Cáit isteach cabáiste agus cairéadaí.

‘A Mham, féach ar Cháit. Abair léi stad. Ní itheann éinne cabáiste is cairéadaí ar féasta,’ arsa Eoin.

Thángadar chomh fada leis na deochanna.

‘Féach, deochanna! Ó, a Mham, faigh deochanna, faigh deochanna,’ a d’impigh Eoin.

‘Geobhaidh mé siúrálta, a mhaoineach,’ arsa Mam.

Chuir sí cúpla buidéal mór isteach sa tralaí. Chuir Cáit isteach buidéal uisce.

‘A Cháit, ná déan é sin. Ní ólann éinne uisce ag féasta,’ arsa Eoin.

‘A Mham, cad eile a gheobhaimid?’ a d’fhiafraigh Eoin.

‘Tá ár ndóthain againn,’ a d’fhreagair Mam. ‘Agus tá mo chroí briste agaibh. Raghaimid abhaile.’

Suas leo go dtí deasc an airgid.

‘An mór é sin?’ arsa Mam.

‘Tríocha euro,’ arsa an cailín.

‘Nach daor atá gach aon ní?’ arsa Mam.

‘Ach ní bhíonn féasta lá breithe againn rómhinic,’ arsa Eoin.

‘Bíonn mhuisse,’ arsa Mam. ‘Rómhinic, rómhinic ar fad.’

AG SIOPADÓIREACHT LE MAMA (Leagan Connachtach)

Ba é an Satharn a bhí ann. Bheadh lá breithe Liam ann ar an Domhnach. Chuaigh Mama, Cáit agus Eoin chuig an ollmhargadh. Fuair siad tralaí agus d'imigh siad leo trí na pasáistí. Bhí sceitimíní ar Eoin.

'A Mhama, a Mhama. Breathnaigh, criospaí! Faigh criospaí, faigh criospaí, más é do thoil é,' a d'impigh Eoin.

'Gheobhaidh cinnte, a stór,' arsa Mama.

Chuir sí mála mór criospaí isteach sa tralaí.

'An bhfaighidh muid iasc?' arsa Cáit.

'Ní bhfaighidh,' arsa Eoin. 'Ní itheann duine ar bith iasc ag cóisir.'

'A Mhama. Breathnaigh, ispíní beaga! Is maith liomsa ispíní beaga. Faigh ispíní beaga, ááá, más é do thoil é,' arsa Eoin.

'Gheobhaidh cinnte, a stór,' arsa Mama.

Chuir sí ispíní isteach sa tralaí. Thóg Cáit uibheacha agus chuir sí isteach sa tralaí iad chomh maith.

'A Cháit, ná déan é sin, ní itheann duine ar bith uibheacha ag cóisir,' arsa Eoin agus chuir sé na huibheacha ar ais.

'A Mhama. Breathnaigh, brioscaí deasa! Caithfidh brioscaí a fháil, a Mhama,' arsa Eoin.

'Cinnte,' arsa Mama.

Chuir sí brioscaí isteach sa tralaí. Chuir Cáit cabáiste agus cairéid isteach ann.

'A Mhama, breathnaigh ar Cháit. Abair léi stopadh. Ní itheann duine ar bith cabáiste ná cairéid ag cóisir,' arsa Eoin.

Tháinig siad chomh fada leis na deochanna.

'Breathnaigh, deochanna! Ó, a Mhama, faigh deochanna, faigh deochanna,' a d'impigh Eoin.

'Gheobhaidh cinnte, a stór,' arsa Mama.

Chuir sí cúpla buidéal mór isteach sa tralaí. Chuir Cáit buidéal uisce isteach ann.

'A Cháit, ná déan é sin. Ní ólann duine ar bith uisce ag cóisir,' arsa Eoin.

'A Mhama, céard eile a gheobhas muid?' a d'fhiafraigh Eoin.

'Tá ár ndóthain againn,' a d'fhreagair Mama. 'Agus tá mo chroí briste agaibh. Gabhfaidh muid abhaile.'

Suas leo go dtí deasc an airgid.

'Cé mhéid atá air sin?' arsa Mama.

'Tríocha euro,' arsa an cailín.

'Nach bhfuil chuile rud faighte chomh daor?' arsa Mama.

'Ach ní bhíonn cóisir lá breithe againn rómhinic,' arsa Eoin.

'Bíonn muis,' arsa Mama. 'Rómhinic, i bhfad rómhinic.'

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- tuairisciú
- ceisteanna a chur agus a fhreagairt
- taitneamh a bhaint as amhrán a rá

EISEAMLÁIRÍ

Tá Liam sé bliana d'aois.

Cén aois thú? [Cén aois atá tú?]

Cúig (bliana). / Sé (bliana).

ÁISEANNA

- Póstaer 8 – Ag siopadóireacht le Mam (as Ceacht 1)
- An t-amhrán ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 21)

CUR CHUIGE

Pléigh an póstaer.

Múin na heiseamláirí thuas.

Dírigh aird na ndaltaí ar an gcáca ar an bpóstaer agus pléigh aois Liam.

Ceistíodh na daltaí a chéile faoina n-aoiseanna.

Tabhair cuireadh ansin do dhaltáí ó ranganna eile teacht isteach sa rang agus lig do dhaltáí do rangsa iad a cheistiú faoina n-aois. Sula gceistítear dalta ar leith iarr ar na daltaí i do rang aois an dalta sin a thomhas. Nuair a deir an dalta cén aois é faigh amach cé hiad na daltaí a thomhas i gceart.

Iarr ar na daltaí éisteacht go cúramach leis an amhrán lena fháil amach an mó duine atá ag canadh ar an dlúthdhiosca. Seinn an dlúthdhiosca nó abair an t-amhrán. (Cuir in oiriúint do Ghaeilge an cheantair é más gá.)

MO LÁ BREITHE (Fonn: *I have a big Teddy*)

(Dalta A ag canadh)

Inniu mo lá breithe,
'S táimse ar bís.
Is buachaill breá mór mé,
Táim sé bliana d'aois.
Cáca mór blasta,
Tá sé choinneal air.
Bronntanais dheasa
Ó mo chairde go léir.

(Dalta A ag canadh)

Beidh cóisir agamsa,
Inniu i mo theach.
Beidh spórt agus spraoi ann,
Ar mhaith leatsa teacht?

(Dalta B ag canadh)

Táimse mór leatsa,
Is maith liom thú.
Ba mhaith liom dul,
Chuig do chóisir inniu.

Dearbhaigh gur beirt atá ag canadh ar an dlúthdhiosca.

Múin an t-amhrán.

Roinn an rang ina dhá leath chun an dá chuid den amhrán a chanadh.

Can an t-amhrán aon uair a bhíonn lá breithe ag dalta éigin sa rang. (Can 'Is cailín breá mór mé' i líne 3 nuair a bhíonn lá breithe cailín ann.)

Iarr ar na daltaí a rá cén aois atá ag daltaí áirithe sa rang.

FORLEATHNÚ

- © Úsáid an chairt 'Lá Breithe Sona Duit' le Paula Nic Cionnaith (Spraoi, Indreabhán, Co. na Gaillimhe) chun míonna na bliana a mhúineadh. Pléigh dáta a lá breithe le gach dalta. Coimeád cuntas orthu ar an gcairt. Díriú aird na ndaltaí ar an gcairt go rialta i rith na bliana.

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- cuireadh a thabhairt agus glacadh leis
- cion a léiriú

EISEAMLÁIRÍ

Táimse [Tá mise] **mór leatsa. Ar mhaith leat teacht chuig mo chóisir** [m'fhéasta]?
Ba mhaith.

ÁISEANNA

- An t-amhrán ar an dlúthdhiosca (as Ceacht 2) (Dlúthdhiosca 1, Rian 21)
- Leathanach 24 in *Mo Leabharsa*

CUR CHUIGE

Téigh siar ar an amhrán 'Mo Lá Breithe' (Ceacht 2).

Múin na heiseamláirí thuas.

Tabhair na daltaí go dtí an halla. Cuir iad ina seasamh ina bhfáinne, i ngreim láimhe ar a chéile. Iarr orthu na lámha a ardú. Iarr ar dhalta A scipeáil isteach is amach faoi na lámha a fhad is a chanann an rang an chéad véarsa den amhrán. Iarr air stopadh nuair atá an chéad véarsa thart. Díríodh sé ar pé dalta atá os a chomhair amach (dalta B). Déarfadh sé **'Táimse** [Tá mise] **mór leatsa. Ar mhaith leat teacht chuig mo chóisir** [m'fhéasta]?' Freagróidh dalta B **'Ba mhaith'**. Iarr ar dhalta B seasamh taobh thiar de dhalta A agus greim a bhreith ar a dhroim chun 'traein' a dhéanamh. Tosaigh an cluiche arís leis an mbeirt acu ag scipeáil isteach is amach faoi na lámha an uair seo. Iarr orthu stopadh nuair atá an chéad véarsa ráite. Díríodh dalta B ar pé dalta atá os a chomhair amach (dalta C). Déarfadh sé **'Táimse** [Tá mise] **mór leatsa. Ar mhaith leat teacht chuig mo chóisir** [m'fhéasta]?' Freagróidh dalta C **'Ba mhaith'**. Iarr air seasamh taobh thiar de dhalta B agus greim a bhreith ar a dhroim, etc.

Tabhair na daltaí ar ais go dtí an seomra ranga. Léigh leathanach 24 in *Mo Leabharsa* in éineacht leo. Iarr orthu pictiúr dá gcóisir féin a tharraingt sa spás cuí agus cabhraigh leo abairt a scríobh faoi.

Spreag na daltaí chun na heiseamláirí thuas a úsáid nuair a bheidh siad ag tabhairt cuireadh dá chéile ar féasta nó ag glacadh le cuireadh.

FORLEATHNÚ

- © Pléigh a gcairde leis na daltaí. Iarr orthu labhairt faoi na rudaí a dhéanann siad in éineacht lena gcairde. Múin más gá:

Is é / í / iad ...(ainm / ainmneacha) **an cara / na cairde is fearr atá agam.**

Táim / Nílím mór le ...(ainm / ainmneacha).

Bímid [Bíonn muid] **ag súgradh** [ag déanamh spraoi / ag imirt / ag déanamh cuideachta / ag déanamh cuileachta] **le chéile.**

Is maith liom nuair a bhíonn daoine ag imirt liom. Ní maith liom nuair nach mbíonn.

Bím uaigneach / Cuireann sé as dom [Goilleann sé orm] **nuair**

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- tuairisciú

EISEAMLÁIRÍ

D’ith mé [D’itheas] ... **nuair a bhí ocras orm.**

D’ól mé [D’ólas] ... **nuair a bhí tart orm.**

ÁISEANNA

- Bosca biongó ‘Bia’ – cártaí biongó, greille, pictiúrchártaí
- 8 licín an duine do gach dalta

CUR CHUIGE

Múin na heiseamláirí thuas.

Tabhair amach na cártaí biongó. Tabhair amach na licíní. Measc na pictiúrchártaí. Píoc an chéad phictiúrchárta, e.g. práta, agus taispeáin don rang é. Abair **‘D’ith mé** [D’itheas] **práta** [fata] **nuair a bhí ocras orm’** agus leag síos an pictiúrchárta ar an ngreille. Na daltaí a bhfuil pictiúr de phráta ar a gcárta biongó acu, cuirfidh siad licín anuas air. Píoc an dara pictiúrchárta, e.g. bainne, agus taispeáin don rang é. Abair **‘D’ól mé** [D’ólas] **bainne nuair a bhí tart orm’** agus leag síos an pictiúrchárta ar an ngreille. Na daltaí a bhfuil pictiúr de bhainne ar a gcárta biongó acu, cuirfidh siad licín anuas air. Lean ar aghaidh mar seo leis an gcluiche go dtí go mbeidh gach pictiúr clúdaithe ag dalta éigin. Déarfadh sé sin **‘Biongó!’** Cinntigh go bhfuil an cluiche buaite ag an dalta sin. Lig dó d’áit féin a thógáil sa chéad chluiche eile. Cinntigh go bhfuil gach licín tógtha de na cártaí don chluiche nua.

Scríobh na heiseamláirí ar an gclár dubh. Léigh iad. Iarr ar na daltaí iad a scríobh ina gcóipleabhar agus pictiúir / focail dá rogha féin a chur sna bearnaí. Iarr ar dhaltaí aonair a n-abairtí a léamh ansin.

Nóta

- D'fhéadfá an cluiche thuas a imirt go minic i rith na bliana ach eiseamláirí difriúla a úsáid, e.g.
Is / Ní maith liom
Chuaigh mé go dtí an siopa agus cheannaigh mé
Rachaidh mé go dtí an siopa agus ceannóidh mé
Chonaic mé ... sa siopa.
Íosfaidh mé ... (bia) nuair a bheidh [nuair a bheas] ocras orm.
Ólfaidh mé ... (deoch) nuair a bheidh [nuair a bheas] tart orm.
Ithim / Ní ithim ... ag cóisir [ag féasta].
Ólaim / Ní ólaim ... ag cóisir [ag féasta], etc.
- D'fhéadfá an cluiche seo a imirt ó bhéal amháin gan na pictiúrchártaí a thaispeáint.
- D'fhéadfá úsáid a bhaint as taobh na bpictiúrchártaí nach bhfuil ach an focal air leis an gcluiche a imirt.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Roinn an rang ina mbeirteanna sula mbaintear na licíní de na cártaí biongó. Iarr ar dhalta A a insint do dhalta B cad iad na focail óna chárta féin a ghlaoigh / nár ghlaoigh an múinteoir amach. Múin más gá **'Ghlaoigh [Scairt] an múinteoir amach ... agus ... ach níor ghlaoigh [níor scairt] sé amach ... agus ...'**. Iarr ar dhalta B an rud céanna a dhéanamh ansin ag tagairt dá chárta féin dó.
- ⊙ Múin más gá nathanna a chuirfidh le cumarsáid na ndaltaí le linn an chluiche thuas, e.g.
Ní raibh ach pictiúr amháin / dhá phictiúr fágtha agamsa le clúdach.
B'fhéidir go mbuafaidh mé.
Tá súil agam go mbuafaidh mé an chéad chluiche eile.
Ar ghlaoigh an múinteoir amach ... (bia)?
Gabh mo leithscéal, a mhúinteoir, níor chuala mé [níor airíos / níor mhothaigh mé] thú.
A mhúinteoir, an bhfuil cead againn [an bhféadfadh muid / an bhféadfaimis / an dtig linn] cluiche eile biongó a imirt?

FOCAIL ATÁ SA BHIONGÓ 'BIA'

1. arán	14. feoil
2. bainne	15. iasc
3. bairín breac	16. ispíní
4. barra seacláide	17. leite
5. briosaí	18. muga caife
6. burgar	19. pizza
7. cáis	20. prátaí
8. calóga arbhair	21. sceallóga
9. ceapaire	22. sicín
10. císte	23. sú oráiste
11. cóc	24. ubh
12. criospaí	25. uisce
13. cupán tae	26. úll

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- bianna éagsúla a aithint
- tuairisciú

EISEAMLÁIRÍ

Bíonn [salann / anlann trátaí / bainne / siúcra / im / subh] agam ar ...(bia).

ÁISEANNA

- Leathanach 25 in *Mo Leabharsa*
- Bianna éagsúla – salann, anlann trátaí, bainne, siúcra, subh, im, arán

CUR CHUIGE

Téigh siar ar an rann ‘An Bricfeasta’ (cúrsa na Naíonán Beag agus leathanach 311 sa leabhar seo).

Múin an eiseamláir thuas. Bain úsáid as na bianna éagsúla. Taispeáin go gcuireann daoine bianna áirithe le chéile, e.g. **‘Bíonn im / subh / mil agam ar arán,’** etc.

Pléigh na bianna ar leathanach lch 25 in *Mo Leabharsa* a itear le chéile, e.g. **‘Bíonn salann agam ar na sceallóga.’** Spreag na daltaí chun an eiseamláir thuas a úsáid. Iarr orthu ansin an chéad rud ar thaobh na láimhe clé den leathanach (bainne) a cheangal leis an mbia / leis an deoch a itheann siad leis é. Déarfaidh dalta, e.g. **‘Bíonn bainne agam ar na calóga arbhair.’** Féach cé eile a raibh an freagra sin aige. Féach an raibh freagra difriúil ag aon dalta, e.g. **‘Bíonn bainne agam ar an tae.’** Iarr orthu na rudaí eile ar an leathanach a cheangal le chéile. Iarr ar dhaltá aonair an eiseamláir thuas a úsáid chun cur síos ar na bianna eile a cheangail siad.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Pléigh nithe éagsúla a bhíonn ag daoine ar phrátaí, ar phasta, etc.
- ⊙ Pléigh an blas a bhíonn ar bhianna éagsúla. Múin más gá **‘Bíonn salann goirt. / Bíonn siúcra milis. / Bíonn líomóid searbh,’** etc.
- ⊙ Pléigh an scanra / na gréithe a úsáideann daoine chun bianna éagsúla a ithe. Múin más gá **‘Ithim ...(bia) le spúnóg / le scian agus forc’** agus **‘Ólaim ...(deoch) as gloine / cupán [cupa] / muga [mugín].’**

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

- Na feidhmeanna teanga a bhaineann leis an téama a dhaingniú

ÁISEANNA

- Póstaer 8 – Ag siopadóireacht le Mam (as Ceacht 1)
- Leathanach 26 in *Mo Leabharsa*

CUR CHUIGE

Pléigh an póstaer.

Can an t-amhrán ‘Mo Lá Breithe’ (Ceacht 2).

Úsáid an póstaer chun cluiche ‘Feicim le mo shúilín ghrinn’ a imirt. Abair ‘Feicim le mo shúilín ghrinn rud a thosaíonn le ‘c’. Freagróidh na daltaí, e.g. **‘Feicim cailín’** (Cáit, císte [cáca], criospaí). Imir arís le rudaí a thosaíonn le ‘m’, e.g. Mamaí, milseáin agus mála. Déan amhlaidh le rudaí a thosaíonn le ‘b’, e.g. buachaill, balún, burgar agus buidéal.

Iarr ar na daltaí leathanach 26 in *Mo Leabharsa* a oscailt. Abair leo go bhfuil roinnt difríochtaí idir é agus an póstaer. Iarr orthu na difríochtaí a aimsiú. Iarr ar dhalta tuairisc a thabhairt ar na difríochtaí. Déarfadh sé, e.g. **‘Tá / Níl Liam sa phictiúr in *Mo Leabharsa*. Tá cúig / sé choinneal ar an gciste [ar an gcáca]. Tá bananaí / uibheacha ag Cáit. Níl / Tá mála dearg / uaine [glas] ag Mamaí. Tá / Níl caipín ar Eoin.’**

FORLEATHNÚ

- ⊙ Múin más gá nathanna a chabhróidh leis an gcumarsáid i rith an chluiche ‘Feicim le mo shúilín ghrinn’, e.g.

Ní fheicim rud ar bith [aon rud / dada / faic / aon cheo] **ag tosú le ...**(litir). **An bhfeiceann tusa?**
Gabh mo leithscéal, a mhúinteoir, ach ní féidir liom [ní thig liom / nílim ábalta / nílim in ann]
an póstaer a fheiceáil [a fheiscint]. **Tá ...**(ainm dalta) **sa bhealach orm** [sa tslí orm / i mo chosán],
 etc.

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- ceisteanna a chur agus a fhreagairt
- taitneamh a léiriú

EISEAMLÁIRÍ

An dtaitníonn ... leat?

Taitníonn / Ní thaitníonn. An dtaitníonn sé leatsa?

Taitníonn ...(bia) linn.

ÁISEANNA

- Fótachóip as Cúrsa Comhtháite Gaeilge (leathanach 137) – gearr amach na cártaí
- Leathanach 27 in *Mo Leabharsa*

CUR CHUIGE

(Nóta: Moltar cúpla lá a chaitheamh leis an gceacht seo.)

Pléigh na cártaí leis an rang. Cabhraigh leis na daltaí na habairtí atá scríofa orthu a léamh.

Múin na heiseamláirí thuas.

Cuir na cártaí isteach i mála. Iarr ar bheirt daltaí teacht os comhair an ranga. Tógadh dalta A cárta amháin as an mála agus léadh sé dó féin é. Ceistíodh sé dalta B de réir na ceiste atá ar an gcárta. Déarfadh sé, e.g. **‘An dtaitníonn bainne leat?’** Freagróidh dalta B **‘Taitníonn. / Ní thaitníonn. An dtaitníonn sé leatsa?’** Má thaitníonn bia áirithe leis an mbeirt acu cuirfidh siad an cárta a bhaineann leis an mbia sin i gcarn faoi leith. Lig dóibh leanúint ar aghaidh ar an mbealach céanna leis na cártaí eile. Ag an deireadh iarr orthu a insint don rang cad iad na bianna a thaitníonn leis an mbeirt acu. Déarfadh siad **‘Taitníonn ... agus ... linn’**. Déan amhlaidh le beirteanna eile.

Léigh agus pléigh leathanach 27 in *Mo Leabharsa*. Iarr ar na daltaí ✓ nó ✗ a chur sna boscaí de réir a rogha féin. Pléigh na torthaí leo. Léigh an abairt sa bhosca i mbun an leathanaigh. Iarr ar na daltaí pictiúr de dhá bhia eile a thaitníonn leo a tharraingt sa bhosca.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Pléigh nathanna eile a léiríonn taitneamh / easpa taitnimh a d'fhéadfadh na daltaí a úsáid sa chluiche thuas. Múin más gá:

Taitníonn sé go mór / thar cionn liom. [Tá dúil mhór agam ann. / Tá an-dúil agam ann. / Is breá liom é.]

Ní thaitníonn sé beag ná mór [olc ná maith] **liom.** [Níl dúil ar bith agam ann. / Ní maith liom beag ná mór é.]

Tá an ghráin shíoraí [an ghráin dhearg] **agam ar Céard** [Cad] **fútsa?** [Cad é fá dtaobh duitse?]

agus nathanna eile de réir Ghaeilge an cheantair.

- ⊙ Pléigh na fáthanna nach dtaitníonn bianna éagsúla leis na daltaí. Múin más gá:

Tá ... róghoirt / rómhilis / róshearbh / róghéar.

Tá blas gránna [suaithní] **air.**

Tá dath aisteach [ait] **air,** etc.

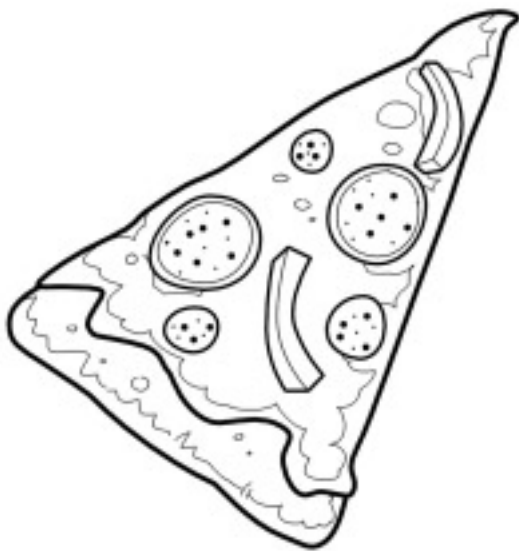
- ⊙ Léigh agus pléigh an leabhar *Lá Breithe Sona* (Céim ar Chéim, Sraith 2 – An tÁisaonad Lán-Ghaeilge, Coláiste Ollscoile Naomh Mhuire – ISBN 0-7901-2834-9).

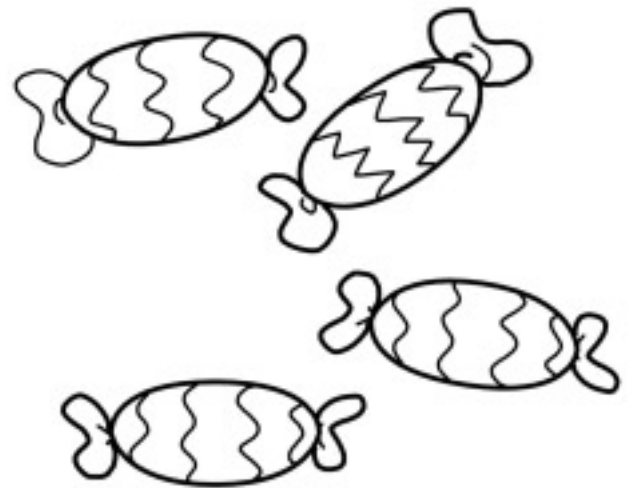
An dtaitníonn bainne leat?

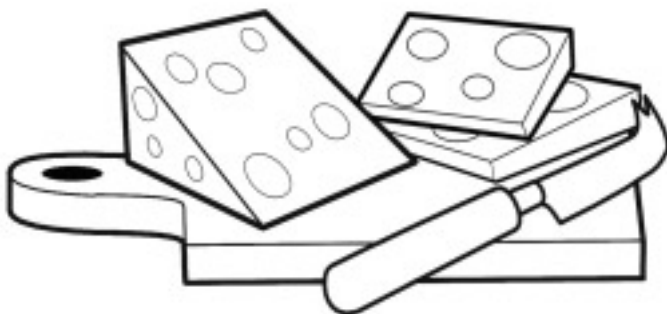
An dtaitníonn ubh leat?

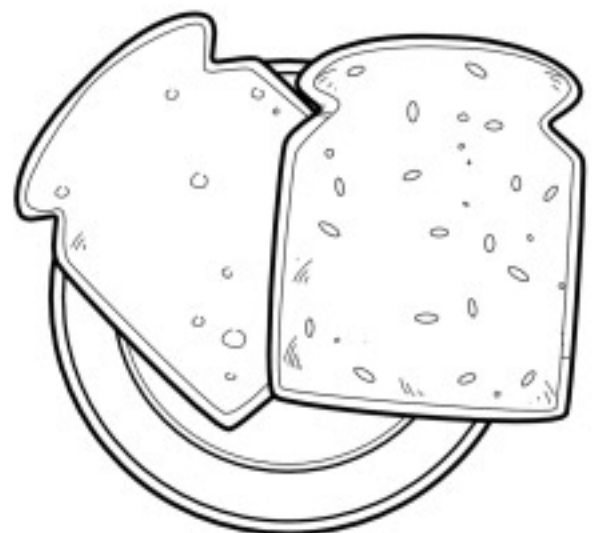
An dtaitníonn *pizza* leat?

An dtaitníonn milseáin leat?

An dtaitníonn cáis leat?

An dtaitníonn arán leat?

Siopadóireacht

CEACHT 1

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- éisteacht le rann agus taitneamh a bhaint as
- tuairisciú

EISEAMLÁIRÍ

Thit ...(ainm).

Thit mé. [Thiteas.]

Ghortaigh mé [Ghortaíos] [**mo ghlúin** / **mo cheann** / **mo lámh** [mo láimh] / **mo chos** [mo chois] / **mo mhéar** [mo mhéir] / **mo ...**].

Bhí mé [Bhíos] / **Ní raibh mé** [Ní rabhas] **ag cur fola.**

Bhí / Ní raibh fuil le [as] **mo ...**(ball coirp).

ÁISEANNA

- Póstaer 9 – Bríste Sractha
- An rann ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 7)
- Líreacán dearg agus bán

CUR CHUIGE

(**Nóta:** Moltar cúpla lá a chaitheamh leis an gceacht seo.)

Téigh siar ar an amhrán ‘Tá Teidí ag Siúl’ (cúrsa na Naíonán Beag agus leathanach 312 sa leabhar seo). Ceistigh na daltaí faoin gcúis a raibh Teidí ag gol. Dearbhaigh gur thit sé.

Múin na heiseamláirí thuas.

Pléigh an póstaer.

Iarr ar na daltaí éisteacht leis an rann lena fháil amach cad a chuir an múinteoir ar ghlúin Eoin. Seinn an dlúthdhiosca nó abair an rann. (Cuir in oiriúint do Ghaeilge an cheantair é más gá.)

BRÍSTE STRACAITHE

Thiteas ar scoil, a Mham,
Is ghortaíos mo ghlúin.
Bhíos ag cur fola.
Ú! Ú! Ú!

Chuir an múinteoir greimlín orm,
Is thug dom líreacán.
Bhí sé sin an-deas,
Bhí sé dearg agus bán.

Táim ceart go leor arís, a Mham,
Ach aon rud amháin.
Tá mo bhríste STRACAITHE,
Tá poll mór groí ann!

Dearbhaigh gur chuir an múinteoir greimlín ar ghlúin Eoin. Fiafraigh de na daltaí cén fáth ar chuir sí greimlín air.

Iarr ar dhalta cur síos gairid a dhéanamh ar ócáid ar thit sé féin ar scoil, ag úsáid na n-eiseamláirí thuas dó.

Seinn an rann arís agus cuir geáitsí leis.

Geáitsí

Véarsa 1: Dhá lámh á n-ísliú os do chomhair amach.
Lámh ar do ghlúin.
Lámh ag sleamhnú síos ó do ghlúin.
Aghaidh chráite ort.

Véarsa 2: Lig ort go bhfuil tú ag cur greimlín ar do ghlúin.
Taispeáin an líreacán.
Cuimil do bholg.
Taispeáin na dathanna ar an líreacán.

Véarsa 3: Crom do cheann.
Cuir suas an chéad mhéar.
Lámha ar do bhríste agus ansin iad ag imeacht óna chéile ‘ag sracadh an bhríste’.
Déan ciorcal mór le do lámha.

De réir a chéile bíodh na daltaí ag rá an rainn in éineacht leat agus bídís ag déanamh na ngeáitsí.

Iarr ar thriúr daltaí mím a dhéanamh (Mamaí, Eoin, an múinteoir) a fhad is a deir na daltaí eile an rann in éineacht leis an dlúthdhiosca.

Spreag na daltaí chun na heiseamláirí thuas a úsáid nuair a thiteann siad féin nó duine éigin eile.

FORLEATHNÚ

⊙ Le cabhair na ndaltaí cum sceitse bunaithe ar pháistí ag titim sa chlós.

⊙ Iarr ar na daltaí scéal a insint faoi dhuine éigin a thit. Múin más gá:

Thit ...(ainm) **ar an mbóthar / ar an tsráid / sa pháirc / sa ghairdín cúil / anuas an staighre / amach as an leaba /**

Tháinig ...(ainm) **i gcabhair air / uirthi.** [Thug ... (ainm) tarrtháil air / uirthi. / Tháinig ... (ainm) chun cuidiú leis / léi.]

B'éigean dó / di [Chaith sé / sí] **dul chuig dochtúir.** [Bhí air / uirthi dul i gcomhairle dochtúra.]

Scríob ...(ainm) **a lámh / a g(h)lúin / a ... agus anois tá screabóg** [screab / gearb / gearbóg] **air / uirthi.**

Bhris ...(ainm) **a c(h)os / a rúitín** [a m(h)urnán] / **a (h)uillinn / a rosta** [caol na láimhe].

Cuireadh greimeanna ina c(h)láréadan [i gclár a (h)éadain] / **ina leiceann / ina**

Bhí fuil shróine leis / léi.

Bhí an fhuil ag teacht ina slaodanna [ina slaoda].

Thit ...(ainm) **i laige** [i bhfanntais]. [Tháinig lagar ar ... (ainm).]

Tá sé / sí ceart go leor arís. [Tá sé / sí tagtha chuige / chuici féin.]

Tá biseach [feabhas] **air / uirthi.**

nó nathanna áitiúla eile.

Siopadóireacht

CEAHT 2

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- tuairisciú

EISEAMLÁIRÍ

Thit ...(ainm dalta) **agus tá a b(h)ríste / a g(h)eansaí / a riteoga sractha** [stracaithe / stróicthe].

ÁISEANNA

- An rann ar an dlúthdhiosca (as Ceacht 1) (Dlúthdhiosca 1, Rian 7)
- Greamaitheoir as *Mo Leabharsa* (lár an leabhair)
- Lipéad ‘Thit Eoin agus tá a bhríste sractha [stróicthe]’ (le déanamh ag an múinteoir)
- Póstaer 9 – Bríste Sractha (as Ceacht 1)

CUR CHUIGE

(**Nóta:** Is fearr an ceacht seo a dhéanamh sa halla nó sa chlós. Cinntigh go dtugann na daltaí go léir an greamaitheoir as *Mo Leabharsa* leo.)

Téigh siar ar an rann ‘Bríste Stracaithe’ (Ceacht 1). Spreag na daltaí chun é a rá in éineacht leis an dlúthdhiosca nó gan é.

Múin an eiseamláir thuas.

Cuir na daltaí ina seasamh ina bhfáinne. Dúnaidís a súile. Roghnaigh dalta. Iarr air luí ar an urlár lasmuigh den fháinne agus ligean air go bhfuil sé tar éis titim agus go bhfuil ball éadaigh éigin leis sractha. Cuireadh sé an greamaitheoir ar an mball éadaigh sin. Déarfaidh sé **‘Thit mé [Thiteas]!’** agus tosóidh sé ag gol. Iarr ar dhaltai aonair a thomhas cé a thit agus cén ball éadaigh a shrac sé. Bainidís úsáid as an eiseamláir thuas. Glac le freagraí ó roinnt mhaith daltaí. Ansin iarr orthu a súile a oscailt agus féachaint an raibh an ceart acu. Iarr ar na daltaí a thomhais i gceart **‘Bhí an ceart agamsa!’** a rá. Imir an cluiche arís.

Roinn an rang ina ngrúpaí chun an cluiche a imirt. Tabhair seans do gach dalta a ghreamaitheoir a úsáid.

Tabhair na daltaí ar ais go dtí an seomra ranga. Croch an lipéad in aice leis an bpóstaer. Léigh é.

Iarr ar na daltaí pictiúr a tharraingt díobh féin agus taispeánaidís cén ball éadaigh a bhí ‘sractha’ acu sa chluiche. Iarr orthu a n-ainm a chur lena bpictiúr. Bailigh na pictiúir. Iarr ar dhalta teacht os comhair an ranga ansin, pictiúr a roghnú agus labhairt faoi. Déarfadh sé cé a thit (cabhraigh leis an t-ainm a léamh más gá) agus cén ball éadaigh atá sractha aige, e.g. **‘Thit Máire agus tá a sciorta sractha** [stracaithe / stróicthe].’ Dearbhaigh an bhfuil an ceart aige. Déan amhlaidh le daltaí eile.

FORLEATHNÚ

- © In áit na heiseamláire thuas múin más mian leat **‘Is dóigh liom** [Déarfainn / Ceapaim / Sílim / Measaim / Déanaim amach / Táim ag déanamh] **gur thit ...**(ainm dalta) **agus go bhfuil a ...**(ball éadaigh) **sractha** [stracaithe / stróicthe]’ agus **‘Bhí a fhios agamsa gurbh é / í ...**(ainm dalta) **a thit.**’

Siopadóireacht

CEACHT 3

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- éisteacht le sceitse agus taitneamh a bhaint as

ÁISEANNA

- Póstaer 9 – Bríste Sractha (as Ceacht 1)
- An sceitse ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 2, Rian 21)
- Puipéid chairtchláir as Cúrsa Comhtháite Gaeilge – Mamaí, an siopadóir agus Eoin (greamaigh bata líreacáin ar cúl gach puipéad)

CUR CHUIGE

Abair an rann ‘Bríste Stracaithe’ (Ceacht 1). Iarr ar na daltaí scéal an rainn a insint. Úsáid an póstaer chun cabhrú leo. Pléigh tuairimí na ndaltaí ar cad a dhéanfaidh Mamaí agus Eoin anois.

Iarr ar na daltaí éisteacht go cúramach leis an sceitse lena fháil amach an mó duine atá ag caint. Seinn an dlúthdhiosca.

U

SIOPA ÉADAÍ (Leagan Ultach)

Siopadóir: Dia daoibh.

Mamaí & Eoin: Dia is Muire duit.

Siopadóir: Cad é atá uait, a Bhríd?

Mamaí: Brístí d'Eoin, le do thoil.

Siopadóir: Tá go maith. Cuir ort na brístí seo, a Eoin.

Eoin: Tá siad rómhór domh.

Siopadóir: Cuir ort na brístí seo.

Eoin: Tá siad sin róbheag domh.

Siopadóir: Cuir ort iad seo mar sin.

Eoin: Tá siad seo díreach fóirsteanach.

Siopadóir: Cad é do bharúil, a Bhríd?

Mamaí: Tá siad sin go breá. Ceannóidh mé iad.

Eoin: Go raibh míle maith agat, a Mhamáí. Is tú an Mamaí is fearr ar an domhan!

M

SA TSIOPA ÉADAIGH (Leagan Muimhneach)

- Siopadóir: Dia daoibh.
Mamáí & Eoin: Dia is Muire duit.
Siopadóir: Cad atá uait, a Bhríd?
Mamáí: Treabhsar d'Eoin, más é do thoil é.
Siopadóir: Tá go maith. Triail ort an treabhsar so, a Eoin.
Eoin: Tá sé seo rómhór dom.
Siopadóir: Triail ort an ceann so.
Eoin: Tá sé sin róbheag dom.
Siopadóir: Triail ort an ceann so mar sin.
Eoin: Tá sé seo díreach oiriúnach dom.
Siopadóir: Cad a cheapann tú, a Bhríd?
Mamáí: Tá sé sin go breá. Ceannóidh mé é.
Eoin: Go raibh míle maith agat, a Mham. Is tú an Mam is fearr ar domhan!

C

SA SIOPA ÉADAÍ (Leagan Connachtach)

- Siopadóir: Dia daoibh.
Mamáí & Eoin: Dia is Muire duit.
Siopadóir: Céard atá uait, a Bhríd?
Mamáí: Treabhsar d'Eoin, más é do thoil é.
Siopadóir: Tá go maith. Triail ort an treabhsar seo, a Eoin.
Eoin: Tá sé rómhór dom.
Siopadóir: Triail ort an ceann seo.
Eoin: Ach tá an ceann sin róbheag dom.
Siopadóir: Triail ort an ceann seo mar sin.
Eoin: Tá sé díreach ceart dom.
Siopadóir: Céard a déarfása, a Bhríd?
Mamáí: Tá sé sin togha. Ceannóidh mé é.
Eoin: Go raibh míle maith agat, a Mhama. Is tú an Mama is fearr ar bith!

Dearbhaigh freagra na ceiste thuas – triúr. Iarr ar na daltaí a rá leat cé hiad. Dearbhaigh an freagra – an siopadóir, Mamáí agus Eoin.

Seinn an dlúthdhiosca arís agus iarr ar na daltaí a fháil amach cén t-ainm atá ar Mhamáí Liam. Dearbhaigh an freagra – Bríd. Iarr orthu ainmneacha a dtuismitheoirí féin a rá. Taispeáin na puipéid chairtchláir do na daltaí ansin. Iarr orthu iad a ainmniú.

Seinn an dlúthdhiosca arís agus lig do thriúr daltaí san am na puipéid a láimhseáil.

FORLEATHNÚ

- © Téigh siar ar chomhaireamh daoine. Múin más gá ‘Tá [duine / beirt / triúr / ceathrar / cúigear / seisear / seachtar / ochtar / naonúr / deichniúr] [ar an bpáirc / sa líne],’ etc.

Siopadóireacht

CEAHT 4

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- tuairisciú

EISEAMLÁIRÍ

Tá an ...(ball éadaigh) **seo rómhór / róbheag / díreach oiriúnach** [fóirsteanch / ceart] **dom** [agam].

ÁISEANNA

- Pictiúrchártaí 10, 11 agus 12
- An sceitse ar an dlúthdhiosca (as Ceacht 3) (Dlúthdhiosca 2, Rian 21)
- Bosca ina bhfuil brístí, geansaithe agus cótaí (Bíodh cinn do leanaí beaga nó do bhabóga, cinn do pháistí 5 nó 6 bliana d'aois agus cinn do dhaoine fásta ann.)
- Púicín [Dallóg]

CUR CHUIGE

Pléigh na pictiúrchártaí.

Múin an eiseamláir thuas.

Seinn an dlúthdhiosca lena fháil amach cad a bhí cearr leis an gcéad bhríste / leis an dara bríste a chuir Eoin air. Dearbhaigh na freagraí. Ceistigh na daltaí faoin tríú bríste. Dearbhaigh go raibh sé díreach oiriúnach d'Eoin.

Imir cluiche púicín. Cuir an bosca ag taobh an tseomra. Iarr ar dhalta amháin teacht amach. Cuir púicín air. Iarr air lámh a chur sa bhosca agus ball éadaigh a roghnú. Bain anuas an púicín. Déarfaidh an dalta **'Tá an [geansaí / bríste / cóta] seo [rómhór / róbheag / díreach oiriúnach** [fóirsteanch / ceart] **dom** [agam]' de réir mar a oireann. Déan amhlaidh le daltaí eile.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Fiafraigh de na daltaí cé mhéad briste a thriail Eoin air sa siopa éadaí. Dearbhaigh gur thriail sé ‘trí cinn’ air. Múin más gá **‘ceann amháin / dhá cheann / trí cinn / ceithre cinn / cúig cinn / sé cinn’**. Comhair rudaí eile sa rang sa tslí chéanna.
(**Nóta:** In imeacht na bliana agus mar chomhtháthú leis an matamaitic múin más gá **‘seacht gcinn / ocht gcinn / naoi gcinn / deich gcinn’**.)
- ⊙ Croch na pictiúrchártaí ar an mballa. Scríobh amach trí lipéad: ‘Tá sé rómhór dom [agam],’ ‘Tá sé róbheag dom [agam]’ agus ‘Tá sé díreach oiriúnach [fóirsteanach / ceart] dom [agam].’ Iarr ar na daltaí gach lipéad a chur leis an bpictiúrchárta ceart.
- ⊙ Iarr ar dhalta cur síos a dhéanamh ar an gcluiche púicín thuas. Déarfaidh sé, e.g. **‘Chuir tú** [Chuiris] / **Chuir an múinteoir púicín** [dallóg] **ar ...**(ainm dalta). **Chuir sé / sí a lámh sa bhosca,** etc.
- ⊙ Cuir rudaí breise sa bhosca. Lig do na daltaí iad a thriail orthu. Múin más gá:
Ní féidir [Ní thig] **liom an bhróg / an léine / an scaif** [an scairf] / **an caipín a chur orm mar tá sé / sí róbheag dom** [agam].
Nílim [Níl mé] **ábalta** [Nílim in ann] **é / í a chur orm.**
Tá [an briste / an sciorta / an gúna / an seaicéad / an geansaí] **seo (i bhfad)** [rófhada / róghearr].

Siopadóireacht

CEAHT 5

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

- An obair a bhaineann leis an téama seo a dhaingniú
- Seó puipéad a léiriú

ÁISEANNA

- Fótachóip as Cúrsa Comhtháite Gaeilge (leathanach 149) ar chairtchlár do gach dalta
- 3 bhata líreacáin do gach dalta
- Siosúir, marcóirí, criáin, pinn luaidhe dhaite, agus cairtchlár
- An sceitse ar an dlúthdhiosca (as Ceacht 3) (Dlúthdhiosca 2, Rian 21)
- Puipéid chairtchláir as Cúrsa Comhtháite Gaeilge – Mamaí, an siopadóir agus Eoin (as Ceacht 3)
- Cóip den sceitse as Ceacht 3 do gach dalta
- Clúdach litreach mór do gach dalta chun na puipéid a thabhairt abhaile.

CUR CHUIGE

(Nóta: D'fhéadfaí na puipéid a dhéanamh sa rang ealaíne.)

Tabhair amach an fhótachóip. Pléigh í. Iarr ar na daltaí a rogha dath a chur ar na puipéid. Nuair a bheidh na puipéid daite acu iarr ar na daltaí iad a ghearradh amach. Iarr orthu a n-ainm féin a scríobh ar chúl na bpuipéad. Greamaigh bata líreacáin ar chúl na bpuipéad ansin. Fág go leor den bhata ag an mbun chun go mbeidh na daltaí ábalta breith orthu.

Roinn an rang ina dtrí ghrúpa ansin. Roghnaigh grúpa a ghlacfaidh páirt Eoin, a Mhamaí agus an tsiopadóir. Tógadh gach dalta sa ghrúpa an puipéad cuí ina lámh. (Úsáid féin na puipéid chairtchláir.) Seinn an sceitse agus abradh gach grúpa a línte féin in éineacht leis an dlúthdhiosca. Ardaídis agus bogaidís na puipéid nuair a bhíonn siad féin ag caint agus íslídís iad nuair nach mbíonn. Déan é seo dhá uair eile ach tabhair ról difriúil do na grúpaí gach uair.

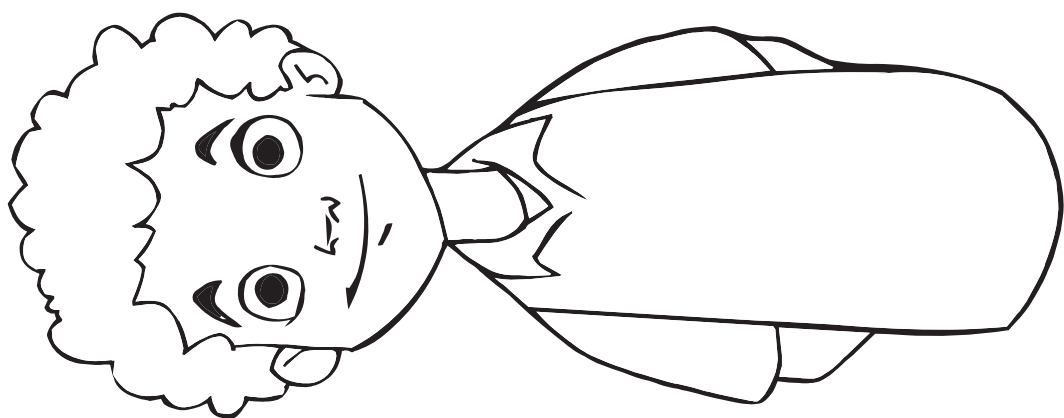
Iarr ar thriúr daltaí seasamh. Roghnaigh cé a ghlacfaidh páirt Eoin, a Mhamaí agus an tsiopadóir. Tagaidís os comhair an ranga agus tugaidís an puipéad cuí leo. Cuiridís seó puipéad i láthair. Abraidís na línte gan an dlúthdhiosca más féidir. Déan amhlaidh le daltaí eile.

Roinn na daltaí ina ngrúpaí de thriúr agus déanadh gach grúpa an seó puipéad sa rang. Siúil timpeall ina measc, ag cabhrú leo más gá.

Tabhair cóip den sceitse do gach dalta. Léigh in éineacht leo é. Iarr ar na daltaí an chóip den sceitse agus na puipéid a chur sa chlúdach litreach. Lig dóibh iad a thabhairt abhaile chun an seó puipéad a léiriú dá muintir.

FORLEATHNÚ

- © Roinn na daltaí ina ngrúpaí de thriúr. Lig dóibh ball éadaigh eile dá rogha féin ‘a cheannach’ agus cur leis an sceitse.

Peata Nua

CEACHT 1

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- éisteacht le rann agus taitneamh a bhaint as
- ainmhithe agus a nglórtha a aithint

ÁISEANNA

- An rann ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 8)
- Pictiúrchártaí 13-20

CUR CHUIGE

Seinn nó abair an rann thíos. (Cuir in oiriúint do Ghaeilge an cheantair é más gá.)

DEIR AN CAT

Deir an cat ‘Mí-abha’.

Deir an madadh ‘Babha-bhabha-bhabha’.

Deir an luch ‘Squíc-squíc’.

Deir an t-éan ‘Twít-twít-twít’.

Deir an bhó ‘Mú-ú’.

Deir an coileach ‘Coc-a-dúdál-dú’.

Deir an mhuc ‘Nguth-nguth’.

Deir an leon ‘Grr-rr-rr’.

Múin an rann.

Imir cluiche ‘Cad a deir?’ leis na daltaí. Iarr ar ochtar daltaí teacht os comhair an ranga agus pictiúrchárta a thógáil. Abair, e.g. ‘Cad a deir an madra?’ Déanann an dalta, a bhfuil an pictiúrchárta den mhadra aige, an glór cuí agus taispeánann sé an pictiúrchárta don rang. Déan amhlaidh leis na hainmhithe eile. Lig do dhalta d’áit a thógáil sa chluiche agus tabhair na pictiúrchártaí d’ochtar eile.

Iarr ar dhalta teacht os comhair an ranga agus imir an cluiche ‘Cad a deir?’ leis gan na pictiúrchártaí a úsáid. Roinn an rang ina mbeirteanna agus ceistidís a chéile sa tslí chéanna.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Pléigh glórtha ainmhithe leis na daltaí. Múin más gá **‘Bíonn madra ag tafann** [ag sceamhaíl / ag amhastraigh] / **cat ag crónán** / **bó ag géimneach** / **coileach ag glaoch,** etc.
- ⊙ Múin an rann seo thíos do na daltaí.

SONAS IS SÓ

Sonas is só,
Géimneach na mbó.
Sonas is suan,
Méileach na n-uan.

- ⊙ Iarr ar na daltaí an t-eolas atá acu faoi na hainmhithe a luaitear thuas a roinnt, e.g. an bia a itheann siad / an áit ina gcónaíonn siad, etc.
- ⊙ Inis an scéal nó seinn an dlúthdhiosca ‘An cat is an luch’ as Scéilín ó Bhéilín (An tAonad Forbartha Curaclaim, Coláiste Mhuire gan Smál / Oidhreacht Chorca Dhuibhne – ISBN 0-906096-10-3).
- ⊙ Imir cluiche ‘An cat is an luch’.

Peata Nua

CEACHT 2

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- éisteacht le fuaimeanna agus iad a aithint
- ceisteanna a fhreagairt
- pictiúir a chur in ord

EISEAMLÁIRÍ

Cad [Céard / Cad é] a chloiseann [a chluineann / a airíonn] tú? (tuiscint a léiriú)

Cat / Madra [Gadhar / Madadh] / Luch [Luchóg] / Éan / Bó / Coileach / Muc / Leon.

ÁISEANNA

- Tasc éisteachta ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 2, Rian 27)
- Leathanach 28 in *Mo Leabharsa*

CUR CHUIGE

Téigh siar ar an rann ‘Deir an Cat’ (Ceacht 1).

Múin na heiseamláirí thuas.

Pléigh na hainmhithe atá ar leathanach 28 in *Mo Leabharsa*.

Seinn an chéad ghlór ar an dlúthdhiosca. Ansin ceistigh dalta mar atá sna heiseamláirí. Iarr ar na daltaí an t-ainmhí cuí a aimsiú ina leabhar agus uimhir a haon a chur sa bhosca. Déan amhlaidh leis na glórtha agus na pictiúir eile. Seinn an rian ar an dlúthdhiosca arís chun seans a thabhairt do na daltaí féachaint an bhfuil na huimhreacha cearta sna boscaí acu. Dearbhaigh na freagraí.

Iarr ar na daltaí na pictiúir a dhathú.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Iarr ar na daltaí suí go ciúin agus a gcuid súl dúnta. Iarr ar dhalta aonair a rá cé na fuaimeanna a chloiseann sé. Déan amhlaidh le daltaí eile. Múin más gá:
Cloisim [Cluinim / Airím] **doras á dhúnadh** [á dhruidim].
Cloisim duine ag casachtach.
Cloisim leoraí amuigh ar an mbóthar [ar an bhealach mhór], etc.
- ⊙ Iarr ar na daltaí a insint don rang cad iad na fuaimeanna a chuala siad agus iad ag teacht ar scoil ar maidin. Múin más gá **‘Chuala mé na héin** [na héanacha] **ag canadh** [ag ceol / ag gabháil fhoinn], **‘Chuala mé adharc gluaisteáin ag séideadh,’** etc.

Peata Nua

CEACHT 3

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- ainmhithe a aithint
- tuairisciú
- mian a léiriú

EISEAMLÁIRÍ

Feicim [Chím / Tchím] [**madraí** [gadhair / madaí] / **éin** / **coiníní** / **lucha** [luchóga] / **hamstair** / **éisc**] **i siopa na bpeataí.**

Ba mhaith [Ba dheas / Ba bhreá] **liom** [**peata madra** [peata madaidh] / **peata éin** / **peata coinín** / **peata luiche** / **peata hamstair** / **peata éisc**] **a bheith agam.**

ÁISEANNA

- Póstaer 10 – Siopa na bPeataí
- Bileog de pháipéar bán do gach dalta

CUR CHUIGE

Pléigh an póstaer.

Múin an chéad eiseamláir thuas.

Úsáid an póstaer chun cluiche ‘Feicim le mo shúilín ghrinn’ a imirt leis an rang, e.g. ‘Feicim ainmhithe ar an bpóstaer a thosaíonn le ‘I’. Dearbhaigh an freagra ‘lucha’. Iarr ar dhalta na lucha a aimsiú ar an bpóstaer. Comhair iad. Imir ‘Feicim le mo shúilín ghrinn’ le fuaimeanna tosaigh na n-ainmhithe eile ar an bpóstaer. Ansin iarr ar dhalta na hainmhithe go léir a fheiceann sé i siopa na bpeataí a ainmniú. Déarfaidh sé **‘Feicim** [Chím / Tchím] **..., ..., ... agus ... i siopa na bpeataí.’**

Múin an dara heiseamláir.

Tabhair amach na bileoga. Iarr ar gach dalta a ainm a scríobh ar a bhileog féin agus pictiúr a tharraingt uirthi den pheata ba mhaith leis a bheith aige. Nuair a bhíonn siad críochnaithe iarr orthu a insint don rang mar gheall air. Déarfaidh siad, e.g. **‘Ba mhaith** [Ba dheas / Ba bhreá] **liom peata coinín a bheith agam,’** etc.

Bailigh na pictiúir agus coimeád le haghaidh Cheacht 4 iad.

Glac nóta de na peataí ba mhaith leis na daltaí a bheith acu agus scríobh uimhir iolra na bhfocal ar lipéid (le haghaidh Cheacht 4).

FORLEATHNÚ

- ☉ Múin an rann seo thíos do na daltaí.

LUICHÍNÍ AG DAMHSA

Luichíní ag damhsa
Thart timpeall an tí,
Luichíní ag damhsa
Is ag ríleáil san oíche!

An cat mór ag faire,
An cat mór ag teacht –
Rithigí, a luichíní!
Rithigí isteach!

- ☉ Pléigh cineálacha éagsúla siopaí leis na daltaí agus na rudaí a bhíonn le ceannach iontu. Iarr orthu a rá cén saghas siopa is fearr leo féin agus cén fáth.
- ☉ Léigh agus pléigh an leabhar *Is mise do chara* as an tsraith ‘Ainmhithe Dílse’ (An Gúm).

Peata Nua

CEAHT 4

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- teoracha a thuiscint agus a leanúint
- tuairisciú

EISEAMLÁIRÍ

Bígí ag rith / ag ithe / ag ól / ag léim / ag tiomáint / ag rince [ag damhsa] /
ag snámh, etc. (tuiscint a léiriú)

Bhíomar [Bhí muid] **ag ól / ag léim, etc.**

ÁISEANNA

- Na pictiúir a tharraing na daltaí i gCeacht 3
- Lipéid a théann leis na pictiúir a tharraing na daltaí i gCeacht 3

CUR CHUIGE

Téigh siar ar an rann ‘Is Féidir Liom’ (cúrsa na Naíonán Beag agus leathanach 310 sa leabhar seo).

Tabhair teoracha mar atá sa chéad eiseamláir thuas agus iarr ar na daltaí iad a leanúint.

Tabhair amach na pictiúir a tharraing na daltaí i gCeacht 3. Iarr ar gach dalta a insint duit cén peata ba mhaith leis a bheith aige féin. Déarfadh dalta, e.g. **‘Ba mhaith** [Ba dheas / Ba bhreá] **liom peata madra a bheith agam.**’ Iarr ar na daltaí a tharraing pictiúr de mhadra seasamh ina ngrúpa in áit áirithe sa seomra ranga. Taispeáin an lipéad ‘Madraí’ don rang. Léigh in éineacht leis an rang é. Tabhair do dhalla éigin sa ghrúpa é agus iarr air seasamh os comhair an ghrúpa. Míniú don ghrúpa gurb iad sin ‘na madraí’ sa chluiche. Déan amhlaidh leis ‘na hainmhithe’ eile.

Abair leis na daltaí go bhfuil siad chun cluiche ‘Lean na teoracha’ a imirt agus go mbeidh orthu a insint ag an deireadh cad iad na gníomhaíochtaí a rinne siad. Iarr ar ‘na madraí’ gníomhaíocht éigin as an gcéad eiseamláir a dhéanamh. Abair, e.g. ‘A mhadraí, bígí ag léim.’ Déan amhlaidh leis ‘na hainmhithe’ eile. Leanadh gach grúpa ar aghaidh leis an ngníomhaíocht a d’iarr tú orthu a dhéanamh go dtí go dtugann tú treoir nua dóibh.

Múin an dara heiseamláir.

Ansinn iarr ar dhallaí as na grúpaí éagsúla a rá cad iad na gníomhaíochtaí go léir a rinne siad sa chluiche. Déarfadh siad, e.g. **‘Bhíomar ag rince, ag snámh agus ag ithe.’**

Greamaigh na pictiúir a tharraing na daltaí ar chairteacha agus cuir na lipéid chuí orthu.

FORLEATHNÚ

- © Iarr ar na daltaí cur síos ar chuid de na gníomhaíochtaí a rinne siad sa rang / sa chlós inné. Múin más gá **‘Bhíomar** [Bhí muid] **ag léamh / ag scríobh / ag dathú / ag canadh** [ag ceol], **‘Bhíomar ag scipeáil / ag imirt peile** [ag imirt caide] / **ag imirt ‘An cat is an luch’ / ag imirt iománaíochta** [ag iomáint] / **ag imirt sacair,** etc.
- © Téigh siar ar an rann ‘Mo Mhadra’ (as *Leabhar Cúnta an Oide na Naíonán Beag*).

MO MHADRA

Sin é mo mhadra
Ina shuí ar an stól,
Bíonn sé ag ithe,
Bíonn sé ag ól.

Ólann sé bainne,
Is itheann sé arán,
Is deir sé ‘bhuf, bhuf’
Nuair a bhíonn sé lán.

Peata Nua

CEACHT 5

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- éisteacht le scéal agus taitneamh a bhaint as

ÁISEANNA

- Leabhar Mór den scéal
- An scéal ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 2, Rian 7)
- Leathanach 29 in *Mo Leabharsa*

CUR CHUIGE

(**Nóta:** Beidh an dara cuid den scéal seo á insint i gCeacht 7.)

Inis / léigh an scéal nó seinn an dlúthdhiosca.

Iarr ar dhaltá aonair an scéal a insint ina gcuid focal féin.

Pléigh an pictiúr ar leathanach 29 in *Mo Leabharsa*. Léigh an bolgán cainte leis an rang. Fiafraigh de na daltaí cad a dúirt Liam le Dug nuair a fuair Dug an cúl (**‘Is tú an peata is fearr ar (an) domhan** [is fearr ar bith]). Fiafraigh de na daltaí an cuimhin leo an nath a chloisteáil cheana (Siopadóireacht: Ceacht 3 **‘Is tú an Mamaí is fearr ar (an) domhan** [is fearr ar bith])). Iarr ar na daltaí an pictiúr a dhathú.

Úsáid an nath ‘Is tú an ... is fearr ar (an) domhan [is fearr ar bith]’ nuair a bhíonn na daltaí á moladh agat. Abair, e.g. ‘Is tú an cailín / buachaill / páiste / dalta is fearr ar (an) domhan [is fearr ar bith].’

FORLEATHNÚ

- ⊙ Spreag na daltaí chun an nath **‘Tá súil agam go gceannóidh ... (duine) ... (rud) dom’** a úsáid i gcomhthéacsanna eile. Múin más gá **‘Tá súil agam go gceannóidh Mamaí [bábóg / uachtar reoite / bróga nua [bróga úra]] dom,’** etc.
- ⊙ Pléigh cluichí peile / sacair / iománaíochta / rugbaí leis na daltaí. Labhair faoi fhoireann an chontae / faoi fhoireann na hÉireann / faoi fhoirne éagsúla sacair / faoi pheileadóirí maithe, etc. Fiafraigh díobh an imríonn siad féin / a ndeartháireacha / a ndeirfiúracha móra le foireann ar bith.
- ⊙ Iarr ar na daltaí an cúl báire / an líontán, etc, a aimsiú sa phictiúr in *Mo Leabharsa*.
- ⊙ Dírigh aird na ndaltaí ar an nath sa scéal **‘Is fada liom go dtiocfaidh Daidí [Daid / Deaide] abhaile** [chun an bhaile]’. Meall abairtí eile ó na daltaí ag tosú le **‘Is fada liom [Nach fada uainn] ...’**. Múin más gá **‘Is fada liom [Nach fada uainn] go mbeidh mo lá breithe ann,’ ‘Is fada liom [Nach fada uainn] go rachaidh mé abhaile,’** etc.

U

PEATA LIAM (CUID 1) (Leagan Ultach)

Casadh Nóirín ar Liam ag geata na scoile maidin Dé hAoine.

‘Tá scéal agam duit,’ arsa Nóirín leis. ‘Cheannaigh mo Dhaidí madadh domh inné.’

‘Ó, go deas!’ arsa Liam. ‘Cén cineál madaidh é?’

‘Tá sé donn agus bán,’ arsa Nóirín, ‘agus tá sé galánta.’

‘An bhfuil sé mór nó beag?’ arsa Liam.

‘Tá sé beag,’ arsa Nóirín, ‘ach níl sé róbhag. *Ringo* is ainm dó.’

‘Cá bhfuair do Dhaidí é?’ arsa Liam.

‘Cheannaigh sé i siopa na bpeataí é,’ arsa Nóirín.

‘Ó, níl peata ar bith agamsa,’ arsa Liam. ‘Ba mhaith liom peata a bheith agam.’

‘B’fhéidir go gceannódh do Dhaidí peata duit,’ arsa Nóirín.

‘Níl a fhios agam,’ arsa Liam, ‘ach cuirfidh mé ceist air anocht.’

Leis sin bhuail an clog agus chuaigh na páistí isteach sa rang. Ní raibh i bhfad gur thosaigh Liam ag smaointiú ar na hainmhithe uilig a bhíonn i siopa na bpeataí: madaí, éanacha, coiníní, luchógaí, hamstair, iasc....

‘Múscail, a Liam,’ arsa an múinteoir.

Léim Liam aniar sa chathaoir. Chonaic sé go raibh an múinteoir ag a thaobh.

‘Níl suim ar bith déanta agat go fóill,’ arsa an múinteoir, ‘agus tá achan duine eile chóir a bheith críochnaithe.’

‘Ó, tá brón orm, a mhúinteoir,’ arsa Liam. ‘Déanfaidh mé anois iad.’

Thosaigh Liam ag obair go gasta agus níorbh fhada go raibh sé críochnaithe leis na suimeanna.

I ndiaidh am lóin thosaigh Liam ag smaointiú ar pheataí arís.

‘Má bhíonn Daidí toilteanach peata a cheannach domh, cén ceann a phiocfaidh mé amach – madadh nó éan nó coinín nó luchóg nó hamstar nó iasc, nó ... DINEASÁR?’

Sea, bheadh dineasár go deas! Níl peata dineasáir ag duine ar bith de mo chairde.’

Lean Liam leis ag smaointiú agus ag smaointiú. Thug sé ‘Dug’ mar ainm ar a pheata dineasáir. Anois, dar leis, go raibh sé féin, a chairde agus Dug ag imirt peile. Bhí an-spórt acu. Fuair Dug cúl. Bhí lúcháir an domhain ar Liam. Rith sé anonn chuige agus dúirt:

‘Is tú an peata is fearr ar an domhan.’

Ding-a-ling-a-ling!

‘Cad é an trup é sin?’ arsa Liam leis féin.

D’amharc sé thart. Ní raibh sé ag imirt peile. Ní raibh Dug an dineasár ina chuideachta.

Bhí sé ar scoil go fóill ach bhí an clog buailte. Bhí sé in am a ghabháil chun an bhaile!

Bhí achan duine, ach amháin eisean, réidh le himeacht. Liam bocht!

Léim sé ina sheasamh agus chruinnigh sé a chuid rudaí. Faoi dheireadh bhí sé réidh.

Amach leis. Bhí Nóirín ag fanacht leis taobh amuigh.

‘Tá súil agam go gceannóidh Daidí peata domh,’ arsa Liam léi.

‘Tá súil agamsa fosta,’ arsa Nóirín. ‘Cuir ceist air chomh luath is a thig sé chun an bhaile.’

‘Cuirfidh cinnte,’ arsa Liam. ‘Slán go fóill, a Nóirín.’

‘Slán,’ arsa Nóirín. ‘Tchífidh mé Dé Luain tú.’

‘Ó! Is fada liom go dtiocfaidh Daidí chun an bhaile,’ arsa Liam. ‘Is fada liom sin!’

PEATA NUA (CUID 1) (Leagan Muimhneach)

Bhuail Liam le Nóirín ag geata na scoile maidin Dé hAoine.

‘Tá scéal nua agam duit,’ arsa Nóirín leis. ‘Cheannaigh Daid gadhar dom inné.’

‘Ó, go deas!’ arsa Liam. ‘Cén saghas é?’

‘Tá sé donn agus bán,’ arsa Nóirín, ‘agus tá sé go haoibhinn.’

‘An bhfuil sé mór nó beag?’ arsa Liam.

‘Tá sé beag,’ arsa Nóirín, ‘ach níl sé róbheag. *Ringo* is ainm dó.’

‘Cá bhfuair do Dhaid é?’ arsa Liam.

‘Cheannaigh sé i siopa na bpeataí é,’ arsa Nóirín.

‘Ó, níl aon pheata agamsa,’ arsa Liam. ‘Ba dheas liom peata a bheith agam.’

‘B’fhéidir go gceannódh do Dhaid peata duit,’ arsa Nóirín.

‘Ní fheadar,’ arsa Liam, ‘ach fiafróidh mé de anocht é.’

Leis sin bhuail an clog agus chuaigh na daltaí isteach sa rang. Tar éis tamaill thosaigh Liam ag cuimhneamh ar na hainmhithe a bhíonn i siopa na bpeataí: gadhair, éin, coiníní, lucha, hamstair, éisc....

‘Dúisigh, a Liam,’ arsa an múinteoir.

Phreab Liam aniar sa chathaoir. Chonaic sé go raibh an múinteoir in aice leis.

‘Níl aon suim déanta agat fós,’ arsa an múinteoir, ‘agus tá gach éinne eile nach mór críochnaithe.’

‘Ó, tá brón orm, a mhúinteoir,’ arsa Liam. ‘Déanfaidh mé anois iad.’

Thosaigh Liam ag obair go tapaidh agus níorbh fhada go raibh na suimeanna críochnaithe aige.

Tar éis lóin thosaigh Liam ag cuimhneamh ar pheataí arís.

‘Má bhíonn Daid sásta peata a cheannach dom, cén ceann a phiocfaidh mé amach – gadhar nó éan nó coinín nó luch nó hamstar nó iasc, nó ... DINEASÁR? Sea, bheadh dineasár go diail! Níl peata dineasáir ag éinne de mo chairde.’

Bhí Liam ag smaoineamh is ag cuimhneamh. Bhaist sé ‘Dug’ ar a pheata dineasáir. Cheap sé go raibh sé féin, a chairde agus Dug amuigh ag imirt caide. Bhí an-chuileachta acu. Fuair Dug báire. Bhí áthas an domhain ar Liam. Rith sé sall chuige agus dúirt: ‘Is tú an peata is fearr ar domhan!’

Ding-a-ling-a-ling!

‘Cén glór é sin?’ arsa Liam leis féin.

D’fhéach sé ina thimpeall. Ní raibh sé ag imirt caide. Ní raibh Dug an dineasár in éineacht leis. Bhí sé fós ar scoil ach bhí an clog buailte. Bhí sé in am dul abhaile! Bhí gach éinne, seachas é féin, ullamh chun imeachta. Liam bocht!

Léim sé ina sheasamh agus bhailigh sé suas a bhalcaisí. Faoi dheireadh bhí sé ullamh. Amach leis. Bhí Nóirín ag fanacht leis lasmuigh.

‘Tá súil agam go gceannóidh Daid peata dom,’ arsa Liam léi.

‘Tá súil agamsa leis,’ arsa Nóirín. ‘Fiafraigh de é chomh luath is a thiocfaidh sé abhaile.’

‘Bí siúrála go bhfiafróidh mé,’ arsa Liam. ‘Slán go fóill, a Nóirín.’

‘Slán,’ arsa Nóirín. ‘Cífidh mé Dé Luain tú.’

‘Ó! Is fada liom go dtiocfaidh Daid abhaile,’ arsa Liam. ‘Is fada liom san!’

PEATA LIAM (CUID 1) (Leagan Connachtach)

Casadh Nóirín ar Liam ag geata na scoile maidin Dé hAoine.

‘Tá scéal agam duit,’ arsa Nóirín leis. ‘Cheannaigh Deaide madadh dom inné.’

‘Ó, go deas!’ arsa Liam. ‘Cén cineál madadh é?’

‘Tá sé donn agus bán,’ arsa Nóirín, ‘agus tá sé go hálainn.’

‘An bhfuil sé mór nó beag?’ arsa Liam.

‘Tá sé beag,’ arsa Nóirín, ‘ach níl sé róbhag. *Ringo* an t-ainm atá air.’

‘Cá bhfuair do Dheaide é?’ arsa Liam.

‘Cheannaigh sé i siopa na bpeataí é,’ arsa Nóirín.

‘Ó, níl aon pheata agamsa,’ arsa Liam. ‘Ba mhaith liom peata a bheith agam.’

‘B’fhéidir go gceannódh do Dheaide peata duit,’ arsa Nóirín.

‘Níl a fhios agam,’ arsa Liam, ‘ach fiafróidh mé de anocht é.’

Leis sin buaileadh an clog agus chuaigh na gasúir isteach sa rang. Tar éis tamaill thosaigh Liam ag cuimhneamh ar na hainmhithe a bhíonn i siopa na bpeataí: madraí, éanacha, coiníní, lucha, hamstair, éisc....

‘Dúisigh, a Liam,’ arsa an múinteoir.

Shuigh Liam aniar de gheit. Chonaic sé go raibh an múinteoir lena thaobh.

‘Níl aon suim déanta agat fós,’ arsa an múinteoir, ‘agus tá chuile dhuine eile ionann is a bheith críochnaithe.’

‘Ó, tá brón orm, a mhúinteoir,’ arsa Liam. ‘Déanfaidh mé anois iad.’

Thosaigh Liam ag obair go sciobtha agus níorbh fhada go raibh na suimeanna críochnaithe aige.

Tar éis lóin thosaigh Liam ag cuimhneamh ar na peataí arís.

‘Má bhíonn Deaide sásta peata a cheannach dom, cén ceann a phiocfas mé – madadh nó éan, coinín nó luch, hamstar nó iasc, nó ... DINEASÁR? Sea, bheadh dineasár thar cionn! Níl peata dineasáir ag aon duine de mo chairde.’

Bhí Liam ag cuimhneamh is ag cuimhneamh air féin. Bhaist sé ‘Dug’ ar a pheata dineasáir. Cheap sé go raibh sé féin, a chairde agus Dug amuigh ag imirt peile. Bhí an-spórt acu. Fuair Dug cúl. Bhí Liam thar a bheith sásta leis féin. Rith sé anonn chuige agus dúirt sé: ‘Is tú an peata is fearr ar bith!’

Ding-a-ling-a-ling!

‘Cén torann é sin?’ arsa Liam leis féin.

Bhreathnaigh sé ina thimpeall. Ní raibh sé ag imirt peile. Ní raibh Dug an dineasár in éineacht leis. Bhí sé fós ar scoil ach bhí an clog buailte. Bhí sé in am a ghabháil abhaile! Bhí chuile dhuine, seachas é féin, réitithe le n-imeacht. Liam bocht!

Léim sé ina sheasamh agus bhailigh sé suas a chuid leabhar. Ar deireadh bhí sé réidh.

Amach leis. Bhí Nóirín ag fanacht leis taobh amuigh.

‘Tá súil agam go gceannóidh Deaide peata dom,’ arsa Liam léi.

‘Tá súil agamsa freisin,’ arsa Nóirín. ‘Fiafraigh de é chomh luath is a thiocfaidh sé abhaile.’

‘Fiafróidh, cinnte,’ arsa Liam. ‘Slán go fóill, a Nóirín.’

‘Slán,’ arsa Nóirín. ‘Feicfidh mé Dé Luain thú.’

‘Ó! Is fada liom go dtiocfaidh Deaide abhaile,’ arsa Liam. ‘Is fada liom é!’

Peata Nua

CEACHT 6

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- taitneamh a bhaint as amhrán a rá
- tuairisciú

EISEAMLÁIRÍ

Tá [madra [gadhar / madadh] beag / ...(peata)] [ag Nóirín / ag ...(ainm dalta) / agam].
Ringo / ...(ainm peata) is ainm dó / di. [Ringo / ...(ainm peata) an t-ainm atá air / uirthi.]

ÁISEANNA

- Leabhar Mór den scéal (as Ceacht 5)
- An t-amhrán ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 22)

CUR CHUIGE

Oscail an Leabhar Mór. Pléigh an chéad phictiúr ann leis an rang.

Múin na heiseamláirí thuas.

Abair leis na daltaí go bhfuil amhrán agat faoi Ringo. Seinn an dlúthdhiosca nó abair an t-amhrán. (Cuir in oiriúint do Ghaeilge an cheantair é más gá.)

RINGO (Fonn: *There was a farmer had a dog*)

Tá madra beag ag Nóirín,

Ringo is ainm dó.

R. I. N. G. O. R. I. N. G. O. R. I. N. G. O.

Ringo is ainm dó.

Ná litrigh ach an 'R. I. N. G.' san ainm sa chéad véarsa eile. Bíodh tost ann in áit an 'O' nó déan bualadh bos nó buail cnaguirilis:

Tá madra beag ag Nóirín,

Ringo is ainm dó.

R. I. N. G. _ R. I. N. G. _ R. I. N. G. _

Ringo is ainm dó.

Ná litrigh ach an 'R. I. N.' san ainm sa chéad véarsa eile. Bíodh tost ann in áit an 'G. O.' nó déan bualadh bos nó buail cnaguirilis.

Má tá na daltaí ábalta aige lean ort ag baint litreach gach uair.

R. I. _ . _ . _ .

R. _ . _ . _ . _ .

_ . _ . _ . _ . _ .

Can arís é agus bíodh na daltaí á chanadh in éineacht leat.

Pléigh na peataí atá ag na daltaí féin sa bhaile agus ainmneacha na bpeataí sin.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Iarr ar na daltaí pictiúr dá bpeata(i) a thabhairt isteach sa rang agus labhairt faoi / fúthu. Déan leabhairín sa rang agus ‘Ár bPeataí’ mar theideal air. Greamaigh na pictiúir ann. Scríobh abairtí faoi na pictiúir le cabhair na ndaltaí. Léigh an leabhairín in éineacht leo.
- ⊙ Déan comparáid idir na hainmhithe éagsúla sa Leabhar Mór. Múin más gá **‘Tá ... níos mó / níos raimhre / níos deise ná ...’** etc.

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

- Na feidhmeanna teanga a bhaineann leis an téama a dhaingniú

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- éisteacht le scéal agus taitneamh a bhaint as

ÁISEANNA

- Leabhar Mór den scéal (as Ceacht 5)
- An scéal ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 2, Rian 8)
- Leathanach 30 in *Mo Leabharsa*

CUR CHUIGE

Can an t-amhrán ‘Ringo’ (Ceacht 6) in éineacht leis na daltaí.

Téigh siar ar an gcéad chuid den scéal ‘Peata Liam’ (Ceacht 5). Ceistigh na daltaí faoi.

Iarr ar na daltaí éisteacht go cúramach leis an gcuid eile den scéal lena fháil amach cén saghas peata a fuair Liam agus a theaghlach. Lig dóibh a thomhas sula léann tú an scéal.

Inis / léigh an scéal nó seinn an dlúthdhiosca. Spreag na daltaí chun codanna an scéil atá ar eolas cheana féin acu a aithris in éineacht leis an dlúthdhiosca, e.g. an rann ‘Deir an Cat’.

Dearbhaigh go bhfuair Liam agus a theaghlach peata hamstair.

Scríobh an focal ‘hamster’ ar an gclár dubh. Léigh leis na daltaí é.

Pléigh leathanach 30 in *Mo Leabharsa*. Iarr ar na daltaí na spotaí (1 go dtí 8) a cheangal agus an rud atá sa phictiúr a aithint (roth). Léigh an abairt atá scríofa faoin bpictiúr. Iarr ar na daltaí ansin a rá cén focal a rachaidh sa spás. Dearbhaigh an freagra agus iarr orthu an focal ‘hamster’ a scríobh ann. Léigh an abairt arís in éineacht leo.

FORLEATHNÚ

- ⊙ **‘Ní bhíonn leon ar bith** [*aon leon*] **i siopa na bpeataí.** Pléigh an chúis leis sin. Múin más gá **‘Bheadh na leoin rómhór / ródhainséarach,’ ‘D’íosfaidís na hainmhithe eile / na daoine,** etc. Pléigh ainmhithe allta eile leis an rang.
- ⊙ Léigh agus pléigh an leabhar *Preab sa Dufair* le Richard Fowler (An Gúm – ISBN 1-85791-408-2).
- ⊙ Pléigh focail mholta leis na daltaí. Múin más gá **‘Go maith / Maith thú / Go hiontach / Thar cionn / Thar barr / An-chailín** [*Maith an cailín*] **/ Ardfhear / Togha / Go diail / Ar fheabhas,** etc, de réir Ghaeilge an cheantair. Fiafraigh de na daltaí ar chuala siad aon duine ag baint úsáide as na nathanna sin le déanaí.

U

PEATA LIAM (CUID 2) (Leagan Ultach)

B'fhada le Liam go dtiocfadh Daidí chun an bhaile. Sa deireadh thiar thall tháinig sé. Bhí Liam ag fanacht leis sa halla.

'A Dhaidí! A Dhaidí!' arsa Liam. 'Tomhais cad é a fuair Nóirín.'

'Cad é a fuair sí?' a d'fhiafraigh Daidí.

'Madadh beag,' a d'fhreagair Liam. 'An dtiocfadh linne peata a fháil?'

'Tchífidh muid. Cén cineál peata a ba mhaith leat?' arsa Daidí.

'Níl mé cinnte,' arsa Liam.

'Bhuel, amárach Dé Sathairn,' arsa Daidí. 'Rachaidh muid go dtí siopa na bpeataí agus tchífidh muid cad é atá acu.'

'Ó, go raibh míle maith agat. Is tú an Daidí is fearr ar an domhan!' arsa Liam.

Bhí Liam breá sásta leis féin agus é ag gabháil a luí an oíche sin. Léigh sé féin agus a mhamá a leabhar 'Deir an cat'.

(Iarr ar na daltaí an rann a aithris.)

'Codladh sámh, a Liam,' arsa Mamaí ansin agus chuir sí as an solas.

Ach níor chodail Liam go sámh. Gach uair a dhruid sé a shúile thosaigh sé ag smaointiú ar ainmhithe: madaí, éanacha, coiníní, luchógaí, hamstair, iasc.... Uair amháin shíl sé go raibh sé i siopa na bpeataí agus go raibh leoin mhóra ann agus iad ag rá 'Grr-rr-rr!'

Mhúscaíl sé go tobann. Las sé an lampa.

'Fiúúú,' ar seisean nuair a chonaic sé nach raibh leon ar bith a chóir.

Bhí sé ina sheomra codlata go fóill agus bhí achan rud i gceart.

Faoi dheireadh thit Liam ina chodladh. Níor mhúscaíl sé go dtí a naoi a chlog maidin Dé Sathairn. Bhí lúcháir air. Léim sé amach as a leaba.

'Éirígí!' ar seisean. 'Tá muid ag gabháil ag siopadóireacht. Éirígí go gasta.'

Ar a deich a chlog chuaigh siad uilig go dtí siopa na bpeataí. Stad Liam ag an doras.

'An bhfuil tú cinnte, a Dhaidí,' ar seisean, 'nach bhfuil leoin istigh anseo?'

'Ní bhíonn leon ar bith i siopa na bpeataí,' arsa Daidí. 'Isteach leat.'

'Maith go leor,' arsa Liam, ach chaith sé a shúil thart ar fud an tsiopa ar dtús, ar eagla na heagla. Thosaigh achan duine ag gáire.

'Ná bíodh eagla ort, a Liam,' arsa Mamaí. 'Ní bhíonn leon ar bith i siopa na bpeataí! Isteach leat anois.'

Chonaic siad cuid mhór ainmhithe deasa sa tsiopa: madaí, éanacha, coiníní, luchógaí, hamstair, iasc. Bhí Liam sásta.

'Bhí an ceart agaibh,' ar seisean le Mamaí agus Daidí. 'Níl leon ar bith sa tsiopa seo. Nach mise an t-amadán.'

'Caithfidh muid peata inteacht a phiocadh,' arsa Daidí sa deireadh. 'Is maith liomsa an t-iasc órga seo.'

'Nach deas an madadh donn sin?' arsa Mamaí.

'Is maith liomsa an coinín dubh seo,' arsa Cáit.

'Nach deas an t-éan é seo!' arsa Eoin.

'Cad é fá dtaobh duitse, a Liam?' arsa Mamaí. 'Cad é ba mhaith leatsa a fháil mar pheata?' Ach freagra ní bhfuair sí. Ní raibh Liam ina gcuideachta!

Chonaic siad Liam ar a ghlúine agus é ag amharc isteach i gcás. Hamstar a bhí sa chás. Bhí roth sa chás agus bhí an hamstar ag gabháil thart agus thart agus thart ar an roth. 'Tá sé galánta,' arsa Mamaí. 'Tá sé greannmhar,' arsa Eoin. 'Ceannaigh é. Ó, ceannaigh é,' arsa Cáit. 'Seo Hiúdaí,' arsa Liam. 'Is é Hiúdaí an peata is deise liomsa.' 'Is é, cinnte,' arsa Eoin. 'Nach bhfuil sé go deas?' arsa Mamaí. 'Tá sé galánta,' arsa Cáit. D'amharc achan duine ar Dhaidí. 'Maith go leor,' arsa seisean. 'Go raibh míle maith agat, a Dhaidí!' arsa Liam agus thug sé póg dó. 'Is tú an Daidí is fearr ar an domhan!' 'Agus is é Hiúdaí an peata is fearr!' arsa Cáit. Thosaigh achan duine ag gáire. Cheannaigh Daidí an hamstar. Bhí lúcháir orthu uilig ag gabháil chun an bhaile le Hiúdaí. 'Yipí!' arsa Liam. 'Tá peata againn anois!'

PEATA NUA (CUID 2) (Leagan Muimhneach)

B'fhada le Liam go dtiocfadh Daid abhaile. Ar deireadh thiar thall tháinig sé. Bhí Liam ag fanacht leis sa halla.

'A Dhaid! A Dhaid!' arsa Liam. 'An bhfuil a fhios agat cad a fuair Nóirín.'

'Cad a fuair sí?' a d'fhiafraigh Daid.

'Gadhar beag,' a d'fhreagair Liam. 'An bhféadfaimisne peata a fháil?'

'Cífidimid. Cén saghas peata ba dheas leat?' arsa Daid.

'Nílím siúrálta,' arsa Liam.

'Bhuel, amárach Dé Sathairn,' arsa Daid. 'Raghaimid go dtí siopa na bpeataí agus cífidimid cad atá acu.'

'Ó, go raibh míle maith agat. Is tú an Daid is fearr ar domhan!' arsa Liam.

Bhí Liam an-sásta leis féin agus é ag dul a chodladh an oíche sin. Léigh sé féin agus a Mham a leabhairín 'Deir an cat'.

(Iarr ar na daltaí an rann a aithris.)

'Codladh sámh, a Liam,' arsa Mam ansan agus chas sí amach an solas.

Níor chodail Liam go sámh, áfach. Gach aon uair a dhún sé a shúile thosaigh sé ag cuimhneamh ar ainmhithe: gadhair, éin, coiníní, lucha, hamstair, éisc.... Aon uair amháin cheap sé go raibh sé i siopa na bpeataí agus go raibh leoin mhóra ann agus iad ag rá 'Grr-rr-rr!' Dhúisigh sé de gheit. Las sé an lampa.

'Fiúúú,' ar seisean nuair a chonaic sé nach raibh aon leon ann.

Bhí sé fós ina sheomra codlata agus bhí gach aon rud ina cheart.

Faoi dheireadh thit a chodladh ar Liam. Níor dhúisigh sé go dtí a naoi a chlog maidin Dé Sathairn. Bhí sceitimíní air. Amach as a leaba leis.

'Éiríg!' ar seisean. 'Táimid ag dul ag siopadóireacht. Éiríg go tapaidh.'

Ar a deich a chlog thiomáin Daid go dtí siopa na bpeataí. Stop Liam ag an ndoras.

'An bhfuil tú siúrálta, a Dhaid,' ar seisean, 'nach bhfuil leoin istigh anso?'

'Ní bhíonn aon leon i siopa na bpeataí,' arsa Daid. 'Isteach leat.'

'Maith go leor,' arsa Liam, ach thug sé sracfhéachaint timpeall an tsiopa ar dtús, ar eagla na heagla. Thosaigh gach éinne ag gáire.

'Ní baol duit, a Liam,' arsa Mam. 'Ní bhíonn aon leon i siopa na bpeataí! Isteach leat anois.' Chonaiceadar mórán ainmhithe deasa sa tsiopa: gadhair, éin, coiníní, lucha, hamstair, agus éisc. Bhí Liam sásta.

'Bhí an ceart agaibh,' ar seisean le Mam agus Daid. 'Níl aon leon sa tsiopa so. Nach mise an pleidhce!'

'Caithfidimid peata éigin acu a phiocadh amach,' arsa Daid faoi dheireadh. 'Is maith liomsa an t-iasc órga so.'

'Nach deas é an gadhar donn san?' arsa Mam.

'Is maith liomsa an coinín dubh so,' arsa Cáit.

'Nach deas é an t-éan so!' arsa Eoin.

'Cad fútsa, a Liam?' arsa Mam. 'Cén peata ba dheas leatsa?'

Ach freagra ní bhfuair sí. Ní raibh Liam in éineacht leo!

Chonaiceadar Liam ar a ghlúine agus é ag féachaint isteach i gcás. Hamstar a bhí sa chás. Bhí roth sa chás chomh maith agus bhí an hamstar ag gabháil timpeall agus timpeall ar an roth.

‘Tá sé gleoite,’ arsa Mam.
‘Tá sé greannmhar,’ arsa Eoin.
‘Ceannaigh é. Ó, ceannaigh é,’ arsa Cáit.
‘Is é seo Hiúdaí,’ arsa Liam. ‘Is é Hiúdaí an peata is deise liomsa.’
‘Go dial,’ arsa Eoin.
‘Go breá,’ arsa Mam.
‘Go hiontach,’ arsa Cáit.
D’fhéachadar ar fad ar Dhaid.
‘Maith go leor,’ ar seisean.
‘Go raibh maith agat, a Dhaid!’ arsa Liam agus thug sé póg dó. ‘Is tú an Daid is fearr ar domhan!’
‘Agus is é Hiúdaí an peata is fearr!’ arsa Cáit.
Thosaíodar ar fad ag gáire. Cheannaigh Daid an hamstar. Bhí áthas ar an líon tí ar fad agus iad ag dul abhaile le Hiúdaí.
‘Yipí!’ arsa Liam. ‘Tá peata againn anois!’

PEATA LIAM (CUID 2) (Leagan Connachtach)

B'fhada le Liam go dtiocfadh Deaide abhaile. Ar deireadh thiar thall tháinig sé. Bhí Liam ag fanacht leis sa halla.

'A Dheaide! A Dheaide!' arsa Liam. 'Tomhais céard a fuair Nóirín.'

'Céard a fuair sí?' a d'fhiafraigh Deaide.

'Madadh beag,' a d'fhreagair Liam. 'An bhféadfadh muid peata a fháil?'

'Feicfidh muid. Cén cineál peata a thaitneodh leat?' arsa Deaide.

'Níl mé cinnte,' arsa Liam.

'Bhuel, amárach Dé Sathairn,' arsa Deaide. 'Gabhfaidh muid chuig siopa na bpeataí agus feicfidh muid céard atá acu.'

'Ó, go raibh míle maith agat. Is tú an Deaide is fearr ar bith!' arsa Liam.

Bhí Liam thar a bheith sásta leis féin agus é ag gabháil a chodladh an oíche sin. Léigh sé féin agus a Mhama an leabhairín 'Deir an cat'.

(Iarr ar na daltaí an rann a aithris.)

'Codladh sámh, a Liam,' arsa Mama ansin agus chas sí as an solas.

Faraor níor chodail Liam go sámh. Chuile uair a dhún sé a shúile thosaigh sé ag cuimhneamh ar ainmhithe: madraí, éanacha, coiníní, luch, hamstair, éisc.... Babhta amháin cheap sé go raibh sé i siopa na bpeataí agus go raibh leoin mhóra ann agus iad ag rá 'Grr-rr-rr!' Dhúisigh sé de gheit. Las sé an lampa.

'Fiúúú,' ar seisean nuair a chonaic sé nach raibh aon leon ann.

Bhí sé fós ina sheomra codlata agus bhí chuile shórt mar ba cheart.

Ar deireadh thit Liam ina chodladh. Níor dhúisigh sé go dtí a naoi a chlog maidin Dé Sathairn. Bhí sceitimíní air. Léim sé amach as a leaba.

'Éirígí!' ar seisean. 'Tá muid ag gabháil ag siopadóireacht. Éirígí go sciobtha.'

Ag a deich a chlog thiomáin Deaide go dtí siopa na bpeataí. Stop Liam ag an doras.

'An bhfuil tú cinnte, a Dheaide,' ar seisean, 'nach bhfuil leoin istigh anseo?'

'Ní bhíonn aon leon i siopa na bpeataí,' arsa Deaide. 'Isteach leat.'

'Maith go leor,' arsa Liam, ach chaith sé leathshúil timpeall an tsiopa ar dtús, ar fhaitíos na bhfaitíos. Thosaigh chuile dhuine ag gáire.

'Ná bíodh faitíos ort, a Liam,' arsa Mama. 'Ní bhíonn aon leon i siopa na bpeataí! Isteach leat anois.'

Chonaic siad go raibh go leor ainmhithe deasa sa siopa: madraí, éanacha, coiníní, luch, hamstair agus éisc. Is é Liam a bhí sásta.

'Bhí an ceart agaibh,' ar seisean le Mama agus le Deaide. 'Níl aon leon sa siopa seo. Nach mise an t-amadán!'

'Caithfidh muid peata éicint a phiocadh,' arsa Deaide sa deireadh. 'Is maith liomsa an t-iasc órga seo.'

'Nach deas é an madadh donn sin?' arsa Mama.

'Is maith liomsa an coinín dubh seo,' arsa Cáit.

'Nach deas é an t-éan seo!' arsa Eoin.

'Céard fútsa, a Liam?' arsa Mama. 'Cén peata a thaitneodh leatsa?'

Ach ní bhfuair sí freagra ar bith. Ní raibh Liam in éineacht leo!

Chonaic siad Liam ar a ghlúine agus é ag breathnú isteach i gcás. Hamstar a bhí sa gcás. Bhí roth sa gcás chomh maith agus bhí an hamstar ag gabháil timpeall agus timpeall ar an roth.

‘Tá sé go hálainn,’ arsa Mama.

‘Tá sé barrúil,’ arsa Eoin.

‘Ceannaigh é. Ó, ceannaigh é,’ arsa Cáit.

‘Seo é Hiúdaí,’ arsa Liam. ‘Is é Hiúdaí an peata is fearr liomsa.’

‘Go maith,’ arsa Eoin.

‘Togha,’ arsa Mama.

‘Thar cionn,’ arsa Cáit.

Bhreathnaíodar uilig ar Dheaide.

‘Maith go leor,’ ar seisean.

‘Ó, go raibh maith agat, a Dheaide!’ arsa Liam agus thug sé póigín dó. ‘Is tú an Deaide is fearr ar bith!’

‘Agus is é Hiúdaí an peata is fearr!’ arsa Cáit.

Thosaigh siad uilig ag gáire. Cheannaigh Deaide an hamstar. Bhí ríméad ar mhuintir an tí uilig agus iad ag gabháil abhaile le Hiúdaí.

‘Yipí!’ arsa Liam. ‘Tá peata anois againn!’

Peata Nua

CEACHT 8

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- taitneamh a bhaint as cluiche
- tuairisciú

EISEAMLÁIRÍ

Ba mhaith [Ba dheas / Ba bhreá] leis / léi peata ... a bheith aige / aici.

ÁISEANNA

- Dísle (féach **Nóta** thíos) do gach beirt agus licín do gach dalta
- Leathanach 31 in *Mo Leabharsa*

(**Nóta:** Faigh díslí nach bhfuil uimhreacha orthu chun na cluichí boird in *Mo Leabharsa* a imirt. Cuir uimhir a haon, a dó agus a trí orthu (gach uimhir faoi dhó). Tá díslí nach bhfuil uimhreacha orthu le fáil ó sholáthraithe ábhar oideachais, e.g. Carroll Education Supplies, Baile Átha Cliath 12.)

CUR CHUIGE

Pléigh leathanach 31 in *Mo Leabharsa*.

Téigh siar ar na heiseamláirí a bhaineann le cluichí boird (An Nollaig: Ceacht 2).

Múin an eiseamláir thuas.

Iarr ar dhaltaí aonair a insint cad iad na peataí ba mhaith leis an mbuachaill sa phictiúr a bheith aige agus cad iad na peataí ba mhaith leis an gcailín a bheith aici. Déarfadh siad **‘Ba mhaith [Ba dheas / Ba bhreá] leis / léi peata ... a bheith aige / aici’**.

Múin rialacha an chluiche. Iarr ar dhalta teacht os comhair an ranga chun an cluiche a imirt leat.

RIALACHA

1. Ina mbeirteanna a imríonn na daltaí an cluiche seo. Tabhair licín do gach imreoir. Is leor leabhar amháin idir gach beirt. Cuireann na himreoirí a licín ag ‘An Tús’.
2. Deir dalta A **‘Mise an chéad duine** [Tosóidh mise / Tosnódsa]’ agus caitheann sé an díslé.
3. Ceistíonn dalta B é **‘Cad** [Cad é / Céard] **a fuair tú** [a fuairis]?’
4. Deir dalta A **‘(Fuair mé** [Fuairas]) **a haon / a dó / a trí**’ agus bogann sé a licín de réir na huimhreach a fhaigheann sé. Nuair a shroicheann sé an chearnóg chuí bíonn air an eiseamláir a bhaineann leis an gcearnóg sin a rá, e.g. **‘Ba mhaith** [Ba dheas / Ba bhréa] **leis peata éisc a bheith aige**’. Murar féidir leis an eiseamláir a rá bíonn air filleadh ar an áit ina raibh sé.
5. Ansin deir dalta A **‘Tóg do sheans.** [Do shealsa anois.] **Caith an díslé.**’ Caitheann dalta B an díslé. Ceistíonn dalta A é: **‘Cad** [Cad é / Céard] **a fuair tú** [a fuairis]?’ etc.
6. Ag an dalta is túisce a shroicheann ‘An Deireadh’ a bhíonn an bua. Deir sé **‘Bhuaigh mise** [Bhain mise / Bhuas-sa]!’

Iarr ar na daltaí an cluiche a imirt ina mbeirteanna. Siúil thart agus déan cinnte de go bhfuil siad ag úsáid na n-eiseamláirí.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Téigh siar ar nathanna eile a chabhródh leis an gcumarsáid sa chluiche:
Caithfidh mise an díslé anois.
Táimse [Tá mise] **nach mór** [chóir a bheith / geall leis / i ngar a bheith] **ann.**
Níl ach trí chéim fágtha agamsa.
Tá súil agam go bhfaighidh mé a ...(uimhir ar an díslé).
Tá an deireadh sroichte agamsa! [Tá mé tagtha go dtí an deireadh!]
Mise is túisce [an chéad duine] **a shroich an deireadh** [a chríochnaigh].
Mise an duine [an té] **is fearr!** / **Rinne mé** [Dheineas] **gaisce.** / **Tá an beart déanta agam.** / **Tá an báire liom!**
- ⊙ Iarr ar dhaltaí aonair cur síos breise a dhéanamh ar na peataí atá sa chluiche boird thuas.

Caitheamh Aimsire - Léim na Seachtaine

CEACHT 3

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- ceisteanna a thuiscint agus a fhreagairt
- taitneamh a bhaint as amhrán a rá
- cluiche clóis a imirt

EISEAMLÁIRÍ

Cén lá atá inniu ann?

(tuiscint a léiriú)

Dé Luain / Dé Máirt / Dé Céadaoin / Déardaoin / Dé hAoine / Dé Sathairn / Dé Domhnaigh.

ÁISEANNA

- Póstaer 11 – Léim na Seachtaine
- An t-amhrán ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 23)
- Plean an chluiche mar atá sé ar an bpóstaer tarraingthe sa chlós / sa halla

CUR CHUIGE

(Nóta: Moltar cúpla lá a chaitheamh leis an gceacht seo.)

Múin na heiseamláirí thuas.

Pléigh an póstaer. Pléigh na laethanta a bhíonn / nach mbíonn na daltaí ar scoil.

Seinn an dlúthdhiosca nó abair an t-amhrán. Taispeáin an lá cuí ar an bpóstaer de réir mar a luaitear san amhrán é.

LAETHANTA NA SEACHTAINE (Fonn: an t-amhrán sa scéal ‘An Dá Chruitíneach’ as *Scéilín ó Bhéilín*)

Ó, Dé Luain, Dé Máirt,
Dé Luain, Dé Máirt,
Dé Luain, Dé Máirt, Dé Céadaoin.
Déardaoin, Dé hAoine,
Déardaoin, Dé hAoine,
Dé Sathairn is Dé Domhnaigh.

Múin an t-amhrán.

Tabhair na daltaí amach sa chlós nó amach go dtí an halla. Cleacht léim leis an gcos chlé.
Cleacht léim leis an gcos dheas.

Úsáid an rann ‘Íní Míni Meidhní Mó’ (Caitheamh Aimsire: Ceacht 1) chun ord na ndaltaí sa chluiche a shocrú.

Múin rialacha an chluiche thíos.

RIALACHA

1. A fhad is a chanann an chuid eile den rang an t-amhrán thuas léimeann dalta ar chos amháin ó bhosca go bosca san ord ina luaitear laethanta na seachtaine san amhrán.
2. Níl cead ach an t-aon chos amháin a úsáid le linn an chluiche.
3. Níl cead ag an dalta atá ag léim a chos a leagan ar aon líne den phlean.
4. Caithfidh sé léim agus tuirlingt taobh istigh de na boscaí i gcónaí.
5. Caithfear léim le rithim an amhráin.
6. Má bhriseann dalta riail tógann an chéad dalta eile a áit sa chluiche.

Lig don chéad dalta an chos is fearr leis féin a roghnú don léim. Léimeadh sé trí ‘Laethanta na Seachtaine’ a fhad is atá na daltaí eile ag canadh an amhráin. Stopadh an canadh má bhriseann sé aon riail. Déan amhlaidh leis na daltaí eile.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Labhair leis na daltaí chun a fháil amach conas mar a d’éirigh leo sa chluiche ‘Léim na Seachtaine’. Múin más gá:
 - D’éirigh liom / Níor éirigh liom** [*Theip orm*] **é a chríochnú.**
 - Tá súil agam go n-éireoidh liom amárach.**
 - Bhí sé deacair** [*crua / doiligh*] / **furasta** [*éasca / saoráideach / réidh*] **domsa,** etc.
- ⊙ Inis an scéal nó seinn an dlúthdhiosca ‘An Dá Chruitíneach’ as Scéilín ó Bhéilín (An tAonad Forbartha Curaclaim, Coláiste Mhuire gan Smál / Oidhreacht Chorca Dhuibhne – ISBN 0-906096-10-3). Pléigh na pictiúir agus an scéal leis an rang.

Cuairt ar an bhFeirm

CEACHT 1

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- éisteacht le scéal agus taitneamh a bhaint as

ÁISEANNA

- Póstaer 12 – Cuairt ar an bhFeirm
- An scéal ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 2, Rian 9)
- Leathanach 32 in Mo Leabharsa

CUR CHUIGE

(**Nóta:** Moltar cúpla lá a chaitheamh leis an gceacht seo.)

Pléigh an póstaer.

Inis / léigh an scéal nó seinn an dlúthdhiosca. Nuair a thagann tú go dtí **‘Bhí an dinnéar ullamh [réidh] ag Mamó [Móraí / Neain] dó’** sa scéal (tá * sa téacs) stop agus lig do na daltaí a thomhas cad a bhí ullamh ag Mamó don dinnéar. Nuair a thagann tú go dtí **‘Chuaigh Liam isteach i gcró na gcearc’** sa scéal (tá ** sa téacs) stop agus lig dóibh a thomhas cé mhéad ubh a fuair sé. Agus nuair a thagann tú go dtí **‘Ach fan! Bhí ubh iontach [ait / aisteach] ansin fosta [chomh maith]’** sa scéal (tá *** sa téacs) iarr orthu a thomhas cad a bhí ann. Dearbhaigh na freagraí.

Ceistigh na daltaí faoin scéal.

Pléigh na pictiúir ar leathanach 32 in Mo Leabharsa. Iarr ar na daltaí an ceathrú pictiúr a tharraingt chun an scéal a chríochnú.

Iarr ar ghrúpa daltaí sceitse nó dráma beag a bhunú ar an scéal.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Fiafraigh de na daltaí ar mhaith leo féin cónaí ar fheirm cosúil le feirm Mhamó Liam. Cén fáth?
- ⊙ Pléigh a Mamó [Móraí / Máthair mhór / Máthair chríonna / Seanmháthair] féin leis na daltaí. An maith leo Mamó? Cá gcónaíonn sí? An dtugann sí rudaí deasa dóibh? An insíonn sí scéalta dóibh? etc.
- ⊙ Iarr orthu pictiúr dá Mamó a thabhairt isteach. Pléigh an mó Mamó atá acu. Greamaigh na pictiúir ar chairt dar teideal ‘Mamó’. Croch an chairt ar an mballa. Iarr ar na daltaí a Mamó féin agus Mamó daltaí eile a aimsiú ar an gcairt.
- ⊙ Labhair faoi Hiúdaí, an peata eile atá ag Liam. Cén sórt peata é? Cá bhfuair teaghlach Liam é? etc.

U

CUAIRT AR AN FHEIRM (Leagan Ultach)

An Aoine a bhí ann. Bhí Móraí ag fanacht le Liam ag geata na scoile. Rith sé a fhad léi agus thug sé póg mhór di.

‘Beidh mise ag fanacht i do theachsa anocht,’ arsa Liam.

‘Beidh, a thaisce,’ arsa Móraí.

*Shuigh siad isteach sa charr agus chun an bhaile leo. Bhí an dinnéar réidh ag Móraí dó.

‘Is maith liom *pizza* agus sceallóga prátaí,’ arsa Liam.

Thug Móraí gloine cóc dó. Nuair a bhí an méid sin ite agus ólta ag Liam thug Móraí uachtar reoite mór dó.

‘Num! Num! Is maith liom uachtar reoite,’ arsa Liam.

I ndiaidh an dinnéir dúirt Móraí go raibh obair le déanamh acu ar an fheirm. Thug sí mias bia do Liam.

‘Tabhair thusa an bia do na cearca,’ arsa Móraí. ‘Agus ansin cruinnigh na huibheacha.

Cuir ort do chuid buataisí ar dtús.’

‘Ó,’ arsa Liam. ‘Is maith liom na huibheacha a chruinniú.’

Chuir sé air a chuid buataisí agus amach leis sa chlós.

‘Tiuc, tiuc, tiuc, tiuc, tiuc, tiuc, tiuc,’ arsa Liam.

**Rith na cearca a fhad leis agus chaith sé an bia chucu. Chuaigh Liam isteach i gcró na gcearc. Fuair sé – a haon, a dó, a trí, a ceathair – ceithre ubh a fuair sé.

***Ach fan! Bhí ubh iontach ansin fosta. Bhí páipéar thart uirthi. Thóg Liam í. Ubh sheacláide a bhí inti.

‘Ó, is maith liom ubh sheacláide,’ arsa Liam.

Rith sé isteach chuig Móraí leis na huibheacha ach thit ceann amháin air.

‘Ó,’ arsa Liam, ‘tá mé buartha, a Mhóraí. Níl ann ach trí ubh anois.’

‘Is cuma fá sin,’ arsa Móraí agus ghlan sí an t-urlár.

‘Amharc, a Mhóraí,’ arsa Liam, ‘an bhfeiceann tú cad é a fuair mise istigh trí na huibheacha?’

‘Ó, caithfidh sé gur ith ceann de na cearca barra seacláide inné,’ arsa Móraí.

‘Caithfidh sé gur ith,’ arsa Liam.

Fuair Móraí dhá bhucóid. Thug sí ceann acu do Liam. Chuir sí braon beag bainne inti. Chuir sí braon mór ina bucóid féin.

‘Béarfaidh muid bainne do na gamhna,’ arsa Móraí.

Bhí lúcháir ar Liam. Ba dheas leis na gamhna óga. Bhí dhá ghamhain ann, ceann dubh agus ceann dearg. Bhí an gamhain dearg iontach beag. Thug Móraí bainne don cheann dhubh agus thug Liam bainne don cheann bheag dhearg.

‘Is maith liomsa an gamhain beag dearg,’ arsa Liam.

‘Is leatsa é mar sin,’ arsa Móraí.

‘Ó! Go raibh míle maith agat, a Mhóraí,’ arsa Liam. ‘Tá peata eile anois agam.’

Nuair a bhí an bainne ólta ag na gamhna nigh siad na bucóidí sa chlós agus chuir siad ar ais sa bhóitheach iad.

Nuair a bhí an méid sin déanta chuaigh siad isteach sa chisteanach. Nigh an bheirt acu a lámha agus bhí an tae acu. Bhí ciste galánta seacláide déanta ag Móraí do Liam.

‘Níor ith mé ciste chomh deas leis seo riamh,’ arsa Liam.

Bhí Liam marbh tuirseach. Chuaigh sé a luí go luath. Nuair a bhí sé ina leaba d'inis Móraí scéal dó.

‘Oíche mhaith, a Mhóraí,’ arsa Liam. ‘Is maith liom a bheith ar an fheirm.’

‘Oíche mhaith, a Liam,’ arsa Móraí, ‘agus codladh sámh.’

CUAIRT AR AN BHFEIRM (Leagan Muimhneach)

An Aoine a bhí ann. Bhí Neain ag fanacht le Liam ag geata na scoile. Rith sé chuici agus thug sé póg mhór di.

‘Beadsa ag fanacht i do thighse anocht,’ arsa Liam.

‘Beidh tú, a mhaoineach,’ arsa Neain.

*Shuíodar isteach sa mhótar agus abhaile leo. Bhí an dinnéar ullamh ag Neain dó.

‘Is breá liom *pizza* agus sceallóga prátaí,’ arsa Liam.

Thug Neain gloine cóc dó. Nuair a bhí an méid sin ite agus ólta ag Liam thug Neain uachtar reoite mór dó.

‘Num! Num! Is breá liom uachtar reoite,’ arsa Liam.

Tar éis dinnéir dúirt Neain go raibh obair le déanamh acu ar an bhfeirm. Thug sí mias bia do Liam.

‘Tabhairse bia do na cearca,’ arsa Neain. ‘Agus ansan bailigh na huibheacha. Cuir ort do bhuataisí ar dtús.’

‘Yipí!’ arsa Liam. ‘Is maith liom na huibheacha a bhailiú.’

Chuir sé air a bhuataisí agus amach leis sa chlós.

‘Tiuc, tiuc, tiuc, tiuc, tiuc,’ arsa Liam.

**Rith na cearca chuige agus chaith sé an bia chucu. Chuaigh Liam isteach i gcró na gcearc. Fuair sé – a haon, a dó, a trí, a ceathair – ceithre ubh a fuair sé.

***Ach fan! Bhí ubh ait ansan chomh maith! Bhí páipéar timpeall air! Phioc Liam suas é. Ubh seacláide a bhí ann!

‘Ó, is breá liom uibheacha seacláide,’ arsa Liam.

Rith sé isteach go dtí Neain leis na huibheacha ach thit aon cheann amháin uaidh.

‘Ó,’ arsa Liam, ‘tá brón orm, a Neain. Níl ann ach trí ubh anois.’

‘Ní faic é sin,’ arsa Neain agus ghlan sí an t-urlár.

‘Féach, a Neain,’ arsa Liam. ‘Féach cad a fuaireas i measc na n-ubh!’

‘Ó, caithfidh gur ith ceann de na cearca barra seacláide inné!’ arsa Neain.

‘Caithfidh gur dhein!’ arsa Liam.

Fuair Neain dhá bhuicéad. Thug sí ceann acu do Liam. Chuir sí braon beag bainne ann. Chuir sí braon mór ina buicéad féin.

‘Tabharfaimid bainne do na gamhna,’ arsa Neain.

Bhí an-áthas ar Liam. Ba bhreá leis na gamhna óga. Bhí dhá ghamhain ann, ceann dubh agus ceann dearg. Bhí an gamhainín dearg an-bheag. Thug Neain bainne don gceann dubh agus thug Liam bainne don gceann beag dearg.

‘Is breá liom an gamhainín dearg,’ arsa Liam.

‘Is leatsa é mar sin,’ arsa Neain.

‘Ó! Go raibh míle maith agat, a Neain,’ arsa Liam. ‘Tá peata eile anois agam.’

Nuair a bhí an bainne ólta ag na gamhna nigh Neain agus Liam na buicéadaí sa chlós agus chuireadar ar ais sa bhothán iad.

Nuair a bhí an méid sin déanta chuadar isteach sa chistin. Nigh an bheirt acu a lámha agus bhí tae acu. Bhí císte aoibhinn seacláide déanta ag Neain do Liam.

‘Níor itheas císte chomh deas leis seo riamh,’ arsa Liam.

Bhí Liam traochta. Chuaigh sé a chodladh go luath. Nuair a bhí sé sa leaba d'inis Neain scéal dó.

‘Oíche mhaith, a Neain,’ arsa Liam. ‘Is breá liom a bheith ar an bhfeirm.’

‘Oíche mhaith, a Liam,’ arsa Neain, ‘agus codladh sámh.’

CUAIRT AR AN BHFEIRM (Leagan Connachtach)

Dé hAoine a bhí ann. Bhí Mamó ag fanacht le Liam ag geata na scoile. Rith sé chuici agus thug sé póigín di.

‘Beidh mise ag fanacht i do theachsa anocht,’ arsa Liam.

‘Beidh, a stór,’ arsa Mamó.

*Shuigh siad isteach sa gcarr agus d’imíodar abhaile. Bhí an dinnéar réidh ag Mamó dó.

‘Taitníonn *pizza* agus sceallóga thar cionn liom,’ arsa Liam.

Thug Mamó gloine cóc dó. Nuair a bhí an méid sin ite agus ólta ag Liam thug Mamó uachtar reoite dó.

‘Num! Num! Taitníonn uachtar reoite liom,’ arsa Liam.

Tar éis an dinnéir dúirt Mamó go raibh obair le déanamh acu ar an bhfeirm. Thug sí mias bia do Liam.

‘Tabhair thusa an bheatha do na cearca,’ arsa Mamó. ‘Agus ansin bailigh na huibheacha. Cuir ort do chuid buataisí i dtosach.’

‘Yahoo!’ arsa Liam. ‘Is maith liom a bheith ag bailiú na n-uibheacha.’

Chuir sé air a chuid buataisí agus amach leis sa gclós.

‘Tiuc, tiuc, tiuc, tiuc, tiuc,’ arsa Liam.

**Rith na cearca chuige agus chaith sé an bheatha chucu. Chuaigh Liam isteach i gcró na gcearc. Fuair sé – ceann, péire, trí cinn, ceithre cinn – ceithre ubh a fuair sé.

***Ach fan! Bhí ubh aisteach ansin chomh maith! Bhí páipéar thart timpeall uirthi! Phioc Liam suas í. Ubh sheacláide a bhí ann!

‘Ó, taitníonn uibheacha seacláide liom,’ arsa Liam.

Rith sé isteach chuig Mamó leis na huibheacha ach thit ceann amháin uaidh.

‘Ó,’ arsa Liam, ‘tá aiféala orm, a Mhamó. Níl ann ach trí ubh anois.’

‘Cén dochar,’ arsa Mamó agus ghlan sí an t-urlár.

‘Breathnaigh, a Mhamó,’ arsa Liam. ‘Breathnaigh céard a fuair mé istigh in éindí leis na huibheacha!’

‘Ó, caithfidh sé gur ith ceann de na cearca barra seacláide inné!’ arsa Mamó.

‘Caithfidh sé gur ith!’ arsa Liam.

Fuair Mamó dhá bhuicéad. Thug sí ceann acu do Liam. Chuir sí braoinín bainne isteach ann. Chuir sí braon mór ina buicéad féin.

‘Tabharfaidh muid bainne do na laoidíní,’ arsa Mamó.

Bhí ríméad ar Liam. Thaitin na laoidíní leis. Bhí dhá lao ann, ceann dubh agus ceann dearg. Bhí an lao dearg an-bheag. Thug Mamó bainne don cheann dubh agus thug Liam bainne don cheann beag dearg.

‘Nach mór an spórt é an lao dearg,’ arsa Liam.

‘Is leatsa mar sin é,’ arsa Mamó.

‘Ó! Go raibh míle maith agat, a Mhamó,’ arsa Liam. ‘Tá peata eile anois agam.’

Nuair a bhí an bainne ólta ag na laoidíní nigh Mamó agus Liam na buicéid sa gclós agus chuireadar ar ais sa gcró iad.

Nuair a bhí an méid sin déanta chuaigh siad isteach sa gcisteanach. Nigh an bheirt acu a gcuid lámha agus d’óladar an tae. Bhí cáca milis déanta ag Mamó do Liam.

‘Ó, níor ith mé cáca chomh deas leis seo riamh,’ arsa Liam.

Bhí Liam marbh tuirseach. Chuaigh sé a chodladh go luath. Nuair a bhí sé sa leaba d’inis Mamó scéal dó.

‘Oíche mhaith, a Mhamó,’ arsa Liam. ‘Is maith liom a bheith ar an bhfeirm.’

‘Oíche mhaith, a Liam,’ arsa Mamó, ‘agus codladh sámh.’

Cuairt ar an bhFeirm

CEACHT 2

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- taitneamh a bhaint as amhrán a rá
- ceisteanna a chur agus a fhreagairt

EISEAMLÁIRÍ

An bhfaca tú gamhain [lao] / bó / caora / uan riamh?
Chonaic. / Ní fhaca.

ÁISEANNA

- Póstaer 12 – Cuairt ar an bhFeirm (as Ceacht 1)
- An t-amhrán ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 24)

CUR CHUIGE

Pléigh an póstaer.

Abair leis na daltaí go bhfuil amhrán agat faoi fheirm Mhamó. Iarr orthu éisteacht go cúramach leis an amhrán lena fháil amach cad iad na hainmhithe atá ag Mamó ar an bhfeirm. Seinn an dlúthdhiosca nó abair an t-amhrán. (Cuir in oiriúint do Ghaeilge an cheantair é más gá.)

FEIRM MHAMÓ (*Fonn: Old MacDonald Had a Farm*)

Tá feirm dheas ag mo mhamó,
E, i, e, i, o.
Ar an bhfeirm tá gamhain 's bó,
E, i, e, i, o.
Mú, mú anseo,
Mú, mú ansiúd,
Anseo, ansiúd,
In achan treo.

Tá feirm dheas ag mo mhamó,
E, i, e, i, o.
Ar an bhfeirm tá caora 's uan,
E, i, e, i, o.
Maaa, maaa anseo,
Maaa, maaa ansiúd,
Anseo, ansiúd
In achan treo.

Dearbhaigh go bhfuil gamhain is bó, caora is uan ag Mamó ar an bhfeirm.

Múin an t-amhrán.

Múin an eiseamláir thuas. Ceistíodh na daltaí a chéile.

Cuir véarsaí eile leis an amhrán, e.g. ‘**Ar an bhfeirm tá [muc sa chró / asal mór / cúpla cearc, etc.]**’

FORLEATHNÚ

- ⊙ Iarr ar dhalta a chónaíonn ar fheirm / a thug cuairt ar fheirm insint don rang faoi.
- ⊙ Cleacht nathanna difriúla chun cur síos ar an áit a gcónaíonn daoine. Múin más gá:
Tá cónaí ar Mhamó ar an bhfeirm [ar an fheirm].
Cónaíonn m’aintín cois farraige.
Maireann Daideo sa bhaile mór / sa chathair.
Tá m’uncail ag maireachtáil [ag maireachtaint] **ar oileán.**
Tá mo chol ceathair ina chónaí [ag cur faoi] **thar lear,** etc.
- ⊙ Léigh agus pléigh an leabhar *Mise agus Mamaí* as an tsraith ‘Ainmhithe Dílse’ (An Gúm).
Múin más gá **‘Bíonn [gamhain [lao] ag an mbó / searrach ag an gcapall agus ag an asal / uan ag an gcaora / sicín ag an gcearc / coileán ag an ngadhar** [ag an madra / ag an mhadadh] **/ piscín ag an gcat / goislín ag an ngé / banbh ag an muc],’** etc.
- ⊙ Pléigh na hainmhithe feirme is fearr leis na daltaí féin. Iarr orthu a bhfuil ar eolas acu fúthu a insint.
- ⊙ Múin an rann seo thíos do na daltaí.

TÁ CAPALL AG SEÁINÍN

Tá capall ag Seáinín,
Hup, hup, hup!
Tá ba ag Páidín,
Sup, sup, sup!
Tá gamhna ag Máirín,
Suc, suc, suc!
Tá cearca ag Áine,
Tiuc, tiuc, tiuc!

- ⊙ Léigh agus pléigh an leabhar *Cé atá ar an fheirm?* (Céim ar Chéim, Sraith 1 – An tÁisaonad Lán-Ghaeilge, Coláiste Ollscoile Naomh Mhuire – ISBN 0-7901-2830-6).

Cuairt ar an bhFeirm

CEACHT 3

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- éisteacht le rann agus taitneamh a bhaint as
- leabhairín eolais a scríobh agus a léamh

ÁISEANNA

- Pictiúrchárta 21
- An rann ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 9)
- Fótachóip as Cúrsa Comhtháite Gaeilge (leathanach 186) do gach dalta chun leabhairín a dhéanamh
- Pinn luaidhe dhaite agus criáin

CUR CHUIGE

(**Nóta:** Moltar cúpla lá a chaitheamh leis an gceacht seo.)

Pléigh an pictiúrchárta.

Seinn an dlúthdhiosca nó abair an rann.

A HAON, A DÓ

A haon, a dó,
Tá bó sa chró.
A trí, a ceathair,
Á crú ag m'athair.
A cúig, a sé,
Beidh bainne sa tae.
A seacht, a hocht,
Ar an bhord anocht.

Pléigh an rann leis na daltaí agus díriú a n-aird ar fhuaim na ngutaí fada sa rann. Spreag iad chun focail eile a dhéanann rím leis na cinn sa rann a lua.

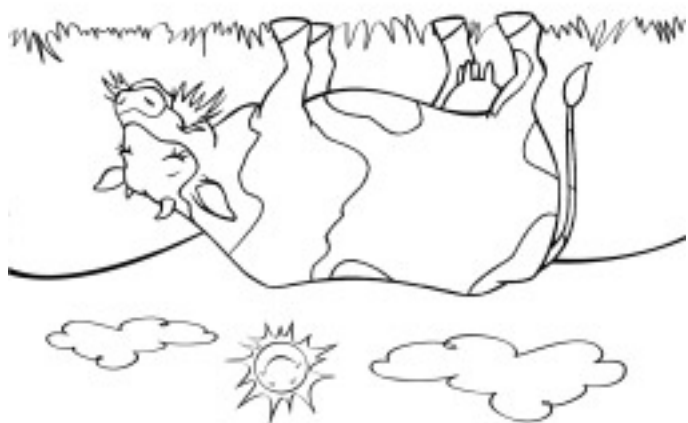
Tabhair amach an fhótachóip. Pléigh na pictiúir uirthi. Taispeáin do na daltaí conas an bhileog a fhilleadh chun leabhairín a dhéanamh. Pléigh an teideal leis na daltaí. Iarr orthu an leabhairín a dhathú.

Meall abairtí ó na daltaí mar gheall ar na pictiúir. Scríobh na habairtí ar an gclár dubh. Iarr ar na daltaí an abairt chuí a scríobh faoi na pictiúir sa leabhairín. Léigh an leabhairín in éineacht leis na daltaí.

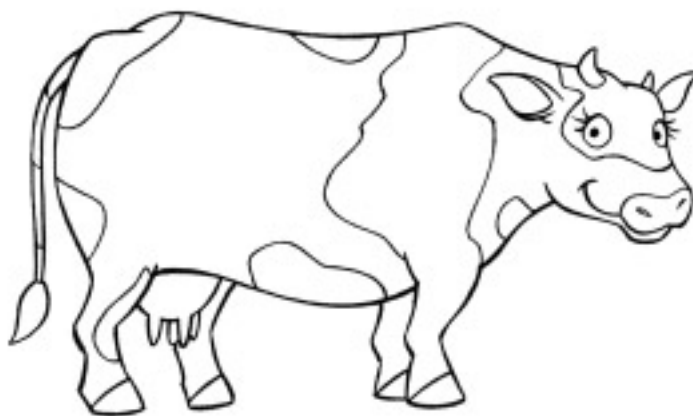
Iarr ar na daltaí an leabhairín a thabhairt abhaile le léamh dá muintir.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Pléigh an bia a itheann ainmhithe feirme éagsúla agus na tairgí a fhaighimid uathu. Múin más gá **‘Itheann an chaora féar. Tugann sí olann dúinn,’** etc.
- ⊙ Pléigh áiteanna cónaithe na n-ainmhithe feirme. Múin más gá **‘Cónaíonn [an bhó sa bhothán [sa bhóitheach / sa chró] / an madra sa chró [sa bhothán / sa teach beag] / an chaora sa ghort [sa mbuaile / sa chuibhreann] nó ar an gcnoc / an chearc sa chró / an capall sa stábla],’** etc.
- ⊙ Iarr ar gach dalta leabhairín a chur le chéile ar ainmhí feirme dá rogha féin.
- ⊙ Léigh agus pléigh an leabhar *Cá bhfuil mo Mhamá?* (Child’s Play – ISBN 0-85953-900-8).

An Bhó

Cuairt ar an bhFeirm

CEAHT 4

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- ceisteanna a chur agus a fhreagairt

EISEAMLÁIRÍ

An mó [Cé mhéad / Cá mhéad / Cé méid] tarracóir / bó / ... a fheiceann [a tchí / a chí] tú?

Aon cheann amháin [Ceann amháin] / Dhá cheann [Péire] / Trí cinn / Ceithre cinn /

Cúig cinn / Sé cinn / Seacht gcinn / Ocht gcinn / Naoi gcinn / Deich gcinn.

ÁISEANNA

- Bosca licíní
- Leathanach 33 in *Mo Leabharsa*

CUR CHUIGE

Múin na heiseamláirí thuas.

Imir cluiche ‘An mó licín atá agam?’ Cuir an bosca licíní ar an mbord. Tóg roinnt licíní (suas le 10 gcinn) i do lámh i ngan fhios do na daltaí. Fiafraigh díobh ‘An mó licín atá agam?’ Léireoidh na daltaí a dtomhas de réir na heiseamláire thuas. Lig don dalta a thugann an tomhas ceart d’áit a thógáil sa chluiche. Imit an cluiche arís.

Pléigh an pictiúr ar leathanach 33 in *Mo Leabharsa*. Roinn an rang ina mbeirteanna agus ceistídís a chéile mar atá sa chéad eiseamláir thuas. Comhairidís na hainmhithe sa phictiúr i dteannta a chéile agus scríobhaidís na huimhreacha cearta sna boscaí ansin.

Iarr ar dhaltaí aonair a rá an mó tarracóir, etc, atá sa phictiúr.

Pléigh an abairt atá scríofa faoin bpictiúr ‘Tá an ... go hálainn’. Iarr ar na daltaí pictiúr den ainmhí feirme is fearr leo féin a tharraingt sa bhosca. Iarr orthu an pictiúr a dhathú.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Léigh agus pléigh leabhar de do rogha féin a bhaineann le cúrsaí feirmeoireachta, e.g. *Mamó ar an bhFeirm* le Mary Arrigan (An Gúm – ISBN 1-85791-167-9).
- ⊙ Déan cleachtadh ar **‘An mó** [Cé mhéad / Cá mhéad / Cé méid] **...?’** i gcomhthéacsanna eile. Úsáid na huimhreacha atá múinte sa rang Matamaitice. Múin más gá:
An mó crián atá sa bhosca?
Cé mhéad méar [méir] / **súil** / **cos** [cois] / **cluas** [cluais] / **lámh** [láimh] **ort?**
Cá mhéad duine a fheiceann [a tchí / a chí] **tú sa phictiúr?** etc.
- ⊙ Múin an t-amhrán seo thíos.

FEICIM ASAL (Fonn: féach *Let's All Sing* (Folens))

Feicim asal,
Feicim bó,
Comhair, comhair,
Aon agus dó.
Hí-há, hí-há,
Mú, mú, mú,
Asal beag
Agus bó le crú.

Lá Fhéile Pádraig

CEACHT 1

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- taitneamh a bhaint as amhrán a rá
- tuairisciú
- teoracha a thabhairt agus a leanúint

EISEAMLÁIRÍ

Lá Fhéile Pádraig [Lá le Pádraig] **atá ann.**

Clé, deas.

Táimid [Tá muid] **ag seinm** [ag casadh ceoil] / **ag máirseáil** / **ag léim**, etc.

ÁISEANNA

- Póstaer 13 – An Pharáid
- An t-amhrán ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 25)

CUR CHUIGE

Pléigh an póstaer.

Múin an chéad eiseamláir thuas.

Seinn an dlúthdhiosca nó abair an t-amhrán. (Cuir in oiriúint do Ghaeilge an cheantair é más gá.)

AN PHARÁID (Fonn: *O My Darling Clementine*)

Lá Fhéile Pádraig,
Lá Fhéile Pádraig,
Lá Fhéile Pádraig **atá ann.**
Bígí **ag seinm**,
Bígí **ag máirseáil**,
Lá Fhéile Pádraig **atá ann.**

Múin an t-amhrán agus cuir geáitsí leis. Tabhair na daltaí go dtí an halla nó déan spás sa seomra agus lig dóibh máirseáil thart agus an t-amhrán á chanadh acu.

Múin an dara heiseamláir.

Cuir an téip ar siúl agus iarr ar na daltaí **‘Clé, deas. Clé, deas,’** a rá agus iad ag máirseáil timpeall.

Múin an tríú heiseamláir.

Imir cluiche ‘Lean mise’. Cuir na daltaí i líne. Abair, e.g. ‘Bígí ag seinm.’ Déan féin na geáitsí agus bog ar aghaidh timpeall an halla. Iarr ar na daltaí aithris a dhéanamh ort. Déarfaidh siad **‘Táimid [Tá muid] ag seinm’**. Tabhair treoracha eile ansin dóibh, etc. Tar éis tamaill lig do dhaltaí aonair d’áit a thógáil sa chluiche.

FORLEATHNÚ

- ⊗ Pléigh céard a rinne na daltaí Lá Fhéile Pádraig seo caite.
- ⊗ Imir cluiche tomhas chun an chéad eiseamláir thuas a úsáid i gcomhthéacsanna eile. Déarfaidh dalta aonair, e.g. **‘Faighim meall mór bréagán ag an am seo.’** Lig do na daltaí eile a thomhas, e.g. **‘An Nollaig atá ann,’ ‘Do lá breithe atá ann,’** etc.

Lá Fhéile Pádraig

CEACHT 2

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- ceisteanna a chur agus a fhreagairt
- mian a léiriú

EISEAMLÁIRÍ

An bhfuil tú ag dul [ag gabháil] go dtí an pharáid [go dtí an bparáid / chuig an bparáid / chuig an pharáid / go dtí an mórshiúl]? **Tá.** [Táim.] / **Níl.** [Nílím.]

Ó! Ba mhaith liomsa dul [a ghabháil] **ann chomh maith** [fosta / freisin / leis].

ÁISEANNA

- Puipéid – Lug agus Gug (Bíodh suaitheantas ar Lug. Bíodh seamróg ar Ghug. Bíodh ribín / éadach glas orthu chomh maith.)
- An sceitse ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 2, Rian 22)
- Leathanach 34 in *Mo Leabharsa*

CUR CHUIGE

Labhair faoi na puipéid agus an fáth a bhfuil siad gléasta mar atá. Lig do na daltaí buille faoi thuairim a thabhairt cá bhfuil na puipéid ag dul.

Múin an heiseamláirí thuas.

Iarr ar na daltaí éisteacht leis an sceitse lena fháil amach cad a bheidh Lug ag déanamh ag an bparáid. Seinn an dlúthdhiosca.

U

LÁ FHÉILE PÁDRAIG (Leagan Ultach)

- Lug: Beannacht na féile Pádraig ort, a Ghug.
Gug: Gurab amhlaidh duit, a Lug. An bhfuil tú ag gabháil chuig an pharáid?
Lug: Tá, cinnte. Beidh mé ag mairseáil ann.
(*Lug ag mairseáil agus ag canadh.*)
Lá Fhéile Pádraig, Lá Fhéile Pádraig,
Lá Fhéile Pádraig atá ann.
Bígí ag seinm, bígí ag mairseáil,
Lá Fhéile Pádraig atá ann.
Gug: Ó, ba mhaith liomsa a ghabháil ann fosta.
Lug: Rachaidh muid ann le chéile mar sin. Seo, seo linn ag mairseáil.
(*Lug agus Gug ag mairseáil agus ag canadh.*)
Lá Fhéile Pádraig, Lá Fhéile Pádraig,
Lá Fhéile Pádraig atá ann.
Bígí ag seinm, bígí ag mairseáil,
Lá Fhéile Pádraig atá ann.

M

LÁ FHÉILE PÁDRAIG (Leagan Muimhneach)

- Lug: Beannacht na féile Pádraig ort, a Ghug.
Gug: Gurab amhlaidh duit, a Lug. An bhfuil tú ag dul go dtí an bparáid?
Lug: Táim, siúrálta. Beadsa ag mairseáil ann.
(*Lug ag mairseáil agus ag canadh.*)
Lá le Pádraig, Lá le Pádraig,
Lá le Pádraig atá ann.
Bíg' ag seinm, bíg' ag mairseáil,
Lá le Pádraig atá ann.
Gug: Ó, ba mhaith liomsa dul ann chomh maith.
Lug: Raghaimid ann le chéile mar sin. Seo linn ag mairseáil.
(*Lug agus Gug ag mairseáil agus ag canadh.*)
Lá le Pádraig, Lá le Pádraig,
Lá le Pádraig atá ann.
Bíg' ag seinm, bíg' ag mairseáil,
Lá le Pádraig atá ann.

LÁ FHÉILE PÁDRAIG (Leagan Connachtach)

- Lug: Beannacht na féile Pádraig ort, a Ghug.
 Gug: Go mba hé duit, a Lug. An bhfuil tú ag gabháil chuig an bparáid?
 Lug: Tá, cinnte. Beidh mé ag máirseáil ann.
(Lug ag máirseáil agus ag canadh.)
 Lá Fhéile Pádraig, Lá Fhéile Pádraig,
 Lá Fhéile Pádraig atá ann.
 Bígí ag seinm, bígí ag máirseáil,
 Lá Fhéile Pádraig atá ann.
 Gug: Ó, ba mhaith liomsa a ghabháil ann freisin.
 Lug: Gabhfaidh muid ann le chéile mar sin. Gabh i leith uait ag máirseáil.
(Lug agus Gug ag máirseáil agus ag canadh.)
 Lá Fhéile Pádraig, Lá Fhéile Pádraig,
 Lá Fhéile Pádraig atá ann.
 Bígí ag seinm, bígí ag máirseáil,
 Lá Fhéile Pádraig atá ann.

Dearbhaigh freagra na ceiste thuas – beidh sé ag máirseáil.

Iarr ar na daltaí na heiseamláirí a rá in éineacht le Lug agus Gug. Iarr orthu an t-amhrán a chanadh leis na puipéid chomh maith. Seinn an dlúthdhiosca arís.

Iarr ar dhaltaí an cheist sa chéad eiseamláir a chur ar a chéile nó ar aon chuairoteoirí a thagann go dtí an rang.

Spreag na daltaí chun an dara heiseamláir a úsáid nuair is mian leo dul in áit éigin atá luaite cheana ag dalta eile.

Pléigh leathanach 34 in *Mo Leabharsa*. Léigh in éineacht leis na daltaí na hainmneacha atá scríofa faoi na pictiúir bheaga. Iarr orthu na daoine atá sna pictiúir bheaga a aimsiú sa phictiúr mór. Iarr ar na daltaí ainm beirte sa phictiúr mór a scríobh san abairt ag bun an leathanaigh, de réir a rogha féin. Iarr ar dhaltaí aonair an abairt a léamh: ‘Tá ... (ainm duine) agus ... (ainm duine) sa phictiúr.’

FORLEATHNÚ

- ⊙ Iarr ar bheirteanna an sceitse thuas a aithris.
- ⊙ Pléigh scéal Naomh Pádraig leis na daltaí.
- ⊙ Pléigh Lá Fhéile Pádraig go ginearálta. Múin más gá:

Bíonn lá saor againn ón scoil.

Caitheann daoine éadaí glasa [éadaí uaine / éadach glas].

Téann scata daoine [slua / an-lear daoine] **go dtí an pharáid** [go dtí an mórshiúl].

Seinneann bannaí ceoil sa pharáid [Bíonn bannaí ceoil ag casadh sa pharáid], etc.

Lá Fhéile Pádraig

CEACHT 3

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- tuairisciú
- éisteacht le rann agus taitneamh a bhaint as

EISEAMLÁIRÍ

Caithfidh [mé / ... (ainm dalta)] [suaitheantas / seamróg / ribín] Lá Fhéile Pádraig [Lá le Pádraig].

ÁISEANNA

- Póstaer 13 – An Pharaid (as Ceacht 1)
- An rann ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 10)
- Puipéid – Lug agus Gug (Bíodh suaitheantas ar Lug. Bíodh seamróg ar Ghug. Bíodh ribín / éadach glas orthu chomh maith.)
- Suaitheantas, seamróg, ribín agus mála

CUR CHUIGE

Pléigh an póstaer.

Pléigh éadaí Lug agus Ghug.

Múin an eiseamláir thuas.

Cuir an suaitheantas, an tseamróg agus an ribín i mála. Iarr ar dhalta A teacht os comhair an ranga. Iarr ar dhalta B a thomhas cad a chaithfidh dalta A Lá Fhéile Pádraig. Lig do dhalta A rud amháin a roghnú as an mála. Déarfaidh sé, e.g. **‘Caithfidh mé seamróg Lá Fhéile Pádraig [Lá le Pádraig].’** Déarfaidh dalta B **‘Bhí / Ní raibh an ceart agam.’** Déan amhlaidh le daltaí eile.

Iarr ar na daltaí éisteacht go cúramach leis an rann lena fháil amach cén dath atá ar an tseamróg. Seinn an dlúthdhiosca nó abair an rann. (Cuir in oiriúint do Ghaeilge an cheantair é más gá.)

LÁ FHÉILE PÁDRAIG

Lá Fhéile Pádraig,
Seamróg ghlas,
Suaitheantas álainn,
Ribín deas.
Amharc Naomh Pádraig,
Sa pharáid,
Ceol is rince,
Ar an tsráid.

Dearbhaigh gur dath glas atá ar an tseamróg.

Múin an rann. Cuir geáitsí leis.

FORLEATHNÚ

- © Úsáid an chéad eiseamláir i gcomhthéacsanna eile. Múin más gá **‘[Caithfidh mé / Ní chaithfidh mé] mo chóta am lóin,’ ‘Caithfidh mé pitseámaí sa leaba anocht ach ní chaithfidh mé gúna oíche,’** etc.

Lá Fhéile Pádraig

CEACHT 4

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- ceisteanna a chur agus a fhreagairt

EISEAMLÁIRÍ

A ... (ainm dalta), **an bhfuair tú an tseamróg / an suaithéantas / an brat / an ribín?**
Fuair. / Ní bhfuair.

ÁISEANNA

- Ceol bríomhar ar dlúthdhiosca nó ar téip (le fáil ag an múinteoir)
- Mála
- Seamróg, suaithéantas, bratach na hÉireann (ceann beag) agus ribín

CUR CHUIGE

(**Nóta:** Tabhair na daltaí go dtí an halla nó déan spás sa seomra ranga.)

Téigh siar ar an rann ‘Lá Fhéile Pádraig’ (Ceacht 3).

Pléigh an tseamróg, an suaithéantas, etc.

Múin na heiseamláirí thuas.

Iarr ar na daltaí suí ina bhfáinne. Cuir an tseamróg, an suaithéantas, etc. sa mhála. Seinn an ceol. Iarr ar na daltaí an mála a chur timpeall ó dhuine go duine. Stop an ceol agus iarr ar an dalta a bhfuil an mála aige rud amháin a thógáil amach. Déarfaidh sé, e.g. **‘Fuair mé [Fuairéas] an brat’** agus cuirfidh sé an brat as radharc ansin. Seinn an ceol agus cuir an mála timpeall arís. Lean leis an gcluiche go dtí go mbeidh na rudaí ar fad tógtha as an mála agus iad curtha as radharc. Mínigh do na daltaí go caithfidh siad cuimhneamh ar cé a fuair na rudaí éagsúla.

Iarr ar dhalta A an duine a cheapann sé a fuair, e.g. an suaithéantas, a cheistiú, féachaint an bhfuil an ceart aige. Déarfaidh sé, e.g. **‘A Liam, an bhfuair tú an suaithéantas?’** Freagróidh Liam **‘Fuair’** nó **‘Ní bhfuair’** de réir mar a oireann. Má bhíonn an ceart ag dalta A lig dó an rud a thógáil ó Liam agus é a chur ar ais sa mhála. Lean ar aghaidh leis an gcluiche ansin go mbíonn gach rud ar ais sa mhála arís.

FORLEATHNÚ

- © Iarr ar dhaltaí aonair a insint cár chuir siad na rudaí as radharc le linn an chluiche thuas.
- © Múin más gá nathanna eile a chuirfidh le cumarsáid na ndaltaí le linn an chluiche thuas, e.g. **‘An bhfuil tú cinnte nach bhfuair tú [nach bhfuairis] é? Lánchinnte! / Siúráilte glan! / Cinnte dearfa! / Táim deimhin de! / Tá mé cinnte de!’** agus nathanna eile de réir Ghaeilge an cheantair.

Caitheamh Aimsire - Cleas na Bacóide

CEACHT 4

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- imreoirí a ghríosú
- cluiche clóis a imirt
- taitneamh a bhaint as rann a aithris

EISEAMLÁIRÍ

Coinnigh ort. [*Lean ort. / Lean leat. / Lean ar aghaidh.*]

Is gearr go mbeidh tú ann.

ÁISEANNA

- Póstaer 14 – Cleas na Bacóide
- An rann ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 11)
- Plean an chluiche mar atá sé ar an bpóstaer tarraingthe sa rang / sa chlós / sa halla
- Scláta / Muicín (déanta as bosca stáin, e.g. bosca snas bróige atá líonta le márla)

CUR CHUIGE

(**Nóta:** Moltar cúpla lá a chaitheamh leis an gceacht seo)

Pléigh an póstaer.

Seinn an dlúthdhiosca nó abair an rann. (Cuir in oiriúint do Ghaeilge an cheantair é más gá.)

CLEAS NA BACÓIDE

Leatsa imirt,

Leatsa léim.

Seas suas díreach,

Bí réidh is tabhair céim.

Leatsa imirt,

'Bhfuil tú réidh?

Caith anois é,

Chomh fada le haon (dó / trí / ceathar / cúig, etc.)

Ná seas ar líne,

Seas ar chos amháin.

Coinnigh ort,

Is gearr go mbeidh tú ann.

Múin an rann.

Múin na heiseamláirí thuas.

Tabhair na daltaí go dtí an áit ina bhfuil an plean tarraingthe. Múin rialacha an chluiche thíos.

RIALACHA

1. Roghnaigh dalta A le tosú. Deir na daltaí eile an chéad dá véarsa den rann chun é a ghríosú. Caitheann dalta A an scláta isteach i mbosca 1. (Mura n-éiríonn leis é sin a dhéanamh cailleann sé a sheans agus tosaíonn an cluiche ó thús le dalta B.)
2. Má éiríonn leis an scláta a chur i mbosca 1 deir na daltaí eile an tríú véarsa den rann chun na rialacha a mheabhrú dó arís.
3. Léimeann dalta A ar chos amháin thar bhosca 1, toisc go bhfuil an scláta ann, isteach i mbosca 2. (Níl cead cos a leagan ar aon líne den phlean ná níl cead an dá chos a chur síos i mbosca amháin.) Spreag na daltaí chun an chéad eiseamláir a úsáid anseo chun an dalta a ghríosú.
4. Léimeann sé arís agus cuireann sé a chos chlé i mbosca 3 agus an chos dheas i mbosca 4 ag an am céanna.
5. Léimeann sé ar chos amháin isteach i mbosca 5 agus ansin i mbosca 6.
6. Cuireann sé a chos chlé i mbosca 7 agus an chos dheas i mbosca 8 ag an am céanna.
7. Casann an dalta timpeall de léim, a chos dheas i mbosca 7 agus a chos chlé i mbosca 8 an babhta seo. Filleann sé ar bhosca 1. Ar an mbealach ar ais dó bíonn air an scláta a phiocadh suas gan an dara cos a bhualadh ar an talamh. Spreag na daltaí chun an dara heiseamláir a rá anseo chun an dalta a spreagadh.
8. Má éiríonn leis cloí leis na rialacha ar fad tosaíonn sé amach arís. Caitheann sé an scláta isteach i mbosca 2, etc. Léimeann sé isteach i mbosca 1 ar dtús an uair seo. Ansin léimeann sé thar bhosca 2, toisc go bhfuil an scláta ann, agus isteach i mboscaí 3 agus 4, etc.
9. Ag an dalta is faide a fhanann sa chluiche a bhíonn an bua.

Imir an cluiche seo go rialta leis na daltaí.

(**Nóta:** Moltar seans a thabhairt do na daltaí an rann a rá go minic le linn an chluiche, e.g. gach uair a thagann dalta ar ais ‘abhaile’ nó nuair a thosaíonn dalta nua.)

FORLEATHNÚ

- © Ag deireadh an chluiche thuas múin aon nathanna do na daltaí a bheadh de dhíth orthu agus iad ag caint le chéile i rith an chluiche.

An Cháisc

CEACHT 1

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- éisteacht le scéal agus taitneamh a bhaint as

ÁISEANNA

- Póstaer 15 – Coinín na Cásca
- An scéal ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 2, Rian 10)

CUR CHUIGE

Pléigh an póstaer.

Inis / léigh an scéal nó seinn an dlúthdhiosca. Nuair a thagann tú go dtí na háiteanna sa scéal ina bhfaigheann na leanaí ubh (tá * sa téacs) stop agus lig do na daltaí a thomhas cén dath a bhí ar an ubh / na huibheacha.

Ceistigh na daltaí faoin scéal.

Bunaigh dráma beag ar chuid den scéal.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Téigh siar ar an bpíosa den scéal ina ndeir Cáit le Liam gurb é Coinín na Cásca a thug an ubh di. An dóigh leis na daltaí gur chreid Liam í? Cén abairt a thugann sin le fios? (**Thug leis! / Is é cinnte! / Ab é anois!**) Pléigh comhthéacsanna eile ina bhféadfaí an nath sin a úsáid.
- ⊙ Iarr ar na daltaí labhairt lena dtuismitheoirí / Mamó / Daideo mar gheall ar an gCáisc nuair a bhí siadsan óg. Má bhí nósanna deasa Cásca acu pléigh sa rang iad.

U

COINÍN NA CÁSCA (Leagan Ultach)

Domhnach Cásca a bhí ann. D'éirigh Eoin go luath. Mhúscaíl sé Liam agus Cáit. Nuair a bhí a gcuid éadaigh ar an triúr acu rith siad síos an staighre. Bhí Daidí sa chisteanach ag déanamh réidh bricfeasta Mhamáí.

'Cáisc shona daoibh,' arsa Daidí.

'Gurab é duit,' arsa na páistí.

'Níl a fhios agam an dtáinig an coinín?' arsa Eoin.

'Chonaic mé coinín ag rith thart tríd an gharraí tamall ó shin,' arsa Daidí.

'Ó, go maith,' arsa Liam. 'Rachaidh muid amach sa gharraí mar sin go bhfeice muid ar fhág sé ubh Chásca ann dúinn.'

'An raibh sibh go maith?' arsa Daidí.

'Bhí muid iontach maith,' arsa Eoin.

'Ó, mar sin de, b'fhéidir gur fhág sé cúpla ubh ann daoibh,' arsa Daidí.

Bhí na páistí tógtha. Amach leo sa gharraí. Anonn le Cáit go dtí an coinín bréige a d'fhág sí sa gharraí an lá roimhe sin. Nuair a thóg sí in airde an coinín bhí ubh chorra thíos faoi.

*'Tá ubh Chásca agamsa,' arsa Cáit. 'Ceann corcra. Tá sí go deas.'

'Maith an ghirseach,' arsa Liam. 'Caithfidh mise ceann a fháil domh féin anois.'

*'Tá ubh Chásca agamsa fosta,' arsa Eoin. 'Ceann dearg.'

'Cá bhfuair tú í?' arsa Liam.

'Thíos faoin tor ghlas,' arsa Eoin.

'Caithfidh mise deifre a dhéanamh,' arsa Liam, 'nó ní bhfaighidh mé a dhath.'

D'amharc Liam faoin chrann. A dhath ar bith ní bhfuair sé! D'amharc sé faoin chathaoir. A dhath ar bith ní raibh ann! Ansin chuala sé éan ag ceol sa chrann. D'amharc sé suas ar an éan.

*'Biongó!' arsa Liam. 'Tá dhá ubh Chásca agamsa.'

Bhí dhá ubh sa chrann. Bhí ceann acu buí agus an ceann eile gorm.

'Á,' arsa Cáit, 'tá dhá ubh agatsa anois. Níl agamsa ach ceann amháin.'

'Cuideoidh mise leat ceann eile a fháil,' arsa Liam.

Bhí Eoin ag cuartú an dara hubh dó féin.

*'Hurá!' ar seisean. 'Fuair mise an dara ceann agus tá dath deas glas uirthi.'

'Maith thú,' arsa Liam. 'Anois thig leat cuidiú linn ceann eile a fháil do Cháit. Níl aici ach ceann amháin.'

D'amharc siad san fhéar. A dhath ar bith ní bhfuair siad. D'amharc siad sna blátha. A dhath ar bith ní bhfuair siad.

Bhí Cáit míshásta. D'fhág sí Liam agus Eoin agus anonn léi go dtí an luascán.

'Cáisc shona duit, a Cháit,' arsa guth taobh thiar den luascán.

'Gurab é duit,' arsa Cáit agus thiontaigh sí thart, go bhfeicfeadh sí cé a labhair léi.

Cé bhí ann ach ... Coinín na Cásca!

'Cad chuige a bhfuil tú míshásta?' arsa Coinín na Cásca.

'Mar níl ach ubh Chásca amháin agamsa,' arsa Cáit, 'agus tá dhá cheann an duine ag Liam agus ag Eoin.'

‘Tar liomsa,’ arsa Coinín na Cásca.

‘Maith go leor,’ arsa Cáit.

Anonn leo go dtí an taobh eile den gharraí.

‘Amharc faoin phlanda sin,’ arsa Coinín na Cásca.

★‘Ó! Ubh Chásca! Ceann mór bándearg! Go raibh míle maith agat!’ arsa Cáit.

‘Bain sásamh aisti,’ arsa Coinín na Cásca.

‘Bí cinnte go mbainfidh,’ arsa Cáit.

Agus leis sin bhí Coinín na Cásca ar shiúl! Bhí lúcháir ar Cháit. Bhí ubh mhór bhreá anois aici.

‘Cá bhfuair tú an ubh mhór bhreá sin?’ arsa Liam.

‘Coinín na Cásca a thug domh í,’ arsa Cáit.

‘Is é cinnte!’ arsa Liam ag gabháil isteach chun an tí dó.

Isteach chun an tí le hEoin agus Cáit ina dhiaidh. Thaispeáin siad na huibheacha Cásca do Mhamáí agus do Dhaidí.

‘Dhá ubh an duine,’ arsa Mamaí. ‘Caithfidh sé go raibh sibh iontach maith.’

‘Nach mbíonn muidinne go maith i gcónaí?’ arsa Eoin.

Thosaigh achan duine ag gáire.

COINÍN NA CÁSCA (Leagan Muimhneach)

Domhnach Cásca a bhí ann. D'éirigh Eoin go luath. Dhúisigh sé Liam agus Cáit. Nuair a bhí a gcuid éadaigh ar an dtriúr acu ritheadar síos staighre. Bhí Daid sa chistin ag ullmhú an bhriceasta do Mham.

'Cáisc shona daoibh,' arsa Daid.

'Gurab amhlaidh duit,' arsa na leanaí.

'Ní fheadar an dtáinig an coinín?' arsa Eoin.

'Chonac coinín ag rith timpeall an ghairdín ó chianaibh,' arsa Daid.

'Ó, go maith,' arsa Liam. 'Raghaimid amach sa ghairdín mar sin féachaint ar fhág sé aon ubh Cásca ann dúinn.'

'An rabhabhair go maith?' arsa Daid.

'Bhíomar an-mhaith ar fad,' arsa Eoin.

'B'fhéidir go bhfág sé cúpla ubh ann daoibh mar sin,' arsa Daid.

Bhí na leanaí ar bís. Amach leo sa ghairdín. Sall le Cáit go dtí an gcoinín bréige a d'fhág sí sa ghairdín an lá roimis sin. Nuair a d'ardaigh sí an coinín bhí ubh corcra thíos faoi.

*'Tá ubh Cásca agamsa,' arsa Cáit. 'Ceann corcra. Tá sé go haoibhinn.'

'An-chailín,' arsa Liam. 'Caithfidh mé ceann a fháil dom féin anois.'

*'Tá ubh Cásca agamsa leis,' arsa Eoin. 'Ceann dearg.'

'Cá bhfuairis é?' arsa Liam.

'Thíos faoin dtor glas,' arsa Eoin.

'Caithfidh mé deabhadh a dhéanamh,' arsa Liam, 'nó ní bhfaigheadsa aon cheann.'

D'fhéach Liam thíos faoin gcrann. Faic ní bhfuair sé. D'fhéach sé faoin gcathaoir. Faic ní bhfuair sé! Ach ansan chuala sé éinín ag canadh sa chrann. D'fhéach sé in airde ar an éinín.

*'Biongó!' arsa Liam. 'Tá dhá ubh Cásca agamsa.'

Bhí dhá ubh sa chrann. Bhí ceann acu buí agus an ceann eile gorm.

'Á,' arsa Cáit, 'tá dhá ubh agatsa anois. Níl agamsa ach aon cheann amháin.'

'Cabhródsá leat ceann eile a fháil,' arsa Liam.

Bhí Eoin ag cuardach an tarna hubh dó féin.

*'Yipí!' ar seisean. 'Fuaireas-sa an tarna ceann agus tá dath aoibhinn uaine air.'

'An-mhaith,' arsa Liam. 'Anois féadfair cabhrú linne ceann eile a fháil do Cháit. Níl aici ach an t-aon cheann amháin.'

D'fhéachadar sa bhféar. Faic ní bhfuaireadar. D'fhéachadar sna bláthanna. Faic ní bhfuaireadar.

Bhí díomá ar Cháit. D'fhág sí Liam agus Eoin agus sall léi go dtí an luascán.

'Cáisc shona duit, a Cháit,' arsa guth laistiar den luascán.

'Gurab amhlaidh duit,' arsa Cáit agus chas sí timpeall, féachaint cé a labhair léi.

Cé a bheadh ann ach ... Coinín na Cásca!

'Cad ina thaobh go bhfuil tú trína chéile?' arsa Coinín na Cásca.

'Mar nach bhfuil ach aon ubh Cásca amháin agamsa,' arsa Cáit, 'agus tá dhá cheann ag Liam agus ag Eoin.'

'Tar in éineacht liomsa,' arsa Coinín na Cásca.

'Maith go leor,' arsa Cáit.

Sall leo go dtí an dtaobh eile den ngairdín.

‘Féach faoin bplanda san,’ arsa Coinín na Cásca.

*‘Ó! Ubh Cásca! Ceann mór bándearg! Go raibh míle maith agat!’ arsa Cáit.

‘Bain sásamh as,’ arsa Coinín na Cásca.

‘Bí siúrálta glan go ndéanfaidh mé,’ arsa Cáit.

Agus leis sin bhí Coinín na Cásca imithe! Bhí ardáthas ar Cháit. Bhí ubh mór groí anois aici.

‘Cá bhfuairis an t-ubh mór groí sin?’ arsa Liam.

‘Coinín na Cásca a thug dom é,’ arsa Cáit.

‘Thug leis!’ arsa Liam ag dul isteach abhaile dó.

Isteach abhaile le hEoin agus le Cáit ina dhiaidh. Thaispeánadar na huibheacha Cásca do Mham agus do Dhaid.

‘Dhá ubh an duine,’ arsa Mam. ‘Ní foláir nó go rabhabhair an-mhaith!’

‘Nach mbímídne go maith i gcónaí,’ arsa Eoin.

Thosaigh gach éinne ag gáire.

COINÍN NA CÁSCA (Leagan Connachtach)

Ba é Domhnach Cásca é. D'éirigh Eoin go moch. Dhúisigh sé Liam agus Cáit. Nuair a bhí a gcuid éadaigh ar an triúr acu ritheadar síos an staighre. Bhí Deaide sa gcisteanach ag réiteach an bhriceasta do Mhama.

'Cáisc shona daoibh,' arsa Deaide.

'Go mba hé duit,' arsa na gasúir.

'Meas tú ar tháinig an coinín?' arsa Eoin.

'Chonaic mé coinín ag rith timpeall an ghairdín scaitheamh ó shin,' arsa Deaide.

'Ó, go maith,' arsa Liam. 'Gabhfaidh muid amach sa ngarraí mar sin go bhfeicfidh muid ar fhág sé aon ubh Chásca ann dúinn.'

'An raibh sibh múinte?' arsa Deaide.

'Bhí muid an-mhúinte go deo,' arsa Eoin.

'B'fhéidir gur fhág sé cúpla ubh ann daoibh mar sin,' arsa Deaide.

Bhí ríméad ar na gasúir. Amach leo sa ngarraí. Anonn le Cáit chuig an gcoinín bréige a d'fhág sí sa ngarraí an lá roimhe sin. Nuair a d'ardaigh sí an coinín bhí ubh chorcra thíos faoi.

*'Tá ubh Chásca agamsa,' arsa Cáit. 'Ceann corcra. Tá sí go hálainn.'

'Maith an cailín thú féin,' arsa Liam. 'Caithfidh mé ceann a fháil dom féin anois.'

*'Tá ubh Chásca agamsa freisin,' arsa Eoin. 'Ceann dearg.'

'Cá bhfuair tú í?' arsa Liam.

'Thíos faoin sceach,' arsa Eoin.

'Caithfidh mé deifir a dhéanamh,' arsa Liam, 'nó ní bhfaighidh mé aon cheann.'

Bhreathnaigh Liam thíos faoin gcrann. Dada ní bhfuair sé! Bhreathnaigh sé faoin gcathaoir. Ní raibh dada ansin ach an oiread! Ach ansin chuala sé éinín thuas ins an gcrann ag casadh. Bhreathnaigh sé suas ar an éinín.

*'Biongó!' arsa Liam. 'Tá dhá ubh Chásca agamsa.'

Bhí dhá ubh sa gcrann. Bhí ceann acu buí agus an ceann eile gorm.

'Á,' arsa Cáit, 'tá dhá ubh agatsa anois. Níl agamsa ach ceann amháin.'

'Tabharfaidh mise cúnamh duit ceann eile a fháil,' arsa Liam.

Bhí Eoin ag cuartú na dara huibhe dó féin.

*'Hurá!' ar seisean. 'Fuair mise an dara ceann agus dath álainn uaine atá uirthi.'

'Go maith,' arsa Liam. 'Anois féadfaidh tú cúnamh a thabhairt dúinne ceann eile a fháil do Cháit. Níl aici ach ceann amháin.'

Bhreathnaigh siad sa bhféar. Ní bhfuair siad dada. Bhreathnaigh siad sna bláthanna. Ní bhfuair siad dada.

Bhí Cáit díomách. D'imigh sí ó Liam agus ó Eoin agus chuaigh sí anonn go dtí an luascán.

'Cáisc shona duit, a Cháit,' arsa an guth taobh thiar den luascán.

'Go mba hé duit,' arsa Cáit agus d'iompaigh sí timpeall, go bhfeicfeadh sí cé a labhair léi. Cé a bheadh ann ach ... Coinín na Cásca!

'Cén fáth a bhfuil tú chomh trína chéile?' arsa Coinín na Cásca.

'Mar gheall nach bhfuil agam ach ubh Chásca amháin,' arsa Cáit, 'agus tá péire an duine ag Liam agus ag Eoin.'

‘Tar in éineacht liomsa,’ arsa Coinín na Cásca.
‘Maith go leor,’ arsa Cáit.
Anonn leo go dtí an taobh eile den gharraí.
‘Breathnaigh faoin bplanda sin,’ arsa Coinín na Cásca.
*‘Ó! Ubh Chásca! Ceann mór bándearg! Go raibh míle maith agat!’ arsa Cáit.
‘Bain sásamh aisti,’ arsa Coinín na Cásca.
‘Bí cinnte go mbainfidh,’ arsa Cáit.
Agus leis sin bhí Coinín na Cásca imithe! Bhí an-ríméad ar Cháit. Bhí ubh mhór mhillteach aici anois.

‘Cá bhfuair tú an ubh mhór mhillteach sin?’ arsa Liam.
‘Is é Coinín na Cásca a thug dom í,’ arsa Cáit.
‘Ab é anois!’ arsa Liam agus é ag gabháil isteach abhaile.
Chuaigh Eoin isteach abhaile agus Cáit ina dhiaidh. Thaispeáin siad na huibheacha Cásca do Mhama agus do Dheaide.
‘Dhá ubh an duine,’ arsa Mama. ‘Caithfidh sé go raibh sibh an-mhúinte!’
‘Nach mbíonn muid múinte i gcónaí,’ arsa Eoin.
Thosaíodar uilig ag gáire.

An Cháisc

CEAHT 2

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- ceisteanna a chur agus a fhreagairt
- tuairisciú

EISEAMLÁIRÍ

Cé leis an ubh chorcra / an ubh dhearg / an ubh bhuí / an ubh ghorm / an ubh uaine [an ubh ghlas] / an ubh bhándearg? Le Cáit. / Le Liam. / Le hEoin.
Is le ...(ainm) an ubh ...(dath).

ÁISEANNA

- 3 Pictiúrchárta – Eoin, Liam, agus Cáit
- Pictiúrchártaí 22-27
- An scéal ar an dlúthdhiosca (as Ceacht 1) (Dlúthdhiosca 2, Rian 10)
- Leathanach 35 in *Mo Leabharsa*

CUR CHUIGE

Múin na heiseamláirí thuas.

Cuir an pictiúrchárta d'Eoin, de Liam, agus de Cháit ar an gclár dubh. Cuir na pictiúrchártaí de na dathanna ar do bhord. Iarr ar na daltaí éisteacht go cúramach arís leis an scéal 'Coinín na Cásca'. Nuair a thagann sé go dtí an áit ina bhfaigheann duine ubh Chásca stop an dlúthdhiosca. Cuir ceist ar na daltaí cé a fuair an ubh agus cén dath a bhí uirthi. Iarr ar dhaltá amháin san am an pictiúrchárta den dath ceart a phiocadh amach agus é a chur faoi Eoin / Liam / Cáit ar an gclár dubh de réir mar a oireann. Iarr air **'Is le ...(ainm) an ubh ...(dath)'** a rá agus é seo á dhéanamh aige. Ar deireadh comhair an mó ubh a fuair Eoin / Liam / Cáit agus pléigh na dathanna a bhí orthu.

Tóg anuas na pictiúrchártaí ón gclár dubh. Pléigh leathanach 35 in *Mo Leabharsa*. Iarr ar na daltaí a insint cé leis gach ubh sa chiseán. Tabhair nóiméad dóibh ar dtús chun daltaí in aice leo a cheistiú faoi aon ubh nach bhfuil siad cinnte cé leis í. D'fhéadfadh dalta A ceist a chur ar dhaltá B, e.g. **'Cé leis an ubh bhuí?'** Freagróidh dalta B an cheist, e.g. **'Le hEoin'** agus mar sin de.

Iarr ar dhaltá aonair a insint duit cé leis gach ubh sa chiseán. Déarfaidh siad, e.g. **'Is le hEoin / le Liam / le Cáit an ubh ...(dath).'**

Iarr ar na daltaí a rá cén dath a bhí ar an ubh Chásca / na huibheacha Cásca a fuair siad féin an Cháisc seo chaite.

FORLEATHNÚ

☉ Pléigh uibheacha Cásca leis na daltaí. Múin más gá:

Gheobhaidh mé ceann mór groí [ceann mór millteach / ceann milteanach mór] **ó Mhamó**

[ó mo Mháthair mhór / ó mo Mháthair chríonna / ó mo Sheanmháthair] / **ó Dhaideo** [ó m'Athair mór / ó m'Athair críonna / ó mo Sheanathair], etc.

Is dóigh liom [Sílim / Measaim / Ceapaim] **go bhfaighidh mé coinín seacláide i mbliana.**

Tá súil agam go bhfaighidh mé ubh chorcra, etc.

An Cháisc

CEACHT 3

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- taitneamh a bhaint as amhrán a rá

ÁISEANNA

- Póstaer 15 – Coinín na Cásca (as Ceacht 1)
- An t-amhrán ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 26)

CUR CHUIGE

Pléigh an póstaer. Iarr ar dhalta Coinín na Cásca a aimsiú ann.

Inis do na daltaí go bhfuil amhrán agat mar gheall ar Choinín na Cásca. Iarr orthu éisteacht go cúramach leis an amhrán lena fháil amach cad é an dath a bhí ar ubh Chásca an choinín. Seinn an dlúthdhiosca nó abair an t-amhrán.

COINÍN NA CÁSCA (Fonn: *Little Brown Jug*)

Coinín na Cásca,
Ina shuí.
Istigh san fhéar,
Ag ithe uibhe*.
Páipéar snasta, dearg agus buí,
Is ubh Chásca álainn faoi.

Curfá:
Ha, ha, há, hí, hí, hí,
Ubh Chásca álainn faoi. (x 2)

(*Fuaimnítear ‘uibhe’ mar ‘uí’ san amhrán seo.)

Dearbhaigh gur dearg agus buí a bhí ar ubh Chásca an choinín.

Múin an t-amhrán.

FORLEATHNÚ

- ⊗ Iarr ar dhalta a bhfuil / a raibh peata coinín aige cur síos air.
- ⊗ Cabhraigh leis na daltaí leabhairín dar teideal ‘An Coinín’ a chur le chéile. Scríobh abairtí oiriúnacha ar an gclár dubh. Iarr ar na daltaí na habairtí a scríobh ina leabhairín féin agus pictiúir a chur leo. Léigh an leabhairín in éineacht leo ansin.

An Cháisc

CEAHT 4

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- tuairisciú
- impí a dhéanamh ar dhuine
- diúltú do dhuine
- beannú do dhuine agus é a fhreagairt
- teoracha a leanúint chun Cárta Cásca a dhéanamh

EISEAMLÁIRÍ

Gheobhaidh mise [Gheobhadsa] **cuid mhór** [mórán / go leor / a lán / lear mór] **uibheacha Cásca.**

Inis dom (é)!

Inseoidh mé [Neosfad]. / **Ní inseoidh mé** [Ní neosfad].

Cáisc shona duit. Gurab amhlaidh duit. [Go mba hé duit.]

ÁISEANNA

- An sceitse ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 2, Rian 23)
- Puipéid – Lug agus Gug
- Fótachóip as Cúrsa Comhtháite Gaeilge (leathanach 213) do gach dalta chun cárta Cásca a dhéanamh

CUR CHUIGE

(**Nóta:** Moltar cúpla lá a chaitheamh leis an gceacht seo.)

Múin na heiseamláirí thuas.

Iarr ar na daltaí éisteacht go cúramach leis an sceitse. Iarr orthu seasamh suas nuair a chloiseann siad **‘Cáisc shona duit’** agus suí nuair a chloiseann siad **‘Gurab amhlaidh duit. [Go mba hé duit.]’** Seinn an dlúthdhiosca.

U

AN CHÁISC (Leagan Ultach)

- Gug: Is fada liom go dtiocfaidh an Cháisc.
Lug: Mise fosta.
Gug: Gheobhaidh mise cuid mhór uibheacha Cásca.
Lug: Mise fosta.
Gug: Tá a fhios agamsa cad é a deireann tú le duine ag an Cháisc.
Lug: Níl a fhios agamsa. Inis domh!
Gug: Ní inseoidh.
Lug: Á, inis domh, le do thoil!
Gug: Ní inseoidh.
Lug: Béarfaidh mé píosa seacláide duit.
Gug: Inseoidh mé duit mar sin. Deireann tú 'Cáisc shona duit'.
Lug: Agus cad é an freagra?
Gug: Gurab amhlaidh duit.
Lug: Tá a fhios agam anois é. 'Cáisc shona duit. Gurab amhlaidh duit'. Seo duit an tseacláid.
Gug: Go raibh maith agat. Num, num!

M

AN CHÁISC (Leagan Muimhneach)

- Gug: Is fada liom go dtiocfaidh an Cháisc.
Lug: Mise leis.
Gug: Gheobhadsa mórán uibheacha Cásca.
Lug: Mise leis.
Gug: Tá a fhios agamsa cad a deireann tú le duine um Cháisc.
Lug: Níl a fhios agamsa. Inis dom é!
Gug: Ní neosfad.
Lug: Á, inis dom é, más é do thoil é!
Gug: Ní neosfad.
Lug: Tabharfaidh mé píosa seacláide duit.
Gug: Neosfad duit é mar sin. Deireann tú 'Cáisc shona duit'.
Lug: Agus cad é an freagra?
Gug: Gurab amhlaidh duit.
Lug: Tá sé agam anois. 'Cáisc shona duit. Gurab amhlaidh duit.' Seo duit an tseacláid.
Gug: Go raibh maith agat. Num, num!

AN CHÁISC (Leagan Connachtach)

- Gug: Is fada liom go dtiocfaidh an Cháisc.
 Lug: Is fada liomsa freisin.
 Gug: Gheobhaidh mise go leor uibheacha Cásca.
 Lug: Gheobhaidh mise cuid freisin.
 Gug: Tá a fhios agamsa céard a déarfá le duine faoi Cháisc.
 Lug: Níl a fhios agamsa. Inis dom!
 Gug: Ní inseoidh.
 Lug: Á, inis dom, más é do thoil é!
 Gug: Ní inseoidh.
 Lug: Tabharfaidh mé píosa seacláide duit.
 Gug: Inseoidh mé duit mar sin é. Deireann tú ‘Cáisc shona duit’.
 Lug: Agus céard é an freagra?
 Gug: Go mba hé duit.
 Lug: Tá a fhios agam anois é. ‘Cáisc shona duit. Go mba hé duit.’ Seo duit an tseacláid.
 Gug: Go raibh maith agat. Num, numáí!

Seinn an dlúthdhiosca cúpla uair eile agus tabhair treoir réamhéisteachta gach uair, e.g.

Buail na bosa uair amháin nuair a chloiseann tú ‘**Gheobhaidh mise** [Gheobhadsa] **cuid mhór** [mórán / go leor] **uibheacha Cásca**’.

Cuir do dhá lámh amach faoi mar a bheifeá ag impí gach uair a chloiseann tú ‘**Inis dom (é)**’.

Croith do cheann nuair a chloiseann tú ‘**Ní inseoidh** [Ní neosfad]’.

Spreag na daltaí chun na heiseamláirí a rá in éineacht leis an dlúthdhiosca.

Cuir féin an sceitse i láthair. Bain úsáid as na puipéid. Iarr ar bheirt daltaí san am an sceitse (nó cuid de) a chur i láthair ansin.

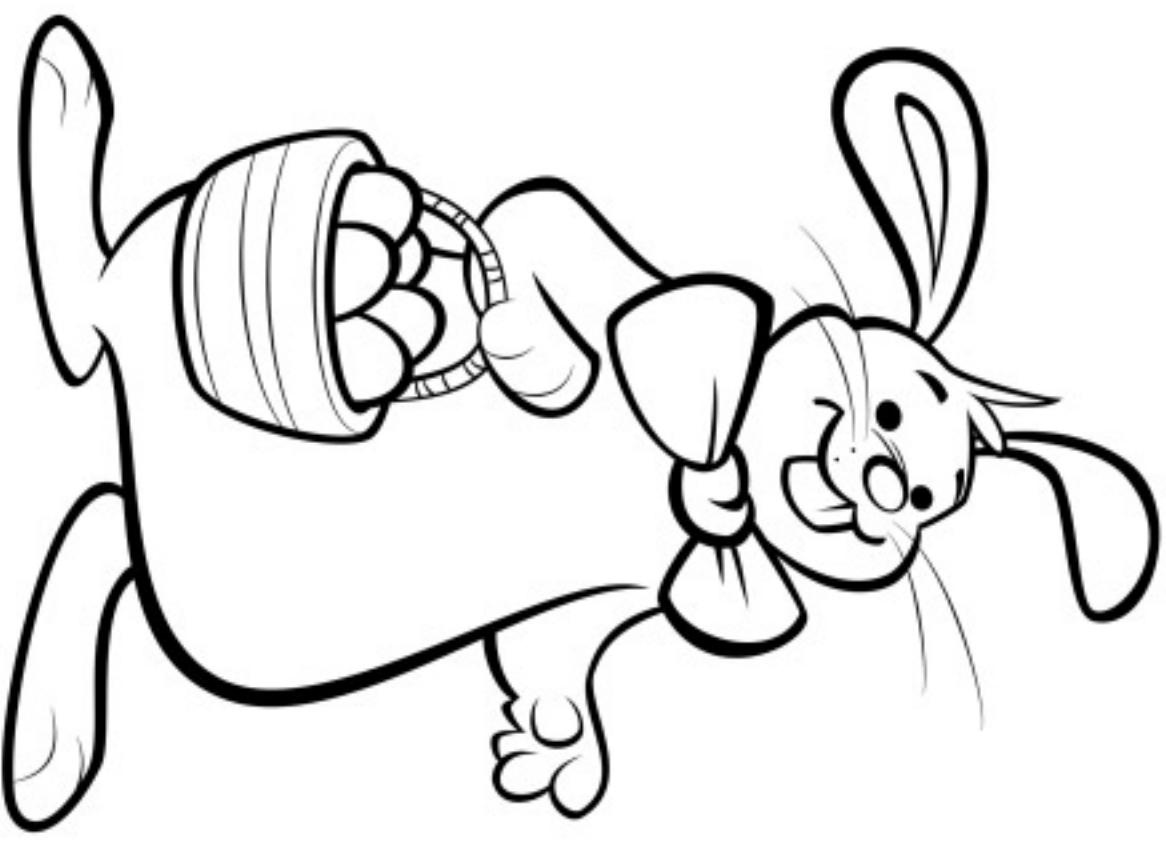
Tabhair amach an fhótachóip do gach dalta. Iarr orthu í a fhilleadh ina dhá leath chun cárta a dhéanamh. Léigh an teachtaireacht atá scríofa ar an gcárta. Iarr ar gach dalta a ainm a scríobh san áit chuí agus an cárta a mhaisiú. Nuair a bheidh an cárta daite iarr orthu é a thabhairt don dalta in aice leo agus ‘**Cáisc shona duit**’ a rá. Freagróidh an dalta eile ‘**Gurab amhlaidh duit** [Go mba hé duit]’.

Spreag na daltaí chun an nath ‘**Inseoidh mé** [Neosfad]’ a úsáid i gcomhthéacsanna eile, e.g. ‘**Inseoidh mé** [Neosfad] **don mhúinteoir gur thóg tú mo pheann luaidhe,**’ etc.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Pléigh an rud a mhúin Gug do Lug sa sceitse thuas. Múin más gá ‘**D’inis sé dó conas** [cén chaoi le / cad é an dóigh le] **beannú do dhuine um Cháisc**’. Pléigh rudaí a mhúin daoine éagsúla do na daltaí agus bain úsáid as an mbriathar ‘inis’, e.g. ‘**D’inis Mamaí dom conas** [cén chaoi le / cad é an dóigh le] **m’fhiacra** [mo char] **a scuabadh,**’ ‘**D’inis Daidí dom conas** [cén chaoi le / cad é an dóigh le] **m’iallacha a cheangal,**’ etc.

Géisc Shona Duit

_____ a rinne an cárta seo.

An Cháisc

CEAHT 5

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- ceisteanna a chur agus a fhreagairt
- leibhéal dóchúlachta a léiriú

EISEAMLÁIRÍ

An mó [Cá mhéad / Cé mhéad / Cé méid] **ubh a chuir Coinín na Cásca i bhfolach?**

Déarfainn [Measaim / Sílim / Ceapaim / Is dóigh liom / Déanaim amach / Tá mé ag déanamh]

gur chuir sé [ceann (amháin) / dhá cheann [péire] / trí cinn / ceithre cinn / cúig cinn / sé cinn] i bhfolach.

ÁISEANNA

- An t-amhrán ar an dlúthdhiosca (as Ceacht 3) (Dlúthdhiosca 1, Rian 26)
- Póstaer 15 – Coinín na Cásca (as Ceacht 1)
- Leathanach 36 in *Mo Leabharsa*

CUR CHUIGE

Seinn an dlúthdhiosca nó abair an t-amhrán ‘Coinín na Cásca’ (Ceacht 3).

Pléigh an póstaer. Iarr ar na daltaí na huibheacha Cásca a chuir an coinín i bhfolach a aimsiú ann. Iarr ar dhalta a insint don rang cé mhéad ubh Chásca atá ar an bpóstaer. Pléigh na dathanna atá orthu.

Múin na heiseamláirí thuas.

Iarr ar na daltaí sracfhéachaint a thabhairt ar leathanach 36 in *Mo Leabharsa*. Iarr orthu an leabhar a dhúnadh ansin. Iarr ar dhalta A dalta B a cheistiú **‘An mó [Cá mhéad / Cé mhéad / Cé méid] ubh a chuir Coinín na Cásca i bhfolach?’** Freagróidh dalta B é, e.g. **‘Déarfainn [Measaim / Sílim / Ceapaim / Is dóigh liom / Déanaim amach / Tá mé ag déanamh] gur chuir sé trí cinn i bhfolach.’** Lig do dhalta B dalta A a cheistiú sa tslí chéanna. Nuair a bheidh na daltaí críochnaithe ag ceistiú agus ag freagairt a chéile iarr orthu *Mo Leabharsa* a oscailt arís agus na huibheacha Cásca a aimsiú ann féachaint an raibh an ceart acu. Dearbhaigh go raibh 6 ubh Chásca ann.

FORLEATHNÚ

- ⊗ Pléigh dath agus ionad na n-uibheacha in *Mo Leabharsa* leis na daltaí. Múin más gá **‘Tá ubh ... (dath) [sa chrann / faoin mbara rotha / sna toir, etc.]’** Cuir i gcomparáid leis an bpóstaer é.
- ⊗ Léigh agus pléigh an leabhar *An Ubh Chaillte* (An Gúm).

An Cháisc

CEACHT 6

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

- An obair a bhaineann leis an téama seo a dhaingniú

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- taitneamh a bhaint as amhrán a rá
- ceisteanna a chur agus a fhreagairt
- leid a thabhairt

EISEAMLÁIRÍ

Cár chuir mé [Cár chuireas] an ... (rud) i bhfolach?

Tá tú cóngarach [gar] dó.

Tá tú i bhfad uaidh.

Ar chuir tú [faoin mbord / taobh thiar den chófra / ... (áit fholaigh)] é?

Chuir. / Níor chuir.

ÁISEANNA

- An t-amhrán ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 27)
- Níthe a bhíonn sa seomra ranga, e.g. leabhar, peann, rialóir, etc.
- Puipéid – Lug agus Gug

CUR CHUIGE

Iarr ar na daltaí a rá cad a chuir Coinín na Cásca i bhfolach sa ghairdín i gCeacht 5. Dearbhaigh an freagra ‘uibheacha Cásca’.

Abair leis na daltaí go bhfuil amhrán agat faoi bhuachaill agus faoi chailín a chuir rudaí i bhfolach sa rang. Iarr orthu éisteacht go cúramach leis an amhrán lena fháil amach cad a chuir an buachaill / an cailín i bhfolach. Seinn an dlúthdhiosca nó abair an t-amhrán.

CÁ BHFUIL SÉ? (Fonn: *Pop Goes the Weasel*)

Chuir sé leabhar i bhfolach sa rang,
'Bhfuil a fhios agatsa cá bhfuil sé?
Chuir sé leabhar i bhfolach sa rang,
Inis dúinne cá bhfuil sé.

Chuir sí peann i bhfolach sa rang,
'Bhfuil a fhios agatsa cá bhfuil sé?
Chuir sí peann i bhfolach sa rang,
Inis dúinne cá bhfuil sé.

Dearbhaigh gur chuir siad leabhar agus peann i bhfolach.

Múin an t-amhrán

Múin na heiseamláirí thuas.

Cuir a cúig nó a sé de rudaí ón seomra ranga ar an mbord. Pléigh leis na daltaí iad. Tabhair beirt os comhair an ranga. Cuir púicín ar dhalta A. Iarr ar dhalta B rud éigin ón mbord a roghnú agus é a chur i bhfolach. Bain an púicín de dhalta A. Déarfadh dalta B, e.g. **‘Cár chuir mé [Cár chuireas] an rialóir i bhfolach?’** Canadh na daltaí véarsa 1 nó 2 den amhrán agus cuiridís an focal ‘rialóir’ ann. Lig do dhalta A siúl timpeall an tseomra sula dtomhaiseann sé cá bhfuil an rialóir. Déarfadh na daltaí **‘Tá tú cóngarach [gar] dó’** má tá dalta A gar don áit ina bhfuil sé agus **‘Tá tú i bhfad uaidh’** mura bhfuil. Nuair a cheapann dalta A go bhfuil tuairim mhaith aige lig dó dalta B a cheistiú, e.g. **‘Ar chuir tú sa chófra é?’** Freagróidh dalta B **‘Chuir’** nó **‘Níor chuir’**. Déan amhlaidh le beirteanna eile.

FORLEATHNÚ

- © Múin nathanna breise a chuirfidh le cumarsáid na ndaltaí agus iad ag imirt an chluiche.

Múin más gá:

Tá tú níos cóngaraí [níos gaire] dó.

Tá tú sách [cuibheasach / cuíosach / measartha] cóngarach [gar] dó.

Tá tú cóngarach [gar] go leor [go maith] dó.

Tá tú níos faide (ná riamh) uaidh.

Tá tú míle ó bhaile uaidh, etc,

de réir Ghaeilge an cheantair.

- © Léigh agus pléigh an leabhar *Bran agus an Cháisc* le hEric Hill (An Gúm – ISBN 1-85791-431-7).

Sióg na bhFiacla

CEACHT 1

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- éisteacht le scéal agus taitneamh a bhaint as

ÁISEANNA

- Leabhar Mór den scéal
- An scéal ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 2, Rian 11)

CUR CHUIGE

Pléigh clúdach an Leabhair Mhóir leis na daltaí.

Inis / léigh an scéal nó seinn an dlúthdhiosca.

Ceistigh na daltaí faoin scéal.

Iarr ar na daltaí pictiúr a tharraingt den chuid den scéal is mó a thaitin leo.

FORLEATHNÚ

- ◎ Fiafraigh de na daltaí an dóigh leo gur chreid Mamaí scéal Shéimí faoi Thír na Sí. Pléigh a dtuairimí.
 - ◎ Labhair leis na daltaí faoi fhiacla a bheith ag titim amach. Múin más gá:
 - Tá m'fhiacail bogtha.**
 - Tá sí ag bogadh** [ag bogadail] **thart i mo bhéal.**
 - Níor thit aon fhiacail** [fiacail ar bith] **uaimse fós.**
 - ◎ Pléigh cuairt a thug na daltaí ar an bhfiacloir. Múin más gá:
 - Tharraing sé (amach) m'fhiacail.**
 - Scoith** [Stoith] **sé m'fhiacail.**
 - Ní dhearna** [Níor dhein] **sé aon rud le m'fhiacla mar bhí siad** [bhíodar] **(go breá) folláin.**
 - Tá / Bhí tinneas fiacaile** [déideadh / daitheacha] **orm.**
- agus nathanna eile de réir Ghaeilge an cheantair.

U

SÉIMÍ AGUS AN TSIÓG (Leagan Ultach)

Rith Séimí isteach sa tseomra suí.

‘Ó, amharc, a Mhamái,’ arsa seisean agus lúcháir air. ‘Thit m’fhiacail amach.’

‘Ó, do chéad fhiacail,’ arsa Mamaí. ‘Seo lá mór. Cuir an fhiacail faoi do cheannadhairt anois agus tiocfaidh Sióg na bhFiagal anocht.’

An oíche sin tháinig an tsióg. Bhí slat draíochta i lámh amháin aici agus mála beag gorm sa lámh eile. Chuir sí fiacail Shéimí sa mhála bheag ghorm. Ansin leag sí a slat draíochta go héadrom ar Shéimí. Mhúscail Séimí de léim.

‘Cé ... cé thusa?’

‘Is mise Sióg na bhFiagal.’

‘Sí ... sí ... sióg? Sióg na bhFiagal?’ a deir Séimí.

‘Sea, a Shéimí, Sióg na bhFiagal. Síofra an t-ainm atá orm. Éirigh suas anois agus tar liom!’

‘Anois? I lár na hoíche?’ a d’fhiafraigh Séimí. ‘Cá ... cá bhfuil muid ag gabháil?’

‘Fan go bhfeice tú,’ arsa Síofra.

D’éirigh Séimí mar a d’iarr Síofra air.

Rug Síofra greim láimhe ar Shéimí agus d’éitil an bheirt acu amach an fhuinneog.

‘Ó, thig liom eitilt,’ arsa Séimí.

‘Thig, cinnte,’ arsa Síofra.

‘Ach cá bhfuil muid ag gabháil?’ a d’fhiafraigh Séimí.

‘Fan go bhfeice tú,’ arsa Síofra.

Ar aghaidh leo i ndorchadas na hoíche. Sa deireadh thiar thall labhair Síofra:

‘Tá muid i dTír na Sí anois, a Shéimí.’

Chonaic Séimí sióga achan áit. Bhí sióga beaga is sióga móra ann, sióga ramhra is sióga tanaí, sióga óga is sióga aosta. Chuir na sióga uilig fáilte mhór roimh Shéimí.

‘Seo oíche speisialta duitse, a Shéimí. Chaill tú do chéad fhiacail inniu,’ a dúirt Síofra leis.

‘Tá féasta réidh ag na sióga duit.’

Bhí oíche mhór ag Séimí i dTír na Sí. Bhí sé ag damhsa is ag ceol. Bhí sé ag ithe is ag ól. Ach sa deireadh rug Síofra greim láimhe air.

‘Cá bhfuil muid ag gabháil?’ arsa Séimí.

‘Chun an bhaile,’ a d’fhreagair Síofra.

Bhí an féasta thart agus bhí sé in am a ghabháil chun an bhaile. D’fhág Séimí slán ag Tír na Sí agus ag a chairde úra. Ansin d’éitil sé féin agus Síofra chun an bhaile go teach Shéimí.

‘Anois, a Shéimí, tá tú ar ais i do leaba féin arís. Téigh a chodladh. Bí go maith agus tabhair aire do do char i gcónaí,’ a dúirt Síofra leis agus d’imigh sí léi.

Ar maidin scairt Mamaí ar Shéimí.

‘Múscail, a Shéimí. Tá an mhaidin ann. Tá sé in am agat éirí.’

‘Ó, a Mhamái. Fan go gcluine tú,’ arsa Séimí. ‘Tháinig Sióg na bhFiagal aréir agus thug sí go Tír na Sí mé.’

‘Ar thug, a thaisce?’ arsa Mamaí.

‘Agus amharc, thug sí airgead domh,’ arsa Séimí.

Chuir sé a lámh faoin cheannadhairt agus thaispeáin sé an t-airgead do Mhamái.

‘Nach maith Sióg na bhFiagal?’ arsa Mamaí.

SÉIMÍ AGUS AN TSIÓG (Leagan Muimhneach)

Rith Séimí isteach sa tseomra suite.

‘Ó, féach, a Mham,’ a dúirt sé agus an-áthas air. ‘Thit m’fhiacail amach.’

‘Ó, do chéad fhiacail,’ arsa Mam. ‘Lá an-mhór é seo. Cuir an fhiacail faoin bpiliúr anois agus tiocfaidh Sióg na bhFiagal anocht.’

An oíche sin tháinig an tsióg. Bhí slat draíochta i lámh amháin aici agus mála beag gorm i lámh eile. Chuir sí fiacail Shéimí sa mhála beag gorm. Ansan leag sí an tslat draíochta go mín réidh ar Shéimí. Dhúisigh Séimí de gheit.

‘Cé ... cé hí tusa?’

‘Is mise Sióg na bhFiagal.’

‘Sí ... sí ... sióg? Sióg na bhFiagal?’ a deir Séimí.

‘Sea, a Shéimí! Sióg na bhFiagal. Síofra is ainm dom. Éirigh anois agus tar in éineacht liomsa.’

‘Anois? I lár na hoíche?’ a d’fhiafraigh Séimí. ‘Cá ... cá bhfuilimid ag dul?’

‘Fan go bhfeice tú,’ arsa Síofra.

D’éirigh Séimí mar a d’iarr Síofra air.

Rug Síofra greim láimhe ar Shéimí agus d’éitil an bheirt acu amach an fhuinneog.

‘Ó, táim ábalta eitilt,’ arsa Séimí.

‘Tá tú, siúrálta,’ arsa Síofra.

‘Ach cá bhfuilimid ag dul?’ a d’fhiafraigh Séimí.

‘Fan go bhfeice tú,’ arsa Síofra.

Ar aghaidh leo i ndorchacht na hoíche. Ar deireadh thiar thall labhair Síofra:

‘Táimid i dTír na Sí anois, a Shéimí.’

Chonaic Séimí sióga i ngach aon áit. Bhí sióga beaga is sióga móra ann, sióga ramhra is sióga tanaí, sióga óga is sióga críonna. Chuir na sióga ar fad an-fháilte roimh Shéimí.

‘Oíche speisialta is ea í seo duitse, a Shéimí. Chaillis do chéad fhiacail inniu,’ a dúirt Síofra leis. ‘Tá féasta ullmhaithe ag na sióga duit.’

Bhí an-oíche go deo ag Séimí i dTír na Sí. Bhí sé ag rince is ag ceol. Bhí sé ag ithe is ag ól. Ach ansan rug Síofra greim láimhe air.

‘Cá bhfuilimid ag dul?’ a d’fhiafraigh Séimí.

‘Abhaile,’ a d’fhreagair Síofra.

Bhí an féasta críochnaithe agus bhí sé in am dul abhaile. D’fhág Séimí slán ag Tír na Sí agus ag a chairde nua. Ansan d’éitil sé féin agus Síofra abhaile go tigh Shéimí.

‘Anois, a Shéimí, tá tú thar n-ais i do leaba féin arís. Téir a chodladh. Bí go maith agus tabhair aire do d’fhiacail,’ a dúirt Síofra leis agus d’imigh sí léi.

Ar maidin ghlaigh Mam ar Shéimí.

‘Dúisigh, a Shéimí. Tá sé ina mhaidin. Tá sé in am éirí.’

‘Ó, a Mham. Fan go gcloise tú,’ arsa Séimí. ‘Tháinig Sióg na bhFiagal aréir agus thug sí go dtí Tír na Sí mé.’

‘Ar thug, a mhaoineach?’ arsa Mam.

‘Agus féach, thug sí airgead dom,’ arsa Séimí.

Chuir sé a lámh faoin bpiliúr agus thaispeáin sé an t-airgead do Mham.

‘Nach iontach í Sióg na bhFiagal,’ arsa Mam.

SÉIMÍ AGUS AN TSIÓG (Leagan Connachtach)

Rith Séimí isteach sa seomra suí.

‘Ó, breathnaigh, a Mhama,’ a dúirt sé agus ríméad air. ‘Chaill mé fiacail.’

‘Ó, do chéad fhiacail,’ arsa Mama. ‘Seo lá mór. Cuir d’fhiacail faoi do philiúr anois agus tiocfaidh Sióg na bhFiacla anocht.’

An oíche sin tháinig an tsióg. Bhí slat draíochta i lámh amháin aici agus mála beag gorm sa lámh eile. Chuir sí fiacail Shéimí sa mála beag gorm. Ansin leag sí an tslat draíochta go mín réidh ar Shéimí. Dhúisigh Séimí de gheit.

‘Cé ... cé tú féin?’

‘Is mise Sióg na bhFiacla.’

‘Sí ... sí ... sióg? Sióg na bhFiacla?’ a deir Séimí.

‘Sea, a Shéimí! Sióg na bhFiacla. Siofra an t-ainm atá orm. Éirigh anois agus tar in éindí liom.’

‘Anois? I lár na hoíche?’ a d’fhiafraigh Séimí. ‘Cá ... cá bhfuil muid ag gabháil?’

‘Fan go bhfeice tú,’ arsa Siofra.

D’éirigh Séimí mar a d’iarr Siofra air.

Rug Siofra greim láimhe ar Shéimí agus d’éitil an bheirt acu amach an fhuinneog.

‘Ó, tá mé in ann eitilt,’ arsa Séimí.

‘Tá tú,’ arsa Siofra Sióg.

‘Ach cá bhfuil muid ag gabháil?’ a d’fhiafraigh Séimí.

‘Fan go bhfeice tú,’ arsa Siofra.

D’imíodar leo i ndorchadas na hoíche. Ar deireadh thiar thall labhair Siofra:

‘Tá muid i dTír na Sí anois, a Shéimí.’

Chonaic Séimí sióga chuile áit. Bhí sióga beaga is sióga móra ann, sióga ramhra is sióga tanaí, sióga óga is seansióga. Chuir na sióga uilig fáilte mhór roimh Shéimí.

‘Seo oíche speisialta duitse, a Shéimí. Chaill tú do chéad fhiacail inniu,’ a dúirt Siofra leis.

‘Tá cóisir réitithe ag na sióga duit.’

Bhí an-oíche go deo ag Séimí i dTír na Sí. Bhí sé ag damhsa is ag ceol. Bhí sé ag ithe is ag ól. Ach ansin rug Siofra greim láimhe air.

‘Cá bhfuil muid ag gabháil?’ a d’fhiafraigh Séimí.

‘Abhaile,’ a d’fhreagair Siofra.

Bhí an chóisir thart agus bhí sé in am a ghabháil abhaile. D’fhág Séimí slán ag Tír na Sí agus ag a chairde nua. Ansin d’éitil sé féin agus Siofra abhaile chuig a theach féin.

‘Anois, a Shéimí, tá tú ar ais i do leaba féin arís. Téir a chodladh. Bí go maith agus tabhair aire do do chuid fiacla,’ a dúirt Siofra leis agus d’imigh sí léi.

Ar maidin ghlaoigh Mama ar Shéimí.

‘Dúisigh, a Shéimí. Tá an mhaidin ann. Tá sé in am agat éirí.’

‘Ó, a Mhama. Fan go gcloise tú,’ arsa Séimí. ‘Tháinig Sióg na bhFiacla aréir agus thug sí chuig Tír na Sí mé.’

‘Ar thug, a stór?’ arsa Mama.

‘Agus breathnaigh, thug sí airgead dom,’ arsa Séimí.

Chuir sé a lámh faoin bpiliúr agus thaispeáin sé an t-airgead do Mhama.

‘Nach lách í Sióg na bhFiacla,’ arsa Mama.

Sióg na bhFiacla

CEACHT 2

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- taitneamh a bhaint as amhrán a rá

ÁISEANNA

- An t-amhrán ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 28)
- Leathanach 37 in *Mo Leabharsa*

CUR CHUIGE

Seinn an dlúthdhiosca nó abair an t-amhrán.

ÉIRIGH SUAS (Fonn: *Peigín Leitir Móir*)

Éirigh suas, a Shéimí,
Agus bí ag eitilt liom.
Is mise Síofra Sióg,
An bhfuil fiacail agat dom?

Is ó gairim, gairim í,
Agus gairim í mo stór.
Tháinig Síofra Sióg,
Is thug sí dom euro.

Múin an t-amhrán. Bunaigh mím air.

Pléigh leathanach 37 in *Mo Leabharsa*. Iarr ar na daltaí an pictiúr a dhathú de réir na dtreoracha atá i mbarr an leathanaigh. Cabhraigh leis na daltaí abairt dá rogha féin a scríobh faoin bpictiúr.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Pléigh conas is ceart aire a thabhairt do na fiacla. Múin más gá:

Cuirim taos fiacla ar mo scuab.

Scuabaim mo chuid fiacla [m'fhiacla / mo char] **gach** [gach aon / achan] **oíche**.

Téim go dtí an fiaclóir go rialta.

Ní ithim puinn [mórán] **milseán / cístí** [cácaí].

Deir mo Mhamaí / an fiaclóir / an múinteoir nach bhfuil ...(bia a dhéanann dochar do na fiacla) **go maith do na fiacla**, etc.

Sióg na bhFiacla

CEACHT 3

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- glaoch ar dhuine
- ceisteanna a chur agus a fhreagairt
- tuairisciú

EISEAMLÁIRÍ

[A Mháire, / A Shiobhán, / A Sheáin,] an bhfuil [fiacail / peann luaidhe / ...] agat dom?
Thug sí euro dó / di.

ÁISEANNA

- An t-amhrán ar an dlúthdhiosca (as Ceacht 2) (Dlúthdhiosca 1, Rian 28)
- Píosa cailce (mar fhiacail) agus nithe a bhíonn sa seomra ranga, e.g. peann luaidhe, crián dubh, etc.
- Píosa €1

CUR CHUIGE

Téigh siar ar an amhrán ‘Éirigh Suas’ (Ceacht 2).

Múin na heiseamláirí thuas.

Roghnaigh cailín le teacht os comhair an ranga chun áit Shíofra a ghlacadh san amhrán. Tabhair an euro di. Iarr uirthi véarsa 1 a chanadh ach ainm cailín éigin as an rang a chanadh in áit ‘a Shéimí’. Tiocfaidh an cailín sin os comhair an ranga. Tabhair ‘an fhiacail’ don cailín lena tabhairt do Shíofra. Tabharfaidh Síofra euro di ina háit agus canfaidh an cailín véarsa 2. Iarr ar na daltaí eile véarsa 2 a chanadh ansin ach **‘Is thug sí euro di’** a chur isteach sa líne dheireanach. Déan arís ach iarr ar Shíofra ainm buachalla as an rang a chur isteach in áit ‘a Shéimí’ an uair seo. Ag an am chuí canadh na daltaí eile **‘Is thug sí euro dó’**.

Tabhair na daltaí go dtí an halla nó déan spás sa rang. Cuir ina bhfáinne iad agus greim láimhe acu ar a chéile. Roghnaigh dalta le bheith ina Síofra Sióg. Cuir sa lár í. Tabhair ‘an fhiacail’ do dhaltá éigin sa chiorcal, i ngan fhios do Shíofra. Iarr ar Shíofra véarsa 1 a chanadh agus na daltaí eile ag pramsáil thart ina bhfáinne. Stopfaidh an phramsáil nuair a chríochnaíonn an véarsa. Iarr ar Shíofra dalta a roghnú ansin agus é a cheistiú: **‘A ... (ainm dalta), an bhfuil fiacail agat dom?’** Ceistíodh sí daltaí eile más gá, go dtí go n-aimsíonn sí an dalta a bhfuil ‘an fhiacail’ aige. Lig don dalta sin dul isteach sa lár agus ‘an fhiacail’ a thabhairt do Shíofra. Tabharfaidh Síofra an píosa €1 dó. Canfaidh an dalta an véarsa 2. Iarr ar na daltaí eile véarsa 2 a chanadh ansin ach **‘Is thug sí euro dó / di’** a chanadh de réir mar a oireann.

Imir an cluiche arís ach tabhair rud éigin seachas fiacail don dalta san fháinne. D’fhéadfá, e.g. peann luaidhe a thabhairt dó agus an focal ‘peann luaidhe’ a chanadh san amhrán in áit an fhocail ‘fiacail’.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Iarr ar na daltaí a thuar cé mhéad airgid a thabharfaidh Sióg na bhFiacla dóibh féin nuair a thitfidh ceann dá bhfiacla amach. Múin más gá **‘[Tabharfaidh sí / B’fhéidir go dtabharfaidh sí [Seans go dtabharfaidh sí]] [euro amháin / dhá euro / ... euro] dom’**.
- ⊙ Iarr ar na daltaí cur síos ar céard a tharla sa chluiche thuas. Múin más gá **‘Bhí ... (ainm dalta) i bpáirt Shéimí [Ghlac ... (ainm dalta) páirt Shéimí] agus bhí ... (ainm dalta) i bpáirt Shíofra. D’iarr an múinteoir air / uirthi véarsa 1 a chanadh,’** etc.

Sióg na bhFiacla

CEACHT 4

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- treoracha a thuiscint agus a leanúint
- scéal a chur in ord céim ar chéim

ÁISEANNA

- Leathanach 38 in *Mo Leabharsa*

CUR CHUIGE

Téigh siar ar an scéal ‘Séimí agus an tSióg’ (Ceacht 1).

Pléigh na pictiúir ar leathanach 38 in *Mo Leabharsa*. Mínigh do na daltaí nach bhfuil siad san ord ceart. Iarr orthu uimhir 1 a scríobh thíos faoin bpictiúr den chéad rud a tharla sa scéal. Iarr orthu na pictiúir eile a chur in ord ar an mbealach céanna. Pléigh na torthaí leis an rang.

Iarr ar na daltaí pictiúr den chuid den scéal is fearr leo a tharraingt sa bhosca folamh.

FORLEATHNÚ

- © Iarr ar dhalta cur síos leanúnach a dhéanamh ar ar tharla sa cheacht thuas. Múin más gá **‘Ní raibh na pictiúir san ord ceart. Scríobhamar [Scríobh muid] uimhir a haon ar an [thíos faoin] gcéad cheann, uimhir a dó ar an [thíos faoin] dara ceann, uimhir a trí ar an [thíos faoin] tríú [treas] ceann agus uimhir a ceathair ar an [thíos faoin] gceathrú ceann.’**

Sióg na bhFiacla

CEACHT 5

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- taitneamh a bhaint as sceitse

ÁISEANNA

- Puipéid – Lug agus Gug
- An sceitse ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 2, Rian 24)

CUR CHUIGE

Bain úsáid as Lug agus Gug chun an sceitse thíos a chur i láthair. Iarr ar na daltaí éisteacht leis lena fháil amach cén fáth nach dtiocfaidh Sióg na bhFiacla chuig Lug. Seinn an dlúthdhiosca.

U

SIÓG NA BHFIACAL (Leagan Ultach)

- Lug: Is fada liom go dtiocfaidh Sióg na bhFiactal.
Gug: Sióg na bhFiactal? Cé sin?
Lug: Sióg bheag a bheireann airgead duit nuair a thiteann d'fhiacail amach.
Gug: Nuair a thiteann d'fhiacail amach?
Lug: Sea, nuair a thiteann d'fhiacail amach.
Gug: Ní thiocfaidh sí chugatsa.
Lug: Cad chuige?
Gug: Mar níl fiacail ar bith agat.
Lug: A Dhia! Tá an ceart agat! Níl fiacail ar bith agamsa ná níl fiacail ar bith agatsa ach oiread.
Gug & Lug: Ní thiocfaidh Sióg na bhFiactal chugainn-ne go deo na ndeor. Nach mór an trua é!

M

SIÓG NA BHFIACAL (Leagan Muimhneach)

- Lug: Is fada liom go dtiocfaidh Sióg na bhFiagal.
Gug: Sióg na bhFiagal? Cé hí sin?
Lug: Sióg bheag a thugann airgead duit nuair a thiteann d'fhiacail amach.
Gug: Nuair a thiteann d'fhiacail amach?
Lug: Sea, nuair a thiteann d'fhiacail amach.
Gug: Ní thiocfaidh sí chugatsa.
Lug: Cad ina thaobh?
Gug: Mar níl aon fhiacail agat.
Lug: A thiarcais! Tá an ceart agat! Níl aon fhiacail agamsa ná níl aon fhiacail agatsa ach an oiread.
Gug & Lug: Ní thiocfaidh Sióg na bhFiagal chugainn-ne go deo na ndeor, go bhfóire Dia orainn!

C

SIÓG NA BHFIACLA (Leagan Connachtach)

- Lug: Is fada liom go dtiocfaidh Sióg na bhFiagla.
Gug: Sióg na bhFiagla? Cé hí sin?
Lug: Sióg bheag a thugann airgead do dhuine nuair a chailleann sé fiacail.
Gug: Nuair a chailleann duine fiacail?
Lug: Sea, nuair a chailleann duine fiacail.
Gug: Ní thiocfaidh sí chugatsa.
Lug: Cén fáth?
Gug: Mar níl aon fhiacail agat.
Lug: Ó, dhiabhail! Tá an ceart agat! Níl aon fhiacail agamsa ná níl aon fhiacail agatsa ach an oiread.
Gug & Lug: Ní thiocfaidh Sióg na bhFiagla chugainne go deo. Nach mór an díol trua muid!

Dearbhaigh freagra na ceiste thuas – níl fiacail ar bith aige.

Spreag na daltaí chun an sceitse a aithris in éineacht leis an dlúthdhiosca.

Tabhair Lug agus Gug do bheirt daltaí. Iarr orthu an sceitse a aithris in éineacht leis an dlúthdhiosca agus Lug agus Gug á láimhseáil acu. Déan amhlaidh le beirteanna eile.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Iarr ar bheirt daltaí an sceitse a chur i láthair gan an dlúthdhiosca.
- ⊙ Pléigh daoine nach bhfuil fiacla acu, e.g. leanaí beaga nó seandaoine.
- ⊙ Múin an rann seo thíos.

CIRCÍN MHANTACH

Circín mhantach, mhantach,
Circín mhantach bhuí,
Circín mhantach, mhantach,
Is í gan amhras í.

Circín liath, liath,
Circín liath shúileach,
Circín liath, liath,
Is circín liath go súil í.

An Teilifís

CEACHT 1

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- éisteacht le scéal agus taitneamh a bhaint as

ÁISEANNA

- Póstaer 16 – An Teilifís
- An scéal ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 2, Rian 12)

CUR CHUIGE

Pléigh an póstaer leis an rang. Lig do na daltaí a thomhas céard atá ar siúl ann.

Inis / léigh an scéal nó seinn an dlúthdhiosca.

(**Nóta:** Is féidir leis an múinteoir pé clár is mian leis a ainmniú in áit na gclár a bhfuil ‘*’ orthu sa téacs.)

Ceistigh na daltaí faoin scéal.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Pléigh na cláir éagsúla a thaitníonn leis na daltaí. Lig do na daltaí cur síos a dhéanamh ar na carachtair a bhíonn iontu. Múin más gá:
Tá an clár sin thar barr [thar cionn / go hiontach / go seoigh / ar fheabhas / iontach maith / go diail ar fad].
Nílímse róthógtha leis an gclár sin.
Ní bhreathnaím [Ní amharcaim / Ní fhéachaim] **riamh** [in am ar bith] **ar an gclár sin.**
Tá an ghráin dhearg agam air, etc.
- ⊙ An dtaitníonn na cláir chéanna leo féin agus lena ndeirfiúracha / lena ndeartháireacha? Múin más gá **‘Taitníonn ... le mo dheirfiúr ach ní maith liomsa beag ná mór é,’ ‘Bíonn mo dheartháir ag féachaint** [ag amharc / ag breathnú] **ar ... (clár teilifíse) ach ní bhímse,’** etc.
- ⊙ Ar tharla sé riamh go raibh siad gan teilifís ar feadh tréimhse sa bhaile / ar a laethanta saoire? Cén caitheamh aimsire a bhí acu d’uireasa na teilifíse.
- ⊙ An raibh aon trealamh scoile briste le déanaí? Cé a dheisigh é? Múin más gá **‘Bhí an ... (rud) briste** [as ord / as feidil] **ach dheisigh** [shocraigh / chóirigh] **... (duine) é** [chuir ... (duine) caoi air]’.

U

AN TEILIFÍS (Leagan Ultach)

Chuaigh Róisín chun an bhaile le Liam i ndiaidh am scoile lá amháin. Bhí Daidí ag an gheata rompu.

‘Fáilte romhat, a Róisín,’ arsa Daidí.

‘Go raibh maith agat,’ arsa Róisín.

‘Bhuel, a Liam, cad é mar a d’éirigh leatsa ar scoil inniu?’ arsa Daidí.

‘Go maith,’ a d’fhreagair Liam.

Isteach le Liam agus le Róisín sa tseomra suí. Rug Liam ar an chianrialtóir agus chuir sé a ghabháil an teilifís. Shuigh an bheirt go sona sásta ag amharc ar na cartúin. Go tobann chuaigh an teilifís as.

‘Cad é a tharla?’ a d’fhiafraigh Liam.

‘Níl a fhios agam,’ a d’fhreagair Róisín. ‘Níor bhrúigh mise cnaipe ar bith.’

‘Níor bhrúigh mise cnaipe ar bith ach oiread,’ arsa Liam.

‘Á...,’ arsa Róisín. ‘Tá an clár is fearr ag toiseacht anois. Ní bheidh mé ábalta é a fheiceáil.’

Scairt siad ar Dhaidí. Isteach leis.

‘Cad é a tharla?’ a d’fhiafraigh Daidí.

‘Chuaigh an teilifís as,’ arsa Liam.

‘Níl pictiúr ar bith air,’ arsa Róisín.

Bhrúigh Daidí cnaipe. Níor tharla rud ar bith. Bhrúigh sé cnaipe eile. Níor tharla rud ar bith.

‘Ó, muiise,’ arsa Daidí.

Rinne sé iarracht eile é a chur a ghabháil ach níor éirigh leis.

‘Cad é a rinne sibh leis an teilifís?’ a d’fhiafraigh Daidí.

‘Ní dhearna muidinne rud ar bith leis,’ a d’fhreagair Liam.

Bhrúigh Daidí cnaipe i ndiaidh cnaipe ach níor tharla a dhath.

‘Bhuel, a pháistí,’ arsa Daidí sa deireadh, ‘tá eagla orm go bhfuil an teilifís briste. Níl mise ábalta é a chur a ghabháil.’

Bhí Liam agus Róisín míshásta mar go raibh an cartún **Na hAmadáin* réidh le toiseacht.

‘Á, a Dhaidí,’ arsa Liam.

‘Á...,’ arsa Róisín go brónach, ‘tá an clár is fearr ar an domhan air anois.’

‘Cén clár é sin?’ a d’fhiafraigh Daidí.

‘**Na hAmadáin*,’ arsa Róisín.

‘Is fearr i bhfad **Na Rógairí*!’ arsa Liam de bhúirthe.

‘Amaidí!’ arsa Róisín. ‘Is fearr i bhfad **Na hAmadáin*.’

‘Ná bí amaideach, a Róisín. Is é **Na Rógairí* an clár is fearr ar an teilifís!’ arsa Liam.

‘Ní hé!’

‘Is é!’ arsa Liam.

‘Ní hé!’ arsa Róisín.

‘A Róisín! Is é **Na Rógairí* an clár is fearr! Tá mé a rá leat!’

‘Stadaigí den argáil,’ arsa Daidí. ‘Ní bheidh teilifís ar bith againn anocht. Ach ar maidin rachaidh muid isteach chun an bhaile mhóir agus ceannóidh muid teilifís úr.’

‘Hurá!’ arsa Liam. ‘Is tú an Daidí is fearr ar an domhan!’

AN TEILIFÍS (Leagan Muimhneach)

Chuaigh Róisín abhaile in éineacht le Liam tar éis scoile lá amháin. Bhí Daid ag an ngeata rompu.

‘Fáilte romhat, a Róisín,’ arsa Daid.

‘Go raibh maith agat,’ arsa Róisín.

‘Bhuel, a Liam, conas a d’éirigh leat ar scoil inniu?’ a d’fhiafraigh Daid.

‘Go maith,’ a d’fhreagair Liam.

Isteach le Liam agus le Róisín sa tseomra suite. Rug Liam ar an gcianrialtóir agus chuir sé an teilifís ar siúl. Shuigh an bheirt acu go sona sásta ag féachaint ar na cartúin. Go tobann d’imigh an pictiúr den scáileán.

‘Cad a thit amach?’ a d’fhiafraigh Liam.

‘Ní fheadar,’ a d’fhreagair Róisín. ‘Níor bhrús-sa aon chnaipe.’

‘Níor bhrús-sa aon chnaipe ach an oiread,’ arsa Liam.

‘Á...,’ arsa Róisín. ‘Tá an clár is fearr ag tosú anois. Ní bheidh mé ábalta é a fheiscint.’

Ghlaodar ar Dhaid. Isteach leis.

‘Cad a thit amach?’ a d’fhiafraigh Daid.

‘D’imigh an pictiúr den scáileán,’ arsa Liam.

‘Níl aon phictiúr air,’ arsa Róisín.

Bhrúigh Daid cnaipe. Níor thit faic amach. Bhrúigh sé cnaipe eile. Níor thit faic amach.

‘Ó, mhuisse,’ arsa Daid.

Dhein sé iarracht eile an teilifís a chur ag obair ach níor éirigh leis.

‘Cad a dhein an bheirt agaibh leis?’ a d’fhiafraigh Daid.

‘Níor dheineamar faic leis,’ a d’fhreagair Liam.

Bhrúigh Daid cnaipe ar chnaipe ach fós níor thit faic amach.

‘Bhuel, a leanaí,’ arsa Daid ar deireadh, ‘is baolach go bhfuil an teilifís briste. Nílím ábalta é a chur ag obair.’

Bhí díomá ar Liam agus ar Róisín mar go raibh an cartún **Na hAmadáin* ar tí tosú.

‘Á, a Dhaid,’ arsa Liam.

‘Á...,’ arsa Róisín go brónach, ‘tá an clár is fearr ar domhan ar siúl anois.’

‘Cén clár é sin?’ a d’fhiafraigh Daid.

‘**Na hAmadáin*,’ arsa Róisín.

‘Is fearr i bhfad **Na Rógairí*!’ arsa Liam de bhéic.

‘Raiméis!’ arsa Róisín. ‘Is fearr go mór **Na hAmadáin*.’

‘Ná bí simplí, a Róisín. Is é **Na Rógairí* an clár is fearr ar an dteilifís!’ arsa Liam.

‘Ní hé!’

‘Is é!’ arsa Liam.

‘Ní hé!’ arsa Róisín.

‘A Róisín! Is é **Na Rógairí* an clár is fearr! Nach bhfuilim á rá leat!’

‘Stadaig den argóint,’ arsa Daid. ‘Ní bheidh aon teilifís againn anocht. Ach ar maidin raghaimid isteach sa bhaile mór agus ceannóimid teilifís nua.’

‘Yipí!’ arsa Liam. ‘Is tú an Daid is fearr ar domhan!’

AN TEILIFÍS (Leagan Connachtach)

Chuaigh Róisín abhaile in éineacht le Liam tar éis na scoile lá amháin. Bhí Deaide ag an ngeata rompu.

‘Cén chaoi a bhfuil tú, a Róisín,’ arsa Deaide.

‘Go maith,’ arsa Róisín.

‘Bhuel, a Liam, cén chaoi ar éirigh leat ag an scoil inniu?’ a d’fhiafraigh Deaide.

‘Go maith,’ a d’fhreagair Liam.

Isteach le Liam agus le Róisín sa seomra suí. Rug Liam ar an gcianrialtóir agus chuir sé an teilifís ar bun. Shuigh an bheirt acu go sona sásta ag breathnú ar na cartúin. Go tobann d’imigh an pictiúr den scáileán.

‘Céard a tharla?’ a d’fhiafraigh Liam.

‘Níl a fhios agam,’ a d’fhreagair Róisín. ‘Níor bhrúigh mise cnaipe ar bith.’

‘Níor bhrúigh mise aon chnaipe ach an oiread,’ arsa Liam.

‘Á...,’ arsa Róisín. ‘Tá an clár is fearr dá bhfuil ann ag tosú anois. Ní bheidh mé in ann breathnú air.’

Ghlaoigh siad ar Dheaide. Rith sé isteach.

‘Céard a tharla?’ a d’fhiafraigh Deaide.

‘D’imigh an pictiúr den scáileán,’ arsa Liam.

‘Níl aon phictiúr air,’ arsa Róisín.

Bhrúigh Deaide cnaipe. Níor tharla dada. Bhrúigh sé cnaipe eile. Níor tharla dada.

‘Ó, muiise,’ arsa Deaide.

Rinne sé iarracht eile an teilifís a chur ag obair ach níor éirigh leis.

‘Céard a rinne an bheirt agaibh leis?’ a d’fhiafraigh Deaide.

‘Ní dhearna muide rud ar bith leis,’ a d’fhreagair Liam.

Bhrúigh Deaide cnaipe eile agus cnaipe eile, ach fós níor tharla dada.

‘Bhuel, a ghasúir,’ arsa Deaide ar deireadh, ‘tá an teilifís as feidil faraor. Níl mé in ann é a chur ag obair.’

Bhí Liam agus Róisín diomúch mar go raibh an cartún **Na hAmadáin* réidh le tosú.

‘Á, a Dheaide,’ arsa Liam.

‘Á...,’ arsa Róisín go brónach, ‘tá an clár is fearr dá bhfuil ann ar siúl anois.’

‘Cén clár é sin?’ a d’fhiafraigh Deaide.

‘**Na hAmadáin*,’ arsa Róisín.

‘Is fearr i bhfad **Na Rógairí*!’ arsa Liam de bhéic.

‘Raiméis!’ arsa Róisín. ‘Is fearr i bhfad **Na hAmadáin*.’

‘Ná bí seafóideach, a Róisín. Is é **Na Rógairí* an clár is fearr dá bhfuil ann!’ arsa Liam.

‘Ní hé!’

‘Is é!’ arsa Liam.

‘Ní hé!’ arsa Róisín.

‘A Róisín! Is é **Na Rógairí* an clár is fearr! Tá mé á rá leat!’

‘Stopaigí ag sáraíocht,’ arsa Deaide. ‘Tá an teilifís as feidil. Ach ar maidin gabhfaidh muid isteach sa mbaile mór agus ceannóidh muid ceann nua.’

‘Yahoo!’ arsa Liam. ‘Is tusa an Deaide is fearr ar bith!’

An Teilifís

CEACHT 2

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- ceisteanna a chur agus a fhreagairt
- tuairim a nochtadh

EISEAMLÁIRÍ

Cad [Céard / Cad é] **atá ar an teilifís anocht?** ... (ainm cláir éigin).

Is fearr i bhfad [go mór] ... (ainm cláir éigin) **ná** ... (ainm cláir éigin).

ÁISEANNA

- Póstaer 16 – An Teilifís (as Ceacht 1)
- An argóint sa scéal ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 2, Rian 13)

CUR CHUIGE

Pléigh an scéal ‘An Teilifís’ (Ceacht 1). Fiafraigh de na daltaí an bhfuil cuma shásta ar Róisín agus ar Liam ar an bpóstaer. Pléigh cén fáth.

Seinn an dlúthdhiosca chun go gcloisfidh na daltaí an argóint idir Liam agus Róisín arís.

U

AN TEILIFÍS – ARGÓINT (Leagan Ultach)

‘Á...’ arsa Róisín go brónach, ‘tá an clár is fearr ar an domhan air anois.’

‘Cén clár é sin?’ a d’fhiafraigh Daidí.

‘*Na hAmadáin*,’ arsa Róisín.

‘Is fearr i bhfad *Na Rógairí*!’ arsa Liam de bhúirthe.

‘Amaidí!’ arsa Róisín. ‘Is fearr i bhfad *Na hAmadáin*.’

‘Ná bí amaideach, a Róisín. Is é *Na Rógairí* an clár is fearr ar an teilifís!’ arsa Liam.

‘Ní hé!’

‘Is é!’ arsa Liam.

‘Ní hé!’ arsa Róisín.

‘A Róisín! Is é *Na Rógairí* an clár is fearr! Tá mé a rá leat!’

‘Stadaigí den argáil,’ arsa Daidí.

M

AN TEILIFÍS – ARGÓINT (Leagan Muimhneach)

‘Á...’ arsa Róisín go brónach, ‘tá an clár is fearr ar domhan ar siúl anois.’
‘Cén clár é sin?’ a d’fhiafraigh Daid.
‘Na hAmadáin,’ arsa Róisín.
‘Is fearr i bhfad Na Rógairí!’ arsa Liam de bhéic.
‘Raiméis!’ arsa Róisín. ‘Is fearr go mór Na hAmadáin.’
‘Ná bí simplí, a Róisín. Is é Na Rógairí an clár is fearr ar an dteilifís!’ arsa Liam.
‘Ní hé!’
‘Is é!’ arsa Liam.
‘Ní hé!’ arsa Róisín.
‘A Róisín! Is é Na Rógairí an clár is fearr! Nach bhfuilim á rá leat!’
‘Stadaig den argóint,’ arsa Daid.

C

AN TEILIFÍS – ARGÓINT (Leagan Connachtach)

‘Á...’ arsa Róisín go brónach, ‘tá an clár is fearr dá bhfuil ann ar siúl anois.’
‘Cén clár é sin?’ a d’fhiafraigh Deaide.
‘Na hAmadáin,’ arsa Róisín.
‘Is fearr i bhfad Na Rógairí!’ arsa Liam de bhéic.
‘Raiméis!’ arsa Róisín. ‘Is fearr i bhfad Na hAmadáin.’
‘Ná bí seafóideach, a Róisín. Is é Na Rógairí an clár is fearr dá bhfuil ann!’ arsa Liam.
‘Ní hé!’
‘Is é!’ arsa Liam.
‘Ní hé!’ arsa Róisín.
‘A Róisín! Is é Na Rógairí an clár is fearr! Tá mé á rá leat!’
‘Stopaigí ag sáraíocht,’ arsa Deaide.

Lig do na daltaí focail na hargóinte a aithris in éineacht leis an dlúthdhiosca de réir a chéile.

Roinn an rang ina dtrí chuid. Lig dóibh páirt Liam, Róisín agus Dhaidí a ghlacadh.

Múin an chéad eiseamláir thuas.

Ceistigh na daltaí faoi na cláir a bheidh ar an teilifís anocht. Scríobh ainm ceithre cinn díobh ar an gclár dubh. Ceistíodh na daltaí a chéile ina mbeirteanna ansin. Bainidís úsáid as an gcéad eiseamláir agus tugaidís a rogha freagra as liosta na gclár.

Múin an dara heiseamláir.

Iarr ar na daltaí comparáid a dhéanamh idir dhá chlár as an liosta agus an dara heiseamláir á húsáid acu.

(**Nóta:** Fág ainmneacha na gclár ar an gclár dubh le haghaidh Cheacht 3.)

FORLEATHNÚ

- © Iarr ar na daltaí labhairt ar ócáid a raibh siad féin ag argóint le duine éigin agus ar stop a dtuismitheoirí / an múinteoir iad.

An Teilifís

CEACHT 3

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- taitneamh a bhaint as amhrán a rá
- ceisteanna a chur agus a fhreagairt
- tuairisciú

EISEAMLÁIRÍ

An bhfaca tú ...(clár teilifíse) aréir? Chonaic. / Ní fhaca.

Chonaic ...(ainm dalta) ...(clár teilifíse) agus ...(clár teilifíse eile) aréir.

ÁISEANNA

- An t-amhrán ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 29)
- Leathanach 39 in *Mo Leabharsa*

CUR CHUIGE

Léigh in éineacht leis na daltaí ainmneacha na gclár teilifíse atá scríofa ar an gclár dubh (as Ceacht 3).

Múin na heiseamláirí thuas.

Roinn an rang ina mbeirteanna. Ceistidís a chéile mar atá sa chéad eiseamláir chun a fháil amach an bhfaca a bpáirtí na cláir, a bhfuil a n-ainmneacha ar an gclár dubh, aréir. Tugadh gach dalta tuairisc ar na cláir a chonaic a pháirtí mar atá sa dara heiseamláir.

Seinn an dlúthdhiosca nó abair an t-amhrán. (Cuir in oiriúint do Ghaeilge an cheantair é más gá).

CÉ ACU IS FEARR?

(Cailíní ag canadh)

Is fearr i bhfad na cailíní,
Is fearr i bhfad na cailíní,
Is fearr i bhfad na cailíní,
Nó sin é deir mo Dhaidí.

Curfá:

Hí-hé-hó agus rí-ré-ró,
Agus raidh-dil-dú-dil-a-dí ó,
Hí-hé-hó agus rí-ré-ró,
Agus raidh-dil-dú-dil-a-dí.

(Can i ndiaidh gach véarsa)

(Buachaillí ag canadh)

Is fearr i bhfad na buachaillí,
Is fearr i bhfad na buachaillí,
Is fearr i bhfad na buachaillí
Nó sin é deir mo Mhamáí.

Múin an t-amhrán.

Fiafraigh de na daltaí an fíor é dar leo go mbíonn gach Daidí mór leis na hiníonacha agus gach Mamaí mór leis na mic.

Cuir véarsaí breise leis an amhrán, e.g. Is fearr i bhfad ... (clár teilifíse éigin).

Is fearr i bhfad *Scooby Doo*,
Is fearr i bhfad *Scooby Doo*,
Is fearr i bhfad *Scooby Doo*,
Nó sin é deir na páistí.

Pléigh leathanach 39 in *Mo Leabharsa*. Iarr ar na daltaí pictiúr den chlár is fearr a bhíonn ar an teilifís, dar leo féin, a tharraingt ar an scáileán. Scríobh ainmneacha na gclár a luann siad ar an gclár dubh. Léigh in éineacht leis na daltaí iad. Iarr orthu ainm an chlár is fearr leo féin a scríobh sa spás faoin bpictiúr.

Iarr ar na daltaí an pictiúr a dhathú.

Iarr ar dhaltaí aonair an abairt faoin bpictiúr a léamh.

FORLEATHNÚ

© Pléigh tuairimí na ndaltaí ar chlár éagsúla. Múin más gá:

Ceapaim [Silim] **go bhfuil an clár sin seafóideach / amaideach / simplí / leadránach / an-suimiúil / thar a bheith spéisiúil.**

Níl spéis [suim] **ar bith agam sa chlár sin.**

Tá an clár sin iontach greannmhar [thar a bheith barrúil / an-ghreannmhar go deo].

Is breá liom / Is fuath liom an clár sin [Tá an ghráin agam ar an gclár sin], etc.

An Teilifís

CEAHT 4

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- treoracha a thabhairt
- tuairisciú
- éisteacht le sceitse agus taitneamh a bhaint as

EISEAMLÁIRÍ

Ardaigh an fhuaim. [Cuir suas an fhuaim.]

Ísligh an fhuaim. [Cuir síos an fhuaim.]

Tá [an teilifís / an raidió / an ceol / an fhuaim] [ró-ard / ró-íseal].

ÁISEANNA

- Leathanach 40 in Mo Leabharsa
- An sceitse ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 2, Rian 25)

CUR CHUIGE

Pléigh leathanach 40 in Mo Leabharsa.

Múin na heiseamláirí thuas.

Iarr ar na daltaí éisteacht go cúramach leis an sceitse lena fháil amach an mó duine atá ag caint. Seinn an dlúthdhiosca.

U

CUIR SÍOS AN FHUAIM (Leagan Ultach)

(Fuaim an fholúsghlantóra le cloisteáil.)

Róisín: Ááá! Ní thig liom dada a chluinstin! Cuir suas an fhuaim, a Liam.

Liam: Cuirfidh.

(Ardaíonn sé an fhuaim.)

Róisín: Aha! Tá sé sin níos fearr.

(Stopann an folúsghlantóir.)

Mamáí: A leithéid de thrup! Tá an teilifís ró-ard. Cuir síos an fhuaim anois!

Liam: Labhair amach, a Mhamáí. Ní thig liom tú a chluinstin.

Mamáí: CUIR SÍOS AN FHUAIM ANOIS, A LIAM!

M

ÍSLIGH AN FHUAIM (Leagan Muimhneach)

(Fuaím an fholúsghlantóra le cloisteáil.)

Róisín: Ááá! Nílím ábalta faic a chlos! Ardaigh an fhuaim, a Liam.

Liam: Ardód.

(Ardaíonn sé an fhuaim.)

Róisín: Aha! Tá sé sin níos fearr.

(Stopann an folúsghlantóir.)

Mamaí: A leithéid de raic! Tá an teilifís ró-ard. Ísligh an fhuaim anois!

Liam: Labhair amach, a Mham. Nílím ábalta tú a chlos.

Mamaí: ÍSLIGH AN FHUAIM ANOIS, A LIAM!

C

ÍSLIGH AN FHUAIM (Leagan Connachtach)

(Fuaím an fholúsghlantóra le cloisteáil.)

Róisín: Ááá! Ní féidir liom dada a chloisteáil! Ardaigh an fhuaim, a Liam.

Liam: Ardóidh.

(Ardaíonn sé an fhuaim.)

Róisín: Aha! Tá sé sin níos fearr.

(Stopann an folúsghlantóir.)

Mamaí: A leithéid de ghleo! Tá an teilifís ró-ard. Ísligh an fhuaim anois!

Liam: Labhair amach, a Mhama. Níl mé in ann tú a chloisteáil.

Mamaí: ÍSLIGH AN FHUAIM ANOIS, A LIAM!

Dearbhaigh freagra na ceiste thuas – triúr.

Iarr ar na daltaí éisteacht leis an dlúthdhiosca arís lena fháil amach cén fáth a bhfuil Mamaí crosta. Dearbhaigh freagra na ceiste, e.g. ‘Bhí an fhuaim ró-ard.’

Spreag na daltaí chun na heiseamláirí a rá in éineacht leis an dlúthdhiosca.

Tabhair triúr os comhair an ranga chun an sceitse a chur i láthair.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Pléigh fuaimeanna arda leis na daltaí. Múin más gá **‘A leithéid de thorann / de challán / de ghlór / de raic / de thrup / de ghleo / d’fhothrom. Táim [Tá mé] bodhar aige,’** de réir Ghaeilge an cheantair.
- ⊙ Léigh agus pléigh an scéal *Gearóidín Gabhar* (An Gúm – ISBN 1-85791-317-5).
- ⊙ Múin an rann seo thíos do na daltaí.

AN TEILIFÍSEÁN

Bosca beag donn,
Scannán beag bán;
Cad tá ann?
An teilifíseán.
Daoine ag caint,
Ceol is amhrán;
Is breá liom é,
An teilifíseán.

An Fhaiche Imeartha

CEACHT 1

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- treoracha a thuiscint agus a leanúint
- ceisteanna a chur agus a fhreagairt
- rogha a léiriú

EISEAMLÁIRÍ

An bhfuil dath ... ar an bhfráma dreapadóireachta / ar an gcrandaí bogadaí

[ar an suí sá] / ar an eitleog, etc? Tá. / Níl.

Cé acu is fearr leat, an ... nó an ...?

ÁISEANNA

- Póstaer 17 – An Fhaiche Imeartha
- Lch 41 in *Mo Leabharsa*
- Tasc éisteachta ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 2, Rian 28)
- Criáin dhaite

CUR CHUIGE

Pléigh an póstaer.

Téigh siar ar an amhrán ‘An Luascán’ agus ar an rann ‘Suas Síos’ (cúrsa na Naíonán Beag agus leathanach 313 agus 311 sa leabhar seo).

Pléigh leathanach 41 in *Mo Leabharsa*. Iarr ar na daltaí éisteacht go cúramach leis an dlúthdhiosca agus dathanna a chur ar an trealamh de réir na dtreoracha a thugtar.

U

AN FHAICHE IMEARTHA (Leagan Ultach)

Cuir dath dearg ar an luascán.

Cuir dath donn ar an fhráma dreapadóireachta.

Cuir dath glas ar an sleamhnán.

Cuir dath buí ar an eitleog.

Cuir dath dubh ar an chrandaí bogadaí.

Cuir do rogha dath ar an chuid eile den phictiúr.

M

AN FHAICHE IMEARTHA (Leagan Muimhneach)

Cuir dath dearg ar an luascán.
Cuir dath donn ar an bhfráma dreapadóireachta.
Cuir dath uaine ar an sleamhnán.
Cuir dath buí ar an eitleog.
Cuir dath dubh ar an gcrandaí bogadaí.
Cuir do rogha dath ar an gcuid eile den bpictiúr.

C

AN FHAICHE IMEARTHA (Leagan Connachtach)

Cuir dath dearg ar an luascán.
Cuir dath donn ar an bhfráma dreapadóireachta.
Cuir dath glas ar an sleamhnán.
Cuir dath buí ar an eitleog.
Cuir dath dubh ar an gcrandaí bogadaí.
Cuir do rogha dath ar an gcuid eile den phictiúr.

Múin na heiseamláirí thuas.

Roinn an rang ina mbeirteanna. Iarr orthu *Mo Leabharsa* a dhúnadh. Ceistíodh na daltaí a chéile faoin bpictiúr in *Mo Leabharsa*. Bainidís úsáid as na heiseamláirí thuas.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Déan fríos balla bunaithe ar an bhfaiche imeartha. Lig do gach dalta pictiúr den trealamh is fearr leis / léi a tharraingt agus a dhathú don fhríos. Iarr ar dhaltaí aonair cur síos a dhéanamh céim ar chéim ar conas mar a chuir siad an fríos balla le chéile.
- ⊙ Lig do na daltaí samhail den trealamh a dhéanamh as marla nó as cré chun a bhfaiche imeartha ranga féin a chruthú. Éist leo a fhad is atá siad ag obair. Glac nóta d'aon fhocail / nathanna atá de dhíth orthu agus múin iad.
- ⊙ Meall scéalta ó na daltaí faoi eachtraí a tharla dóibh san fhaiche imeartha.
- ⊙ Múin an rann seo thíos do na daltaí.

SLEAMHNÁN

Suas agus síos,
Agus síos agus suas,
Síos síos le fána.
An cat ar a thóin,
An luch ar a srón,
Síos linn arís go dána!

An Fhaiche Imeartha

CEACHT 2

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- taitneamh a bhaint as amhrán a rá
- tuairisciú

EISEAMLÁIRÍ

Bím féin is mo chairde ag spraoi [ag déanamh cuideachta / ag déanamh cuileachta / ag imirt / ag súgradh] / **ag luascadh / ag dreapadh / ag sleamhnú, etc.**

ÁISEANNA

- An t-amhrán ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 30)

CUR CHUIGE

(**Nóta:** Moltar cúpla lá a chaitheamh leis an gceacht seo.)

Múin na heiseamláirí thuas.

Seinn an dlúthdhiosca nó abair an t-amhrán. (Cuir in oiriúint do Ghaeilge an cheantair é más gá.)

AG SPRAOI LE CHÉILE (Fonn: *Down by the River*)

Véarsa 1

Is breá liom bheith amuigh ag spraoi.
Amuigh faoin aer, sea, a haon, dó, trí.
Bím féin is mo chairde
Ag spraoi le chéile,
Ag spraoi le chéile,
Ag spraoi le chéile.
Is breá liom bheith le mo chairde
Ag spraoi le chéile.

Véarsa 2

Is maith liom bheith ar an luascán,
Ag luascadh suas san aer go hard.
Bím féin is mo chairde
Ag luascadh le chéile,
Ag luascadh le chéile,
Ag luascadh le chéile.
Is maith liom bheith le mo chairde
Ag luascadh le chéile.

Véarsa 3

Is maith liom bheith ar an sleamhnán,
Ag sleamhnú síos, sleamhnú le fán(a).
Bím féin is mo chairde
Ag sleamhnú le chéile,
Ag sleamhnú le chéile,
Ag sleamhnú le chéile.
Is maith liom bheith le mo chairde
Ag sleamhnú le chéile.

Véarsa 4

Is maith liom bheith ar an bhfráma,
Ag dreapadh suas ar nós moncaí.
Bím féin is mo chairde
Ag dreapadh le chéile,
Ag dreapadh le chéile,
Ag dreapadh le chéile.
Is maith liom bheith le mo chairde
Ag dreapadh le chéile.

Múin an t-amhrán.

Tabhair na daltaí go dtí an clós / halla. Iarr orthu mím a dhéanamh agus iad ag canadh.

Roinn an rang ina gceithre ghrúpa. Iarr ar ghrúpa 1 mím a dhéanamh bunaithe ar véarsa 1 a fhad is a chanann na grúpaí eile an véarsa. Déan amhlaidh leis na grúpaí agus na véarsaí eile.

Cuir grúpa daltaí le chéile agus iarr orthu gluaiseacht amháin a roghnú agus a dhéanamh a fhad is atá an chuid eile den rang ag canadh an véarsa cuí.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Pléigh an spraoi a bhíonn ag na daltaí lena gcairde. Iarr ar dhalta aonair cur síos air. Déarfaidh sé, e.g. **‘Bím féin is mo chairde ag dreapadh,’** etc. Múin aon fhocail nó aon nathanna eile atá de dhíth ar na daltaí.
- ⊙ Pléigh na gluaiseachtaí sna heiseamláirí thuas i gcomhthéacs eile, e.g. **‘Bím ag dreapadh [ag dreapadóireacht] ar na cnoic / ar na crainn. Bím ag sleamhnú ar an leac oighir [ar an oighreogach].’**
- ⊙ Múin an rann seo thíos do na daltaí.

Suí SÁ

Suí sá,
Suas san aer,
Suí sá,
Síos go fear.
Suí sá,
Beir le bos,
Suí sá,
Brúigh le cos.

An Fhaiche Imeartha

CEACHT 3

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- ceisteanna a chur agus a fhreagairt
- rogha a léiriú

EISEAMLÁIRÍ

An bhfuil beirt chailíní [beirt chailín] / beirt bhuachaillí [beirt bhuachaill] i do phictiúrsa? Tá. / Níl.

An bhfuil siad ag sleamhnú / ag luascadh / ag dreapadh? Tá. / Níl.

Ba mhaith liomsa / le ... (ainm dalta) dul ag sleamhnú / ag luascadh / ag dreapadh.

ÁISEANNA

- Leathanach 42 agus 43 in *Mo Leabharsa*

CUR CHUIGE

Múin an chéad dá eiseamláir thuas.

Roinn na daltaí ina mbeirteanna, A agus B. Iarr ar dhalta A *Mo Leabharsa* a oscailt ar leathanach 42. Iarr ar dhalta B *Mo Leabharsa* a oscailt ar leathanach 43. Iarr orthu a bheith ag ceistiú a chéile ansin mar atá sna heiseamláirí chun na difríochtaí idir an dá phictiúr a aimsiú. Pléigh leo ansin na difríochtaí a d'aimsigh siad.

Múin an tríú heiseamláir thuas.

Iarr ar dhaltá aonair a rá cad ba mhaith leo féin a dhéanamh ar an bhfaiche imeartha mar atá sa tríú heiseamláir. Iarr ar dhaltá a rá chomh maith cad ba mhaith le daltaí eile sa rang a dhéanamh ar an bhfaiche imeartha.

Iarr ar na daltaí a rogha leathanach 42 nó 43 in *Mo Leabharsa* a dhathú.

FORLEATHNÚ

- ◎ Imir cluiche ‘Chuaigh mé go dtí an fhaiche imeartha agus chonaic mé ...’ leis na daltaí.

An Fhaiche Imeartha

CEACHT 4

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- éisteacht le scéal agus taitneamh a bhaint as

ÁISEANNA

- Pictiúrchártaí 28-31
- An scéal ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 2, Rian 14)

CUR CHUIGE

(Nóta: Beidh an dara cuid den scéal seo á insint i gCeacht 6.)

Pléigh an chéad phictiúrchárta leis na daltaí.

Inis / léigh an scéal nó seinn an dlúthdhiosca. Úsáid na pictiúrchártaí.

Nuair atá an chuid seo den scéal inste / léite agat iarr ar na daltaí pictiúr a tharraingt den rud a cheapann siad a tharlóidh ina dhiaidh seo. Pléigh a bpictiúir leo.

Cabhraigh leis na daltaí abairt a scríobh faoina bpictiúr.

Mínigh don rang go gcloisfidh siad deireadh an scéil i gceann cúpla lá.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Ag deireadh an cheachta fiafraigh de na páistí cad is dóigh leo a tharlóidh sa chuid eile den scéal. Múin más gá:
 - Titfidh Cáit / Daideo / Liam.**
 - Tiocfaidh Cáit anuas.**
 - Beidh timpiste ann.**
 - Brisfidh Cáit a cos** [a cois].
 - Casfaidh Liam a alt.**
 - Gortóidh Daideo a dhroim.**
 - Cuirfear fios ar an otharcharr / ar an mbriogáid dóiteáin / ar an dochtúir,** etc.
- ⊙ Labhair leis na daltaí faoin tsábháilteacht san fhaiche imeartha. Céard iad na timpistí is minice a tharlaíonn? Céard iad na rudaí is contúirtí atá san fhaiche imeartha dar leo? Múin más gá **‘Tá an ... níos contúirtí** [níos dainséaraí] **ná an ...’**. Iarr orthu cúis a thabhairt lena dtuairim.

U

GRAINDEA BOCHT (CUID 1) (Leagan Ultach)

Lá breá samhraidh a bhí ann. Thug Graindea Cáit agus Liam go dtí an fhaiche imeartha. ‘Ó, amharc, a Ghraindea. Amharc an luascán!’ a dúirt Liam. ‘Is maith liom é!’

‘Is é an fráma dreapadóireachta is deise liomsa,’ arsa Cáit. ‘Is maith liom bheith ag dreapadóireacht air.’

‘Bhuel, b’fhearr liomsa an luascán,’ arsa Liam. ‘Agus tá mé ábalta a ghabháil iontach ard.’

‘Tá mise ábalta a ghabháil i bhfad níos airde ná tusa,’ a dúirt Cáit.

‘Níl tú,’ arsa Liam.

‘Tá mé,’ arsa Cáit.

Lean na páistí orthu ag maíomh astu féin.

‘Stadaigí, a pháistí! Stadaigí den argáil,’ arsa Graindea.

Anonn le Cáit go dtí an fráma dreapadóireachta. Thosaigh sí ag dreapadóireacht. Anonn le Liam go dtí an luascán. Thosaigh sé ag luascadh. Bhí sé ag iarraidh bheith níos fearr ná Cáit.

‘A Ghraindea, amharc! Amharc ormsa,’ arsa Liam. ‘Suas is anuas ar an luascán, ag luascadh liom anonn is anall.’

Bhí Liam ag gabháil suas iontach ard. Chonaic Graindea é. Baineadh léim as.

‘Ó, a Liam! Coimhead tú féin. Titfidh tú!’

Ach d’fhreagair Liam: ‘Tá mise ceart go leor, a Ghraindea. Agus tá mé ábalta a ghabháil níos airde ná Cáit.’

Graindea bocht! Bhí a chroí amuigh ar a bhéal.

‘Níl tú níos fearr ná mise. Tá mise thuas sa spéir,’ arsa Cáit. ‘Is fearr mise ná tusa.’

D’amharc Graindea ar Cháit agus an croí scanraithe as.

‘Ó, a Cháit!’ a dúirt sé. ‘Coimhead tú féin. Tá tú thuas ró-ard. Ná tit.’

D’fhreagair Cáit: ‘Tá mise ceart go leor, a Ghraindea. Tá mé i bhfad níos fearr ná Liam.’

Graindea bocht! Bhí a chroí amuigh ar a bhéal!

‘Bígí cúramach. Tagaigí anuas anois díreach!’ ar seisean.

Ach níor stad na páistí. Lean siad orthu ag dreapadóireacht is ag luascadh, ag luascadh is ag dreapadóireacht. Shíl Graindea go dtitfeadh Cáit.

Suas le Graindea ar an fhráma. Suas leis a fhad le Cáit...

DAIDEO BOCHT (CUID 1) (Leagan Muimhneach)

Lá breá samhraidh a bhí ann. Thug Daideo Cáit agus Liam leis go dtí an bhfaiche imeartha. ‘Ó, féach, a Dhaideo. Féach ar an luascán!’ arsa Liam. ‘Is breá liom é!’

‘Is é an fráma dreapadóireachta is deise liomsa,’ arsa Cáit. ‘Is breá liom a bheith ag dreapadóireacht air.’

‘Bhuel, b’fhearr liomsa an luascán,’ arsa Liam. ‘Agus táim ábalta dul i bhfad i bhfad suas.’

‘Táimse ábalta dul níos faide suas ná tusa,’ a dúirt Cáit.

‘Níl tú!’ arsa Liam.

‘Táim!’ arsa Cáit.

Lean na leanaí orthu ag áiteamh ar a chéile.

‘Éiríg as, a leanaí! Stadaíg den áiteamh!’ arsa Daideo.

Sall le Cáit go dtí an bhfráma dreapadóireachta. Thosaigh sí ag dreapadóireacht. Sall le Liam go dtí an luascán. Thosaigh sé ag luascadh. Bhí sé ag iarraidh a bheith níos fearr ná Cáit. ‘A Dhaideo, féach! Féach ormsa,’ arsa Liam. ‘Suas is anuas ar an luascán, ag luascadh liom anonn is anall.’

Bhí Liam i bhfad suas. Chonaic Daideo é. Baineadh geit as.

‘Ó, a Liam! Seachain tú féin nó titfidh tú!’

Ach d’fhreagair Liam: ‘Níl aon mhaire ormsa, a Dhaideo. Agus táim ábalta dul suas níos faide ná Cáit!’

Daideo bocht! Bhí a chroí ina bhéal aige.

‘Ní fearr tusa ná mise. Ní fearr mhuis! Táimse thuas sa spéir,’ arsa Cáit. ‘Is fearr mise ná tusa.’ D’fhéach Daideo ar Cháit agus a chroí ina bhéal aige.

‘Ó, a Cháit!’ a dúirt sé. ‘Seachain tú féin. Tá tú rófhada suas. Ná tit.’

D’fhreagair Cáit: ‘Níl aon mhaire orm, a Dhaideo. Is fearr go mór mise ná Liam.’

Daideo bocht! Bhí a chroí ina bhéal aige.

‘Seachnaíg sibh féin. Tagaíg anuas anois díreach!’ ar seisean.

Ach níor stad na leanaí. Leanadar orthu ag dreapadóireacht is ag luascadh, ag luascadh is ag dreapadóireacht. Cheap Daideo go dtitfeadh Cáit.

Suas le Daideo ar an bhfráma. Suas leis ag déanamh ar Cháit...

DAIDEO BOCHT (CUID 1) (Leagan Connachtach)

Lá breá samhraidh a bhí ann. Thug Daideo Cáit agus Liam go dtí an fhaiche imeartha. ‘Ó, breathnaigh, a Dhaideo. Breathnaigh ar an luascán!’ a dúirt Liam. ‘Is maith liom é!’ ‘Is fearr liomsa an fráma dreapadóireachta,’ arsa Cáit. ‘Is maith liom a bheith ag dreapadh air.’ ‘Bhuel, is fearr liomsa an luascán,’ arsa Liam. ‘Tá mé in ann a ghabháil i bhfad, i bhfad suas.’ ‘Tá mise in ann a ghabháil níos faide suas ná tusa,’ a dúirt Cáit. ‘Níl tú!’ arsa Liam. ‘Tá mé!’ arsa Cáit. Choinnigh na gasúir orthu ag sáraíocht mar sin. ‘Éirigh as, a ghasúir! Stopaigí ag sáraíocht ar a chéile mar sin!’ arsa Daideo.

Anonn le Cáit go dtí an fráma dreapadóireachta. Thosaigh sí ag dreapadh. Anonn le Liam go dtí an luascán. Thosaigh sé ag luascadh. Bhí sé ag iarraidh a bheith níos fearr ná Cáit. ‘A Dhaideo, breathnaigh! Breathnaigh ormsa,’ arsa Liam. ‘Suas is anuas ar an luascán, ag luascadh liom anonn is anall.’ Bhí Liam i bhfad suas. Chonaic Daideo é. Baineadh geit as. ‘Ó, a Liam! Seachain thú féin. Titfidh tú!’ Ach d’fhreagair Liam: ‘Níl aon mhairg ormsa, a Dhaideo. Tá mé in ann a ghabháil suas níos faide ná Cáit!’ Daideo bocht! Bhí imní air.

‘Ní fearr thusa ná mise. Tá mise thuas sa spéir,’ arsa Cáit. ‘Is fearr mise ná thusa.’ Bhreathnaigh Daideo ar Cháit agus bhí a chroí ina bhéal. ‘Ó, a Cháit!’ a dúirt sé. ‘Seachain thú féin. Tá tú rófhada suas. Ná tit.’ D’fhreagair Cáit: ‘Níl aon mhairg ormsa, a Dhaideo. Is fearr i bhfad mise ná Liam.’ Daideo bocht! Bhí a chroí ina bhéal! ‘Seachnaigí sibh féin. Gabhaigí anuas anois díreach!’ ar seisean. Ach níor stop na gasúir. Choinnigh siad orthu ag dreapadh is ag luascadh, ag luascadh is ag dreapadh. Cheap Daideo go dtitfeadh Cáit. Suas le Daideo ar an bhfráma. Suas leis chomh fada le Cáit...

An Fhaiche Imeartha

CEAHT 5

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- foláireamh a thabhairt
- éisteacht le rann agus taitneamh a bhaint as

EISEAMLÁIRÍ

Seachain tú féin! [Coimhead tú féin! / Tabhair aire! / Fainic! / Bí faicheallach!]

ÁISEANNA

- An rann ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 12)
- Pictiúrchártaí 28-31 (as Ceacht 4)

CUR CHUIGE

Taispeáin na pictiúrchártaí agus pléigh an scéal ‘Daideo Bocht’ (Ceacht 4). Dírih isteach ar a raibh le rá ag Daideo leis na páistí.

Múin an eiseamláir thuas.

Abair leis na daltaí go bhfuil rann agat faoi Dhaideo agus é ag caint leis na páistí. Seinn an dlúthdhiosca nó abair an rann. (Cuir in oiriúint do Ghaeilge an cheantair é más gá.)

SEACHAIN TÚ FÉIN

Seachain tú féin
Nó titfidh tú.
Cuimhnigh anois
Nach moncaí tú.

Seachain tú féin
Seachain a stór,
Ní cheapaim go bhfuil tú
Aireach go leor.

Cuimhnigh anois
Nach moncaí tú.
Seachain anois
Nó titfidh tú.

Múin an rann.

Meall na daltaí chun an eiseamláir thuas a úsáid i gcomhthéacsanna difriúla i rith an lae, e.g. **‘Seachain an téitheoir / do cheann,’** etc.

FORLEATHNÚ

- © Labhair faoi conas a mhothaigh Daideo nuair a chonaic sé na páistí ag dul suas ró-ard.

Múin más gá:

Bhí eagla / imní / scanradh ar Dhaideo.

Bhí Daideo trína chéile.

Bhí Daideo scanraithe.

Bhí sé tógtha.

Bhí a chroí ina bhéal ag Daideo.

nó nathanna áitiúla eile.

An Fhaiche Igeartha

CEACHT 6

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

- An obair a bhaineann leis an téama seo a dhaingniú

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- éisteacht le scéal agus taitneamh a bhaint as

ÁISEANNA

- Pictiúrchártaí 32-34
- An scéal ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 2, Rian 15)

CUR CHUIGE

Pléigh an chéad chuid den scéal ‘Daideo Bocht’ (Ceacht 4).

Abair an rann ‘Seachain Tú Féin’ (Ceacht 5).

Pléigh na pictiúir a tharraing na daltaí chun a dtuairimí maidir le céard a tharla do Dhaideo a léiriú.

Inis / léigh an scéal nó seinn an dlúthdhiosca. Úsáid na pictiúrchártaí.

Pléigh na pictiúir a rinne na daltaí i gCeacht 4. Ar thomhais aon duine an rud ceart?

Déan leabhar ranga de na pictiúir a rinne na daltaí. Cuir abairt faoi gach pictiúir. Léigh an leabhar. Cuir an leabhar sa leabharlann mar áis léitheoireachta do na daltaí.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Ar tharla timpiste d’aon duine de na daltaí féin nó d’aon chara leo agus iad san fhaiche imeartha? Iarr orthu cur síos ar an eachtra.
- ⊙ Pléigh an rud a rinne Liam. An ndéanfadh na daltaí féin an rud céanna? Cén fáth?
- ⊙ Labhair faoi obair an Gharda nó obair na nGardaí áitiúla. Pléigh na gairmeacha eile a chabhraíonn linn sa phobal, e.g. an dochtúir, fear an phoist, etc.

U

GRAINDEA BOCHT (CUID 2) (Leagan Ultach)

...Suas le Graindea ar an fhráma dreapadóireachta. Suas leis ag déanamh ar Cháit.
'Ná bíodh eagla ort, a Cháit. Beidh tú ceart go leor. Tá mé ag teacht,' arsa Graindea.
Chonaic Liam Graindea ag dreapadóireacht. Baineadh biongadh as. Bhí sé cinnte go dtitfeadh Graindea. Anuas leis den luascán.
'A Ghraínde, coimhead thú féin. Titfidh tú,' arsa Liam.

Bhí Liam cinnte go dtitfeadh Graindea. Chonaic Cáit hata Ghraínde ag eitilt san aer agus thiontaigh sí thart. Bhí sí cinnte go dtitfeadh Graindea.
'A Ghraínde, coimhead thú féin! Titfidh tú! Tar anuas liomsa,' arsa Cáit agus síos léi go talamh.

Graindea bocht. Bhí sé gaibhte. Ní raibh sé ábalta a theacht anuas. Bhí a chosa greamaithe idir dhá bharra iarainn.
'A pháistí, cuidigí liom,' arsa Graindea. 'Níl mé ábalta a theacht anuas. Tá mo chos greamaithe.'
Amach an geata le Liam mar bheadh an ghaoth Mhárta ann. Nuair a tháinig sé ar ais bhí Garda leis. Bhí dréimire ag an Gharda.
'Glac d'am anois. Béarfaidh mise lámh chuidithe duit,' arsa an Garda le Graindea.
Suas an dréimire leis an Gharda agus thug sé Graindea anuas slán sábháilte.
'Caithfidh tú bheith cúramach ar an fhráma dreapadóireachta,' arsa an Garda le Graindea.
'Amharc na páistí maithe seo. Tá an t-ádh ort go raibh siad in do chuideachta.'
Graindea bocht! Ní raibh focal as.

M

DAIDEO BOCHT (CUID 2) (Leagan Muimhneach)

...Suas le Daideo ar an bhfráma. Suas leis ag déanamh ar Cháit.
'Ná bíodh aon eagla ort, a Cháit. Beidh tú ceart go leor. Táimse ag teacht,' arsa Daideo.
Chonaic Liam Daideo ag dreapadóireacht. Baineadh geit as. Bhí sé siúrálta go dtitfeadh Daideo. Anuas leis den luascán.
'A Dhaideo, seachain tú féin. Titfidh tú,' arsa Liam.

Bhí Liam siúrálta go dtitfeadh Daideo. Chonaic Cáit hata Dhaideo ag eitilt san aer agus d'iompaign sí timpeall. Bhí sí siúrálta go dtitfeadh Daideo.
'A Dhaideo, seachain tú féin! Titfidh tú! Tar anuas in éineacht liomsa,' arsa Cáit agus síos léi go talamh.

Daideo bocht. Bhí sé sáinnithe! Ní raibh sé ábalta teacht anuas. Bhí a chos greamaithe idir dhá bharra iarainn.
'A leanaí, cabhraig liom,' arsa Daideo. 'Nílím ábalta teacht anuas. Tá mo chos greamaithe.'
Amach an geata le Liam ar nós na gaoithe. Nuair a tháinig sé thar n-ais bhí Garda in éineacht leis. Bhí dréimire ag an nGarda.
'Tóg bog anois é. Tabharfadsa lámh chúnta duit,' arsa an garda le Daideo.
Suas an dréimire leis an nGarda agus thug sé Daideo slán sábháilte anuas go talamh.
'Caithfidh tú a bheith níos cúramaí ar an bhfráma dreapadóireachta,' arsa an Garda le Daideo. 'Féach ar na leanaí maithe so. Tá an t-ádh leat go rabhadar in éineacht leat.'
Daideo bocht! Níor fhan focal aige.

DAIDEO BOCHT (CUID 2) (Leagan Connachtach)

...Suas le Daideo ar an bhfráma dreapadóireachta. Suas leis ag déanamh ar Cháit.
'Ná bíodh aon inní ort, a Cháit. Beidh tú ceart go leor. Tá mé ag teacht,' arsa Daideo.
Chonaic Liam Daideo ag dreapadh. Baineadh geit as. Bhí sé cinnte go dtitfeadh Daideo.
Tháinig sé anuas den luascán.
'A Dhaideo, seachain thú féin. Titfidh tú,' arsa Liam.

Bhí Liam cinnte go dtitfeadh Daideo. Chonaic Cáit hata Dhaideo ag eitilt san aer agus d'iompaigh sí timpeall. Bhí sí cinnte go dtitfeadh Daideo.
'A Dhaideo, seachain thú féin! Titfidh tú! Tar anuas in éindí liomsa,' arsa Cáit agus síos léi go talamh.

Daideo bocht. Bhí sé sáinnithe! Ní raibh sé in ann a theacht anuas. Bhí a chosa sáinnithe idir dhá bharra iarainn.

'A ghasúir, tugaigí cúnamh dom,' arsa Daideo. 'Níl mé in ann a theacht anuas. Tá mo chos sáinnithe.'

D'imigh Liam amach an geata de rite reaite. Nuair a tháinig sé ar ais bhí Garda in éineacht leis. Bhí dréimire ag an nGarda.

'Déan go réidh anois. Tabharfaidh mise lámh chúnta duit,' arsa an Garda le Daideo.
Suas an dréimire leis an nGarda agus thug sé Daideo slán sábháilte anuas go talamh.
'Caithfidh tú a bheith níos cúramaí ar an bhfráma dreapadóireachta,' arsa an Garda le Daideo. 'Breathnaigh ar na gasúir mhaithe seo. Tá an t-ádh ort go raibh siad in éineacht leat!'

Daideo bocht! Níor fhan focal aige.

An Trá

CEACHT 1

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- tnúthán a léiriú
- tuairisciú
- éisteacht le sceitse agus taitneamh a bhaint as

EISEAMLÁIRÍ

Is fada liom go dtiocfaidh na laethanta saoire.

Beidh mé / Ní bheidh mé ag dul cois farraige [go dtí an trá].

ÁISEANNA

- Póstaer 18 – Na Laethanta Saoire
- An sceitse ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 2, Rian 26)
- Leathanach 44 in *Mo Leabharsa*

CUR CHUIGE

Pléigh an póstaer.

Múin na heiseamláirí thuas.

Iarr ar na daltaí éisteacht leis an sceitse lena fháil amach cé atá ag caint. Seinn an dlúthdhiosca.

U

NA LAETHA SAOIRE (Leagan Ultach)

- Liam: Is fada liom go dtiocfaidh na laetha saoire.
Róisín: Cá mhéad lá atá fágtha go dtí na laetha saoire, a mhúinteoir?
Múinteoir Méabh: Níl ach ceithre lá fágtha, a Róisín. Beidh na laetha saoire againn Dé hAoine.
Liam: Beidh mise ag gabháil ar saoire Dé hAoine mar sin.
Múinteoir Méabh: Go deas, a Liam. Cá mbeidh tú ag gabháil?
Liam: Go dtí an trá.
Múinteoir Méabh: Tá súil agam go mbeidh aimsir bhreá ann.
Liam: Mise fosta. Ó, is fada liom go mbeidh mé ar an trá!

M

NA LAETHANTA SAOIRE (Leagan Muimhneach)

- Liam: Ó, is fada liom go dtiocfaidh na laethanta saoire.
 Róisín: An mó lá atá fágtha go dtí na laethanta saoire, a mhúinteoir?
 Múinteoir Méabh: Níl fágtha ach ceithre lá, a Róisín. Beidh na laethanta saoire againn Dé hAoine.
 Liam: Beadsa ag dul ar saoire Dé hAoine mar sin.
 Múinteoir Méabh: Nach breá duit, a Liam. Cá mbeidh tú ag dul?
 Liam: Go dtí an dtrá.
 Múinteoir Méabh: Tá súil agam go mbeidh aimsir bhreá agat.
 Liam: Mise leis. Ó, is fada liom go mbeidh mé ar an dtrá!

C

NA LAETHANTA SAOIRE (Leagan Connachtach)

- Liam: Ó, is fada liom go dtiocfaidh na laethanta saoire.
 Róisín: Cé mhéad lá atá fágtha go dtí na laethanta saoire, a mhúinteoir?
 Múinteoir Méabh: Níl fágtha ach ceithre lá, a Róisín. Beidh na laethanta saoire againn Dé hAoine.
 Liam: Beidh mise ag gabháil ar mo laethanta saoire Dé hAoine mar sin.
 Múinteoir Méabh: Nach aoibhinn duit, a Liam. Cá mbeidh tú ag gabháil?
 Liam: Chuig an trá.
 Múinteoir Méabh: Tá súil agam go mbeidh aimsir bhreá ann.
 Liam: Tá súil agam féin go mbeidh freisin. Ó, is fada liom go mbeidh mé ar an trá!

Dearbhaigh an freagra – an múinteoir, Róisín agus Liam.

Seinn an dlúthdhiosca cúpla uair eile agus cuir ceist réamhéisteachta ar na daltaí gach uair, e.g. ‘Cé mhéad lá atá fágtha go dtí na laethanta saoire?’ ‘Cá mbeidh Liam ag dul?’ ‘Cathain a bheidh sé ag dul?’ etc. Dearbhaigh an freagra gach uair.

Iarr ar na daltaí labhairt faoi na laethanta saoire mar atá sna heiseamláirí thuas.

Pléigh leathanach 44 in *Mo Leabharsa*. Iarr ar na daltaí na spotaí a cheangal agus an rud atá ann a aithint (bád). Iarr ar dhalta an bád a aimsiú ar an bpóstaer. Iarr ar na daltaí a n-ainm féin a scríobh ar an ngaineamh agus an pictiúr a dhathú.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Roghnaigh triúr daltaí chun an sceitse a chur i láthair don rang.
- ⊙ Léigh an nuacht atá ar an gclár dubh ar an bpóstaer. Pléigh séasúir na bliana. Iarr ar dhalta an séasúr is fearr leis féin a lua agus cúis a thabhairt lena rogha. Múin más gá **‘Is é an t-earrach / an samhradh / an fóimhar / an geimhreadh an séasúr is fearr liom mar ...’**.

An Trá

CEAHT 2

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- tuairisciú

EISEAMLÁIRÍ

Tabharfaidh [Liam / mé] [cuaráin / culaith shnámha / t-léine / briste gearr / spéaclaí [gloiní] gréine / lóis ghréine [uachtar gréine] / buicéad agus sluasaid [spád]] [leis / liom].

Beidh / Ní bheidh aimsir bhreá ann.

ÁISEANNA

- Póstaer 18 – Na Laethanta Saoire (as Ceacht 1)
- Leathanach 45 in *Mo Leabharsa*

CUR CHUIGE

Pléigh an póstaer. Dírih isteach ar na daoine atá ar an trá, a n-éadaí agus na rudaí atá acu.

Pléigh leathanach 45 in *Mo Leabharsa*. Mínigh do na daltaí go mbeidh Liam ag dul ar saoire cois farraige agus go mbeidh aimsir bhreá ann. Iarr orthu na rudaí a thabharfaidh Liam leis a roghnú agus iad a cheangal leis an gcás sa phictiúr.

Múin na heiseamláirí thuas.

Iarr ar na daltaí a rá cad a thabharfaidh Liam leis. Bainidís úsáid as na heiseamláirí thuas. Pléigh cúiseanna lena rogha.

Iarr ar na daltaí a rá cad a thabharfaidh siad féin leo agus iad ag dul ar a laethanta saoire mar atá sna heiseamláirí thuas.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Pléigh cá rachaidh na daltaí féin ar saoire agus cé a rachaidh leo.
- ⊙ Labhair leis na daltaí faoi cé a dhéanann an phacáil ina dteach féin nuair a bhíonn siad ag dul ar saoire. An mbíonn mórán málaí acu? An mbíonn siad an-lán? Conas mar a bhíonn na málaí agus iad ag filleadh abhaile arís? etc. Múin más gá:

Bíonn na málaí ag cur thar maoil.

Bíonn sé deacair [Is doiligh] **iad a dhúnadh.**

Bíonn na málaí an-trom [millteanach trom].

Bíonn na málaí i bhfad níos troime agus sinn [muid] **ag teacht abhaile**

[ag filleadh abhaile].

B'éigean dúinn [Chaitheamar / Bhí orainn] **málaí breise a cheannach.**

Deir Daid go dtugann Mam an iomad [an iomarca / barraíocht] **éadaí léi,** etc.

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- ceisteanna a chur agus a fhreagairt

EISEAMLÁIRÍ

An rachaidh [An raghaidh / An ngabhfaidh] **tú in eitleán / i mbád / sa ghluaisteán** [sa charr / sa mhótar] / **ar an mbus / ar an traein? Rachaidh.** [Raghaidh. / Gabhfaidh.] / **Ní rachaidh.** [Ní raghaidh. / Ní ghabhfaidh.]

Conas a rachaidh [Cén chaoi a ngabhfaidh / Cad é an dóigh a ngabhfaidh] **tú ar do laethanta saoire? In eitleán, etc.**

ÁISEANNA

- Pictiúrchártaí 35-39
- Leathanach 46 in *Mo Leabharsa*

CUR CHUIGE

Pléigh na pictiúrchártaí.

Múin na heiseamláirí thuas.

Mínigh don rang go bhfuil siad chun ligean orthu go bhfuil siad ag dul ar a laethanta saoire. Iarr ar dhalta A pictiúrchárta a roghnú, e.g. ‘eitleán’ ach gan é a thaispeáint don rang. Lig do dhalta B é a cheistiú mar atá sa chéad eiseamláir thuas. Freagróidh dalta A é **‘Rachaidh** [Raghaidh / Gabhfaidh]’ nó **‘Ní rachaidh** [Ní raghaidh / Ní ghabhfaidh]’. Déan amhlaidh le daltaí eile.

Cuir na pictiúrchártaí bunoscionn ar an mbord. Iarr ar chúigear cárta a roghnú. Fiafraigh díobh conas a rachaidh siad ar saoire. Freagróidh siad agus taispeánfaidh siad an pictiúrchárta atá acu. Déan arís le cúigear difriúla ach an uair seo lig do dhalta d’áit a thógáil chun na daltaí eile a cheistiú.

Roinn an rang ina mbeirteanna. Ceistídís a chéile mar atá sa dara heiseamláir chun a fháil amach conas a rachaidh na daltaí sa rang ar a laethanta saoire i mbliana.

Pléigh leathanach 46 in *Mo Leabharsa*. Scríobh abairtí ar an gclár dubh, e.g. Rachaidh Liam in eitleán. / Rachaidh Liam i mbád, etc. Léigh in éineacht leis an rang iad. Inis do na daltaí nach bhfuil ach abairt amháin acu fíor. Iarr orthu an lúbra a leanúint ansin chun a fháil amach cé acu atá fíor. Dearbhaigh an freagra ‘Rachaidh Liam sa ghluaisteán [sa charr / sa mhótar]’. Cuir ✓ leis an abairt chuí ar an gclár dubh. Léigh leis an rang é. Iarr ar na daltaí é a scríobh sa spás faoin lúbra.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Déan graif de na córais taistil a úsáidfidh na daltaí chun dul ar saoire. Pléigh é.
- ⊙ Pléigh an leathanach faoin trá as an ‘Béarleabhar Mór’ Sin é Ansin é le Richard Fowler (An Gúm – ISBN 1-85791-141-5) le grúpaí daltaí.
- ⊙ Iarr ar na daltaí pictiúir / grianghraif a bhaineann leis an trá a thabhairt ar scoil. Cuir le chéile leabhar gearrthóg bunaithe ar an trá.

An Trá

CEACHT 4

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- tuairisciú
- taitneamh a léiriú
- éisteacht le rann agus taitneamh a bhaint as

EISEAMLÁIRÍ

Bím ag bailiú [ag cruinniú] **sliogán** / **ag déanamh** [ag tógáil / ag tógaint] **caisleán** / **ag rith is ag rás** / **ag lapadail** [ag lapadail] / **ag snámh**.

ÁISEANNA

- An rann ar an dlúthdhiosca (Dlúthdhiosca 1, Rian 13)
- Pictiúrchártaí 40-44

CUR CHUIGE

Pléigh na pictiúrchártaí.

Múin na heiseamláirí thuas.

Seinn an dlúthdhiosca nó abair an rann.

IS BREÁ LIOM A BHEITH AR AN DTRÁ

Is breá liom a bheith ar an dtrá,
Nuair a bhíonn an lá go breá.
Bím ag bailiú sliogán,
Bím ag déanamh caisleán.
Bím ag rith is ag rás,
Ag lapadail is ag snámh.
Ó, is breá liom a bheith ar an dtrá,
Nuair a bhíonn an lá go breá.

Geáitsí

Dhá lámh ar do chroí
Lámh dheas suas i dtreo na gréine
Bí ag piocadh sliogán
Líon buicéad le spád. Cas bunoscionn
Bí ag rith ar an spota
Bí ag siúl ansin bí ag snámh
Dhá lámh ar do chroí
Lámh dheas suas i dtreo na gréine

Iarr ar chúigear daltaí teacht os comhair an ranga. Tabhair na pictiúrchártaí dóibh. Abair an rann arís nó seinn an dlúthdhiosca. Ardaíodh na daltaí na pictiúrchártaí nuair a luaitear an ghníomhaíocht atá léirithe orthu sa rann. Déan amhlaidh le daltaí eile.

Iarr ar na daltaí an rann a rá arís agus na geáitsí thuas a chur leis.

Iarr ar dhaltaí aonair a rá cad a bhíonn siad a dhéanamh ar an trá mar atá san eiseamláir thuas.

Dírigh aird na ndaltaí ar na focail go léir a bhfuil an fhuaim ‘á’ iontu sa rann. Iarr orthu bualadh bos a dhéanamh nuair a chloiseann siad an fhuaim sin. Scríobh na focail sin ar chairt agus cuir líne bheag faoin ‘á’ iontu. Cuir ‘á’ mór mar theideal ar an gcairt agus croch ar an mballa é. D’fhéadfá focail eile atá ar eolas acu agus a bhfuil ‘á’ iontu a scríobh ar an gcairt freisin. Léigh go minic leis na daltaí iad.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Iarr ar dhalta a insint don rang conas a dhéanann sé féin caisleán gainimh.
- ⊙ Pléigh leis na daltaí rudaí is breá leo a dhéanamh cois trá. Múin más gá **‘Is breá liom a bheith ag marcaíocht ar asal / ag tumadh / ag dreapadóireacht ar na carraigeacha / ag iascach** [ag iascaireacht] / **ag luí faoin ngrian** [ag déanamh bolg le gréin / ag déanamh grianghoradh]. Ansin pléigh rudaí eile is breá leo a dhéanamh. Múin más gá **‘Is breá liom a bheith ag péinteáil / ag imirt cártaí / ag rothaíocht faoin tuath,**’ etc.

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- ceisteanna a chur agus a fhreagairt

EISEAMLÁIRÍ

An bhfuil ... (rud / duine) i do phictiúrsa? Tá. / Níl.

An bhfuil sé / sí / siad ag ...?

ÁISEANNA

- Póstaer 18 – Na Laethanta Saoire (as Ceacht 1)
- Pictiúrchártaí 40-44 (as Ceacht 4)
- 2 Fhótachóip as Cúrsa Comhtháite Gaeilge (leathanach 264 agus 265) do gach beirt

CUR CHUIGE

(Nóta: Moltar cúpla lá a chaitheamh leis an gceacht seo.)

Pléigh an póstaer.

Iarr ar na daltaí a rá cá mbeidh Liam ag dul ar a laethanta saoire, cathain agus conas a rachaidh sé ann. Pléigh conas a rachaidh na daltaí féin ar a laethanta saoire.

Pléigh na rudaí a dhéanann na daltaí cois trá. Taispeáin na pictiúrchártaí dóibh más gá.

Abair an rann ‘Is breá liom a bheith ar an dtrá’ (Ceacht 4).

Múin na heiseamláirí thuas.

Roinn an rang ina mbeirteanna. Tabhair Pictiúr A do dhalta amháin agus Pictiúr B do dhalta eile. Abair leo gan ligean dá bpáirtí an pictiúr atá acu a fheiceáil. Ceistidís a chéile ansin, agus na heiseamláirí thuas á úsáid acu, chun ceithre dhifríocht a aimsiú idir na pictiúir. Cuiridís gach re ceist ar a chéile. Siúil timpeall i measc na ndaltaí, ag cabhrú leo más gá. Iarr ar bheirt éigin a rá cé na difríochtaí a d’aimsigh siad.

Iarr ar na daltaí na pictiúir a dhathú.

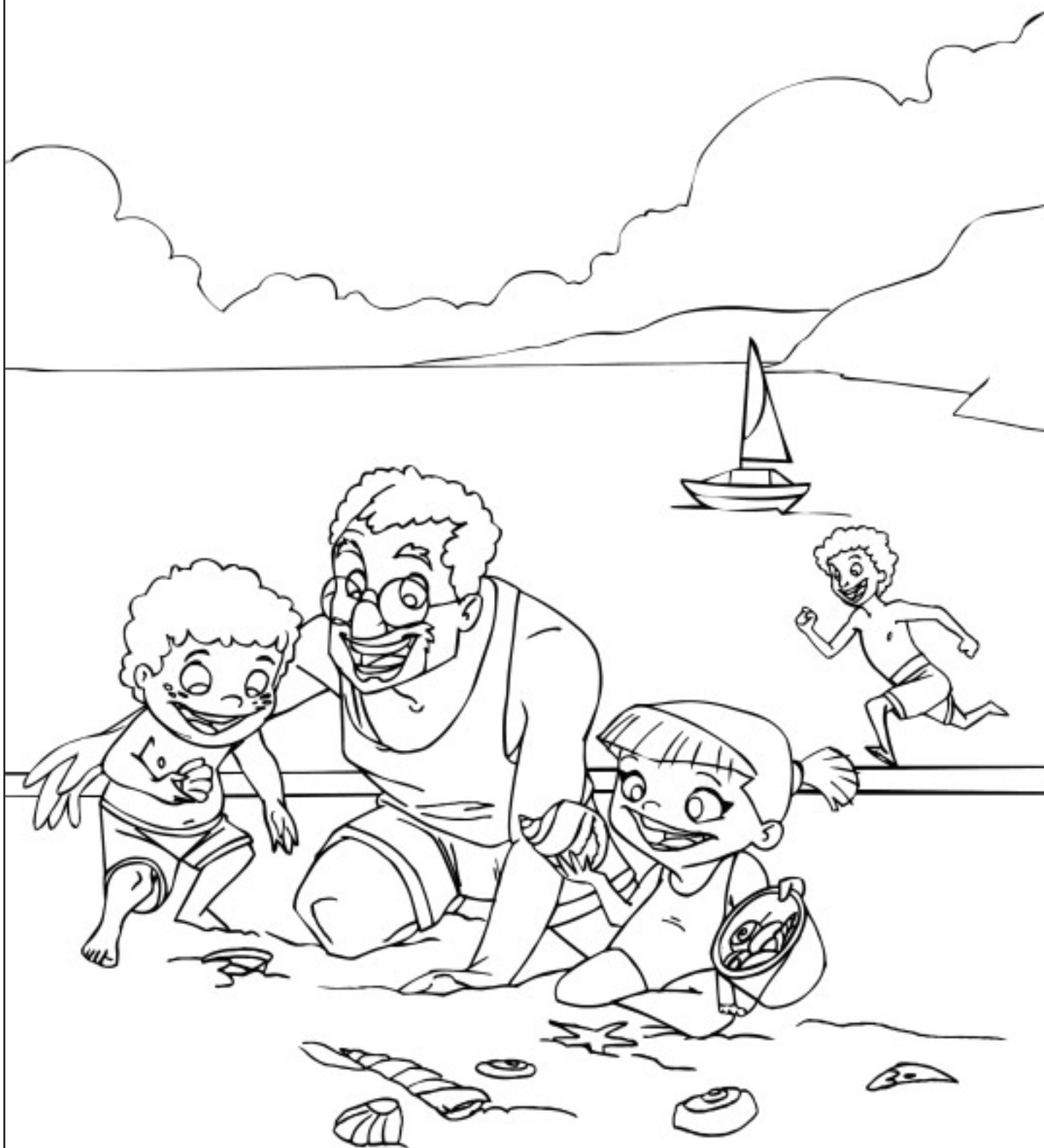
FORLEATHNÚ

- © Imir cluiche ‘Kim’ leis na pictiúrchártaí. Má tá sé ar chumas an ranga d’fhéadfá an taobh ar a bhfuil na focail a úsáid.
- © Léigh agus pléigh an leabhar *Ag súgradh ar an trá* (Céim ar Chéim, Sraith 4 – An tÁisíonad Lán-Ghaeilge, Coláiste Ollscoile Naomh Mhuire – ISBN 0-7901-2982-5).

Pictiúr A

Pictiúr B

CUSPÓIRÍ / FEIDHMEANNA TEANGA

- An obair a bhaineann leis an téama seo a dhaingniú

Ba chóir go gcuirfí ar chumas an dalta:

- taitneamh a bhaint as cluiche

EISEAMLÁIRÍ

Caill do sheans.

ÁISEANNA

- Dísle (féach **Nóta** thíos) do gach beirt agus licín do gach dalta
- Leathanach 47 in *Mo Leabharsa*

(**Nóta:** Faigh díslí nach bhfuil uimhreacha orthu chun na cluichí boird in *Mo Leabharsa* a imirt. Cuir uimhir a haon, a dó agus a trí orthu (gach uimhir faoi dhó). Tá díslí nach bhfuil uimhreacha orthu le fáil ó sholáthraithe ábhar oideachais, e.g. Carroll Education Supplies, Baile Átha Cliath 12.)

CUR CHUIGE

Téigh siar ar na heiseamláirí a bhaineann le cluichí boird (Peata Nua: Ceacht 8) agus ar na cinn a bhaineann le gníomhaíochtaí cois trá (An Trá: Ceacht 4).

Pléigh leathanach 47 in *Mo Leabharsa*. Iarr ar dhaltaí aonair cur síos a dhéanamh ar na rudaí a bhíonn siad féin a dhéanamh nuair a bhíonn siad cois trá.

Iarr ar na daltaí na portáin a aimsiú in *Mo Leabharsa*. Léigh a bhfuil á rá ag na portáin.

Múin an eiseamláir thuas.

Múin rialacha an chluiche thíos. Iarr ar dhalta teacht os comhair an ranga chun an cluiche a imirt leat.

RIALACHA

1. Ina mbeirteanna a imríonn na daltaí an cluiche seo. Tabhair licín do gach imreoir. Is leor leabhar amháin idir gach beirt. Cuireann na himreoirí a licín ag ‘An Tús’.
2. Deir dalta A **‘Mise an chéad duine** [Tosóidh mise / Tosnódsa]’ agus caitheann sé an díslé.
3. Ceistíonn dalta B é **‘Cad** [Cad é / Céard] **a fuair tú** [a fuairis]?’
4. Deir dalta A **‘(Fuair mé** [Fuairéas]) **a haon / a dó / a trí**’ agus bogann sé a licín de réir na huimhreach a fhaigheann sé. Nuair a shroicheann sé an chearnóg chuí bíonn air an eiseamláir a bhaineann leis an gcearnóg sin a rá, e.g. **‘Bím ag bailiú** [ag cruinniú] **sliogán**’ nó **‘Caill do sheans.**’ (Bíonn dhá sheans i ndiaidh a chéile ag dalta B má shroicheann dalta A portán.) Murar féidir leis an eiseamláir a rá bíonn air filleadh ar an áit ina raibh sé.
5. Ansin deir dalta A **‘Tóg do sheans.** [Do shealsa anois.] **Caith an díslé.**’ Caitheann dalta B an díslé. Ceistíonn dalta A é **‘Cad** [Cad é / Céard] **a fuair tú** [a fuairis]?’ etc.
6. Ag an dalta is túisce a shroicheann ‘An Deireadh’ a bhíonn an bua. Deir sé **‘Bhuaigh mise** [Bhain mise / Bhuas-sa]!’

Iarr ar na daltaí an cluiche a imirt ina mbeirteanna. Siúil thart agus déan cinnte de go bhfuil siad ag úsáid na n-eiseamláirí.

FORLEATHNÚ

- ⊙ Spreag na daltaí chun cur síos breise a dhéanamh ar na pictiúir sa chluiche boird. Múin más gá **‘Bím ag léamh páipéar grinn cois farraige. / Bím ag ithe uachtar reoite lá breá. / Bím ag snámh san fharraige i rith an tsamhraidh** [sa samhradh],’ etc.
- ⊙ Múin an rann seo thíos do na daltaí.

Is breá a bheith ag lapadáil,
Is deas é dul ag snámh.
Ach seachain méar na coise,
Mar tá portán ar an trá.

- ⊙ Léigh agus pléigh an leabhar *Lobó ar an dTráigh* (Céim 2 – Ionad Oideachais Chorca Dhuibhne).

Eiseamláirí na Naíonán Mór

AN SCOIL

CEACHT 2

Tá Liam sa leaba / ag an doras / ag an ngeata [ag an gheafra].

☐

Tá Liam / Táimse [Tá mise] sna Naíonáin Mhóra.

☐

CEACHT 3

Chonaic mé bosca lóin, siosúr, glantóir, téipthaifeadán, fistaifeadán, ... ar an tábla [ar an mbord].

☐

An bhfaca tú [An bhfacaís] ...? Chonaic / Ní fhaca.

☐

Ní cuimhin [Ní cuimhneach] liom aon rud [rud ar bith / aon cheo / faic / dada / a dhath] eile.

☐

CEACHT 4

Suífidh mise [Suifeadsa] in aice leat [ag do thaobh / le do thaobh].

☐

An bhfuil cead agamsa / An dtig liomsa / An bhféadfaidh mise [lego / míreanna mearaí / páipéar bán / breagáin / ...] a fháil?

☐

Tá / Níl. / Thig / Ní thig. / Féadfaidh / Ní fhéadfaidh.

☐

CEACHT 5

Cé aige a bhfuil an liathróid?

☐

Ag ... (ainm).

☐

Tá / Níl sí agam.

☐

An bhfuil an liathróid aige / aici?

☐

CEACHT 6

Cad é [Cad / Céard] a dhéanfaidh mé leis seo?

☐

Cuir ar an / faoin / sa / ag an ... é / í.

(tuiscint a léiriú)

☐

CEACHT 7

Cá bhfuil ... (rud / duine)?

☐

An bhfuil sé faoin gcathaoir [faoin chathaoir] / sa leabharlann / ar an mballa [ar an bhfalla] / ag an doras? Tá / Níl.

☐

An gcuirfidh mé [faoin tábla [faoin mbord] / sa chófra [sa gcófra] / ar an doirteal] é / iad?

Cuir / Ná cuir.

☐

CEACHT 8

An gceanglóidh tú mo chuid iallacha [m'iallacha / mo chuid barriallacha] le do thoil [más é do thoil é]?

☐

CEACHT 9

Seo é an tús / an deireadh.

(tuiscint a léiriú)

☐

Tá ... aige / aici.

☐

Tóg do sheans. [Do shealsa anois.] Caith an díse.

☐

Fuair mé [Fuaireas] **a haon / a dó / a trí.**

☐

Bhuaigh mise [Bhain mise / Bhuas-sa]!

☐

CEACHT 10

Rinne [Dhein] ... (ainm dalta) **dearmad ar a b(h)osca lóin.** [Níor chuimhnigh ... (ainm dalta) ar a b(h)osca lóin.]

☐

AINÍN AIMSIRE

CEACHT 1

Conas atá [Cad é mar atá / Cén chaoi a bhfuil] **an aimsir inniu?**

☐

Tá / Níl sé grianmhar / gaofar / fliuch / scamallach / ag cur sneachta.

☐

An mbeimid ag dul amach sa chlós?

☐

Beimid. / Ní bheimid.

☐

CAITHEAMH AIMSIRE

CEACHT 2

Táim [Tá mé] **in ann** [ábalta]

☐

Is mise is fearr ag scipeáil.

☐

CEACHT 2

Tomhais cén lámh [lámh] ina bhfuil sé [a bhfuil sé inti].

☐

An bhfuil sé i do lámh [lámh] chlé / dheas? Tá. / Níl.

☐

CEACHT 3

Cár chuir tú an t-eireaball [an ruball]?

(tuiscint a léiriú)

☐

Ar a cheann [Ar a chloigeann] / Ar a bholg / Ar a dhroim, etc.

☐

Nach mise an t-amadán / an óinseach!

☐

Is mise an té [an duine] is fearr.

☐

CEACHT 5

Cá bhfuil tú i do chónaí? [Cá maireann tú? / Cá bhfuil cónaí ort(sa)? / Cá gcónaíonn tú?]

☐

Táim [Tá mé] i mo chónaí [Tá mé ag maireachtáil / Táim ag maireachtaint / Tá cónaí orm(sa) / Cónaím] i dteach [i dtigh] / in árasán / i nDún na nGall / ar oileán, etc.

☐

CEACHT 7

Tá [gruaig chatach [chasta] / dhíreach [shleamhain shlioctha] / fhada / ghearr] [orm / ort / air / uirthi].

☐

Tá gruaig [rua / dhubh / fhionn] [orm / ort / air / uirthi].

☐

CEACHT 8

Mise an chéad duine. [Tosóidh mise. / Tosnódsa.]

☐

Cad [Cad é / Céard] a fuair tú [a fuairis]?

☐

Feicim [Chím / Tchím] lámh / gruaig chatach [gruaig chasta] / uillinn / glúin / béal, etc.

☐

AN tSAMHAIN

CEACHT 1

Is fada liom / linn go dtiocfaidh Oíche Shamhna.

☐

Mise an púca [an taibhse] / an chailleach [an bhadhb].

☐

CEACHT 2

Beidh mise [Beadsa] i mo phúca [i mo thaibhse] / i mo chailleach [i mo bhadhb].

☐

CEACHT 3

Seachain [Coimhead / Faichill] an púca [an taibhse] / an chailleach [an bhadhb].

☐

Rug an púca [an taibhse] / an chailleach [an bhadhb] orm.

☐

CEACHT 4

Déarfainnse gur cailleach [badhb] / púca [taibhse] / cat / tine chnámh / puimcín atá ann.

☐

Bhí / Ní raibh an ceart agamsa / agatsa / ag ... (ainm dalta).

☐

CEACHT 5

Rachaimid [Raghaimid / Rachaidh muid / Gabhfaidh muid] **ó theach go teach** [ó thigh go tigh / thart chuig na tithe] **Oíche Shamhna.**

☐

Gheobhaimid [Gheobhaidh muid] ... (bia / suim airgid).

☐

ÉADAÍ

CEACHT 1

Is [blús / léine / bróga reatha / culaith reatha / carbhat / riteoga / ... (ball éadaigh)] [é / í / iad] seo.

☐

Biongó!

☐

Tá ... ar mo chárta.

☐

CEACHT 2

Breathnaigh [Féach / Amharc] **ar**

☐

Tá ... (ball éadaigh) air / uirthi.

☐

Bain díot do chaipín [do bhearád] / **do chóta** [do chasóg] / **do ... (ball éadaigh).**

☐

CEACHT 3

Seo é / í (mo chara) ... (ainm).

☐

Tá [gúna ildaite / stocaí bána / bróga dubha / léine bhán / ... (ball éadaigh)] [**air / uirthi**].

☐

An é Seán é? [Ab é Seán é?] Is é. / Ní hé.

☐

An í Áine í? [Ab í Áine í?] Is í. / Ní hí.

☐

CEACHT 5

Bhain [sé / sí] de / di [a c(h)óta / a b(h)ríste / a g(h)eansaí / a ... (ball éadaigh)].

☐

Tá an ceart agat. Bhain mé [Bhaineas] díom mo

☐

CEACHT 6

An bhfuil ... (ball éadaigh) ortsa inniu? Tá. / Níl.

☐

Tá ... (ball éadaigh) agus ... (ball éadaigh) ar ... (ainm dalta) ach níl ... (ball éadaigh) air / uirthi.

☐

CEACHT 7

Ghléas [Chóirigh] ... (ainm) é / í féin.

☐

Tá / Níl ... (ainm dalta) gléasta [cóirithe / feistithe] i gceart.

☐

Chuir sé / sí sciorta ar a c(h)loigeann [ar a c(h)eann] / ar a lámh [ar a láimh] / ar a

☐

CEOLDRÁMA 'NA TRÍ BHÉAR'

CEACHT 2

An bhfuil aon duine [éinne / duine ar bith] [ag baile [sa bhaile] / istigh / sa leithreas / anseo]?

☐

CEACHT 3

Tá / Níl ... crua / bog / róchrúa / róbhog / deas compordach.

☐

CEACHT 4

Tá / Níl ... rómhór.

☐

CEACHT 5

Níl faic [dada / a dhath / aon ní / aon cheo] fágtha domsa.

☐

CEACHT 6

Tá mo pheann luaidhese / mo chriánsa / mo chathaoirse briste.

☐

CEACHT 8

Táim [Tá mé] i gcruachás [i sáinn / i bponc].

☐

AN NOLLAIG

CEACHT 1

Cé acu is fearr leat, ... nó ...?

☐

Muire / Iósaef / An leanbh Íosa / An réiltín [An réalta / An réalt] / An t-aingeal / An t-asal / An bhó / An rí / An t-aoire [An tréadaí / An sréadaí] / An t-uan.

☐

CEACHT 2

Chuir mé [Chuireas] / **Chuir mise** [Chuireas-sa] [**Muire** / **Iósaef** / ...] isteach sa bheithilín [sa mhainséar].

☐

CEACHT 4

Nollaig shona [Nollaig mhaith] **duit.**

☐

Gurab amhlaidh duit. [Go mba hé duit. / Gurb é duit.]

☐

CEACHT 5

Is fada liom go dtiocfaidh an Nollaig / Daidí na Nollag.

☐

Cad é [Céard / Cad] **a d'iarr tú** [a lorg tú / a lorgaís] **air?**

☐

Lorg mé [D'iarr mé / Lorgaíos] **rothar, ...**(bronntanas éigin) **agus ...**(bronntanas éigin) **ar Dhaidí na Nollag.**

☐

CEACHT 6

Ba mhaith liomsa ...(bronntanas éigin) **a fháil.**

☐

Is / Ní cuimhin [Ní cuimhneach] **liomsa.**

☐

CEACHT 7

Fuair mé [Fuaireas] ... (féiríní) [**ó Dhaidí na Nollag** / **ó mo Mham** / **ó m'aintín** / **ó m'uncail** / **ó mo mháthair baistí** / **ó m'athair baistí, etc.**]

☐

CEACHT 2

Tá Liam sé bliana d'aois.

Cén aois thú? [Cén aois atá tú?]

Cúig (bliana). / Sé (bliana).

CEACHT 3

Táimse [Tá mise] mór leatsa. Ar mhaith leat teacht chuig mo chóisir [m'fhéasta]?

Ba mhaith.

CEACHT 4

D'ith mé [D'itheas] ... nuair a bhí ocras orm.

D'ól mé [D'ólas] ... nuair a bhí tart orm.

CEACHT 5

Bíonn [salann / anlann trátaí / bainne / siúcra / im / subh] agam ar ... (bia).

CEACHT 7

An dtaitníonn ... leat?

Taitníonn / Ní thaitníonn. An dtaitníonn sé leatsa?

Taitníonn ... (bia) linn.

☐

SIOPADÓIREACHT

CEACHT 1

Thit ... (ainm).

☐

Thit mé. [Thiteas.]

☐

Ghortaigh mé [Ghortaíos] [mo ghlúin / mo cheann / mo lámh [mo láimh] / mo chos [mo chois] / mo mhéar [mo mhéir] / mo ...].

☐

Bhí mé [Bhíos] / Ní raibh mé [Ní rabhas] ag cur fola.

☐

Bhí / Ní raibh fuil le [as] mo ... (ball coirp).

☐

CEACHT 2

Thit ... (ainm dalta) agus tá a b(h)ríste / a g(h)eansaí / a riteoga sractha [stracaithe / stróicthe].

☐

CEACHT 4

Tá an ... (ball éadaigh) seo rómhór / róbheag / díreach oiriúnach [fóirsteanach / ceart] dom [agam].

☐

CEACHT 2

Cad [Céard / Cad é] a chloiseann [a chluineann / a airíonn] tú? (tuiscint a léiriú)

☐

Cat / Madra [Gadhar / Madadh] / Luch [Luchóg] / Éan / Bó / Coileach / Muc / Leon.

☐

CEACHT 3

Feicim [Chím / Tchím] [madraí [gadhair / madaí] / éin / coiníní / luchá [luchóga] / hamstair / éisc] i siopa na bpeataí.

☐

Ba mhaith [Ba dheas / Ba bhreá] liom [peata madra [peata madaidh] / peata éin / peata coinín / peata luiche / peata hamstair / peata éisc] a bheith agam.

☐

CEACHT 4

Bígí ag rith / ag ithe / ag ól / ag léim / ag tiomáint / ag rince [ag damhsa] / ag snámh, etc. (tuiscint a léiriú)

☐

Bhíomar [Bhí muid] ag ól / ag léim, etc.

☐

CEACHT 6

Tá [madra [gadhar / madadh] beag / ...(peata)] [ag Nóirín / ag ...(ainm dalta) / agam].

☐

Ringo / ...(ainm peata) is ainm dó / di. [Ringo / ...(ainm peata) an t-ainm atá air / uirthi.]

☐

CEACHT 8

Ba mhaith [Ba dheas / Ba bhreá] leis / léi peata ... a bheith aige / aici.

☐

CAITHEAMH AIMSIRE

CEACHT 3

Cén lá atá inniu ann?

(tuiscint a léiriú)

Dé Luain / Dé Máirt / Dé Céadaoin / Déardaoin / Dé hAoine / Dé Sathairn / Dé Domhnaigh.

CUAIRT AR AN bhFEIRM

CEACHT 2

An bhfaca tú gamhain [lao] / bó / caora / uan riamh?

Chonaic. / Ní fhaca.

CEACHT 4

An mó [Cé mhéad / Cá mhéad / Cé méid] tarracóir / bó / ... a fheiceann [a tchí / a chí] tú?

Aon cheann amháin [Ceann amháin] / Dhá cheann [Péire] / Trí cinn / Ceithre cinn / Cúig cinn / Sé cinn / Seacht gcinn / Ocht gcinn / Naoi gcinn / Deich gcinn.

LÁ FHÉILE PÁDRAIG

CEACHT 1

Lá Fhéile Pádraig [Lá le Pádraig] atá ann.

Clé, deas.

Táimid [Tá muid] **ag seinm** [ag casadh ceoil] / **ag máirseáil** / **ag léim**, etc.

☐

CEACHT 2

An bhfuil tú ag dul [ag gabháil] **go dtí an pharáid** [go dtí an bparáid / chuig an bparáid / chuig an pharáid / go dtí an mórshiúl]? **Tá.** [Táim.] / **Níl.** [Nílím.]

☐

Ó! Ba mhaith liomsa dul [a ghabháil] **ann chomh maith** [fosta / freisin / leis].

☐

CEACHT 3

Caithfidh [mé / ... (ainm dalta)] **[suaitheantas / seamróg / ribín] Lá Fhéile Pádraig** [Lá le Pádraig].

☐

CEACHT 4

A ... (ainm dalta), an bhfuair tú an tseamróg / an suaitheantas / an brat / an ribín?

Fuair. / **Ní bhfuair.**

☐

CAITHEAMH AIMSIRE

CEACHT 4

Coinnigh ort. [Lean ort. / Lean leat. / Lean ar aghaidh.]

☐

Is gearr go mbeidh tú ann.

☐

CEACHT 2

Cé leis an ubh chorcra / an ubh dhearg / an ubh bhuí / an ubh ghorm / an ubh uaine
[an ubh ghlas] / an ubh bhándearg? Le Cáit. / Le Liam. / Le hEoin.

☐

Is le ... (ainm) an ubh ... (dath).

☐

CEACHT 4

Gheobhaidh mise [Gheobhadsa] cuid mhór [mórán / go leor / a lán / lear mór] uibheacha Cásca.

☐

Inis dom (é)!

☐

Inseoidh mé [Neosfad]. / Ní inseoidh mé [Ní neosfad].

☐

Cáisc shona duit. Gurab amhlaidh duit. [Go mba hé duit.]

☐

CEACHT 5

An mó [Cá mhéad / Cé mhéad / Cé méid] ubh a chuir Coinín na Cásca i bhfolach?

☐

Déarfainn [Measaim / Sílim / Ceapaim / Is dóigh liom / Déanaim amach / Tá mé ag déanamh] gur chuir
sé [ceann / dhá cheann [péire] / trí cinn / ceithre cinn / cúig cinn / sé cinn] i bhfolach.

☐

CEACHT 6

Cár chuir mé [Cár chuireas] an ... (rud) i bhfolach?

☐

Tá tú cóngarach [gar] dó.

☐

Tá tú i bhfad uaidh.

☐

Ar chuir tú [faoin mbord / taobh thiar den chófra / ... (áit fholaigh)] é?

☐

Cuir. / Níor chuir.

☐

SIÓG NA bhFIACLA

CEACHT 3

[A Mháire, / A Shiobhán, / A Sheáin,] an bhfuil [fiacail / peann luaidhe / ...] agat dom?

☐

Thug sí euro dó / di.

☐

AN TEILIFÍS

CEACHT 2

Cad [Céard / Cad é] atá ar an teilifís anocht? ... (ainm cláir éigin).

☐

Is fearr i bhfad [go mór] ... (ainm cláir éigin) ná ... (ainm cláir éigin).

☐

CEACHT 3

An bhfaca tú ... (clár teilifíse) aréir? Chonaic. / Ní fhaca.

☐

Chonaic ... (ainm dalta) ... (clár teilifíse) agus ... (clár teilifíse eile) aréir.

☐

CEACHT 4

Ardaigh an fhuaim. [Cuir suas an fhuaim.]

☐

Ísligh an fhuaim. [Cuir síos an fhuaim.]

☐

Tá [an teilifís / an raidió / an ceol / an fhuaim] [ró-ard / ró-íseal].

☐

AN FHAICHE IMEARTHA

CEACHT 1

An bhfuil dath ... ar an bhfráma dreapadóireachta / ar an gcrandaí bogadaí [ar an suí sá] / ar an eitleog, etc? Tá. / Níl.

☐

Cé acu is fearr leat, an ... nó an ...?

☐

CEACHT 2

Bím féin is mo chairde ag spraoi [ag déanamh cuideachta / ag déanamh cuileachta / ag imirt / ag súgradh] / ag luascadh / ag dreapadh / ag sleamhnú, etc.

☐

CEACHT 3

An bhfuil beirt chailíní [beirt chailín] / beirt bhuachaillí [beirt bhuachaill] i do phictiúrsa? Tá. / Níl.

☐

An bhfuil siad ag sleamhnú / ag luascadh / ag dreapadh? Tá. / Níl.

☐

Ba mhaith liomsa / le ... (ainm dalta) dul ag sleamhnú / ag luascadh / ag dreapadh.

☐

CEACHT 5

Seachain tú féin! [Coimhead tú féin! / Tabhair aire! / Fainic! / Bí faicheallach!]

☐

CEACHT 1

Is fada liom go dtiocfaidh na laethanta saoire.

☐

Beidh mé / Ní bheidh mé ag dul cois farraige [go dtí an trá].

☐

CEACHT 2

Tabharfaidh [Liam / mé] [cuaráin / culaith shnámha / t-léine / bríste gearr / spéaclaí [gloiní] gréine / lóis ghréine [uachtar gréine] / buicéad agus sluasaid [spád]] leis / liom.

☐

Beidh / Ní bheidh aimsir bhreá ann.

☐

CEACHT 3

An rachaidh [An raghaidh / An ngabhfaidh] tú in eitleán / i mbád / sa ghluaisteán [sa charr / sa mhótar] / ar an mbus / ar an traein? Rachaidh. [Raghaidh. / Gabhfaidh.] / Ní rachaidh. [Ní raghaidh. / Ní ghabhfaidh.]

☐

Conas a rachaidh [Cén chaoi a ngabhfaidh / Cad é an dóigh a ngabhfaidh] tú ar do laethanta saoire? In eitleán, etc.

☐

CEACHT 4

Bím ag bailiú [ag cruinniú] sliogán / ag déanamh [ag tógáil / ag tógaint] caisleán / ag rith is ag rás / ag lapadaíl [ag lapadáil] / ag snámh.

☐

CEACHT 5

An bhfuil ... (rud / duine) i do phictiúrsa? Tá. / Níl.

☐

An bhfuil sé / sí / siad ag ...?

☐

CEACHT 6

Caill do sheans.

☐

AINM:

Eiseamláirí na Naíonán Beag

AN SCOIL

CEACHT 2

Seasaigí suas.

(tuiscint a léiriú)

☐

Seasaigí i líne.

(tuiscint a léiriú)

☐

Suígí síos.

(tuiscint a léiriú)

☐

Cuirigí suas na lámha.

(tuiscint a léiriú)

☐

Téigí [Gabhaigí] chuig an leithreas.

(tuiscint a léiriú)

☐

CEACHT 3

Tá mála scoile / leabhar / peann luaidhe / múinteoir sa phictiúr.

(tuiscint a léiriú)

☐

Faigh crián gorm / dearg / buí.

(tuiscint a léiriú)

☐

CEACHT 4

Céard [Cad] é sin?

(tuiscint a léiriú)

☐

Peann luaidhe / crián / leabhar / bosca [bocsa] lóin / cóipleabhar.

☐

CEACHT 5

Dia duit.

☐

Dia is Muire duit.

☐

Fáilte romhat.

(tuiscint a léiriú)

☐

CEACHT 6

Caithfidh mé ... a fháil.

☐

CEACHT 7

Caithfidh tú ... a fháil.

(tuiscint a léiriú)

☐

CEACHT 8

Seo duit [dhuit].

☐

Go raibh maith agat.

☐

Tá / Níl ... agamsa.

☐

CEACHT 9

Cé leis an ... seo?

(tuiscint a léiriú)

☐

Is liomsa é.

☐

CEACHT 10

[Tá bord [tábla] / cathaoir / clár dubh / cófra [prios] / leithreas] [sa scoil / sa phictiúr].

(tuiscint a léiriú)

☐

CEACHT 12

Tá mála ag Róisín.

(tuiscint a léiriú)

☐

Tá clár dubh / bord ag an múinteoir.

(tuiscint a léiriú)

☐

Tá leabhar ag Liam.

(tuiscint a léiriú)

☐

Tá cóipleabhar / mála scoile / leabhar / crián agam.

☐

CEACHT 13

An osclóidh [An bhfosclóidh] tú mo bhosca [bhocsa] lóin dom [domh], le do thoil [más é do thoil é]?

☐

An ndúnfaidh tú mo chóta / mo mhála / mo ship, le do thoil [más é do thoil é]?

☐

CEACHT 15

Bíonn ... istigh sa scoil.

(tuiscint a léiriú)

☐

Tá sé críochnaithe agam, a mhúinteoir.

☐

MÉ FÉIN

CEACHT 1

Is mise an madra [gadhar / madadh] / chearc / bhó / coileach.

(tuiscint a léiriú)

☐

CEACHT 2

Cé thusa? [Cén t-ainm atá ort? / Cad is ainm duit? / Cá hainm atá ort?]

(tuiscint a léiriú)

☐

Is mise

☐

Cén dath atá ar ...?

(tuiscint a léiriú)

☐

Bán.

☐

CEACHT 3

An cailín [girseach / gearrchaile] nó buachaill [garsún / gasúr] tú?

(tuiscint a léiriú)

☐

Cailín / Buachaill.

☐

Seo cailín / buachaill.

☐

CEACHT 4

Méar ar do bhéal.

(tuiscint a léiriú)

☐

Tá [mo lámha / an clár dubh / an bord] [salach / glan].

☐

CEACHT 6

Cuir dath dubh ar an gcircín [ar an chircín].

(tuiscint a léiriú)

☐

CEACHT 7

Taispeáin dom na lámha / na cosa / na súile / na cluasa / an béal / an tsrón [caincín / gaosán].

(tuiscint a léiriú)

☐

Déan bualadh bos.

(tuiscint a léiriú)

☐

CEACHT 8

Cuir lámh ar do cheann / do smig [smigead] / do mhuineál / do bholg. (tuiscint a léiriú)

☐

Dún [Druid] / Oscail [Foscail] do shúile, etc. (tuiscint a léiriú)

☐

CEACHT 10

Tá tuirse [codladh] / eagla [faiíos] / áthas [rímead / lúcháir] / brón orm.

☐

Téigh [Gabh] / Téigí [Gabhaigí] a chodladh. (tuiscint a léiriú)

☐

Dúisigh [Músail] / Dúisigí [Músclaigí]. (tuiscint a léiriú)

☐

CEACHT 12

Tá Teidí ag siúl / ag rith / ag titim / ag gol [ag caoineadh] / ag gáire.

☐

Cad atá á dhéanamh ag Teidí? (tuiscint a léiriú)

☐

Tá sé ag

☐

CEACHT 13

Cé hé / hí seo? (tuiscint a léiriú)

☐

...(ainm).

☐

CEACHT 14

Is féidir liom [Tá mé ábalta / Táim in ann / Tig liom] rith / suí / léim / luí / ithe / ól.

☐

Ní féidir liom [Níl mé ábalta / Nílim in ann / Ní thig liom] tiomáint.

☐

AN tSAMHAIN

CEACHT 1

Is / Ní maith liom bairín breac / úlla / cnónna.

☐

CEACHT 2

Cuir do lámha taobh thiar de do dhroim.

(tuiscint a léiriú)

☐

Ardaigh do ghualainn.

(tuiscint a léiriú)

☐

Cuir síos do smig.

(tuiscint a léiriú)

☐

Bain greim [mant / plaic] as an úll.

(tuiscint a léiriú)

☐

An féidir leat greim [mant / plaic] a bhaint as an úll?

(tuiscint a léiriú)

☐

Is féidir / Ní féidir liom.

☐

SA BHAILE

CEACHT 2

Sin é an chéad mhuicín / an dara [tarna] muicín / an tríú [treas] muicín.

(tuiscint a léiriú)

☐

CEACHT 3

Tabhair dom [domh] ..., más é do thoil é [le do thoil].

☐

Slán.

☐

CEACHT 4

Cad [Céard / Cad é] atá ort?

(tuiscint a léiriú)

Tá ocras orm.

CEACHT 5

An bhfuil an ceart aige / aici?

(tuiscint a léiriú)

Tá / Níl.

Seo é an chéad phictiúr.

(tuiscint a léiriú)

Seo é an dara [tarna] / an tríú [treas] / an ceathrú pictiúr (an pictiúr deireanach). (tuiscint a léiriú)

CEACHT 6

Tá an [teach [tigh] / chathaoir / leabhar] [mór / beag].

Duine, beirt, triúr, ceathrar, cúigear.

(tuiscint a léiriú)

CEACHT 7

Féach ar an teach [tigh] / doras / díon / simléar [simné].

(tuiscint a léiriú)

Féach ar na ballaí [fallaí] / fuinneoga.

(tuiscint a léiriú)

Cé mhéad? [Cá mhéad? / An mó? / An mór?]

(tuiscint a léiriú)

A haon, a dó, a trí.

CEACHT 8

Nach deas é!

☐

Nach deas é do chóta nua / do phictiúr / an leabhar.

☐

CEACHT 9

An bhfuil sé buí / glas [uaine] / dearg?

☐

Tá / Níl.

☐

CEACHT 10

Conas atá tú? [Cén chaoi a bhfuil tú? / Cad é mar atá tú? / Conas taoi?]

☐

Tá mé [Táim] go maith, go raibh maith agat.

☐

CEACHT 11

Bíonn clár dubh / cóipleabhar / bosca [bocsa] lóin / mála scoile ar scoil.

☐

Bíonn leaba [leabaidh] / cathaoir uilleann / sorn / folcadán sa bhaile [ag baile].

☐

CEACHT 12

Cá bhfuil an teidí gorm / an leaba, etc?

(tuiscint a léiriú)

☐

Tá ... sa chistin / sa seomra suí [sa seomra suite] / sa seomra folctha / sa seomra codlata.

☐

CEACHT 14

Sin é ... (ainm).

☐

Sin í ... (ainm).

ÉADAÍ

CEACHT 2

Chuir mé [Chuireas] orm / Bhain mé [Bhaineas] díom [domh] mo ... (ball éadaigh).

Chroch mé [Chrochas] suas mo chóta / mo gheansaí, etc.

CEACHT 3

Tá seaicéad / caipín [bearád] / t-léine / culaith reatha / sciorta / scaif [stoc] / bríste [treabhsar] agam.

Níl siad / Tá siad seo mar an gcéanna [mar a chéile].

CEACHT 4

Féach [Amharc / Breathnaigh]! Fuair mise [Fuairias-sa] geansaí / bríste [treabhsar] nua [úr].

Is maith linn éadaí [éadach] nua [úr].

CEACHT 5

Ba cheart [Ba chóir] duit [do chóta / do gheansaí] [a fháil / a chur ort / a bhaint díot [duit]].

CEACHT 6

Céard [Cad / Cad é] atá ar do lámha / do chosa / do cheann / do chloigeann?

Lámhainní [Miotóga] / Caipín [Bearád], etc?

CEACHT 7

Cuir an sop [sifín] sa mharla.

(tuiscint a léiriú)

☐

Croch na héadaí ar an líne.

(tuiscint a léiriú)

☐

Chroch mé [Chrochas] suas mo

☐

CEACHT 8

Céard [Cad / Cad é] a thóg mé [a thógas]?

☐

Thóg tú [Thógais] fáinne / fáinne cluaise / uaireadóir / braisléad, etc.

☐

CEACHT 9

Céard [Cad / Cad é] atá ar an líne?

☐

Bríste [Treabhsar] / Gúna, etc.

☐

CEACHT 10

Cé leis an ... seo?

☐

Is / Ní liom(sa) é.

☐

Is le ...(ainm) é.

☐

An leatsa é (seo), a ...(ainm)?

☐

CEACHT 11

An bhfuil hata báistí [bearád uisce] / scáth báistí [scáth fearthainne] / cóta báistí [froc uisce] / buataisí agat inniu? (tuiscint a léiriú)

☐

Tá / Níl.

☐

Ar chuir tú [Ar chuiris] dath ... ar an scaif [stoc] / ar na lámhainní [miotóga]?

☐

Chuir [Chuireas] / Níor chuir [Níor chuireas].

☐

CEACHT 12

Tá / Níl báisteach ann. [Tá / Níl sé ag cur fearthainne.]

☐

Tá / Níl cóta báistí [casóg bháistí / froc uisce] / lámhainní [miotóga] / buataisí agamsa inniu.

☐

Tá / Níl sé fuar inniu.

☐

CEACHT 13

Is le Liam an geansaí.

☐

Is le Róisín na stocaí.

☐

CEACHT 14

Ní féidir liom [Ní thig liom / Nílím ábalta] mo ... a fháil.

☐

An bhfaca aon duine [duine ar bith] mo ...?

☐

CEACHT 15

Tá an ... trom.

Tá an ... éadrom.

AN NOLLAIG

CEACHT 1

Cé atá ann?

...(ainm).

Cad [Céard / Cad é] atá aige / aici?

Peann luaidhe / crián, etc.

CEACHT 2

Tá Daidí na Nollag / an crann Nollag / na féiríní go deas.

CEACHT 3

Tá / Níl ... sa phictiúr seo.

CEACHT 4

Ar mhaith leat ... a fháil ó Dhaidí na Nollag?

(tuiscint a léiriú)

Ba / Níor mhaith.

A Dhaidí na Nollag, ba mhaith [dheas / bhreá] liom teidí / bábóg.

☐

CEAHT 5

Cé atá sa bheithilín [sa mhainséar]?

(tuiscint a léiriú)

☐

Tá an Leabhbh Íosa / Muire / Íosaef [Seosamh] / bó / asal sa bheithilín [sa mhainséar].

☐

CAITHEAMH AIMSIRE

CEAHT 2

Céard [Cad] é seo?

☐

Traein / teileafón / carr, etc.

☐

CEAHT 3

Is fearr liomsa an tarracóir / an cairrín.

☐

CEAHT 4

An bhfuil ... (bréagán) agatsa, a ... (ainm)?

☐

Tá / Níl.

☐

CEAHT 6

Ar mhaith leat imirt liom, a Liam?

☐

[Is mise / Is mé / Ní tusa / Ní tú [Ní thú]] [an cat / an luch / an chéad duine eile].

☐

Tá brón orm! [Tá mé buartha!]

☐

CEACHT 8

Chuir mé [Chuireas] / mise dath ... ar an luascán.

☐

Chuir mé [Chuireas] / mise dath ... ar an sleamhnán.

☐

Cén dath a chuir tú [a chuiris] / tusa ar an ...?

☐

CEACHT 10

An bhfuil [an liathróid / an bád / an téad scipeála / an bhábóg] (curtha) i bhfolach?

☐

Tá / Níl.

☐

CEACHT 11

Téigí i bhfolach.

☐

A haon, a dó, ... a deich.

☐

Tá mé [Táim] ag teacht.

☐

Tá tú i ngreim agam. [Tá beirthe ort. / Tá greim ort. / Tá tú ceapaithe. / Tá tú agam.]

☐

CEACHT 13

Tá an bus dearg agus an bus gorm ag dul an treo [an bealach] céanna.

☐

Níl an bus buí ag dul an treo [an bealach] céanna (leo).

☐

CEACHT 15

Thóg sé / sí mo liathróid uaim. [Bhain sé / sí mo liathróid díom.]

☐

BIA

CEACHT 2

Ceapaire / Úll, etc.

☐

Ceart / Mícheart.

☐

Níl a fhios agam. [Ní fheadar.]

☐

CEACHT 3

Bhí / Ní raibh [leite [praiseach / brachán] / ubh / calóga arbhair / arán] agam i gcomhair an bhricfeasta [chun bricfeasta / fá choinne an bhricfeasta / le haghaidh bricfeasta].

☐

CEACHT 4

Tá [ceapaire / milseáin / banana / brioscáin [criospaí]] agam i gcomhair an lóin [chun lóin / fá choinne an lóin / le haghaidh lóin].

☐

CEACHT 5

Cén t-am é, a mhac tíre?

☐

Tá sé a haon a chlog / a dó a chlog / in am lóin.

☐

CEACHT 6

Cad [Céard / Cad é] a bhí agat i gcomhair an dinnéir [chun dinnéir / fá choinne an dinnéir / le haghaidh dinnéir] (inné)? (tuiscint a léiriú)

☐

Bhí / Ní raibh [burger / pizza / prátaí [fataí] / pónairí] agam i gcomhair an dinnéir [chun dinnéir / fá choinne an dinnéir / le haghaidh dinnéir] (inné).

☐

CEACHT 7

An maith leat ...? [An bhfuil dúil agat i ...? / An dtaitníonn ... leat?]

☐

CEACHT 8

Cad [Céard / Cad é] (a)tá uait [atá tú a iarraidh]?

☐

Cá mhéad [Cé mhéad / An mór] é sin?

☐

CEACHT 9

Ba mhaith liom bileog ..., más é do thoil é [le do thoil].

☐

CEACHT 10

An bhfuil ocras / tart / tuirse [codladh] / brón / áthas [rímead / lúcháir] / eagla [faiíos] ort?

☐

Tá / Níl.

☐

LÁ BREITHE

CEACHT 2

Cad [Céard / Cad é] a chuir mé i bhfolach?

(tuiscint a léiriú)

☐

Císte / Uachtar reoite / Lollipop [Líreacán] / Oráistí.

☐

CEACHT 3

Bhí / Ní raibh ... agam i gcomhair [fá choinne / le haghaidh] mo lá breithe.

☐

CEACHT 4

Cén aois tusa?

☐

A ceathair / A cúig.

☐

Táim [Tá mé] cúig bliana d'aois.

☐

AN AIMSIR

CEACHT 2

Tá an lá fuar / te / gaofar / fliuch.

☐

CEACHT 3

An bhfuil tú fuar / fliuch / te?

☐

Tá.

☐

Níl mé [Nílim]. Tá mé [Táim] fuar / fliuch / te.

☐

CEACHT 4

Bhí / Ní raibh [Máirtín / mise] [amuigh san oíche / amuigh sa chlós / amuigh ag súgradh [ag spraoi / ag déanamh cuideachta]].

☐

CEACHT 5

Bíonn [tine / leaba / sorn / cathaoir] istigh.

☐

Bíonn [báisteach [fearthainn] / lochán [poll / slodán] uisce / réalta / fear sneachta] amuigh.

☐

CEACHT 6

Tá mé [Táim] / Níl mé [Nílim] fliuch báite!

☐

Cá bhfuil do chóta báistí [do fhroc uisce / do chasóg báistí]?

☐

CEACHT 7

Ba mhaith liom(sa) dul amach ag spraoi [ag súgradh / ag déanamh cuideachta] [san oíche / sa lochán / sa chlós / sa ghairdín [sa gharraí] / sa sneachta [sa tsneachta]].

☐

CEACHT 8

Cad chuige? [Tuige? / Cad ina thaobh? / Cén fáth?]

☐

Tá sé fuar (agus) gaofar.

☐

Ceart go leor [Maith go leor], a mhúinteoir.

☐

CEACHT 9

Tá sneachta ann!

☐

Is breá / Is maith liom sneachta!

☐

CEACHT 10

An bhféadfaidh mé [An féidir liom / An dtig liom] a ghabháil [dul] amach anois, a Dhaidí [a Dhaid / a Dhaide]?

☐

AN CHÁISC

CEACHT 1

Tá mo ... imithe amú (orm) [caillte (agam)].

☐

Fuair mé [Fuairas] do

☐

Tá fáilte romhat.

☐

CEACHT 2

Cén dath atá air?

(tuiscint a léiriú)

☐

An bhfuil cluasa fada air?

(tuiscint a léiriú)

☐

Is Coinín Cásca mise (leis [fosta / freisin]).

☐

Tá cluasa fada ormsa (leis [fosta / freisin]).

☐

AN TEILIFÍS

CEACHT 1

Cad atá á dhéanamh ag an teaghlach? [Céard atá an teaghlach a dhéanamh?] (tuiscint a léiriú)

☐

Tá an teaghlach ag féachaint [ag amharc / ag breathnú / ag coimhcad] ar an teilifís.

☐

Cad [Céard / Cad é] atá ar siúl [air]?

(tuiscint a léiriú)

☐

Sorcas.

☐

CEACHT 2

An bhfaca tú ... (clár teilifíse)?

☐

Chonaic / Ní fhaca.

☐

CEACHT 3

Cuir an teilifís ar siúl. [Cuir air an teilifís.]

(tuiscint a léiriú)

☐

Cas amach [Cuir as / Múch] an teilifís.

(tuiscint a léiriú)

☐

CEACHT 4

Is é ... an clár is fearr liom.

☐

CEACHT 5

An mó duine ar fearr leis ... (clár teilifíse)?

(tuiscint a léiriú)

☐

Duine, beirt, triúr, etc.

☐

CEAHT 7

An bhfuilimid [An bhfuil muid] ann fós [go fóill]?

☐

CEAHT 8

Fuair sé liathróid peile [caid] nua [úr].

☐

Chonaic sí bóin Dé sa chlós.

☐

CEAHT 9

An bhfuil nuacht ag aon duine?

(tuiscint a léiriú)

☐

Tá nuacht agam(sa).

☐

Seo é / í ... (ainm). Tá nuacht aige / aici.

☐

Bhí ... (ainm) ar an teilifís.

☐

SIOPADÓIREAHT

CEAHT 2

D'oscail / Dhún [Dhruid] ... (ainm) an doras / an mála / na cnaipí / an scáth báistí [an scáth fearthainne].

☐

CEACHT 3

Cá ndeachaigh [Cár chuaigh] ... (ainm)?

(tuiscint a léiriú)

Chuaigh ... (ainm) go dtí [an siopa / an sorcas / an pháirc / an séipéal].

CEACHT 4

Feicim [Tchím] [úlla, piseanna, pónairí, milseáin, etc.] sa siopa.

Tá dath liath ar na trucaílí [tralaithe] / na ciseáin [bascaidí].

CEACHT 5

Chuaigh ... (ainm) go dtí an t-ospidéal / an phictiúrlann / an t-aerfort / an baile mór.

CEACHT 7

Cad [Céard / Cad é] a cheannaigh Mamaí?

(tuiscint a léiriú)

Cheannaigh Mamaí pizza, calóga arbhair, sicín, arán, piseanna, agus cóc.

CEACHT 8

Thit Micilín muc isteach san uisce.

CEACHT 9

Cuir ort an hata dearg / gorm / oráiste.

Tá sé sin go hálainn [go haoibhinn / galánta / gleoite].

Rainn agus Amhráin na Naíonán Beag

(Nóta: Tá na rainn agus na hamhráin seo ar fad le fáil ar dhlúthdhiosca na Naíonán Beag.)

RAINN

1. RÓISÍN AG GABHÁIL AR SCOIL

Tá Róisín bheag ag gabháil ar scoil,
Ag gabháil ar scoil, ag gabháil ar scoil.
Tá Róisín bheag ag gabháil ar scoil,
Is a mála ar a droim.

Ina mála tá cóipleabhar,
Tá cóipleabhar, tá cóipleabhar.
Ina mála tá cóipleabhar,
Peann luaidhe agus criáin.

Istigh sa scoil tá múinteoir,
Tá múinteoir, tá múinteoir.
Istigh sa scoil tá múinteoir:
'Dia is Muire duit, a Róisín.'

Ina rang tá buachaill nua,
Buachaill nua, buachaill nua.
Ina rang tá buachaill nua,
Cara nua do Róisín!

2. CAITHFIDH MÉ

Caithfidh mé mo mhála a fháil,
Mo mhála a fháil, mo mhála a fháil.
Caithfidh mé mo mhála a fháil,
Tá mé ag gabháil ar scoil.

Caithfidh mé mo leabhar a fháil,
Mo leabhar a fháil, mo leabhar a fháil.
Caithfidh mé mo leabhar a fháil,
Tá mé ag gabháil ar scoil.

Caithfidh mé mo lón a fháil,
Mo lón a fháil, mo lón a fháil.
Caithfidh mé mo lón a fháil,
Tá mé ag gabháil ar scoil.

3. LÁMHA SUAS

Lámha suas,
Lámha síos.
Lámha amach,
Lámha isteach.
Lámha trasna.
Méar ar do bhéal.

4. GUGALÁI-GUG

Gugalaí-gug, mo chircín dubh,
Suíonn sí síos is beireann sí ubh.
Ubh inné is ubh inniu,
Gugalaí-gug, mo chircín dubh.

5. MÉ FÉIN

Lámha.
Bosa.
Glúine.
Cosa.
Buail na bosa.
Gread na cosa.

Srón.
Cluasa.
Béal.
Súile.
Lámha ar na cluasa.
Lámha ar na súile.

6. IS FÉIDIR LIOM

Is féidir liom rith,
Is féidir liom suí,
Is féidir liom léim,
Is féidir liom luí.

Is féidir liom ithe,
Is féidir liom ól,
Ach ní féidir liom
Tiomáint go fóill.

7. MO THIGH

Féach ar mo thigh:
Nach deas é!
Féach ar an ndíon,
Is ar an simné.
Tá na fallaí bán,
Tá an doras buí.
Cé mhéad fuinneog ann?
A haon, a dó, a trí.

8. CNAG AR AN NDORAS

Cnag ar an ndoras,
Is féach isteach.
Bain díot do hata,
Is siúil isteach.
Suigh ar an stól,
Is bí ag ól,
Is conas atá tú ar maidin?

9. TEAGHLACH LIAM

Cé hiad na daoine
Atá sa phictiúr?
Mo Mhamáí,
Mo Dhaidí,
Is Cáit, mo dheirfiúr.
An bhfeiceann sibh mise?
Tá mo chuid gruaige rua.
Agus sin é Eoin,
Mo dheartháir mór.

10. TÁ AN GEIMHREADH ANN!

Tá lámhainní ar mo lámha,
Tá caipín ar mo cheann,
Tá buataisí ar mo chosa,
Ó, tá an geimhreadh ann!

Céard atá ar do lámha?
Céard atá ar do cheann?
Céard atá ar do chosa?
Ó, tá an geimhreadh ann!

Tá lámhainní ar mo lámha,
Tá caipín ar mo cheann,
Tá buataisí ar mo chosa,
Ó, tá an geimhreadh ann!

11. ÉADAÍ NÓIRÍN

Tá éadaí ag Nóirín,
Éadaí an-deas,
Éadaí don bháisteach,
Éadaí don teas.

Tá éadaí ag Nóirín,
Éadaí an-deas.
'Bhfuil siad ceart don lá inniu?
Céard é do mheas?

12. SAN NIOCLÁS

Fear beag ramhar,
Féasóg bhán,
Clóca dearg,
Mála lán.

Cad atá aige?
Sac bréagán!
Cé atá ann?
San Nioclás!

13. AN TARRACÓIR

Bím ag imirt leis an tarracóir,
Agus leis an gcairrín buí.
Bím ag imirt leis an tarracóir,
Agus leis an mbus mór groí.

Ach is fearr liom féin an tarracóir,
Ná an bus ná an cairrín buí.
Is fearr liom go mór an tarracóir,
Níl aon amhras faoi.

14. AN TEO TEO

Rith sé amach an teo teo,
Rith sé isteach an teo teo.
Tháinig rí na gceithre gcos,
Is sciob sé leis an teo teo.

15. SUAS SÍOS

Suas, síos, suas arís,
Mise agus tusa agus mise arís.
Suas, síos, suas arís,
Mise agus tusa agus mise arís.

16. BEIDH SÉ MÓR

Beidh sé mór, mór,
Beidh sé mór amárach.
Beidh sé mór, mór,
Is ar ndóigh mór is fearr é.

Ó, níor dhein sé rince,
Ó, níor dhein sé gáire.
Ó, níor dhein sé rince,
Ach déanfaidh sé rince amárach.

17. AN BRICFEASTA

Ithim leite,
Ithim ubh,
Ólaim tae,
Is maith liom subh.

Bainne ar an leite,
Im ar an arán,
Siúcra ar an tae,
Agus bímse lán.

18. AN MAITH LEAT?

An maith leat *pizza*?
An maith leat ubh?
An maith leat burgar?
An maith leat subh?

An maith leat milseáin?
An maith leat prátaí?
An maith leat brioscáin?
An maith leat cácaí?

19. BHÍ MÁIRTÍN AMUIGH

Bhí Máirtín amuigh,
San oíche dhubh.
Bhí an bháisteach ag titim,
Anuas go tiubh.
Ní shasódh an saol é,
Go mbeadh sé amuigh,
Go ndeachaigh sé i lochán go básta.

AMHRÁIN

20. IS MISE AN MADRA

(Fonn: *Is Mise an Traein*)

Is mise an madra,
Bhuf, bhuf, bhuf!
Is mise an chearc,
Tiuc, tiuc, tiuc!
Is mise an bhó,
Mú, mú, mú!
Is mise an coileach,
Coc-a-dúdal-dú!

21. TÁ MO LÁMHA SALACH

(Fonn: *The farmer wants a wife*)

Tá mo lámha salach,
Tá mo lámha salach,
Hé hó mo Dhaidí ó,
Tá mo lámha salach.

22. TÁ MO LÁMHA GLAN

(Fonn: *The farmer wants a wife*)

Tá mo lámha glan,
Tá mo lámha glan,
Hé hó mo Dhaidí ó,
Tá mo lámha glan.

23. TÁ TEIDÍ AG SIÚL

Tá Teidí ag siúl,
Tá Teidí ag siúl,
Hé, hó mo Dhaidí ó,
Tá Teidí ag siúl.

Tá Teidí ag rith ...
Tá Teidí ag titim ...
Tá Teidí ag gol ...
Tá Teidí ag gáirí ...

24. OÍCHE SHAMHNA (Fonn: *Frère Jacques*)

Oíche Shamhna,
Oíche Shamhna,
Bairín Breac,
Bairín Breac.
Úlla agus cnónna,
Úlla agus cnónna,
Is maith liom iad,
Is maith liom iad.

25. TÁIMSE ANOIS AG TÓGÁIL TÍ

(Fonn: *Bímse i gcónaí ag ragairneacht*)

Táimse anois ag tógáil tí,
Ag tógáil tí,
Ag tógáil tí.
Táimse anois ag tógáil tí,
Dí aidil aidil éró.

26. CÚIGEAR FEAR

Cúigear fear ag tógáil tí,
Ag tógáil tí,
Ag tógáil tí,
Cúigear fear ag tógáil tí –
Shuigh fear síos is lig sé a scíth!

Ceathrar fear ag tógáil tí ...
Triúr fear ag tógáil tí ...
Beirt fhear ag tógáil tí ...

Fear amháin ag tógáil tí
Ag tógáil tí,
Ag tógáil tí,
Fear amháin ag tógáil tí –
Shuigh sé síos is lig sé a scíth!

27. NACH MISE AN CAILÍN MAITH?

(Fonn: *For he's a jolly good fellow*)

Chuir mé orm mo chóta,
Chuir mé orm mo chóta,
Chuir mé orm mo chóta,
Nach mise atá go deas!

Bhain mé díom mo chóta,
Bhain mé díom mo chóta,
Bhain mé díom mo chóta,
Nach mise atá go deas!

Chroch mé suas mo chóta,
Chroch mé suas mo chóta,
Chroch mé suas mo chóta,
Nach mise an cailín maith!

28. BUALADH BOS (Fonn: *Jingle Bells*)

Bualadh bos, bualadh bos,
Bualadh bos go léir!
Tá Daidí na Nollag ag teacht anocht
Anuas an simléar.

Ó, bualadh ...

29. AN LUASCÁN

Suas is anuas ar an luascán,
Ag luascadh liom anonn is anall.
Fal la la la la la la,
Fal la la la la la la.

Suas is anuas agus suas go hard
'S tiocfaidh mé anuas ar ball.
Fal la ...

Éiníní beaga ag ceol san aer
'S coinín beag ag rith san fhéar.
Fal la ...

Cearc agus sicín, lacha 's gé;
Nach deas an luascadh thuas sa spéir?
Fal la ...

30. LÁ BREITHE SONA DUIT

Lá breithe sona duit,
Lá breithe sona duit,
Lá breithe, a Liam,
Lá breithe sona duit.

31. A HAON, DÓ, TRÍ, CEATHAIR, CÚIG, SÉ (Fonn: *I'll Tell me Ma*)

A haon, dó, trí, ceathair, cúig, sé,
Ciste deas i gcomhair an tae,
Uachtar reoite, banana buí,
Lollipop is oráistí.

Ciste milis, fí, fá, fum,
Uachtar reoite, num, num, num.
Úlla deasa, hip, hip, hop,
Ach b'fhearr liom féin mo *lollipop*!

32. UBH BHEAG (Fonn: *Little Brown Jug*)

Ubh bheag a chuaigh amú,
Bhí Cáit bhocht ag gol – bú, húl!
Tháinig Liam is fuair sé í,
Thug sé ar ais do Cháit í.
Ha, ha, há,
Hí, hí, hí,
Cáit bheag is í ag spraoi.
Ha, ha, há,
Hí, hí, hí,
Cáit bheag is í ag spraoi.

33. AR AN TEILIFÍS (Fonn: *The Mulberry Bush*)

Bhí buachaill ar an teilifís, teilifís, teilifís –
Bhí buachaill ar an teilifís,
Bhí nuacht aige dúinn.

Bhí cailín ar an teilifís, teilifís, teilifís –
Bhí cailín ar an teilifís,
Bhí nuacht aici dúinn.

34. Micilín Muc

Chuaigh Micilín Muc ar an aonach lá,
Ar an aonach lá, ar an aonach lá.
Chuaigh Micilín Muc ar an aonach lá –
Haigh, hó, Micilín Muc.

Cheannaigh sé hata le cur ar a cheann,
Le cur ar a cheann, le cur ar a cheann.
Cheannaigh sé hata le cur ar a cheann –
Haigh, hó, Micilín Muc.

Tháinig sé abhaile le hais na habhann ...

Sciarr a chos is thit sé isteach ...

Beir ar a chluais is tarraing é amach ...

